

اژدهای خودی

دفتر چهارم

نویسنده

پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح

Ketabton.com

۱۳۹۹

ازدهای خودی

نویسنده: پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح

ناشر: اکادمی فلسفی مجروح

سال نشر: ۱۳۹۹هـ/ ۲۰۲۱م

نوعیت نشر: دیجیتالی

دیزاین: هارون صافی

نهاد همکار و تسهیل کننده: موسسه تحقیقاتی انسان

یادداشت:

این مجموعه کتابهای پوهاند مجروح به همکاری موسسه تحقیقاتی انسان که حمایت کننده اصلی اکادمی فلسفه مجروح میباشد، باز نشر شده است.

www.majrooh.org

info@majrooh.org

یاداشت

په ۲۰۰۱م کال کې په افغانستان کې د نوي نظام د پیل راهیسې تر ننه پورې د هېواد د روشنفری د ډگر یوه مهمه ستونزه د نږدې ۴۰ کلنې انقطاع په پایله کې رامنځته شوې تشه ده چې په پایله کې یې زموږ د اوسني ځوان روشنفر نسل معرفتي اړیکه د خپلو اسلافو سره شلولې ده. په بل عبارت د افغانستان نوي نسل ته چې په تېرو ۲۰ کلونو کې روزل شوی دی، تاریخ تر ۲۰۰۱ وروسته پیلېږي. دا نسل تر جگړې وړاندې افغانستان کې د تولید شوي معرفت سره ډېره لږه بلدتیا لري او له همدې امله په معرفتي ډگر کې د هېواد د د یوې معلومې او مشهودې جزیرې د بیاځلي پلټنې او کشف په هلو ځلو کې سرگردانه دی. دې ستونزې ته په کتلو سره زموږ یو رسالت دا هم دی چې د یو ارتباطي پله په توګه نن له پرون سره وصل کړو.

د افغانستان نوميالی فیلسوف، شاعر او لیکوال پوهاند ډاکټر سید بهاؤالدين مجروح د ۱۹۲۸م میلادي کال د فیروړی په ۱۲مه د کونړ ولایت د اسمار په ولسوالۍ کې وزېږېدلو او د ۱۹۸۸م میلادي کال د فیروړی په ۱۱مه نېټه په پېښور کې په مرموز ډول شهید شو.

پوهاند مجروح په فرانسه او جرمني کې د ادبیاتو او فلسفې په ډگر کې د دوکتورا تر کچې زده کړې وکړې او بیا په کابل پوهنتون کې د فلسفې استاد پاتې شو او تر څنګ یې یو شمېر اداري دندې هم ترسره کړې.

د پوهاند مجروح د زده کړو منځپانګه او د ژوند اصلي رسالت د غربي فلسفې مکتبونو او د شرقي - اسلامي فلسفې څخه د یو په زړه پوري سنتز رامنځته کول وو. مجروح د افغانستان په معاصر تاریخ کې ممکن لومړنی فیلسوف وي چې د

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

غرب فلسفه یی د شرق د عرفان سره په ګډه مطالعه کړه او او په پایله کې یې د خایي معرفت بې ساری متن تولید کړ. په بل ساده عبارت هغه فلسفي مباحث چې نوموړي د فرانسې او جرمني په پوهنتونونو کې لوستلي وو، د افغان انسان لپاره د خایي معرفت سره پخلا او د عیني واقعیتونو په نظر کې نیولو سره یې په ساده ژبه بیان کړل.

د پوهاند مجروح نږدې ټولو آثارو په مرکز کې د نفس، ژوند او آزادۍ د اصطلاحاتو د معنا او مفهوم پلټنه ده. د بېلګې په ډول «د جبر او اختیار په ډیالکتیک» کې د بېلابېلو فلسفي بحثونو په محور کې د ځان پېژندې او انسان پېژندنې تر څنګ د فلسفي مکتوبونو اړوند مباحث شامل دي چې په ساده پښتو لیکل شوی دی. د پوهاند مجروح تر ټولو مهم اثر بیا «ځانځاني ښامار» دی چې په ۶ دفترونو کې لیکل شوی دی او په فلسفي او سمبولیکه ژبه یې د انسان، ټولني او سیاست په اړه بحث کړی دی. د نوموړي په وینا ځانځاني ښامار د هر هغه بنیادګر کیسه ده چې په خپل ځان کې بتان جوړوي او بیا یې عبادت کوي. په حقیقت کې همدا ښامار دی چې هر انسان یې په خپل ځان کې روزي او بلاخره یې همدا په خپل لاس روزل شوی ښامار تر ستوني تېروي.

د محروح فلسفي اکاډیمۍ په پام کې لري چې د ۲۰مې پېړۍ ددې نوميالي فیلسوف (۱۹۲۸-۱۹۸۸) د ۹۳مې کلزې او د ۳۳م تلین په مناسبت د نوموړي یو شمېر آثار په وړیا ډول خپاره کړي. په دې آثارو کې (د جبر او اختیار ډیالکتیک)، (د ځانځاني ښامار- ازدهای خودی ۶ دفترونه)، (ناآشنا سندرې) او (سید جمال الدین و برخورد شرق و غرب) کتابونه شامل دي.

اژدهای خودی؛ دفتر چهارم

ددې آثارو د خپرولو اصلي موخه نوي ځوانانو ته د پوهاند مجروح د معرفي سربره په روشنفکري ډگر کې د جگړې وړاندې افغانستان له روشنفکرانو سره د نوي روشنفکر نسل نښلول دي. سربره پر دې د هېواد په اوسنيو حساسو شرايطو کې پر ټولو فرض ده چې ددې پړاو ځانځاني ښاماران وپېژني. اوسمهال زموږ ټولنه د پوهاند ډاکټر سيد بهاؤالدين مجروح آثارو ته تر بل هر وخت ډېره اړتيا لري.

په درنښت

مجروح فلسفي اکاډيمي

فهرست

11 نامه یی از استاد خلیلی
14 پیشگفتار مؤلف
14 نظری به منازل گذشته
18 شامگاهان بیخودی
27 دفتر چهارم:
27 سپاسگذاری
30 بخش اول
30 اقامت در منزل آواره گان
31 خطاب به آواره گان:
31 پیام شامگاهی
36 پاسخی به پرسش ناآگهان
37 ۲- خبر از باشندگان غافل از خطر
38 3- بیان از سرلشکر بومیان
40 گمگشتگان بیابان رهبری
40 1- پیشوایان بی بصر و سرلشکران از جنگ بیخبر
41 2- سروران خادم گرگان
42 3- پیامی از گذشتگان
42 ندا از دل خاک غزنه
45 4- گفتار در سرشت ازدهای بیمار
46 5- تیرنگ ازدها
48 6- تبر انقلاب یا تیشه بر ریشهء معنی
50 آواره گی چیست؟

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

- 1-تهی دستان بشر دوست 51
- 2-معنی زنده گی 51
- 3-شب گردان گمراه 52
- 4-دورافتادگان منزل معنی 54
- 5-پاسخ دهندگان خاموش 55
- 6-گفتار از بزرگمرد نامدار 56
- 7-صحبت با کودکان 57
- 8-آواره گان راستین 61
- 9-اشارات: 65
- اشاره اول: 66
- اشاره دوم: 66
- اشاره سوم: 66
- اشاره چهارم: 66
- اشاره پنجم: 67
- اشاره ششم: 67
- اشاره هفتم: 67
- ازدهای خودی: دفتر چهارم 68
- رهگذر نیمه شب در جستجوی سر منزل آزادی 68
- بخش دوم 68
- صحبت در محفل آزاده گان 68
- دفتر قدیم 68
- روایات از زمان باستان 68
- بخش دوم: صحبت در محفل آزاده گان 74
- دفتر قدیم 74
- داستان شهر ظلم آباد 74

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

75	دیوانهء زنجیرگرا
82	شهر بزرگ
82	1- پرسش راه از ناشناس بی راه:
84	2- از شبستان "ماتم دره" تا "میدان بامدادان"
84	سرمنزل آزادی
85	شهر بزرگ
85	3- بر "شاهراه بیداد" تا شهر ظلم آباد
88	(4) مسافر نابلد در قلمرو دیو و دد:
89	"ما جوانیم!
92	(5) گفتار در دل شب تار
93	1- ظاهر صف آرا و باطن تهی از معنی
98	3- بیگناهان مشتاق زندان و مجرمان حکمران
100	4- پرسش دهشت آفرین و پاسخ دلنشین
103	5- گریهء مکار بی اعتنا به فرمان شهریار
104	6- چگونگی انفصال و دشواری اتصال
108	7- نشان پرستی در کائنات:
109	8- مجانین بیمار، پرستار تندرستان هوشیار:
112	9- اضطراب آزاده گی و اشتیاق بنده گی
117	10- داستان عاشقان ظلم آباد
128	۱۱- سرگذشت زنده گی
129	12- انجام روشنی جان در آغاز شب بی پایان
134	ازدهای خودی: دفتر چهارم
134	صحبت در محفل آزاده گان
134	دفتر جدید
134	حکایات از

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

134 شبستان ازدها پرستان
135 آغاز کلام
135 قربانی بزرگ
140 همپیمان بلا
152 مقام
152 در وادی اصنام
156 منزل اول
156 در دیار فرزندان زمین
157 1-کلام راستین:
159 2-تارک دنیای مرموز:
162 منزل دوم
162 در قلمرو بت پرستان
162 ۱-بتان نزدیک به انسان
163 2-قربانی ستم در پای صنم مبهم
165 3-در معبد خرد خودبین
166 (1)بت خردخام:
170 (2)بت پیشرفت
174 - (3)بت انقلاب:
182 گفتار در رموز اسرار
182 رهبر گمراهان
189 کلام دهشت آفرین
193 اسرار
193 ویرانه ای در بیابان
194 زنجیر بسته گان خانهء اموات:
196 شب نامه ها

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

196	بخش اول: زنده گی در زندان:
201	بخش دوم: یاد رفته گان:
212	بخش سوم: وحشت شب افزون:
223	2-رهنمای ازدها پرستان:
225	گفتار از یابنده اسرار:
225	تعريفات و توضیحات:
225	تعريف زنده گی:
226	شکم پروری و شکم پرستی:
228	نظم انقلابی و نظم ضد انقلابی:

نامه یی از استاد خلیلی

بسم الله الرحمن الرحيم

رمزآشنای فرهنگ خاور و باختر، پیغمبر زاده پاریس دیده، دانشمند گرامی؛
سید بهاءالدین مجروح!

باز بر من منت نهادی و بقیه رساله "اژدهای خودی" را در دسترس مطالعه
من گذاشتی که پیرانه سر از آن اثر جوان، سود اندوزم و پند آموزم. از روزگاری
مرا با نسخ نگارش و نهج افاده تو آشنایی هاست.

پاره نخستین کتاب "اژدهای خودی" را در سایه سرد و گواری سرو و صنوبر
پغمان خوانده بودم و از مقدمه ممتاز و تعالیت بر مثنوی سیرالعباد رهنورد
برهنه پای غزنه، پاسبان کنوز رموز، حکیم ابوالمجد مجدود آدم سنایی، در
بغداد برخوردار گردیده بودم.

و اینک مرور سرسری بر بقیه آن کتاب ارجمند در اسلام آباد، دیده انتظار
مرا روشنایی می بخشد.

چون نیک تامل گردد، آن دو اثر پیشین، با این نوشته ها دنبال می گردد و بدین
وسيله آن آغاز به انجام می رسد.

چه فرخنده آغازی و چه خجسته انجامی!

آرایشگر نگارستان سخن، گویا خامه را در سرانگشت توانای تو نهاده که
اندیشه رازشناسان خود و بیگانه را در طی طریق فرزندان آدمی درهم آمیزی

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

و آنرا به زبانیکه لایخوار مصطبة عشق به گوش سنایی و شمس الدین پسر ملکداد تبریزی به گوش مولوی و مولوی شمه یی به گوش اقبال لاهوری خوانده، تو با همان زبان رمز و کنایه خواسته ای اندیشه خویش را به گوش مشتاقان خود برسانی. تو از عهده آن نیک برآمده ای و درآمدگاه خم و پیچ این کوچه های مرموز و مبهم را که قرن ها قرن ها خرد آدمی در آن خیره مانده، دریافته ای.

اگر من منطق الطیر سلیمانی را از زبان مرغان عطار، می شناختم و زبان دبستان دانسته را می آموختم و رموزش را که تو برای اندیشه هایت اقرار افاده قرار داده ای، در کنار آن ها می گذاشتم، چه شیوا کاری بود که انجام میدادم؛ اما دریغا که این نیز به کردار آرزوهای دیگر در سرپردهء اهمال فرو ماند.

بیشتر ارزش گفتار تو بدان جهت است که آن را در سرزمینی نگاشته ای که کاروان آواره گان افغان از دیار و دار شان گسسته، در اینجا پناه آورده اند و برای بازگشتن، دستیاری جز شمشیر و زادراهی جز خون و برهانی جز حق ندارند و آنرا در روزگاری نوشته ای که خودخواهی و خودپرستی ازدها کردار، پیرامون اندیشه زبردستان ستمگار گیتی، حلقه بسته و مارکبرای کبر و رعونت بر ویرانه دلهای شان مستولی گردیده؛ یعنی در ایامی که جهان به ماتم عدالت نشسته و ملتی سربلند به مرگ آزادی و حق به خونخواهی برخاسته، دروغنامهء منشور ملل پاره گردیده و گزافه های صلح خواهی و زیست با همی به پایان رسیده و اینک در مرئی و مسمع جهان، سپاه اهریمنی و خونخوار با همه تجهیزات ویرانگرش، با همه قدرت ویرانکنش بر سرزمین همسایه بی دفاعش تجاوز نموده به خون کشیده، به آتش سوخته، بمبارد کرده، غارت نموده و چنان وحشتی را در صحنهء زنده گانی بشر نمایش داده که مرور قرن های بی شمار لکهء ننگین آنرا از دامان تاریخ اهریمن خون آشام این عصر شسته نمی تواند.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

دانشمند گرامی مجروح!

روی سخن به صبغۀ تخیل و شکوه اثر و زیبایی اسلوب بدیع و شیوایی مییابد که خامهء جادوپرداز خیال انگیز اثرآفرین تو ایجاد نموده؛ تو با این داستان های مرموز، معانی لطیف را در الفاظ رقیق گنجانیده ای و این خیال بدیع را در کمال تردستی نقش بسته یی. اگر درین داستان رمزی و کنایتی است که در خاطری خاری کارد و در دلی باری آرد، به قضاوت خودت اختصاص دارد.

به هر حال و با هر نوع برداشت، این تصویر زیبا را در نگارستان ادب دری از نگاه فصاحت و ابتکار، محلی است عالی و ممتاز و در نگاه سخن شناسان اثری است ارزنده و دلنواز.

حدیث عشق سرکن گر علاج غفلتم خواهی
که این افسانه آتش دارد و من پنبه درگوشم

دلو 1361

خلیلی - اسلام آباد

پیشگفتار مؤلف

نظری به منازل گذشته

دفتر اول "اژدهای خودی" را "نام مرگ اژدها" بود و در تابستان 1971 در دهلی جدید آغاز یافت و آن هنگامی بود که نگارنده در اثر شکستن پای، در شفاخانه بستر و نیم تنه پائین، سه ماه در پلستر بود و به نیم تنه جامد درخت مبدل گردیده بود.

در آن دفتر، رهنوردی به نام "رهگذر نیمه شب" شامگاهی از شهر خود بیرون می رود و در جستجوی "سواحل گمشده" بیابان خشک و سوزانی را می نوردد. در آنجا ویرانه های شهر فراموش شده را می بیند. در دهن مغاره یی می نشیند و درمی یابد که اژدهایی چگونه بر آن سرزمین مسلط گردیده، باشندگان آن را چسان بلعید و سرانجام خود چطور با فرشتهء مرگ روبرو گردید.

دفتر دوم را نام "بازگشت اژدها" بود که در سال 1972 در کابل (پل سوخته) انجام یافت. این دو دفتر در همان سال 72، از طرف انجمن تاریخ و ادب افغانستان در یک جلد با مقدمه هایی از دانشمندان و نویسنده گان بزرگ کشور چون استاد خلیلی، عبدالرحمن پژواک، گل پاچا الفت، محمد هاشم میوندوال، سید شمس الدین مجروح و دوکتور روان فرهادی به چاپ رسید و نیز یکسال بعد ترجمه پشتوی آن به نام "خانخانی بنامار" در شعر آزاد، از طرف پوهنحی ادبیات پوهنتون کابل نشر گردید.

وقتی سردار محمد داود، در جولایی 1973 با کودتای نظامی به قدرت برگشت، دوستان نگارنده، دفتر دوم "بازگشت اژدها" را چون پیشگویی عجیب این حادثهء المناک دانستند.

اژدهای خودی؛ دفتر چهارم

در این دفتر، رهگذر نیمه شب در ژرفنای مغاره فرو می رود. و در آنجا "سرزمین اژدها خیز" را می یابد. از مغاره بیرون می آید و با عجله به سوی شهر می شتابد تا مردم را از بازگشت اژدها باخبر سازد و اما وقتی به شهر می رسد، در می یابد که دیر منزل رسیده است و اژدها پیش از او درون شهر راه یافته است و در لباس فرمانروای مستبد و مطلق العنانی بر مردم مسلط گردیده است. رهگذر در آنجا "سواحل گمشده" خود را در چشمان لیلی ژنده پوش می یابد سپس به گفتار می آید، سلسله حقایقی را به شهریان بیان می نماید و تماشا میکند که اژدها چگونه شهر را رفته رفته به نابودی می کشاند و چسان خود نیز در انجام بافرشتهء تاریکیها از ویرانه های شهر بیرون می آید و رهسپار سمت نامعلومی می گردد.

دفتر سوم: "اژدهای خودی" را نام رهگذر نیمه شب در شهرستان بامدادان خودی بود و در همان سال جمهوریت سردار محمد داود آغاز یافت. و طی سالهای 1973 تا 1977 که ظاهراً دوره آرام و اما در عمق آستن طوفان های رنج و آلام بود، نگارنده فرصت فراوان یافت تا به خواندن و نوشتن بپردازد. وقتی در ماه اپریل 1978 کودتای خونین خلق و پرچم به وقوع پیوست و کودکان اژدها از بطن نظام داودی بیرون آمدند و سرگرم بلعیدن مادر خود یعنی نظام جمهوری شدند، دفتر سوم هنوز دوام داشت و حوادث آغاز این بزرگترین فاجعهء تاریخ کشور در یکی از فصلها به نام "بهشت گرگان" انعکاس یافت. دفتر سوم در اواخر تابستان همان سال پایان یافت و اما به چاپ نرسید. نسخهء خطی آن را دوستان صاحبدل، دیده و خوانده بودند و بعضی از آن دوستانی که از کشتار عهد ترکی و امین زنده باقی ماندند و بعضی از حیطهء تصرف و جولانگاه دستگاه کمونیستی دور پناه برده اند، به آن اوراق گمشده آشنا بودند.

وقتی نگارنده، بعد از هجوم قوای مسلح روسیه بر افغانستان، وطن را ترک

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

گفت و به تاریخ 20 فروری 1980 به پشاور (پاکستان) پناه آورد، نسخه قلمی آن دفتر در کابل جا ماند، و وقتی آن دفتر به دنبال نگارنده، در بهار همان سال فرستاده شد، در طول راه به صورت مرموزی ناپدید گردید؛ یکی از روایات چنین است که آرنده از ترس گرفتاری، آن اوراق را آتش زد. نگارنده خواسته است که هر دفتر ازدها چون دایره بی باشد که نقطه انجام آن به نقطه آغاز برگردد و نیز چون حلقه زنجیری باشد که حلقه دیگری را در خود بپذیرد و بدینگونه تسلسل به وجود آید. با گم شدن دفتر سوم، این تسلسل به هم خورده است. به منظور برقراری دوباره آن (تاحدی که امکان دارد) لازم است که در این پیشگفتار از دفتر سوم یا حلقه گمشده، اندکی بیشتر ذکری در میان آید و به طور خاص انجام آن دفتر، در آغاز دفتر کنونی ثبت گردد.

دفتر سوم چنین آغاز می یافت:

".... و رهگذر نیمه شب، سرانجام از ویرانه "شهر خموشان" بیرون رفت و نیمه شبی، راه بیابان را در پیش گرفت. شب همه شب راه پیمود و سحرگاهان به سرزمین سبز و آباد و خندان و آزادی رسید. وقتی باشنده بی از باشنده گان آن دیار را دید، از و پرسید:

- ای دوست! بگو این مقام را نام چیست؟ و آن مرد آزاده، به نرمی و جبین گشاده در پاسخ گفت:

- ای رهنورد! اینجا را نام "شهرستان بامدادان خودی" است. از شنیدن این سخن، لبخندی چهره رهگذر را روشن ساخت؛ زیرا دریافت که نخستین بار، پیش از رسیدن ازدها به منزل رسیده است.

و رهگذر نیمه شب، در آن سرزمین سرسبز و خندان زنده دلان، جستان و خیزان به هرسو به گشت و گذار پرداخت. می خندید و می رقصید و مردم با وی می خندیدند و می رقصیدند. قصه ها می گفت و داستانها می سرود و مردم به گوش دلها می شنیدند و کسی نمی گفت که او مجنون است."

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

آن دفتر سوم دو بخش داشت: 1- گفتارهای رهگذر 2- مکالمات رهگذر. سرخط گفتارها چنین بود.

خطاب به شهرنشینان: پیام صبحگاهی

سرمنزل آزادی 1- داستان دیوانه زنجیرگرا

2- داستان شهر ظلم آباد

خطاب به مردان: داستان سفر به کعبه دل

خطاب به زنان: 1- داستان ملکهء پا برهنهء صحرا

یا بت شکن ناخود آگاه

2- داستان پرده نشین عریان

یا بت شهوت

3- داستان عروس پشمینه پوش ملکوتی

یا بت روح

خطاب به کودکان: داستان ملکهء پریان

خطاب به جوانان: داستان بهشت گرگان

و سرخط مکالمات از این قرار بود:

خطر استبداد در اتفاق و اتحاد. دشواری اتصال و چگونگی انفصال. واحه

یی در بیابان. گفتار در دل شب تار. مطالبی از آن دفتر گمشده و شمه یی از

سرگذشت رهگذر در آن مقام، در بخش "دفتر قدیم" این مجموعه تاحدی

بیان شده است. انجام دفتر سوم را نام "شامگاهان بیخودی" بود.

از خودی بیرون رویم

آخر کجا؟ در بیخودی

بیخودی معنیست، معنی

با خودی ها نام نام

مثنوی معنوی (غزل 1583)

شامگاهان بیخودی

... و در آن فرصت کوتاه بامدادان و در آن شهرستان سبز و خندان رهگذر نیمه شب، جستان و خیزان، به هرسو به گشت و گذار می پرداخت، می خندید و می رقصید و کسی نمی گفت که او مجنون است. داستانها می سرود، حقایقی را بیان می نمود، و مردم به گوش دلها می شنیدند.

و اما دیری نگذشته بود که از میان شهریان، مرد خشن و تنومندی نیز به گفتار آمد. جوانان بسیاری دور او حلقه می زدند و به سخنان او گوش فرامی دادند و آن مرد تنومند، به آواز درشت و زشت به آنها چنین میگفت:

- ای جوانان دلیر! بدانید که شهرستان ما زیباترین و بزرگترین شهر جهان است و اما میهن ما، گرچه درمعنی بزرگ است ولی در واقعیت کوچک است و آن معنی بزرگ در این قالب کوچک نمی گنجد و نیز بدانید که در دور و پیش سرزمین زیبای ما مردمانی ساکن اند که هنوز از حالت وحشت و بربریت بیرون نیامده اند و اکنون آماده می گردند تا بر بلاد سرسبز و آباد ما دست یابند، ثروت های آن را به تاراج برند، مردان ما را به قتل رسانند و زنان و کودکان ما را به اسارت درآورند.

مرد تنومند، با صدای زشت و خشن به جوانان می گفت:

ای جوانان دلیر و سرباز! بر خیزید! و آماده دفاع از میهن گردید! برخیزید برویم و قلمرو دشمنان وحشی را در اختیار خویش قرار دهیم و باشنده گان بربری آن سامان را به راه مدنیت و آدمیت سوق دهیم. بدینگونه هم خطر نابودی را از سر مردم خود رفع خواهیم کرد و هم بروسعت و عظمت، شکوه و جلال شهر بی مثال خویش خواهیم افزود.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

شهریان این سخنان را می شنیدند ولی بدان اعتنایی نمی کردند و اما جوانان بیشتر، هر روز بیش از روز دیگر، دور آن مرد تنومند حلقه میزدند، از شنیدن سخنان او کف میزدند و غلغله و هیاهو سر می دادند، پیروان روز افزون مرد تنومند، خود را جوانان سلحشور نامیدند و آن مرد را "رهبر" خطاب نمودند. جوانان سلحشور اندک اندک به صف آرایی پرداختند و هر روز در صفوف منظم در وسط خیابان به راه می افتادند، گام های شمرده برمی داشتند، سرودهای کوتاهی را به یک آواز بلند می خواندند و نعره های دلخراشی از حنجره ها بیرون می آوردند.

سرانجام، روزی از روزها، رهگذر دید که مردم در دو کنار جاده ایستاده اند. وی نیز به گروه تماشاچیان پیوست، غلغله یی از دور شنیده شد و اندکی بعد، آن مرد تنومند در جامه های رزم و پیکار، براسپ سیاهی سوار، از دور پدیدار گردید که در پیشاپیش قطارهای جوانان سلحشور، در وسط خیابان در حرکت بود. "جوانان سلحشور" به یک آواز بلند سرودی را میخواندند و در آن جنگ و پیکار، قتل و کشتار را می ستودند، از فتح و پیروزی بر دشمن بربری وعده می دادند. لشکر "جوانان سلحشور" به سرلشکری قهرمان تنومند، سرودخوانان و پاکوبان، از دروازه بزرگ شهر بیرون رفتند، آن هنگامه آهسته آهسته دور شد و غلغله ایشان اندک اندک به خاموشی گرائید، آنگاه سکوت مرگباری بر شهر حکمفرما گردید.

بعد از لشکر کشی "جوانان سلحشور" به سرلشکری آن قهرمان، زنده گی شهرستان به کلی دگرگون گردید. خندیدن ها و رقصیدن های باصفا، جشن ها و شادی های بدون تشویش فردا، از آن دیار رخت بر بست، هراس از آینده ناشناس برآذهان سایه گسترانید، اشباح هولناک، بی پروا و بی باک، در خانه دلها ساکن گردیدند و گردابی از خرافات و اوهام، مردم را رفته رفته در خود فرو برد.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

مردم می گفتند: "سیلاب خشمگین به زودی فرا خواهد رسید و دشت و کوه را درآب فرو خواهد برد." برخی دیگر می گفتند: "زمین لرزه دهشتناکی ناگهان زمین را خواهد لرزاند و همه آبادی های انسان نشین را ویران خواهد ساخت." هولناکتر از همه حکایتی بود از خزندهء غول پیکری عجیب الخلقه، که می گفت: "هم ماراست و هم سوسمار، هم بال دارد و هم چنگال، از سوراخ های بینی او شعله های آتش می جهد، با دندان های نیزه مانند خویش هزاران هزار انسان را در لحظه یی می درد و در دهن چاه مانند خویش فرو می برد" و می گفتند که آن جانور آفت جان به سوی شهر در حرکت است.

سرانجام روزی از روزها، ابرهای قیرگونی از کرانه های دور افق، سربرا فراشتند. باد گرم و سوزانی به وزیدن آغاز کرد و هنگام غروب وقتی آفتاب دردل شفق خونین فرو می رفت، اسپ سوار سیه پوشی از گرد و غبار بیابانهای دور بیرون آمد و آهسته آهسته به شهر نزدیک شد. مردم همه به منظور تماشای آن ناشناس از شهر بیرون آمدند و آن سوارکار، افزار جنگ و پیکار بر دوش داشت، جامه های رزم و نبرد در بر و کلاه پولادینی بر سر داشت که تصویری از ازدها بر پیشانی آن نقش بود.

وقتی نزدیک آمد، همه شناختند که وی همان مرد تنومندی بود که روزی به منظور کشورکشایی به سرلشکری "جوانان سلحشور" از شهر بیرون رفت و اکنون به سرزمین زادگاه خویش برگشته بود.

از میان مردم، گروه دیگری از "جوانان سلحشور" به غلغله و هیاهو پرداختند، کف زدند و در استقبال او صف آراستند، او را بر دوش برداشتند و درون شهر بردند. در آنجا کاخی برای او ساختند و او را در آن بر مسند فرمانروایی جا دادند. شمار روزافزون جوانان، سلاح به دوش نهادند، به پاسبانی کاخ و نگهبانی قهرمان پرداختند.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

قهرمان، از قهرمانی های خویش، از فتوحات و پیروزی های خویش به مردم حکایت ها می کرد و می گفت که مناطق پهناوری راتحت فرمان خویش قرار داده است و آن همه جوانان را در کشورهای دور به مرتبه سرلشکری و فرمانبرداری رسانیده است و خود به منظور خدمت به مردم به زادگاه خویش برگشته است و اما هیچ نگفت که در واقعیت امر، لشکر او در همان آغاز یورش ها و زدوخوردها، هزیمت کرده بود. همه آن جوانان یا به هلاکت رسیده و یا به دست دشمن اسیر گردیده بودند، و او خود ناچار پا به فرار گذاشته بود و از بیراهه های دشت و بیابان به شهر خویش پناه آورده بود.

مستان شهر، چون حقیقت را دریافته بودند، گفتار فرماندار را جدی نمی گرفتند و بر حکایت های او می خندیدند. هوشیاران در آن با نظر شک و تردید می نگریستند و حقایق را به مردم بیان می کردند. از این جهت، دور آن دهشت به زودی فرا رسید. مستان به زنجیر بسته شدند و در زندان افکنده شدند. هوشیاران یا از شهر بیرون رانده شدند و یا به دار آویخته شدند و مردم به ساختن قلعه و حصار، خندق و دیوار گماشته شدند. وقتی رهگذر نیمه شب گاهی به گفتار می آمد، کسی سخنانش را نمی شنید و اگر کسی گوش فرا می داد، معنی در سخنان او نمی یافت و باخود می گفت که او مجنون است.

فرمانروا آغاز عصری جدیدی را در آن سرزمین اعلام نمود و نام "بامدادان خودی" را به "شامگاهان بیخودی" مبدل ساخت.

بدینگونه وقتی آن بامدادان بهار خودی، جستی به عقب زد و به شامگاهان بیخودی برگشت، فاجعه بزرگی صاعقه آسا بر آن سرزمین فرود آمد. شهر پهناور با باشندگان آن در گرداب ظلمات شب بی نامی، اندک اندک فرو رفت و به کلی ناپدید گردید.

در مورد سقوط نهایی "شهرستان شامگاهان بیخودی" روایات گوناگونی در

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

دست است، باشنده گان انگشت شماری که از آن فاجعه بزرگ جان به سلامت بردند، چنان صدمه های ژرف روانی دیده بودند که سخنان ایشان بیشتر شبیه به هذیان بود. از آن راویان مبتلا به هذیان، برخی گفتند: "خورشیدی که در آن سحرگاه مرموز از افق دودآلود، سربرون آورد، چون سوراخ بزرگ و هولناکی بود که در سینه آسمان دهن باز کرد و چون تنور آتشفشانی بود که شعله های جهنم سوزان از اعماق آن پیهم بیرون می جهید." برخی دیگر گفتند:

" طوفان گسیخته لجامی در دل شب بی انجامی، ناگهان برخاست. تندباد دیوماندی از جای نامعلومی فرا رسیده آبادیها را از بنیاد برکند و با خاک یکسان نمود و امواج غول پیکر سیلابی، کوه و دشت را در آب فرو برد." یکی از راویان گفت:

" آن آفتاب آتشین، وقتی از آغوش آن افق خونین بیرون آمد، ناگهان زمین و آسمان به لرزه آغاز کرد، صداها می مهیب انفجارهایی از زیرزمین به گوش رسید، سپس زمین چاک گردید، دهن باز کرد و آبادی ها را با باشندگان آن در خود فرو برد."

و نیز برخی گفتند:

"خورشید آتش افروز آن روز، چون مار بالدار بود که دور خویش حلقه زده بود، چنگالهای خود را در بدن خود فرو برده بود، چشمانش از فرط درد و خشم از حدقه بیرون آمده بود و شعله های آتش از دهن و بینی او زبانه می کشید؟ و اما آن راویان مبتلا به هذیان، همه متفق بودند و می گفتند که در انجام آن سحرگاه ناشناس، آفتاب گمنامی از میان گرد و غبار افق تیره فامی، بیرون آمد. گرمای آن چون آفتاب ظهر تابستان در ریگستان بود و روشنی خونین و آتشین آن طلوع صبحگاهی، بیشتر به غروب شامگاهی شباهت داشت و چون آتش سوزی عظیمی بود که وقتی رو به خاموشی نهاد، سکون

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

و تاریکی ژرفی فرا رسید و همه چیز در آن ناپدید گردید. و اما رهگذر نیمه شب، آن رهنورد جهانگرد، پیش از سقوط نهایی شهرستان، آن دیار را ترک گفته و به جای دورتری رفته بود. و این است شمه یی از ماجرای انجام اقامت او در آن شهرستان.

شامگاهی از شامگاهان، رهگذر نیمه شب به میدان شهر رفت. در آنجا مردانی را دید که خسته و افسرده، از انجام کارهای شاقهء روز برمی گشتند، لحظه یی مکث می کردند، سپس، با بازوان آویخته، شانه های فروریخته و کمرهای خمیده به سوی می رفتند. رهگذر، آن خستگان و افسردگان را مخاطب قرار داد و چنین گفت:

ای مردم! من روزی به شما گفتم:

"کسیکه دیو بربریت را از سرزمین جان خویش بیرون نراند و به نام جنگ با وحشت، برمرز و بوم آدمیان دیگر هجوم برد، آن بلا را خواهی نخواهی بر شهرستان خویش مسلط می گرداند."

و اکنون اگر آفتی بر شما حاکم است، آن همان دیو ظالم است که خود در نفس شهر آرام، خفته نگهداشتید و گذاشتید تا به میل خود بیدار گردد. ای مردم! من روزی به شما گفتم:

"فرزندان بلا را در شهر جان راه مدهید! و هم دوستان ازدها را بر خویشتن مسلط مگردانید!"

و اکنون اگر مار آدمخواری کودکان شما را می بلعد، آن مار زهرداری است که خود در آستین خویش پرورانیدید و به آغوش باز به استقبال او دویدید. ای مردم! من به شما گفتم:

"فرصت زودگذر بامدادان را بیهوده از دست مدهید و درانتظار طلوع آفتاب ناشناسی در خواب غفلت فرو نروید."

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

و اکنون اگر خورشید آتش افروز خانمانسوزی در آسمان شهر جان شما بدان سرعت بالا رفت، آن آفتاب سوزان و ناانسان در بطن تاریک بامدادان شما پنهان بود و از افق دودآلود دل‌های شما طلوع نمود.

و بدانید که آن طلوع از این غروب خیلی دور نبود، و آن بامدادان از این شامگاهان فاصله‌ی زیادی نداشت و خود دیدید که آن صبح خندان روح و روان، به این افسرده شام رنج و آلام مبدل گردید و شب تام بدون انجامی را با خود به دیار شما کشانید.

و اکنون شب دراز و بی سوز و سازی در پیش دارید که نه مرزی دارد و نه انجامی، نه نشانی دارد و نه نامی، نه ناله‌ی بی و نه آهی از دل آن شب برخوردار خاست و نه روشنی سحرگاهی در پی خواهد داشت و اما در آن ظلمات، شما نه نیازی به دیدن روشنی خواهید داشت نه احتیاجی به کشیدن آهی از درد و نه بر آوردن فغانی از ترس؛ زیرا آن جهان نسیانی است فاقد اندیشه و پندار، بیخودی شبستانی است بیگانه از رنج و آزار.

رهگذر نیمه شب چنین می گفت و مردمان خسته و افسرده از آن جامی گذشتند، پی کارهای نامعلومی می رفتند و به سخنان او هیچ گوش فرا نمی دادند.

وقتی لب از سخن فرو بست، به دور و پیش خویش نگریست، هیچ زنده جانی را بدون خود در آن میدان ندید. فقط صدای باد سرد خزانی را شنید که در بالای شاخه‌های خشکیده درختان می نالید و خاک و خاشاک را در کوچه‌ها و خیابانها از اینسو بدانسو می کشانید و رهگذر نیمه شب در آنجا ساکت ایستاده ماند و سردرگریان، در اندیشه طولانی فرو رفت، سپس سر برافراشت، میدان شهر را ترک گفت و به کنج ویرانه‌ی خویش پناه برد. در آنجا ایام پیشین را به خاطر آورد. به یادش آمد که وقتی از "سفر کعبه‌ی دل" برگشت، پیر رهنما، هنگام وداع، به وی چنین گفت:

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

"ای دوست رهنورد! طی سفر زنده گی، پل ها و گذرگاه ها بر مسیر سیلابها باید ساخت، راه ها و جاده ها به سوی منزل های ناشناس باید کشود و تو ای رهنورد! آن پلی هستی که دیار رفتگان را با منزل آیندگان پیوند می دهی. پس خویشتن را چنان بساز و خود را چنان پلی بشناس! برو سینه ات را فراخ کن! ستونهایت را در دل زمین محکم فرو بر! و رواقهایت را به سوی آسمان بلند آباد کن! تا هجوم آیندگان آشوب طلب بتوانند از تو عبور کنند و اما تو زیر وزن پای ایشان فرو نریزی و امواج خروشان سیلاب های خشمگین دهشت ها و انقلاب ها زیر طاقهای تو جاری گردند و اما تو در هم نشکنی!"

سرانجام، رهگذر به همان پل شباهت یافته بود و اما با این تفاوت که وی اکنون پلی بود که در آن میدان شامگاهان با ستونها و رواقهای بلند خویش، محکم و پهناور، خوش اندام و خوش منظر، در بیابان خشک و بی ثمر تنها ایستاده بود. وی پلی بود که نه راهی از سر آن می گذشت و نه رودخانه یی در پای آن جاری بود.

زیرا راه هایی که از دو سمت آفتاب برآمد و آفتاب نشست می آمدند و در آنجا، بر سر آن پل به همدیگر می رسیدند، به کلی ویران شده بودند و سیلاب دهشت آفرینی که از سوی شمال فرا می رسید و می بایستی از زیر آن جاری گردد، مسیر خود را تغییر داده بود و در جای دیگری در بستر ژرفتری جریان یافته بود.

رهگذر چنین می اندیشید و در کنج ویرانه دور افتاده، چشم به راه نشست تا نیمه شب فرارسد.

وقتی لحظاتی چند به نیمه شب باقی ماند، آن زن مرموز و ناشناس از گرد و غبار بیابانهای دور بیرون آمد، و خرامیده خرامیده به سوی شهر نزدیک رفت. آن زن مرموز پیراهن شبرنگ درازی در برداشت که از تار و پود دمه و دود ساخته شده بود. چادر لطیف و شفافی بر سرداشت که از جال های نرم و نازک

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

عنکبوت بافته شده بود. تن و اندامش چون مرمر سفید، چون یخبندان قطبی سرد و چون بلور سنگی شفاف بود. زلفان آشفته و انبوهش برشانه و کمر او، موج موج می ریخت و چون شب ابدیت سیاه و دراز بود. جوانی بی سن و سالش از گزند زمان در امان بود و اما جمال بی مثالش خانهء دل را تا ابد ویران می ساخت. سیاه چشمانش نگه ژرف و خواب آوری داشت که از نظاره آن جسم در عمق سیاه چاه خاموشی فرو می رفت و جان در آنسوی مرزهای بیهوشی و از خود فراموشی پرتاب می گردید. شگفته لبانش لبخند شیرین و زهر آگینی داشت که از بوسه آن روح و روان، مزه فریبنده ابدیت رامی چشید و جسم و تن در آغوش عناصر از هم می پاشید.

و آن زن مرموز، رفته رفته تا پای دیوارهای شهر رسید و در برابر دروازه بزرگ ایستاد. وقتی شب به نیمه رسید، حلقهء سنگین را با دو دست نازنین برداشت و سه بار حلقه به در آن شهرستان کوفت.

شهر جان، هر بار از آن صدای مرگبار در ژرفنای تهداب های بیمار خویش لرزید. و اما در آن نیمه شب، بدون رهگذر هیچ کسی بیدار نبود که آن ضربات سنگین را بشنود. وقتی طنین واپسین کوبیدن حلقه به در آن شهرستان به خاموشی گرائید، رهگذر نیمه شب از جابر خاست، از کنج ویرانه بی بیرون آمد و دروازه بزرگ را به روی آن پیک شبانگاهی باز کرد.

آن زن مرموز، لحظهء کوتاهی در چشمان رهگذر نگریست. علایمی شبیه به لبخند آشنایی بر لبان وی پدیدار گردید. سپس بدون مکث و درنگی در دل شهرستان فرو رفت.

و رهگذر نیمه شب از همان دری که به دست خود به روی آن قاصد سرنوشت گشود، از شهرستان شامگاهان بیخودی بیرون آمد، و راه دشت ها و بیابانها را به سوی آفتاب برآمد در پیش گرفت و به جای نامعلومی رفت...

دفتر چهارم:

وقتی "شهرستان بامدادان خودی" سقوط کرد، رهگذر راه دشت و بیابان را در پیش گرفت و سرانجام در دیار بیگانه و نا آشنا، در سرزمین آواره گان پرتاب گردید، دفتر چهارم محصول همین زنده گی آواره گی است.

در این دفتر، رهگذر آواره، با آواره گان هموطن خویش، در بیابان بیدردان اقامت می کند. نخست به تماشای احوال حیرانی و گمگشتگی آنها می پردازد، در ماهیت آوارگی می اندیشد. سلسله حقایقی را بیان مینماید و به سخنان دلپذیری گوش فرا می دهد و اما وقتی می بیند که آواره گان چادرنشین از سخنان او به خشم می آیند، لب از سخن فرو می بندد و در گوشه یی تنها می نشیند و دیری نمی گذرد که در آنجا، آزاده گان جوان یعنی مجاهدان راه آزادی، هر روز بیش از روز دیگر، به دیدار او می روند، بدینگونه محفلی از دوستان تشکیل می یابد و طی پرسشها و پاسخها، داستانها و حکایتها، در دل شبها مشعلها افروخته می شود و آزاده گان، در آن روشنی؛ راه های پریچ و خمی را به سوی سرمنزل آزادی کشوده می یابند.

سپاسگذاری

از پدر بزرگوام، "سید شمس الدین مجروح" سپاسگذارم که از آغاز نگارش "ازدهای خودی" نگارنده راهمواره رهنمایی و تشویق فرموده اند و با نظریات و پیشنهادهای گرانبهای خویش، در نگارش این دفتر نیز کمک و یاری کردند. از نویسنده و شاعر صاحب حال فرانسوی ژورژسوترو S.SAUTREAU مشکورم که پارچه هایی از دفترهای اول، دوم و سوم برگزیدند و با خامه معنی آفرین خویش به زبان فرانسوی در آوردند و زیر عنوان EGOMONSTRE در مجله "عصرجدید" در سال 1981 LES TEMPS MODRNES به چاپ رسانیدند و در نگارش این دفتر پی هم ترغیب و تشویق کردند. از خانم

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

الیزابت و آقای ایمانوئل دلوا باید با قدردانی یاد کرد که در کابل بودند، با داستان رهگذر نیمه شب دلچسپی فراوان گرفتند و در آغاز دوره دهشت ترکی، امین، بعضی یاد داشتهای فرانسوی نگارنده را با خود به پاریس بردند و محفوظ نگهداشتند.

نام یک شهید راه آزادی میهن را ثبت این دفتر باید کرد: مرحوم دکتور غلام غوث شجاعی که از قربانیان خودآگاه ازدهای سرخ شد. وی در جریان تحریر دفتر سوم قدم به قدم به نگارنده همراه بود، انتقاد می کرد و نظر می داد و فصلی از آن دفتر را تحت عنوان TYRANENBURG را به زبان آلمانی ترجمه کرد که در سال 1976 در یک مجموعه ادبی هامبورگ (آلمان غربی) به چاپ رسید. دوکتور شجاعی که درس فلسفه از جهان غرب (در جرمنی) آموخت و با روح ادب غرب آشنایی کامل داشت، می خواست ریشه های ژرفی در کلتور کشور خویش یابد؛ اما دهشت افگنان نظام خلقی به وی فرصت ندادند و در تابستان 1979 شی او را بردند و زیر شکنجه و عذاب به شهادت رسانیدند.

از دوستم دوکتور روان فرهادی متشکرم که نسخه خطی این مجموعه را از سرتا پا خواندند و پیشنهادهای با ارزش خود را از پاریس برایم فرستادند. نگارنده افتخار دارد که استاد بزرگ سخن، دانشمند صاحب دل و شاعر صاحب نظر، استاد خلیلی این اوراق را مطالعه فرمودند، پسندیدند و با نگارش نامه زیبایی، این اثر ناچیز را در دفتر جاودان تاریخ ادبیات دری افغانستان ثبت کردند.

پشاور 17 جنوری 1983

بسم الله الرحمن الرحيم

"وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَى رَبِّي إِنَّهُ هُوَ
الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ"

(وگفت من هجرت کننده ام به سوی
خدای خود هرآنینه او غالب با
حکمت است.)

به نام آفریننده آواره گان

سازنده شهر ویران شده جان

"پر کاهم در مصاف تند باد

من نمی دانم کجا خواهم فتاد"

بخش اول

اقامت در منزل آواره گان

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

بسم الله الرحمن الرحيم

"وما كَانَ اللهُ لِيُظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا
أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ"

(وچنین نبود خدا که ظلم کند بر ایشان
ولیکن ایشان بر خود ستم کردند.)

خطاب به آواره گان:

پیام شامگاهی

وقتی تند باد استبداد، شهرجان را ویران ساخت، رهگذرنیمه شب چون پرکاهی
در بیابان خشک و بی سرپناهی پرتاب گردید.
آنجا مردمانی از دیار خود را دید که سراسیمه از اینسو بدانسو می شتافتند؛ نه
راه بازگشت به ویرانهء جان را می یافتند و نه توان سفر به منازل دور و ناشناس
را در خود می دیدند.

و آن آواره گان مدتی در جستجوی چاه آبی به هر سو تپیدند و دویدند؛
سرانجام وقتی آنرا یافتند، نمی دانستند آب را چگونه از آن بیرون کشند. از
قضا کودکی سنگی در آن پرتاب نمود. از لحظات دراز سقوط آن سنگ،
مردم دریافتند که چاه خیلی ژرف است و از صدای سنگین آن در ژرفنای
تاریک پی بردند که چاه از دیرزمانی به کلی خشکیده است.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

رهگذر نیمه شب آواره گان را مخاطب ساخت و چنین گفت: ای مردم! من بامدادان به شما گفته بودم که "طوفان گسیخته لجام دهشت، به زودی فرا خواهد رسید و تندباد جو رو بیداد از منازل آباد، ویرانه خواهد ساخت و شما همچون سرنشینان قایق کوچک که در مسیر سیلاب عظیمی با سرعت سرسام آوری در حرکت است. صخره سنگهای عقاید متحجر را در جریان سیل ایستاده خواهید دید، گردابهای خرافات و اوهام را دورو پیش خویش خواهید یافت. نهنگان استبداد سر از آبهای قیرگون زشتی و فساد بیرون خواهند آورد. و آیا به شما نگفتم که: "هوشیار باشید! و آماده پیکار شوید و نگذارید قایق کوچک شما بر آن سنگها درهم شکند و از هم بپاشد، یا آن گردابها شما را در خود پیچد و نابود سازد و یا آن نهنگان آدمخوار قایق را واژگون کرده شما را ببلعد و در خود فرو برد.

و اکنون آن سحرگاه بهار به این شام رقت بار مبدل گردید. آن قایق درهم شکست و در گردابها فرو رفت. برخی از شما طعمهء نهنگان شدید و گروهی دیگر را همان طوفان بر این ساحل خشک و سوزان پرتاب نمود.

و اما بدانید!

آن آفت زمانی که شهرستان سبز و خندان شما را ویران ساخت، باد نابهنگامی نبود که از قلمرو ناشناسی وزیده باشد، بلکه طوفان دشمن جانی بود که نخست از افق تاریک دل‌های شما برخاست.

آن مار ستمکاری که کودکان شما را یکی پی دیگری بلعید، غول آدمخواری نبود که از جنگل‌های دورافتاده ناشناخته به دیار شما آمد، بلکه مار زهرداری بود که خود در آستین خویش پروراندند.

ای مردم! من به شما گفتم: "اگر کسی گوید که انسان راه راستی را در پیش گرفته است که از منزل وحشت آغاز یافته و به مقام آدمیت رسیده است، چنین سخنی را باور نکنید؛ چه، راه به سوی سرمنزل آدمیت، راهی بس دشوار و

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

پرخاری است که اگر از قلمرو وحشتی می آید، به سرزمین بربریت هولناکتری می انجامد؛ زیرا بربریت، رهزنی است که هنوز در پیچ و خم راه زنده گی آدمی در کمین نشسته است. وحشت، عنکبوتی است که هنوز در کنج و کنار خانه دلها تار می تند.

به شما گفتم: رهزنان راه آدمیت را از رهزنی باز دارید! خانه های دل را از تارهای عنکبوت اوهام باطل پاک سازید! و ناینایان را به فرمانروایی شهر مگمارید!

و اکنون عنکبوت غولپیکری پرده سیه و شومی بر مرز و بوم شما می گستراند، رهزنان به پاسبانی شهر می پردازند و ناینایان یکی پی دیگری بر مسند فرمانروایی می نشینند.

ای مردم! آیا به شما نگفتم که: "عقل و جنون، باشنده گان اصیل شهرستان جان اند، معماران راستین خانه دلها، و ساکنان دیرین دیار هستی اند. بگذارید آن دو، گاهی با هم سرآشتی را در پیش گیرند و گاهی با همدیگر به جنگ و ستیزه پردازند؛ اما نگذارید بیرون از آبادی، در بیابان بی دردی، با هم بجنگند و یا آن یکی، دیگری را از شهر بیرون راند؛ زیرا اگر آن باشنده گان دیرین دیار هستی شهر شما را ترک گویند، در آن پهنای بی سر و پا، نبردی آغاز نکرده، هر دو از تشنگی جان خواهند سپرد. آنگاه شب تاری فرا خواهد رسید و خاموشی مرگباری همه جا را فرا خواهد گرفت. و اگر یکی درون شهر ماند و آن دیگری را بیرون راند و آواره بیابانها گرداند، خود بر مسند فرمانروایی مطلق می نشیند و درهای شهر را بر روی ازدها می گشاید."

"ای مردم! آیا سرانجام، شما خود ندیدید که وقتی در شهر شما مجنونی بر مسند فرمانروایی نشست، خردمندان را در زندان افگند، یا آواره بیابان ساخت

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

و درهای شهرستان را به روی آن آفت جان گشود."
"و اکنون ازدهای خون آشام، در آن شهر با نشان و نام راه یافته است. چنگالهای خونین خود را در دل سرزمین شما فرو می برد. فرزندان ناخود آگاه شما را در خدمت خویش گماشته است. و آن خدمتگذاران بلا، ازدهاپرستان مؤمنی شده اند که از بام تا شام، سر سجده در پای خداوندگار آدمخوار خود می نهند و شب و روز قربانیان خونین به وی تقدیم می نمایند و حالا آن پیشاهنگان فوج بلا، دیگر فرزندان شما نیستند، بلکه فرزندان ساخته و دلباخته ازدها شده اند."

"و ای مردم! بدانید که ازدهاپرستی، فطرت آدمی را دگرگون می سازد و موجود نوی از وی تراشد. بدینگونه که ازدها نخست معنی انسانی را در ژرفنای هستی آدمی از ریشه بر می کند و بیرون می افکند. سپس آن هستی فاقد معنی را چون صندوق میان تهی، محکم می بندد و سر بسته محفوظ نگه میدارد، تا مردم نا آگاه گمان برند که آن صندوق، مملو از اسرار است و انسان نوی در کار."

"و اکنون مادرانی که آن کودکان ازدها را در بطن نرم خویش گنجانیده اند و در آغوش گرم خویش پرورانیده اند، از خود می پرسند: در آن شب تاریک چه دیو اهرمن صفتی در بستر راحت ما راه یافت؟ و چگونه مارآستین چنان موجودات عجیب الخلقه ساخت."

"ای مادران! اگر شما در خواب شیرین غفلت فرو روید، دیوان اهرمن صفت را از بستر راحت خود دور نرانید و خانه های دل را از تارهای عنکبوت اوهام باطل پاک نسازید، هنوز فرزندان بلا در بطن خویش خواهید پرورانید و پیشاهنگان ازدها به دنیا خواهید آورد."

"و اما ای مردم! شما اکنون راه دشوار و پرخاری را در پیش دارید. تشنگی و گرسنگی، دوغولی اند که در این بیابان بر سر راه شما نشسته اند، مگر از آن

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

اشباح هولناک بیم و هراسی به دل راه مدهید و پا به فرار مگذارید. شما از دهشت آفت آتش افروزی، در این بیابان ساکن گردیده اید و اما اکنون از ترس گرسنگی چند روزی در آغوش بلا پناه مبرید و از فرط تشنگی جگر سوزی، خویشان را در چاه خشکیده سرنگون مکنید!"

باشنده گان بیابان آوارگی از شنیدن سخنان رهگذر برآشفتنده، هیاهویی از خشم و غضب برپا نمودند. رهگذر نیمه شب، مدتی خاموشی برگزید؛ زیرا دریافت که مردم از درد گرسنگی بیمار و از بیم تشنگی آماده فراراند.

"خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ
وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةً وَ لَهُمْ عَذَابٌ
عَظِيمٌ"

مهر نهاده است خدا بر دل ایشان بر
گوشهای ایشان و بر چشمان ایشان
یک نوع پرده و ایشانراست عذاب
بزرگ).

پاسخی به پرسش ناآگهان

1- به غافلان چه باید گفت؟

رهگذر نیمه شب، روزی گروهی از آواره گان را دید که از بیدردی باشنده گان بومی، سخنان شکوه آمیزی می گفتند و از جور و آزار ایشان زار زار می نالیدند. رهگذر آنها را مخاطب ساخت و چنین گفت: ای مردم! اکنون که شما از دیار پدران و نیاکان خویش دور افتاده اید و درین بیابان بیدردان نا آگاه پناه آورده اید، فرصت دارید تا این بیخبران را از درد بی درمان آگاه سازید و پیام ازدها را به گوش ایشان برسانید.

به غافلان بگوئید: "آن آفت جهانسوز، در هر سرزمین انسان نشینی که پا میگذارد، جهنم رنج آفرینی در آن می افروزد. به هر درخشنده دیار آباد و خندانی که دست می یابد، شبی تار و بی پایانی بر آن می گستراند." به غافلان بگوئید: "آیا نمی بینید که آن بلای جان، اکنون به آستان منزل شما رسیده است؟ آیا نمی شنوید که آن فرمانگستر زشتی و شر، حلقه به در خانهء شما میکوبد؟"

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

به غافلان بگوئید: "بیدار باشید! و آمادهء بیکار گردید! مگذارید که تنی چند از همشهریان شما همپیمان بلا گردند؛ زیرا شبی شما در خواب گران غفلت، فرورفته خواهید بود و آنها درهای شهرستانرا به روی ازدها خواهند گشود."

به غافلان بگوئید: "افق دلهای شما به تاریکی گرائیده است و دیری نخواهد گذشت که طوفان گسیخته لجامی از آن برخواید خاست و سیل رنج و آلامی فرا خواهد رسید. و شما دیوارهای لرزنده و چاک، کلبه های خامی از گل و خاک، فاقد تهداب در مسیر سیلاب ساخته اید. بیخبران شاید از شنیدن این بیان از خواب گران برخیزند، رهنزان دیار خویش را از رهنزی بازدارند و ناینیان برسر اقتدار خویش را از مسند فرمانروایی فرود آرند.

ای مردم! شما می نالید و میگوئید که نا آگهان بومی، وقتی سخنی از شما در میان می گذارند، تمسخر کنان می پرسند: "این بزدلان چرا از جنگ با دشمن فرار کرده اند و در دیار ما پناه آورده اند؟"

ای مردم! در پاسخ این پرسش خاموشی اختیار نمائید؛ زیرا کسی میتواند چنین پرسشی نماید که نخست بیکاری را آزموده، دشمنی را شناخته و دیاری را از خود ساخته باشد. ولی آن ناآگهان، خود آواره گان بی وطن اند، بیگانگان دیار خویشان اند. و چون کشور خود را از خود نمی دانند، با رهنزان همراز می گردند و مال خانهء خود را به دست خود به تاراج می برند.

ای مردم! شما در منزل نبرد پا گذاشته اید و دشمن را در یافته اید و اما نا آگهان، دردی ندیده، آه و ناله سر داده اند، نبردی نکرده عقب نشینی اختیار نموده اند و بیکار دشمنی نیازموده آمادهء فرار نشسته اند.

۲- خبر از باشندگان غافل از خطر

من زمانی با گروهی از آن بیخبران بومی به سر بردم. از دور چنان می نماید که

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

گویی همه یار و مددگار همدیگراند و با رودخانه های لبریز و خاک زرخیز سرزمین خویش پیوندی از دل و جان دارند.

و اما وقتی نزدیک رستم، واقعیت را دگرگون یافتم. در آنجا زنان توانگر دایم در ناز و نعمت به سر می برند و از انتظار پنهان میگردند. آن هوس بازان پرده نشین، در آن نهران خانه ها نیز دل‌های دودآلود را در جامه های رنگین زرین و زیورات گرانبه‌قیمت سنگین می پوشانند. زنان نادار چون بهایم بار می برند و کودکان بی‌شمار به دنیا می آورند. مردان توانگر در راه اندوختن سیم و زر بیشتر همدیگر را دایم می فریبند. اگر به یک دست چیزی به کسی می سپارند، به دست دیگر آنرا واپس از وی میدزدند. اگر حرف دلنوازی بر زبان می رانند. نیش جانگدازی از نهران میزنند و اما به منظور سرقت از دارایی عامه، همه متحد میشوند و با دزدان مسلط همدست میگردند و ثروتهای همگانی را به تاراج می برند.

و شگفت اینکه در کشور نا آگهان، ناداران بی زمین، ریشه های عمیقی در دل سرزمین خویش دارند. و اما توانگران زمیندار، اندک پیوندی با خاک دیار خویش نیافته اند، دل از آن برکنده اند و آماده فرار به کشور دورتر و بهتری در انتظار نشسته اند.

3- بیان از سرلشکر بومیان

من روزی با یکی از فرمانروایان نا آگهان روبرو گردیدم. از احوال مردم دیارش پرسیدم.

گفت: جای نگرانی نیست. همه فرمانبردار و آرامند.

گفتم: آیا در دل از اطاعت خویش قناعت دارند؟

گفت: برای آرامش خاطر فرمانروا، قناعت در گفتار و اطاعت در کردار کافی است. دلبازیها و شکوه پردازیها سرگرمی کودکان است.

گفتم: اگر دلسازیها را بازی می پندارید و کودکی را شکوه پردازی می دانید،

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

پس مرام نظام شما چیست؟

گفت: قائد بنیانگذار دیار ما تهداب این مرز و بوم را بر اندیشه واحدی گذاشت و فرمود: "ریشه در آب و خاک وطن، پیوند با زادگاه و مسکن، دل بستن با بیان و زبان نیاکان و رشته با رسم و رواج ایشان را ناچیز گردانید. همه باشندگان را گرویده همین یک اندیشه واحد نگهدارید. و به منظور اینکه گرایش خود را لحظه‌یی از یاد نبرند، آن یگانه اندیشه را هر شب در گوش ایشان به صدا در آورید و هر روز پیش چشم ایشان بگسترانید و اگر این اقدام به مرام نرسد، همه راه‌های دیگر را ویران سازید و در تاریکی فرو برید تا مردم، همان یک راه واحد اندیشه بنیادی را در پیش گیرند و مگذارید آوازه‌های ناشناسی از تاریکی‌ها به گوش ایشان رسد و یا روشنی نا معلومی را از دور درخشنده بینند.

گفتم: در راه رسیدن به این مرام چه گامی برداشته‌اند؟

گفت: تا اکنون صداهای ناشناس را در تاریکی‌ها خاموش می‌گردانیم و راه‌های دیگر بجز یک راه را ویران می‌کنیم.

گفتم: آیا هراسی ندارید که در آن تاریکی‌ها فتنه‌ها خفته باشد، روزی بیدار گردد و ناگهان بیرون آید؟

گفت: فرصت را غنیمت باید دانست و بلایی را که شب در میان است، از یاد باید برد.

از بیان بزرگان آن سامان دریافتم که آنان چون ناینایان، دشمن ندیده و نشناخته‌یی را در تاریکی می‌جویند. هرمانعی را که اتفاقاً پیش پای خویش یابند، آن را سوء قصد خصمانه‌یی در برابر خود می‌دانند و هر صدای ناشنیده‌یی را که از دور میشنوند، از آن می‌رمند و نمی‌بینند که دشمن در پهلوی ایشان آرام نشسته است. او فقط با اشارات سرو دست، دوستان همپیمان خود را آماده کشتار می‌سازد.

"و لا تلبسوا الحق بالباطل و تکتّموا
الحق و انتم تعلمون"

(ومیامیزید حق را با باطل و پنهان
مکنید راستی را حال آنکه می دانید.)

گمگشتگان بیابان رهبری

پریشانی و بی سر و سامانی، آواره گان چادر نشین را مبتلا به رنج حیرانی و درد سرگردانی ساخت. گمگشته و حیران بودند و از خود می پرسیدند: "در این دشت خشک و سوزان، راه به دیار امن و امان کدام است؟ در بیابان تحیر سرگردان می گشتند و با خود می گفتند: "اگر بیدرنگ راهی را در پیش نگیریم و راه بلدی نیابیم، شاید شب دیگری از خشم و غضب به زودی فرارسد و آن لشکر گرگان تشنه خون و گرسنه گوشت آدمیان، باز در این بیابان ما را طعمهء حرص و آز خویش سازند."

1- پیشوایان بی بصر و سرلشکران از جنگ بیخبر

راستی هم، گرگان بومی لاشخوار، در لباس آدمیان بدرفتار، تا نزدیکی های کلبه های ویران آواره گان می رفتند، مرغان خانگی ایشان را می دزدیدند و نعش جانوران اهلی مرده از تشنگی را می دریدند.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

و آن آواره گان چادر نشین، درمان بیماری خود را در این دیدند که پیشوایی برگزینند و رهبری را سرلشکر خویش سازند. دیری نگذشت که نابینایان بیشمار پدید آمدند که مشتاق مقام رهبری بودند؛ اما راه را از چاه نمی شناختند، سرلشکران بلند گفتاری سر برافراشتند که سالاری میخواستند؛ اما سپاه و لشکری ندیده بودند. هر یکی از رهنمایان، ظاهراً پیامی با خود داشت و هر یکی از فرماندهان، پیروزی کامل بر دشمن و برقراری نظم مستقل در میهن را وعده می دادند. آواره گان خاک به سر، این سخنان شیرین را از دل می شنیدند و عقب چند پیشوای بی بصر و چند سرلشکر از جنگ بیخبر صف بستند.

2- سروران خادم گرگان

رهگذر شب، آواره گانرا مخاطب ساخت و گفت: ای مردم! هنگامه رهبری شما را چنان در گرداب فرمانبری و سروری فرو برده است که از خطرات بیابان آواره گی غافل گردیده اید و حیات سرزمین آفت زده خود را از یاد برده اید. آیا نمی شنوید که آن مدعیان رهبری شما به منظور استحکام مقام سروری خویش با گرگان بومی مسلط، رشتهء دوستی بافته اند و در قربت به آن جانوران درنده صفت بر همدیگر سبقت می جویند؟ آیا نمی بینید که آن رهبران خود برگزیده به بهانهء یافتن خوراک برای شکمهای شما گرسنگان به سرزمین های دوردستی به شکار می روند، غنایم بسیار به چنگ می آورند، سپس حاصل شکار را در اختیار گرگان لاشخور قرار می دهند و آن گرگان بومی مسلط، چیز ناچیزی از خوان خود به پیشوایان شما عقب می گذارند و پیشوایان از آن ناچیز ناچیزتری را به سوی شما آواره گان خاک به سر پرتاب می نمایند.

3- پیامی از گذشتگان

ندا از دل خاک غزنه

و اما شامگاهی، رهگذر نیمه شب آواره بی را شنید که در محفل آواره گان چنین میگفت:

ای دوستان! خواب دیدم که شهر غزنین همه ویران شده است. سکوت مرگبار و نیمه تاریکی رقت بار، آمیخته با گرد و غبار به هر سو حکمفرماست. قبرستان پهناوری با هزاران هزار سنگ مزار، شکسته و فرو غلطیده تا دامنه های دوردست افق دامن گسترانیده است. گیاه خاردار بر آرامگاه بزرگان روئیده است و پیشوایان حکمت و معرفت و پیشگامان راه حق و حقیقت همه در دل خاک خاموش و آرام خفته اند. من از تماشای این احوال خیلی متحیر میشوم و با خود میگویم: رهنمایان راه حق چرا سکوت اختیار کرده اند؟

در این هنگام ناگهان مردی از گرد و خاک آن قبرستان بزرگ بیرون می آید. سرش برهنه، موها ژولیده و چادر سفیدی دور خود پیچانیده است. وقتی نزدیک می آید، می بینم حکیم فرزانه غزنه است وی با اندوه فراوان به من میگوید:

"اهرمنان مردم صورتی که زشتیها را نکو جلوه میدهند و سرشان چون سرستوران چُست، پای شان همچو پای موران سُست است*، شب و روز برین سرزمین میتازند و هفت لشکر حسد و حرص و غضب و شهوت و کبر و بخل و ریا را برین بلاد مسلط گردانیده است و راحت ابدی آن همه معماران کاخ آدمیت را که اینجا در دل خاک خفته اند، بر هم زده است...

در انجام این گفتار اشکی از چشمان مبارکش فرو ریخت سپس چنین افزود:

"و اما من از آن مدعیانی نگرانم که در بین شما سر به منظور رهبری برافراشته

* سیرالعیاد الی المعاد.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

اند. پس این سخنان مرا که در صفت جاه جویان زر طلب و درویش صورت،

گفته ام، به گوش آواره گان هموطنم برسان:

وین گروهی که نو رسیدستند

عشوهء جاه و زر خریدستند

سر باغ و دل زمین دارند

کی دل عقل و شرع و دین دارند

ماه رویان تیره هوشانند

جاه جویان دین فروشانند

همه باز آشیان شاهین خشم

همه طوطی زبان کرگس چشم

گشته گویان زبغض یکدیگر

کین فلان ملحد، آن فلان کافر

همه از راه صدق بیخبرند

آدمی صورت اند لیک خرنند

مکتب شرع را ندیده هنوز

به در عقل نارسیده هنوز

همه دیوان آدمی رویند

همه غولان بیرهی پویند

معنی دیو چیست؟ بیدادی

تو به بیدادش چرا شادی؟

داده فتوی به خون اهل زمین

از سر جهل و حرص و از سر کین

همه بسیار گوی کم دانند

همه چون غول در بیابانند

در نفاق و خیانت و تلبیس

در گذشته بصد درک از ابلیس

هیچ نیافته ز تقوی بوی

تهی از آب مانده همچو سبوی

همه در علم سامری وارند

از بیرون موسی از درون مارند

از پی مال و جاه بی فردا

همه یوسف فروش نابینا

(حدیقه الحقیقه)

اژدهای خودی؛ دفتر چهارم

حکیم فرزانه غزنه چنین گفت. سپس در پایان سکوت درازی سربرافراشت. لبخندی چهرهء مبارک او را روشن کرد و فرمود: "و اما به آواره گان هموطنم مزده رسان و بگوی که فرزندان پاکنهاد این بلاد، لشکر زشتی و فساد را سرانجام هزیمت خواهند داد.

4- گفتار در سرشت اژدهای بیمار

رهگذر نیمه شب می دید که رهبران آزمند سروری به یاری گرگان بومی به قدرت نمایی روز افزون می پرداختند، در کاخ های کوچک و بزرگ فرمانروایی، دربار برگزار می نمودند و زندان های مخفی در کنج و کنار می ساختند. و آواره گان، زیر فرمان آن رهبران نورسیده خود برگزیده، به گروههای متخاصم از هم جدا گردیدند. در گام نخست جنگی از الفاظ آغاز یافت، سپس به اذیت و آزار همدیگر پرداختند و در انجام سرگرم قتل و کشتار همدیگر شدند.

رهگذر باز آواره گان را مخاطب ساخت و گفت: ای مردم! بدانید که در قتل و کشتار شما عجله ای در کار است و از این عجله و شتاب آشکار است که اژدها بیتاب و بیمار است؛ زیرا تشریفات معمول رسیدن های خود را زیر پا می نماید، روش و اصول آمدن های خود را نادیده می گیرد. ای مردم! اژدها را زنده گی در جنگ و خونریزی دایمی و بقا در خواری و ذلت آدمی است. اگر بیرون از قلمرو خود دشمنی نیابد که خونش را بریزد، آنگاه اندرون شهر زیر فرمان خویش مردم را به جنگ میطلبد و قتل و کشتاری به راه میا ندازد. اگر روزی صلح و دوستی راسیتن بین آدمیان برقرار گردد و او دیگر نتواند فتنه های شر و فساد، خونریزی و نفرت انگیزی را بر پا نماید، اژدها ذلیل و خوار می گردد و یک دم در پرتگاه نابودی فرو می رود. "ای مردم! اژدها را مرام یگانه، اسارت سرزمین بیگانه است نه رهایی اسیران درون

اژدهای خودی؛ دفتر چهارم

خانه؛ بدین منظور وی هرج و مرج در بیرون از خود برپا می نماید؛ اما هرگز انقلابی اندرون خویشتن به راه نمی اندازد. انقلاب او در آشیانه دشمن است نه در ویرانه خویشتن. پیشروی او در قلمرو دیگران است و اما در زندان سرای خود عقب گرا است. انقلابها و سیلابها در کلبه آزادگان و دگرگونیها و ویرانیها در کشور شورش طلبان را مرام این است که وجود اژدها از دگرگونی در امان باشد، سرشت او ثابت و پایرجا ماند، سر نوشت ازلی و ابدی، با جلال و بی زوال هستی گردد. چه، انقلابی در نفس اژدها تباهی و نابودی آن بلا است. مرگ اژدها در انقلاب درونی است و زنده گی او از دگرگونی بیرونی. پس ای مردم! کسیکه دگرگونی در قلمرو جان خویش به راه نیاندازد و انقلاب آگهی در خویشتن برپا ننماید و اما بیرون از خود هرج و مرجی در سرزمین سایر آدمیان جاری سازد، آفت بزرگی بر سر مردمان فرود می آورد و خدمت سترگی برای اژدها انجام می دهد.

5- نیرنگ اژدها

رهگذر نیمه شب می دید که گروههای آواره گان، مدتی خون همدیگر را ریختند. چون درد ایشان درمانی نیافت، بلکه از گرایش به آن رهبران نابینا حیرانی و سرگردانی ایشان رو به افزایش نهاد، در پی چاره دیگری برآمدند؛ اما بجای اینکه در ماهیت رهبری و پیروی اندکی بیندیشند، برخی چاره کار را در این دیدند که رهبر یگانه و بی رقیبی را رهنمای پیکار خود سازند و سلطان مدبر و نجیبی را فرمانروای دیار خود گردانند. امیر خبیر ولی پیر و گوشه گیری را به یاری طلیدند.

و اما آواره گان بیمار از یاد برده بودند که آن شهاریار کل اختیار همان تاجدار نابینایی بود که روزی درهای شهر را به روی اژدها گشود و خود دور از آنجا در کنج آرامی غنود.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

رهگذر نیمه شب به آواره گان چنین گفت: ای مردم! پیش از اینکه رهبری را سرلشکر خویش گردانید، نخست در ماهیت فرماندهی و فرمانبری اندکی بیندیشید! آنگاه خواهید دید که درد شما از همان درمانی است که می جوئید.

ای مردم! اگر بینایان مشعلی را از محفل کوران بردارند، تفاوتی به حال کوران نخواهد کرد. ولی آن مشعل به کار بینایان خواهد آمد. و اما اگر آن مشعل را در دست بی بصری بگذارند تا راه را در دل شب به ایشان بنماید. راهی را نخواهند یافت و در سیه چاهی سرنگون خواهند شد.

ای مردم! شما مشعلی را هنوز نیفروخته اید و آنرا در دست بی بصرانی میگذارید، راه را هنوز گم نکرده اید و راه شناسانی میجوئید.

ای مردم! هر آواز در ظاهر دلنوازی را که از نزدیک می شنوید، آنرا محرم راز خویش مسازید. و تا حقیقت آنرا در نیافته اید، آنرا رهنمای پندار و کردار خویش مگردانید. هر نیمه روشنی فریبنده بی را که از دور در افق درخشنده می بینید، آن را صبح صادقی میندازید و تا به کلی از خواب گران بیدار نشده اید، به سوی آن مقام گمنام، گام مگذارید و تا فرصتی باقی است، نابینایان را از مسند رهبری دور رانید و ناخود آگاه از خویشتن بیرون مروید.

رهگذر می دانست که ازدها هرگز نمی تواند به یاری دهشت و وحشت، پیروزی نهایی را از آن خود سازد بلکه به حيله و نیرنگ بر دشمن غلبه می یابد. از کردار خلاف انتظار آن بلا دراندیشه فرو رفت و منتظر ماند تا دریابد چه فریبی در کار است.

و اما دیری نگذشت که حيله ازدها بروی آشکار گردید؛ زیرا روزی با کمال شگفتی شنید که برخی از آن مدعیان رهبری، بی پرده و حجاب از رب النوع

انقلاب سخن می گفتند و آن الههء تشنهء خون را جامه های سبزگونگون روحانیت و معنویت می پوشانیدند، پیروان ایشان نقاب هایی از خجسته آئین پیش بر چهره می گذاشتند و به نام مذهب و دین، دانه و دام می گسترانیدند. سپس، مغرور و خشمگین، کلام ازدها را به زبانها جاری می ساختند و مردمان مؤمن و ساده دل را به پرستش آن بت جهنمی باطل دعوت می نمودند. بدینگونه رهگذر دید که پیش آهنگان بلا دست اندر کار شده اند تا ویرانه های دل را بار دیگر بیاریند و به منظور پذیرایی از آن آفت جان، آماده سازند. از چگونگی احوال دریافت که ازدها با سرعت سرسام آوری در حرکت است و مصیبت آلام گستری را به زودی گذر از آن جهت است.

6- تبر انقلاب یا تیشه بر ریشهء معنی

رهگذر بار دیگر آواره گان را مخاطب ساخت و چنین گفت: ای مردم! روحانیت و معنویت، درخت کهنسالی است که طی اعصار ریشه های بیشماری در دل زمین فرو برده است، با تنهء نیرومند محکم ایستاده است و با شاخهای بلند سر برفلک افراشته است. سیلاب زمان تا اکنون نتوانسته است آن را ریشه بر کند، فقط خاک و خاشاک دور و پیش آن را با خود برده است و تند باد حوادث، هنوز توان نیافته است که آن را از پا در آورد. فقط شاخهای خشکیده و برگ های خزان زدهء آن را برکنده و به دور افکنده است و آن درخت را ریشه از معنویت است در خاک مادیت و تنه از آگاهی است استوار بر ناخودآگاهی و دو شاخ بزرگ دارد که یکی را نام عشق و مستی است و دیگری عقل و خرد است و از هر شاخ بزرگ، شاخه های بیشماری بیرون رفته اند؛ گلهای بنفش رنگین و معطر بر آن می رویند و میوه های شیرین و لذت آور می دهند و آن گل های بنفش معطر و پر ثمر را نام ادب است و هنر، علم است و دانش، و یا حکمت است و معرفت و یا مدنیت است و آدمیت و اما گاهی نیز گل های

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

آتشی رنگی سر از برگ های سبز و انبوه بیرون می آورند که زهر می باشند و بوی خون می گستراند و میوه های تلخ و مرگ آور می دهند و این گل های آتشی رنگ و خون بو، اندیشهء خام مادیت است، انقلاب نام وحشت و دهشت است و اما این گل های آتشین و زهر آگین را عمر کوتاه است، فقط بیخبران و ناآگهان را فریفتهء خویش می سازند و مسموم می گردانند."

"و اکنون ای مردم! تند باد وحشت با شدت بر درخت معنی می وزد و سیلاب دهشت به سرعت در دور و پیش آن جریان یافته است و این همه مظاهر رب النوع انقلاب اند؛ این سیلاب گل و این طوفان خاک، فقط از آمدن همان یگانه دیو بیباک خبر می رساند و از فرارسیدن فقط یک رنج هولناک پیام می فرستد. و نیزای مردم! بدانید که انقلاب برنده تبری است که دشمنان روحانیت و معنویت در دست همپیمانان اهرمن صفت خویش می گذارند و اما اگر شما از نا آگهی همدست قدرت اهرمنی نشوید، به دست خود تیشهء انقلاب را بر ریشهء درخت معنی نزنید و از پا در نیاورید، آن درخت نه در برابر تند باد حوادث سر فرود خواهد آورد و نه از بیم سیلاب زمان ریشه از زمین برخوردار کند و یقین یابید که این شب طوفانی خزان لایعنی بسر خواهد آمد؛ سیلاب وحشت فرو خواهد نشست و تند باد وحشت از وزیدن باز خواهد ماند و درخت معنی به زنده گی خویش دوام خواهد داد، برگ های سبز و تازه سر از شاخ ها بیرون خواهند آورد و گل های بنفش معنی بر آن خواهند شگفت. پس ای مردم! از ناتوانی با نیروی اهرمنی میبوندید و از نادانی درخت معنی را با تبر انقلاب از ریشه بر مکنید!

رهگذر نیمه شب می دید که آواره گان از فرط حیرانی و سرگردانی، سخنان او را نمی شنیدند، و اگر گوش فرا می دادند، از شنیدن آن می رنجیدند و به خشم می آمدند. رهگذر ناچار خاموشی اختیار کرد. در کنج ویرانه نشست و در اندیشهء طولانی فرو رفت.

"الذین اخرجوا من ديارهم بغير
حق"

(آنانیکه بیرون آورده شدند ازخانه
های خود به غیرحق)

آواره گی چیست؟

رهگذر نیمه شب وقتی لب از سخن فرو بست، به کنج ویرانه یی پناه برد و در آنجا آرام نشست؛ اما گاه گاه از گوشه خلوت بیرون می آمد و در اقامت گاه آوارگان ازینسو بدانسو به گشت و گذار می پرداخت. روزی در بین آواره گان، جوان تنومند و خوش اندامی را دید که از جایی به جای دیگری می رفت، از شخصی نزد شخص دیگری می شتافت و بیهم یک پرسش می کرد و بس.

وی می پرسید: "ای دوستان! بگوئید من چرا آواره گشتم؟" برخی از مردم در پاسخ می گفتند: ای جوان! مرادت از این چرا گفتن ها چیست؟ حال معلوم است لشکر خانمان سوز دشمن نیرومندی میهن ترا فرا گرفته است ترا از آن بیرون رانده و به آوارگی کشانیده است. وی دوباره می پرسید: و اما چرا وقتی به چرا گفتن خویش پاسخی نمی شنید، جای دورتری می رفت و پرسش خود را تکرار می کرد. مردم می گفتند که وی مجذوب الحال است و آوارگی او را تا مرز دیوانگی کشانیده است.

1- تهی دستان بشر دوست

روزی از روزها بشردوستان با نام و نشانی از کشورهای دورافتاده مغرب زمین آمدند، دارو و خوراک، چادر و پوشاک با خود آوردند و به آواره گان دادند. آواره گان در آن تحفه ها، خوراک های شگفت و ناشناسی یافتند که هرگز نچشیده بودند و نمی دانستند چسان بخورند و پوشاک های نازک و شفافی دیدند که هرگز نپوشیده بودند و نیاموخته بودند چگونه دربر کنند.

وقتی نوبت به جوان مجذوب الحال رسید، وی تحفه های بشردوستان را پذیرفت و گفت: "ای دوستان! من نه گرسنه آن خوراکم که هرگز نخورده ام و نه محتاج آن پوشاکم که هرگز نپوشیده ام. نیازمندی من فقط شنیدن یک پاسخ است و بس؛ به من بگوئید: من چرا آواره گشتم؟"

وقتی بشردوستان پاسخی ندادند، جوان افزود: "پس ای دوستان! اگر پاسخی ندارید، تحفه های خود را بردارید و برگردید! بروید و از باشنده گان دیارخویش بپرسید! شاید پاسخی داشته باشند. آنگاه آن ارمغان را به من بفرستید!"

بشردوستان دیگری، با تحفه های بیشتری از مغرب زمین می آمدند و اما دست های همه تهی بود و پاسخی به آن پرسش باخود نمی آوردند. جوان مجذوب الحال رفته رفته دلسرد شد و دیگر به رفتن ها و آمدنهای بشردوستان هیچ اعتنایی نمی کرد.

2- معنی زنده گی

جوان مجذوب الحال، شبی به دیدار رهگذر رفت و از وی پرسید: "ای رهگذر! بگو، من چرا آواره گشتم؟"

رهگذر در پاسخ گفت: "ای دوست بدانکه این پرسش تو قالب تهی از معنی است تو بدون چراغ و مشعلی، شی نامعلومی را در تاریکی می جویی و

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

پرسشی را که باید درانجام تجسس در میان گذاری، در نقطهء آغاز آن قرار داده ای."

جوان پرسید: پس چه باید کرد؟

رهگذر گفت: "ای دوست! نخست نیک باید دریافت که آدمی جویندهء معنی زنده گی خود است و معنی زنده گی تو آوارگی است. پس در گام نخست از خود بپرس آواره گی چیست؟ سپس در چگونگی آواره شده گان و آواره کننده گان باید اندیشید. اگر دریافتی که آواره شده گان کیانند و آواره کنندگان چگونه آدمیان اند، آنگاه اندک اندک به چرا گفتن خود پاسخی خواهی یافت."

جوان وقتی این سخنان را شنید لحظه یی اندیشید، سپس بیدرنگ از جابرخاست و بیرون رفت.

3- شب گردان گمراه

جوان بعد از غیاب طولانی شبی برگشت؛ رهگذر او را افسرده و رنگ پریده یافت. از چگونگی احوال پرسید و این حکایت را شنید: ای رهگذر! من وقتی سخنان آن شب ترا شنیدم، پرسش خود را دگرگون ساختم و به جستجوی معنی آواره گی پرداختم.

روزی با باشنده بومی روبرو شدم و پرسیدم: ای دوست! بگو، آواره گی چیست؟ وی خندید و با لحن تمسخر آمیزی گفت: "آوارگی رانمی دانم که چیست؟ و اما آواره گان را می شناسم چگونه کسانند." با خود گفتم شاید بخشی از پرسش من پاسخی یابد، پرسیدم: "پس بگو آواره گان کیانند؟ گفت: آواره گان، آدمیان بزدلی اند که از ترس دشمن پا به فرار گذاشته و اکنون می خواهند دشت و دمن دیار ما را در تصرف در آورند.

این پاسخ مرا متحیر و خشمگین ساخت. وقتی ماجرا را به دوستان حکایت

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

کردم، خیلی بر آشفتند و گفتند: ما آواره ایم ولی هنوز افتاده و بیچاره نشده ایم. آن مرد نیاز به درس عملی دارد تا بداند آواره گی چیست. فردای آن، گروهی از دوستان مسلح، در تاریکی شب به خانه او رفتیم. جای بود و باش وی در گوشه دور از شهر و ده قرار داشت. با تهدید سلاح و ظواهر خشم آلود، زمام امور منزل او را در دست گرفتیم. فرمانده گروه ما چون حکمران مستبد و مطلق العنان فرمان صادر مینمود. و ما با دادن او امر جا و بیجا صاحب خانه و اعضای خانواده او را از ینسو بدانسو می کشانیدیم و می دوانیدیم و اما زیان مادی و اذیت جسمی به ایشان نمی رسانیدیم. ما از گوشه چشم می دیدیم که افراد آن خانواده یکی پی دیگری پا به فرار می گذاشتند. سرانجام وقتی صاحب خانه می خواست راه فرار را در پیش گیرد، در برابر او ایستادیم و گفتیم:

"ای بزدل! تو خانه زادگاه خود را از ترس دشمن ترک می گویی و می خواهی محل بود و باش همسایگان را در تصرف خود در آوری!"

ما پنداشتیم او معنی عمل ما را در یافت؛ زیرا گفت: "ته! من می روم تا از سنگر بهتری با شما بجنگم." ما گفتیم: ما نیز چنین کرده ایم؛ اما به این تفاوت که ما هم درون خانه با دشمن می جنگیم و هم از بیرون براو حمله میبریم. آن مرد از پاسخ نخستین خود پوزش طلبید و ما نیز خنده کنان معذرت خواستیم و منزل او را ترک گفتیم.

اما فردای آن شب، وی نزد کارفرمایان شهر خود شکایت برد. پاسبانانی آمدند، ما را گرفتار کردند و به جرم شبگردی و رهزنی به زندان افکندند و من این مدت طولانی را در زندان به سر بردم.

و شگفت اینکه در آنجا احساس آواره گی نکردم و موردی برای پرسش خود نیافتم. پاسخ چرا در زندان؟ معلوم بود و معنی زنده گی در زندان روشن؛ ازین جهت در آنجا میخوردم و می نوشیدم. شبها راحت به خواب میرفتم و روزها

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

در گوشه‌ی آرام می‌نشستم و اما از روزی که از آن سرا بیرون آمدم، دوباره به آواره‌گان پیوستم. آن پرسش بار دیگر خواب و راحت مرا برهم زده است. رهگذر وقتی این حکایت را شنید، رو به جوان کرد و گفت: ای دوست! بدانکه این نخستین گامهای تو به سوی منزل معنی لغزشی بود درخندق خودنمایی و انتقامجویی؛ چون معنی زنده‌گی ات را از یاد بردی، ناچار از بیراهه رفتی و گمراه گشتی.

جوان گفت: می‌پندارم حق به جانب توست و اکنون می‌روم تا راه راست را از سر گیرم. بعد از این گفتار از جا برخاست و در تاریکی شب ناپدید گردید.

4- دورافتادگان منزل معنی

این بار مدت غیاب جوان بیشتر به درازا کشید. سرانجام شبی ناگهان در کلبه‌ء رهگذر باز شد. او درون آمد. وقتی اندکی آرام گرفت، لب به سخن کشود و چنین حکایت کرد: ای رهگذر! آن شب وقتی من از نزد تو رفتم همه شب اندیشیدم و هیچ نخواستیدم، فردای آن دوباره نزد آواره‌گان به جستجو پرداختم و از هرکس پرسیدم: "آوارگی چیست؟"

یکی گفت: "هنگامیکه ملکیت و ثروت از دست رود، بیچاره‌گی به سراغ آدمی می‌آید. بیچاره‌گی محنت و غربت را با خود میکشاند و غربت آوارگی است."

گفتم: "نه! زیرا من خود در میهن خویش نه ملکی داشتم و نه ثروتی و اما از آن نداری نه به غربت گزایدیم و نه آواره گشتم و نیز در اینجا آواره‌گان چندی را شناختم که اندوخته‌های سیم و زر خود را با خود آورده‌اند و اما از آوارگی رهایی نیافته‌اند."

دیگری گفت: آوارگی افتادگی از خاک پاک میهن برتر است در سرزمین آلوده دون همتان.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

گفتم: نه! خاک برمیهن در نظر باشنده گان آن پاک و برتر است و دیگر اینکه فردی میتواند دون همت تر از فرد دیگر باشد ولی هیچ ملتی کهتر از ملت دیگر نیست."

دیگری گفت: "آواره شدن دور افتادن از زادگاه و میهن است." گفتم: نه زیرا من بسا اشخاصی را شناختم که از دشواری زادگاه خود را ترک گفتند و سالیان دراز را در سرزمین بیگانه در محنت و خواری به سر بردند و اما در آن بیگانه زمین، نه احساس آوارگی می کردند و نه کسی می گفت که آنها آواره گانند.

بدینگونه دریافتم که آواره گان نمی دانند آوارگی چیست؟ از آنها دور رفتم و در تنهایی به جستجو پرداختم.

5- پاسخ دهندگان خاموش

در گام نخست در احوال موجودات بیجان اندیشیدم و دیدم که سنگی را نمیتوان آواره ساخت؛ زیرا هر سنگ در جایی که هست سنگین نشسته است و یا اگر از جا بیجا شود، خود بخود می غلتد تا در جای ثابتی قرار گیرد.

سپس در زنده گی درختان و گیاهان تامل کردم، دیدم هر بته و نهالی در هر جایی که می روید، ریشه های هرچه ژرفتری در خاک زادگاه خویش فرو می برد. اگر از ریشه کنده شود، به زودی میخشد و می میرد و فرصت نمی یابد تا احساس آوارگی کند.

در گام بعدی به سراغ جانداران رفتم و به گروه بندی های موران زیر سنگها پرداختم. دیدم گاه گاه جمعیتی از موران از لانه رانده می شدند و اما گمگشته و آواره نمی گشتند بلکه دور تر از آنجا عین همان نظم اولی را بر پا می نمودند و با عین تلاش شب و روز از آسیب دگرگونی ها در امان می زیستند. آنگاه دور این بیابان خشک و بیجان، مدتی در کنار دریاچه های شفاف و

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

لرزان و رود خانه های مست و غلتان نشستم و سرگرم تماشای ماهیان شدم، احوال ایشان را از همه روشن تر یافتم. آن باشنده گان خاموش سرچشمهء حیات به زبان حال می گفتند: آب وطن و زادگاه ماهی است؛ جایی که آب نیست، ماهی نیست دور افتادن ازین میهن سیال محال است.

سپس به دنبال پرندگان شتافتم. دیدم یا مقیم اند یا مهاجر و در هر جایی که بودند و به هر جایی که می رفتند، در آن آشیانه می ساختند و آن را میهن خود می پنداشتند. غربت و بیگانگی را نمی شناختند. اگر گرفتار می آمدند اسیر می شدند ولی آواره نمی گشتند.

در بین سایر جانداران، فقط با سگی بر خوردم که حیران و گمگشته وامی نمود. و آن از جعتی بود که چون با آدمیان خو گرفته بود و با یک شخص و خانه او دل بسته بود، وقتی از آن رانده شده بود حالت آوارگی را جلوه گر ساخته بود.

ازینجا پی بردم که معنی آواره گی را فقط درسرزمین آدمیان میتوان یافت. ناچار اکنون بار دیگر نزد ایشان برگشتم؛ شاید این بار گمشدهء خود را بیابم. در پایان این گفتار، جوان از جا برخاست، از کلبه بیرون رفت و در پی معنی زنده گی خویش دوباره نزد آواره گان شتافت.

6- گفتار از بزرگمرد نامدار

شبی از شب ها، وقتی رهگذر به کلبهء خود برگشت، دید آن جوان جویندهء معنی، چشم به راه او آنجا نشسته است. از دیدن او خوشحال شد. او را با خود بیرون برد. هردو در فضای آزاد، زیر آسمان پرستاره برزمین نشستند.

رهگذر پرسید: ای دوست! اکنون که به سرزمین آواره گان برگشتی، بگو این بار چه یافتی؟ جوان ماجرای خود را چنین بیان کرد:

این بار نخست به دیدار بزرگسالان چادرنشینی رفتم که می گفتند هوشیاران

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

قوم اند. یکی از آن ها که بیشتر از همه صاحب شهرت و نامی بود، خرگاه و بارگاهی داشت، مرا با جبین گشاده پذیرفت و در پهلوی خود جا داد. خادمی را طلبید و خوانی از خوراکیهای لذیذ و میوه های گوناگون در پیشم گسترانید. از مهمان نوازی او سپاسگذاری کردم و گفتم: ای بزرگوار من فقط یک سوال دارم و جواب آنرا می خواهم؛ بگو: آواره گی چیست؟

وی لحظات طولانی خاموش بود. سپس آهسته سر برافراشت و درحالیکه با تارهای ریش انبوه خویش بازی میکرد، گفت: ای جوان! بدانکه آواره گی در غیاب رهبری است. وقتی پیشوا و رهنمایی بر نخیزد و راه برگشت به سر منزل مقصود را نمایاند، مردم ساکن دیار آواره گی میگردند.

گفتم: تو خود چرا به رهبری بر نمی خیزی؟
گفت: برخاستم. تنی چند از من پیروی کردند، ولی همهء مردم به دنبال من نیامدند.

گفتم: پس معلوم شد که آنها به رهبری نیاز نداشتند و رهبری را درمان درد آواره گی نمی دانستند.

از گفتار آن مرد نامدار، دریافتم که وی درچگونگی آوارگی نیندیشیده بود، بلکه فقط رهبری را مرام خویش ساخته بود و نیز آن مرد بسا مردان چون وی با تنی چند از پیروان خویش هر روز به شهر بیگانگان می رفتند و در آنجا از بام تا شام در کوچه و بازار پی رهبران، حیران و سرگردان می گشتند.

7- صحبت با کودکان

جوان وقتی دید که رهگذر خاموش و سراپا گوش است، داستان را چنین دوام داد:

وقتی از بزرگسالان هوشیار پاسخی نشنیدم، نزد کودکان شتافتم و باشگفتی دریافتم که در بین آواره گان چادر نشین، فقط کودکان هنوز به غربت نگرائیده

بودند و احساس تنهایی و گمگشتگی نمی کردند.
روزی گروه انبوهی از دختران و پسران را دیدم که با هم یکجا بازی میکردند.
نزدیک رفتم و سرگرم تماشای آنها شدم. کودکان چادرنشین بشاش و خندان
بودند. در سنگلاخ های آن بیابان سوزان به هرسو میتاختند، درخاک و گل
بازی میکردند، غلغله و هیاهو سر می دادند و با موجودات جاندار و بیجان آن
سرزمین، پیمانهای دوستی می بستند.
دیری نگذشت همه آمدند و دور من حلقه زدند. من از سرگذشت زنده گی
ایشان پرسیدم.

یکی از کودکان گفت: یک روز صبح به دهکده ما خبر رسید که لشکر
دشمن فرارسید. وقتی غرش تانکها، توپها و طیاره ها را شنیدیم، زود زود زیر
سنگها و درون کاریزها رفتیم. وقتی شب واپس به ده آمدیم، از خانه های ما
چیزی نمانده بود. سقف ها ریخته و دیوارها به زمین خوابیده بودند. کشت
های گندم، درخت های توت و چنار از یک سرسوخته بود و دود آن به آسمان
بلند بود. بسیار ترسیدیم و شباشب گریختیم؛ شب ها راه زدیم و اما هیچ خسته
نشدیم.

کودک شوخی، حرف او را قطع کرد و گفت: دروغ می گوید ناف خودش
رفته بود. من خودم دیدم که از خستگی چندبار بر زمین غلتید و گریان کرد.
اولی به نرمی در پاسخ گفت: بچه جان! مادرت هم گریان میکرد. کودکان همه
به آواز بلند خندیدند. وقتی خاموشی دوباره حکمفرما گردید، دختر بیچه آرام
و خوش اندام، آن شوخی ها را ناشنیده گرفت، حکایت کودک اولی را دنبال
کرد و چنین گفت:

ما شبها و روزها راه می رفتیم. و اما شب ها در آن رفتن ها، کم کم می دیدیم
که ماه و ستارگان به دنبال ما می آمدند و هرجایی که ما بودیم، در آسمان
همان جا روشن می شدند و چرخ می زدند.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

کودک دیگری گفت: فقط بعد از شب اول، دل ماکم کم نا آرام بود. وقتی شب اول سفر به سرآمد و ماه وستاره گان از ترس آمدن روز پنهان شدند، ما با خود گفتیم: شاید شب دیگر بر نگردند. و اما شب دیگر دوباره به جای خود برگشتند. بعد ازان، از گریختن ها و پنهان شدنهای ایشان تشویشی نداشتیم.

کودک شوخ گفت: و اما در بین ما همسالانی بودند که زود خسته و دلسرد می شدند و هنگامیکه از دره تنگی میگذشتیم، ستاره یی چند عقب کوه می غلتیدند و نا پدید میگردیدند و آن بی صبران به ناامیدی می گفتند: دیدید! آن ستارگان، از بس دویدن به دنبال ما خسته شدند، رفتند، و دیگر بر نمی گردند... مگر وقتی از تنگ های دره ها به بلندی های کوه ها بالا می رفتیم، آن ها را دوباره می یافتیم و بر بدینان و بی صبران می خندیدیم.

کودکی در گوشه یی خاموش نشسته بود و چنان وا می نمود که در اندیشهء ژرفی فر رفته است. آهسته سر برافراشت و بالحن جدی گفت: ما همه به زودی فهمیدیم که آن رفتن ها و گریختن ها، آن غلتیدن ها و پنهان شدن ها فقط شوخیها و بازیها بود. ستارگان میخواستند بما بگویند: دوستان! ازین غلغله ها و هنگامه های کلا نسالان، نگران نباشید و هراسی به دل راه مدهید! ما با شما هستیم بازیهای ما و شما دوام دارد و هیچ چیزی دگرگون نشده است. این بازی چشم پتکان است!

کودک دیگر افزود: و اما شب ها، گاهگاهی ستاره یی بادم دراز و روشن، در افق آفتاب نشست می غلتید و دیگر هرگز بر نمی خاست و در میان همسالان ما کسانی بودند که راه درازی را عقب گذاشته بودند، ناگهان می غلتیدند و دیگر بر نمی خاستند. بعد از آن هر باری که ستارهء بیچاره یی سقوط میکرد، ما با همدیگر می نگرستیم و از خود می پرسیدیم: کدام یکی از ما می رود فرو میغلند؟

دختری که لبخند نمکینی بر لب داشت، گفت: ولی با اینهم، طی آن همه

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

پستی ها و بلندیهایی آن راه دور و دراز، ماه و همه ستارگان را به دنبال خود کشانیدیم و رفته رفته تا این دشت دورافتاده با خود آوردیم و اکنون هر شب با ما هستند و هیچ جای دیگر نمی روند.

کودکی از و پرسید. می دانی چرا؟

دختر پاسخ داد: آری! از جهتیکه ما همهء آنها را از دل و جان اهلی ساخته ایم و اکنون نمی توانند با کس دیگری خوگیرند.

وقتی از احوال کودکان عقب مانده در میهن پرسیدم، اندوهگین شدند و گفتند: دل ما به حال آن بیچاره گان می سوزد. آنها باید بسیار نومید و افسرده خاطر باشند؛ زیرا ماه و ستارگان همه با ما آمدند و اکنون آنها آسمان خود را هر شب تاریک و تهی می یابند.

من از ایشان پرسیدم: ای دوستان! آیا می دانید آوارگی چیست؟

همه خندیدند و گفتند: ای دیوانه! اگر سرگرمی دیگری نیافته ای و نمی دانی با خود چه کار کنی؟ بیا با ما، تا چوبهای خشک گرد آوریم. امشب آتش بزرگی در بیابان خواهیم افروخت و دور آن خواهیم نشست. اگر حکایتی داری، خواهیم شنید، ورنه کسی خواهد آمد و داستان سرایی خواهد کرد.

آن روز، همه روز چوب گرد آوردیم و آن شب همه شب دور آتش بزرگی نشستیم. غلغله ها کردیم. سخنان راستینی گفتیم و داستانهای شیرینی شنیدیم. آن شب پنداشتم که بعد از عمری حیرانی و گمگشته گی، دوباره به سرزمین زیبا و با صفای آزادگان برگشتم. و نیز دریافتم که آن کودکان را هرگز نمی توان آواره ساخت؛ زیرا چون خود را باشنده گان این جهان بی پایان می دانند، و ماه و ستارهء آسمان و کهکشان را از خود می پندارند، هیچکسی را توان آن نیست که کودکان را از میهن ایشان یعنی این کاینات بی انتها بیرون راند.

8- آواره گان راستین

جوان وقتی داستان کودکان را در این جا به پایان رسانید، لحظات طولانی خاموش نشست. سرانجام، رهگذر نیمه شب سکوت را شکست و پرسید: ای دوست! بگو وقتی منزل کودکان را عقب گذاشتی به چه محفلی رو آوردی؟ جوان در پاسخ گفت: ای رهگذر! فردای آنشب با کودکان وقتی با خود تنها شدم، پی بردم که آن یگانه پرسش من پاسخی نیافته است و درد آوارگی من بیشتر به شدت گرائیده است. با خود گفتم: آن کودکان را سروکار به آسمان و کهکشان است، اکنون باشنده گان راستین خاک و زمین را باید یافت.

آنگاه به سراغ زنان رفتم؛ دیدم زنان چادرنشین بیشتر از هرکس افسرده و غمگین بودند. سحرگاهان و شامگاهان، فاصله های دوری را در دشت می پیمودند و از چشمه گل آلودی آب بر می گرفتند، کوزه های گلی سنگینی بر دوش می کشیدند و بر می گشتند. روزها، بته های خار و شاخه های خشکیده گرد می آوردند، آتش می افروختند و بر سنگهای هموار نان می پختند. نه لبخندی بر لب ایشان نقش می بست و نه سرودی از سینه ایشان بر می خاست، همه آنها پیراهن های بی رنگ در بر و چادرهای سیه بر سر داشتند. موها درهم و برهم و رویها بدون زینت و آرایش بود. نه سرمه به چشم کسی دیدم، نه رنگ گلگون بر لبان و نه حنا بر دستان کسی. فقط خالهای سبز سوزن زده خود را نتوانسته بودند از پیشانی ها دور کنند. در ژرفای نگاه برخی از زنان جوان، روشنی امید خاموش گردیده بود؛ اما در چشمان برخی دیگر برقی از اشتیاق فراموش شده هنوز می درخشید. اکثر ایشان در همان سادگی بدون آرایش و تزئین، بقایای زیبایی خیره کننده یی را هنوز حفظ کرده بودند و بسیاری از زنان بزرگسال، هوشیاری طبیعی و متانت فطری خود را هنوز از دست نداده بودند.

در نیمه راه آن دشت سوزان، درختی ایستاده بود؛ زنان وقتی به سوی چشمه

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

گل آلود می رفتند و یا از آن می آمدند. زیرسایه آن یگانه درخت، اندکی آرام می گرفتند. من روزی رفتم و در آنجا نشستم. دیری نگذشت که زنان بسیاری آمدند. کوزه ها را بر زمین گذاشتند، اینطرف و آنطرف نشستند و بین خود سرگرم گفتگو شدند.

من پرسیدم: ای هموطنان! بگوئید زنده گی را در دیار آوارگی چگونه می یابید؟ زنان آه سردی کشیدند.

یکی گفت درین سرزمین همه چیز بیگانه و نا آشناست و با این همه بیگانگی و نا آشنایی نمیتوان ساخت.

دیگری گفت: ما هر باریکه تا آن چشمهء گل آلود می رویم، افسرده تر می شویم و هر باریکه از آن بر میگردیم، از خستگی روزافزون از پا در می آییم و نیز گمان می بریم که ارواح ناپاک و شریری باید در آب های مکرر آن چشمه، ساکن باشند؛ زیرا هرکه از آن آب می نوشد، ناتوان می شود و گاه مبتلا به تب و هذیان میگردد.

دیگری گفت: آنجا در خاک وطن، بیرون از دهکدهء ما چشمه ساری در دامن کهسار بود. آب شفاف و لرزان آن، آفرینندهء مستی و تندرستی بود؛ چون آئینه بود که روهای خود را در آن می دیدیم و خویشان را می آراستیم. صبح و شام، خندان و غزلخوان آنجا می رفتیم کوزه های سنگین بردوش می کشیدیم و اما هیچ احساس خستگی نمی کردیم.

دیگر افزود: و نیز در مغاره های نزدیک آن چشمه، ارواح نیک اندیش و پاکسرشتی ساکن بودند. ما می دانستیم که از آمدنهای ما خوشحال میشوند و از شنیدن سرودهای ما لذت می بردند وقتی صدا میکردیم، ارواح مغاره ها و دره ها با ما همنوا میشدند، گفتارهای ما را از هرسو تکرار میکردند، وقتی به قهقهه می خندیدیم، با ما می خندیدند، وقتی می سرودیم، سرودهای ما را واپس به گوش ما می رسانیدند. و اما اینجا هیچ صدای همنوایی ازین دشت

ازددهای خودی؛ دفتر چهارم

هموار نمی شنویم.

دیگری گفت: اینجا هرگامی که می گذاریم، نمی دانیم در چه جایی میگذاریم و چه مصیبتی بر سر خویش فرود می آوریم. در خاک وطن، ما می دانستیم کجا قدم گذاریم تا کودکان اجنه را زیرپا نکنیم و خشم ایشان را برنیانگیریم. درینجا نمی دانیم اجنه این دیار چگونه اند، کردار و عادات ایشان چسان است و از چه به خشم می آیند؟

دیگری گفت: آنجا ما در بین کبوتران سبز صحرایی، پریانی را می شناختیم که در جامهء کبوتران به دیدار سرزمین آدمیان می آمدند. مردان و کودکان نا آگاه را نمی گذاشتیم که به آنها آسیبی رسانند. اینجا هیچ کبوتر سبزی را ندیدیم که در هوا پرواز کند و یا بر زمین نشیند.

دیگری گفت: آنجا زاغها با صداهاى گوناگون به ما خبر می رسانیدند، گاهی از آمدن مصیبتی ما را آگاه می ساختند و گاهی از رسیدن مهمان عزیزی مژده می دادند. اینجا هیچ پرندۀ بی به زبان آشنا پیامی نمی آورد.

دیگری گفت: آنجا از اندک تغییری در روشنی روز و شب از اندک اهتزازى در شاخ و برگ درختان، تغییر فصلها و موسما را درک میکردیم و سازگار به آن آمادگی می گرفتیم. این جا باد سوزانی ناگهان طوفانی از خاک بر پا می نماید، باران سیل آسا بی خبر فرود می آید، لجنزاری می سازد و چادرهای نشیمن ما را در خود فرو می برد.

دیگری گفت: درینجا فقط کرکسها زیاد می آیند و لاش های جانوران اهلی را می درند. و می بینیم که هر روز بیش از روز دیگر، به چادرهای ما نزدیک می شوند. این نزدیک آمدن کرکس های لاشخوار، بسیار هول انگیز است. آنجا در وطن ما کرکسها را هرگز توان آن نبود تا این حد به آبادی ها نزدیک آیند. آیا ما را کالبد بیجان می پندارند؟ و یا از وجود ما بوی مرگ به مشام ایشان رسیده است.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

زنان از شنیدن این سخنان همه خاموش شدند و در اندیشه فرو رفتند. من سکوت را شکستم و پرسیدم: ای هموطنان! آخر بگوئید آواره گی چیست؟ زنان جوان ساکت ماندند و پاسخی ندادند و اما زن پخته سالی با لحن مادرانه گفت: ای دیوانه! پرسشهای بیهوده را به یکسو گذار. نگاه کن! آنجا... دور... آنطرف چادرهای آواره گان، قبرستان کوچکی بود که به سرعت گسترش می یافت. ما سالخورده گان خود را و نیز بسا از کودکان خود را در آنجا به خاک سپرده ایم- و اما در آن خاک بیگانه به امانت گذاشته ایم- بگو! آن امانت ها را کی بر خواهیم داشت و ماکی جسدهای خود را تا قبرستان کهن دهکده خویش خواهیم رسانید؟

ازین پرسش مادر آواره، به خود لرزیدم و در پرسش او پاسخی به پرسش ابلهانه خود یافتم.

جوان مجذوب، وقتی گفتار خود را تا اینجا رسانید، خاموش گردید. بعد از سکوت طولانی، رهگذر از وی پرسید: ای دوست بگو چه یافتی؟ جوان در پاسخ گفت: ای رهگذر! من دریافتم که آن زنان، آواره گان راستین اند؛ زیرا، آنها چون بند و پیوند محکمتری با دشت و روستای خویش، و ریشه های ژرفتری در خاک اجداد و آبای خویش داشتند، نمی توانستند تصور کنند که از آن دره و کوه ها، از آن رود خانه و روستا دور و جدا میتوان زیست. آنجا یکسو چشمه آب زلال او بود و سوی دیگر قبرستان کهنسال او- آنجا خانه و دهکده او بود، کلبه و کاشانه او بود، دیگ و دیگدان او بود، زمین و آسمان او بود، آنجا هیچ موجودی را جدا از خود نمی دانست؛ او جزء همه بود و همه جزء او.

واکنون در بیابان آوارگی، چون ماهی است که از آب بر ساحل خشکی پرتاب گردیده است. مانند بته سبزی است که از ریشه برکنده شده است و زیر آفتاب سوزان به سرعت می خشکد.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

آن مادر آواره، پرسش مرا به نحوی پاسخ داد. او در واقعیت می گفت: آواره شدن دور افتادن از قبرستان کهن است، امانت گذاشتن مردگان در خاک بیگانگان است.

یکی از زنان حکایت کرد که چندی پیش زنی از زنان آواره به منظور یافتن برادر گمشده خویش، روزی پنهان واپس به زادگاه خود برگشت. آنجا نه گمشده خود را یافت و نه باشنده آشنا در دهکده ویران شده خود دید و اما خود در آنجا بیمار شد و به زودی جان سپرد. رهروان ناشناسی، جسد او را دفن کردند و او بدینگونه در قبرستان کهن در آغوش خاک میهن آرام گرفت. زنان آواره از او به نیکی یاد می کردند و به او حسد می بردند.

و اما مردان از رمز آوارگی زنان چیزی در نمی یافتند. گمان می بردند آنها مال و اسبابی اند که با خود آورده اند و هر جا بخواهند با خود میبرند- و بی خبر از آنکه زنها دل‌های خود را عقب گذاشته بودند، ارواح ایشان در آنسوی کهستان، دور از بیابان، آوارگی، حیران و سرگردان می گشتند- و من زنان چادر نشین را از جهتی آواره گان راستین یافتم که از جان و روان خویش جدا شده بودند، خود را خود جسد بیجان می پنداشتند و فقط آرزو داشتند آن جسد را تا زادگاه خویش برسانند و در قبرستان کهن به خاک سپارند.

9- اشارات:

آن جوینده معنی آوارگی، وقتی ماجرای خود را تا اینجا حکایت کرد، خاموش گردید. بعد از سکوت طولانی سر برافراشت و گفت: و اما ای رهگذر! من هنوز خود را از منزل مقصود به فرسخ‌ها دور می یابم. هنوز نمی دانم آواره گان کیانند، آواره گان چگونه آدمیان اند و من چرا آواره گشتم؟ رهگذر در پاسخ گفت: ای دوست! بدانکه در راه یافتن معنی آوارگی گام‌های بزرگی برداشته ای و اما راه درازی هنوز در پیش داری. از منازل دورتر این سفر

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

دشوار تو، اکنون چیزی نمیتوان گفت. فقط اشاراتی بدانسو میتوان کرد. سپس، رهگذر نیمه شب، بدینسان، هفت بار اشاره کرد.

اشاره اول:

ای دوست! درد آوارگی از جهتی بی امان است که درد ژرفتری را بیدار می سازد و برزخم کهنه تری نمک می باشد. درد آوارگی گوشه بی از پرده خودی را به یکسو می زند و پرتگاه هولناکی را در بیابان وجود می نمایاند.

اشاره دوم:

ای دوست! راه آدمیت از مقام ناآگاهی آغاز می یابد و به سرمنزل خودآگاهی می انجامد. و اما آدمی وقتی از بیخودی اندکی به خود می آید، فریفته خویشتن میگردد، به خودپرستی میگراید و دربند خود گرفتار می آید. آن بیرون آمدن از بیخودی، سرنوشت اوست و اما آن فریفتگی اشتباه و یا گمراهی اوست و آن گرفتاری، بیابان آوارگی او.

اشاره سوم:

ای دوست! آدمی در اسارت خودی، منازل عقب را در شب فراموشی فرو می برد و از منازل جلو خبری نمی یابد. از خود نمی پرسد: این آمدنها ز کجا و رفتن ها بکجا؟ فقط خودی را سرمنزل مقصود می داند. بدینگونه، راه عقب تا سرچشمه حیوان و راه جلو تا سرمنزل انسان متروک می گردد و مرور ایام آن راه ها را محو و نابود می کند.

اشاره چهارم:

ای دوست! خودی پیچیده در زنجیر خود، بیگانه از مبدأ خود، و بیخبر از منزل آینده خود، مجرد و منزوی، خود را واقعیت مطلق می پندارد، خدا را از درون شهرستان جان بیرون می راند و میخواهد خود به جای او برمسند فرمانروایی مطلق بنشیند.

اشارهء پنجم:

ای دوست! فرمانروای خودی طالب قدرت مطلق است- در بین آدمیان کسانی که یوغ فرمان او را به گردن می نهند و قدرت مطلق او را گسترش و استحکام می بخشند. آواره کننده گان اند- و آزادگانی که با آن آواره کنندگان نمی سازند، در برابر حکم آن فرمانگستر استبداد و شر، سر تسلیم فرود نمی آورند و با میهن معنوی خویش بند و پیوندی در دل نگه میدارند، آواره شده گانند.

اشارهء ششم:

و اما ای دوست! فرمانروای خودی، چون خود از میهن معنوی خویش دور افتاده است، در حقیقت خود آوارهء آواره گان است و سرچشمهء گمگستگی و غربت آدمیان، دور راندن از خانه و وطن و یا دور رانده شدن از زادگاه و میهن؛ هر دو پدیده های جزئی اند که فاجعهء کلی یی را در کلیت آن در نفس هر فرد آواره شده و آواره کننده، یکدم جلوه گر میسازد.

اشارهء هفتم:

ای دوست! تا فرصتی که آن آفت روی زمین، توان می یابد که سرزمین های انسان نشین آبادی را به ویرانی و فساد کشاند و آواره کنندگان تاریک نهادی را در خدمت خویش گمارد، ما آواره شده گان خواهیم بود و آواره گی، معنی زنده گی من و تو خواهد بود.

و اما ای دوست! تو اکنون راهی را به روی خویش باز کردی که باید تا انجام بیمائی، تا خود آگاه میهن معنی خود را بازیابی و سالم به زادگاه و وطن خویش برگردی.

"و قل رب زدنی علما"

(و بگو پروردگارا! دانش مرا زیاد کن)

به نام پروردگار آزاده گان راستین

یار و مددگار جوینده گان حق بین

اژدهای خودی: دفتر چهارم

رهگذر نیمه شب در جستجوی سر منزل آزادی

بخش دوم

صحبت در محفل آزاده گان

دفتر قدیم

روایات از زمان باستان

"ان موعدهم الصبح الیس الصبح

بقریب"

(هرآئینه میعاد انسان وقت صبح است،

آیا نیست صبح نزدیک؟)

مردمان ساده دل می پندارند که زمان چون جادهء گسترده ای است در مکان. و گویند: حال پلی است که گذشته را با آینده پیوند میدهد، و آدمی از منزل گذشتگان می آید و راست از آن به سوی منزل آینده گان می گذرد.

و اما واقعیت چنین نیست. راه ابنای آدم خیلی پر پیچ است و خم. نشیب ها دارد و فرازها. گاهی به عقب بر می گردد و به دنبال رفتگان در سحرهای خموشان ناپدید میگردد. گاهی دایره وار دور خود میچرخد و چون مار دم خود را می بلعد. گاهی آن راه به پل ویران شده بی می انجامد. گاهی آیندهء نارسیده در گذشته، فرو می رود. و گاهی نیز گذشتهء ناگهان از منزل آینده گان سر بیرون می آورد.

"بامدادان خودی" سرآغاز منزل آینده گان بود. و آن صبح نزدیک به دمیدن، بجای اینکه درآینده اندک اندک پیش آید، خلاف توقع ساده دلان، ناگهان جستی به عقب زد و در گذشته فرو رفت. سحرگاه آغاز نیافته به شامگاه رقت باری مبدل گردید، شب تاری به زودی فرا رسید. و راه مسافران به پلی انجامید که از مدتی ویران گردیده بود. سیل مدهشی با غرش رعدآسا و امواج غولپیکر در بستر رودخانه جاری بود. ژرفنا و پهنای آن آبها و نیز آبادیهای آنسوی ساحل، در تاریکی شب از انظار ناپدید بود.

بدینگونه رهگذر نیمه شب، بار دیگر در منزل شب مقیم گردید و با آواره گان سرگردان آن ساحل، دوباره چشم به راه سحرگاهی نشست.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

و این است شمه یی از داستان گذشتگانی که سر از گرداب زمان حال بیرون آوردند.

رهگذر نیمه شب وقتی در منزل آواره گان مقام کرد، دید که مردم سخنان او را نمی شنیدند و اگر گوش فرا می دادند از شنیدن آن می رنجیدند. وی ناچار خاموشی اختیار کرد و در گوشه یی تنها نشست و اما دیری نگذشت که آزادگان جوان، هر شب بیش از شب دیگر به دیدار او می رفتند و دور او حلقه می زدند.

رهگذر هر شب در محفل دوستان می نشست. پرسش های دلنشین می شنید و پاسخهای راستین می گفت.

شبی از شبها، آزاده گان جوان بسیار دور و پیش رهگذر نیمه شب نشستند، در بین آنان جوانانی بودند که تازه از میدان نبرد برگشته بودند. از سرگذشت پیکارهای خویش در دشت ها و بیابان ها سخن می گفتند و از ماجرای شبخونهای خویش بر لشکر دشمن در شهر و روستا حکایت ها میکردند. یکی گفت: نظام استبداد، برخی از مردم بلاد ما را از گرسنگی و تشنگی می هراساند و بدینگونه تلاش دارد آنها را به زانو درآورد.

دومی می گفت: من حتی با تنی چند از روستاییانی بر خوردم که نمی خواستند گروه آزادگان در نزدیکی های دیار ایشان گشت و گذار نمایند. زیرا می گفتند دشمن بلای تشنگی و گرسنگی را بر ایشان مسلط خواهد کرد و آنها را نابود خواهد ساخت.

آزاده یی پرسید: ای دوست تو در پاسخ آن روستائیان چه گفتی؟
او جواب داد: من گفتم: "ای دوستان! گرسنگی و تشنگی شاید نتواند شما را

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

یکسره نابود سازد و اما اگر دشمن را بر خویشان مسلط گردانید، هیچیکی جان به سلامت نخواهد برد."

سومی گفت: ما وقتی شب هنگام به سراغ دشمن درون شهرستانها می رویم، برخی از باشنده گان را می بینیم که از فرمان بیدادگران اطاعت میکنند، خود را خود از شبگردی منع می نمایند، در بسترها از تشویش به خواب نمی روند، ولی از ترس جان از خانه نیز گامی بیرون نمی گذارند و بدینگونه دشمن را نیرومند می گردانند.

دیگری افزود: آن نظام دهشت و وحشت صبح و شام و قید و بست شب و روز، نه فقط کاسهء صبر مردم را لبریز ساخته است بلکه آن کاسه را هردم می شکنند. نمی دانم آن نظام چگونه دوام می یابد؟

یکی از آنها در پاسخ گفت: خیلی ساده است، محرومیت کامل از آزادی در آغاز امر، آدمی را ناراحت می سازد و اما با مرور زمان بدان خو می گیرد، خاطرات ایام آزادی رفته-رفته در اذهان مغشوش می گردد و زنده گی در زندان، یگانه واقعیت مسلم پنداشته میشود و سپس در آن قید و بست کامل، اندک سهولتی بزرگترین نعمتی جلوه میکند.

آزادهء جوان و پرشوری گفت: مقصد آن است که نظام استبداد تهداب و بنیادی نیابد. پس آزاده گان آشوب طلب، باید هرگز از طغیان و عصیان دست برندارند، باید زنجیرها را پیهم به صدا در آورند و کاخ ستم را هردم در تهداب آن بلرزانند.

سرانجام یکی از آزاده گان جوان، رهگذر نیمه شب را مخاطب ساخت و پرسید: ای رهگذر! بگو نظام استبداد بر چه انگیزه بی استحکام می پذیرد و از چه نیرویی دوام می یابد؟

رهگذر در پاسخ گفت: ای دوستان بدانید که اضطراب در برابر اختیار، آن انگیزه بی است که نظام استبداد را استحکام می بخشد و ترس از مرگ، آن

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

نیرویی است که آدمیان را مشتاق بنده گی میسازد و باعث دوام آن نظام میگردد و نیز بدانید که صبح آزاده گی قریب و شب اسارت دراز است؛ به این معنی که به آزادی در زنده گی میتوان رسید و اما نزدیکترین راه نجات از آلام و اسارت، مرگ است و مرگ رخنه دیواری در زندان اسارت است و آن لمحّه کوتاهی است، ولی اگر کسی از مرگ بترسد، پس به منظور زنده ماندن، ناچار است یوغ بردگی فرمانروای بیدادگر را به گردن نهد و این زنده گی در اسارت شب دراز تیره و تاریک پر مشقتی است که هیچ صبح صادق معنویت و آدمیتی را در بطن خود نمی پروراند.

آزاده دیگری پرسید: ای رهگذر بگو! به سوی سرمزل آزادی چه گامهای بزرگی میتوان برداشت؟

رهگذر گفت: ای دوست! بدانکه در راه آزادی هرتلاش اندک، آبستن معنی است و هر قدم کوچک، دال بر بزرگی آدمی است. حتی اگر اسیر بسته به زنجیری، نیم گامی بر ضد نظام اسارت بر دارد، راه را به سوی سرمزل آزادی می گشاید. اگر باور ندارید، پس بیائید و نخست این نکته را از داستان دیوانه زنجیر گرا دریابید.

و اما ای دوستان! اگر شما از همهء داستان شهر ظلم آباد خبر یابید، انگاه راز اضطراب و اختیار و رمز زنده گی دربندگی را درخواهید یافت و نیز پی خواهید برد که آن دو غول بیابان تشنگی و گرسنگی، چگونه به یاری دیو استبداد می شتابند و مردم چسان آن آفت جانرا بر خود مسلط می گردانند و یقین یابید که وقتی آن داستان شگفت و حیرت انگیز را سراپا شنیدید، پاسخ ها به پرسشهای خود در آن خواهید یافت.

آزاده گان همه به یک صدا گفتند: ای رهگذر! پس بگو، آن ماجرا چگونه است؟ و رهگذر نیمه شب، آن دفتر گذشته گان فراموش شده را بار دیگر چنین گشود:

"لقد كان في قصصهم عبرة لأولي
الالباب"

(هرآینه هست در قصه های شان
پندی خداوندان خرد را)

بخش دوم: صحبت در محفل آزاده گان

دفتر قدیم

روایات از زمان باستان

یا

داستان شهر ظلم آباد

دیوانهء زنجیرگرا

گویند در ایام پیشین، فرماندار جباری لشکر ترس و بیم را بر شهری مسلط گردانیده بود و آن سپاهیان خشم و غضب، همگان را روز و شب، در یوغ فرمان او گردن بسته نگه میداشتند. نه خطر شورش بود و نه عصیانی، نه تهدید هجوم فوج دشمنانی.

شبی از شب ها، فرمانروا در محفل عیش و نوش نشسته بود. در اوج مستی، رو به سوی حکیم دربار خویش کرد و گفت: در این کشور پهناور، هیچ انسانی بیرون از قلمرو فرمان من نیست. جان و مال همه کس در اختیار کامل من است و بس!

دانشمند دربار چون در آن شب خود نیز به کلی هوشیار نبود، شوق خفتهء گفتار راست دراو بیدار شد و گفت: فرمانروا بجا می فرمایند. مال و ثروت این دیار در چنگال قدرت شهریار است، و مردمان این سامان همه بندگان سلطان اند.

بعد از اندک مکثی افزود: و اما ای فرمانروای بی همتا! بدانکه درون همین کشور پهناور، قلمرو بزرگتری پنهان است که از سلطهء فرمان تو بیرون مانده است.

از شنیدن این سخن، چین بر جبین فرماندار پدیدار گردید و با خشونت پرسید: بگو! چنین سرزمین نافرمان در کجاست؟

حکیم در پاسخ گفت: ای فرمانروا! آن قلمرو تسخیر نشده، سرزمین دلها

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

است! مردم از بیم خشم و غضب جلادان تو، تسلیم به حکم و فرمان تو اند. و اما گنجینه های دوستی ها و محبت های خود را از تو پنهان نگهداشته اند. و ترا به ثروتهای گرانبهای شهرستان دلها راه نداده اند.

فرمانروا لحظه یی در اندیشه فرو رفت. سپس سر برافراشت و گفت: پس من باید آن قلمرو را نیز تحت فرمان خویش آرم.

فرمای آن شب، فرماندار فرمانی به این عنوان صادر نمود:
"دوران ترس و بیم با صدور این فرمان پایان می یابد، و عصر محبت و دوستی آغاز می گردد. ای شهریان! خوشحال و خندان به سر برید و با فرمانروای خویش از جان و دل محبت ورزید؛ زیرا فرمانروا دوست شما است."

دیوانهء ساده دلی در آن شهر میزیست. وی فرمان جدید را از جان و دل پذیرفت و جستان و خیزان به سوی کاخ فرمانروایی شتافت.
آنجا در تالار بزرگ، درباریان بی شمار گرد آمده بودند. فرمانروا بر مسند بلندی نشسته بود و از عصر جدید محبت و دوستی سخن می راند.

وی دیوانه را بحضور پذیرفت و آن ساده دل مستانه در وسط تالار ایستاد و به فرماندار چنین گفت: ای فرمانروا! من فرمان ترا از جان و دل پذیرفتم. و اینک آمده ام تا با تو پیمان دوستی بندم. آیا تو خود را آمادهء این کار ساخته ای؟ دانشمند دربار از شنیدن این گفتار لبخندی زد؛ زیرا معنی آنرا دریافت، و اما فرمانروا چون به مطلب پی نبرد، پرسید: بگو! منظورت چیست؟

دیوانه در پاسخ گفت: ای فرمانروا! دوران خشم و غضب یکی ترساننده بود و دیگران ترسیده گان. و ترساننده اگر وقتی در دام اوهام ترس آورخویش خود گرفتار آید، شاید گاهی از خود بترسد ولی از ترسیده گان هرگز هراسی ندارد؛

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

زیرا ترسیده گان نمی توانند ترساننده را بترسانند. ترسیده گان را ترس با هم نزدیک می سازد و در نهانخانه دلها همدیگر را می یابند. و اما ترساننده، هرگز نمی تواند با ترسیده پیمان دوستی بندد؛ زیرا ترساننده، ترسیده را حقیر و بنده اسیر می شمارد، و شاید بخواهد او را چون زیردستی، زیرسایه خویش حمایت نماید و اما نمی تواند او را چون همدستی، دوست همپایه خویش بپذیرد.

دیوانه اندکی مکث کرد. فرمانروا بار دیگر پرسید: بگو! منظورت چیست؟
دیوانه به کلام خویش چنین دوام داد: ای فرمانروا! بدانکه فطرت حاکمیت، حاکمان را محکوم ساخته است که هرگز در جهان دوستی نیابند؛ زیرا حاکم یا با حاکمان همپایه خویش روبه رو است و آنها دشمنان اند و رقیبان جاه و مقام او. و یا با زیردستانی سر و کار دارد که باید بنده گان وفادار و آماده خدمت و کار باشند، نه دوستان شریک اسرار. فرمانروایی و سروری با دوستی و دلبری نمی آیزد.

دیوانه، لحظه یی خاموش گردید. سکوت ژرفی، آن تالار بزرگ را فراگرفت.
دیوانه با رسوم چنین به گفتار آمد: ای فرمانروا! گویند بادتند و چابکی بر پروانه لطیف و سبکی عاشق گردید. دلباخته گسیخته لجام در طلب معشوق گل اندام پیهم می نالید و به هرسو می دوید. و اما هرچند آن تندباد مشتاق وصال به دنبال محبوب با سرعت بیشتر می دوید، آن ملکه جمال سبکبال را دورتر از خود می افکند. تندباد از این فرار و انزجار، از بی اعتنایی و بیزاری معشوق اندوهگین و خشمگین گردید: روزی در پی دلدار چنان با شدت رفتار شتافت که آن ترسیده طوفان زده را در بته خار فرو برد. بالهای رنگین از هم پاشید و آن نازنین از خار نیشداری که در دلش خلید، جان داد و اما تندباد هرگز درنیافت که پروانه سبکبال نازک بدن، چرا از وی می ترسد.

فرمانروا با خشونت پرسید: ای دیوانه! بگو نتیجه این حکایت چیست؟
دیوانه در پاسخ گفت: ای فرمانروا! آن حکایت را نتیجه بند و نصیحت نیست

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

بلکه معنی کوچک آن در این نکته است که: آن بادتند و چابک، فرمانروایی است و آن پروانهء لطیف و سبک، دوستی است. سپس کلام خود را چنین انجام داد: پس ای فرمانروا! اگر میخواهی با من پیمان دوستی بندی، از فرمانروایی دست بردار، و اما پیش از اینکه مسند قدرت را ترک گویی، امر فرما تا زندانها را ویران کنند، و همه شهریان زندانی را از زنجیرها آزاد نمایند و من اکنون بیرون کاخ فرمانروایی می نشینم. تا تو آماده گردی، سپس بیرون آیی و با من سفری در سرزمین دوستی و محبت آغاز نمایی.

دیوانهء ساده دل، تالار بزرگ را ترک گفت. بیرون از کاخ فرمانروایی شب تا سحر چشم به راه نشست و اما فرمانروا از کاخ بیرون نیامد. مردم شهر از این قصهء دیوانهء راست گفتار و فرمانروای کل اختیار، خبری نیافتند و از زبان جارچیان هنوز همان اعلان دوستی را می شنیدند. واعظان خودفروش و خبرگزاران حلقه به گوش دربار میگفتند که آن اعلان، دگرگونی بنیاد راستین است و ضامن فراوانی و آبادی در آن سرزمین. رفته رفته هنگامه یی در شهر برپا گردید، مردم به نام محبت فرمانروا و به نام اطاعت از اوامر آن قهرمان بی همتا، جشن های شادی برپا نمودند و به مستی و باده نوشی پرداختند. دریچهء دلها را کشوند و اسرار نهایی آنها بر زبانها جاری ساختند. دوران پیش از اعلان محبت و دوستی را روزهای مصیبت و بدبختی نامیدند و از فضایل آزاده گی و حریت صحبت ها کردند و داستانها سرودند. فرمانروا وقتی از احوال شهرخویش خبر یافت، به وحشت اندرشد زیرا از نماند خانهء دلهای مردم، قطرات رحمت دوستی محبت نبارید، بلکه سیلاب انزجار و نفرت از فرمانروا از آن بیرون ریخت.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

دیوانهء ساده دل آنجا بیرون از کاخ، هنوز چشم به راه نشسته بود که سپاهیان خشم و غضب فرا رسیدند. او را به زنجیر محکم بستند، کشان کشان بردند و در زندان تاریکی افگندند. دیری نگذشت که آن دانشمند دربار نیز به نام دسیسه کار، رهسپار زندان گردید. و سپس پاسبانان مسلح، شهریان را و بطور خاص آنان را که دوران پیش از اعلان را روزهای بدبختی نامیده بودند گروه گروه می بردند و در زندان ها می افگندند.

دیوانه از آغاز اسارت، لب از گفتار فرو بست. سالها می گذشت او در کنجی می نشست و با هیچکس سخنی نمی گفت.

سرانجام بعد از گذشت سالهای درازی، روزی پاسبانانی آمدند، زنجیرهای او را شکستند و گفتند: فرمانروا از رفتار آرام و کردار بی آزار تو راضی است. گناه ترا بخشود و امر فرمود تا از بند آزاد گردی و هر جا میل داری به گشت و گذار پردازی.

دیوانه وقتی از زندان بیرون آمد، در شهر از اینسو بدانسو حیران و سرگردان میگشت، و همچنان با هیچکس سخنی نمی گفت. روزی به میدان بزرگ شهر آمد. زنجیرهای سنگینی با خود داشت. آن زنجیرها را خود بر دست و پای خویش محکم بست! و خاموش در آن میدان نشست.

درباریان، این داستان شگفت را به گوش فرمانروا رسانیدند. وی روزی سوار بر اسپی به منظور تسخیر کشورهای دور پیشاپیش لشکر خویش از میدان شهر عبور میکرد. دیوانهء زنجیر بسته را در آنجا دید، نزدیک رفت، اسپ خود را باز داشت و پرسید.

ای دیوانه! من به تو رحم کردم و نعمت آزادی را به تو ارزانی فرمودم. تو چرا خود را خود به زنجیر بستی؟

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

دیوانه سکوت طولانی خود را شکست و بار نخست بعد از سالها خاموشی به گفتار آمد و در پاسخ چنین گفت:

ای فرمانروا! وقتی من از زندان بیرون آمدم، در این شهرستان پی آزادی به هرسو گشتم و اما از آن اثری نیافتم و به زودی دریافتم که همهء این سرزمین به زندان آهنین مبدل گردیده است و همه شهرنشینان در اسارت اند. بدینگونه من از زندان کوچک و محقری بیرون آمدم و در زندان پهناور و محکمتری گام گذاشتم.

دیوانه وقتی سخن خود را به اینجا رسانید، خاموش گردید. سپس به پای استاد. دست های خود را با مشت های گره به سوی آسمان بلند کرد. زنجیرهای خود را به صدا در آورد و گفت:

- ای فرمانروا! بدانکه من در این شب تار اسارت، راه باریکی به سوی سرمزل آزادی گشودم و آزادی خود را در این یافتم که به دست خود زنجیرها درپای خود آویزم. بدینگونه وقتی من این زنجیرهای زادهء ارادهء خود را، به میل خود به صدا در می آورم، غلغلهء پیهم آن به من می گوید که کردار من در اختیار خود من است. و من از آزادی، فقط همین مقدار را در اختیار داشتم و آنرا به کار بردم.

"ذالک من انباء القرى نقصه عليك
منها قاييم و حصيد و ما ظلمنهم و لكن
ظلموا انفسهم"

(این از اخبار ده های هلاک شده که
قصه آنها میخوانیم برتو، برخی از آنها
باقی است و برخی از بیخ بریده. و ستم
نکردیم ایشانرا و لیکن ایشان ستم
کردند به خویشان)

شهر بزرگ

1- پرسش راه از ناشناس بی راه:

رهگذر نیمه شب گفت:

طی رهنوردیهای بی انتها. روزی مرا گذر از میان دره یی افتاد که در آن دمهء
غلیظی همه جا را می پوشانید و رودخانه گل آلودی از فراز کوههای خشک
و خاکستری رنگی فرو میریخت. باشنده گان آن سامان، همه جامه های سیاه
بر تن داشتند. چشم ها مملو از اشک و لب ها تهی از تبسم بود.
نزدیک یکی از باشنده گان رفتم و پرسیدم: ای دوست! بگواین مقام را نام
چیست؟

آن مرد به سردی در پاسخ گفت: اینجا "سرزمین سوگوران" است و این دره یی
را که در عقب و جلو خویش گسترده می بینی، "ماتم دره" گویند.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

پرسیدم: این راهی را که در پیش گرفته ام به کجا می انجامد؟ و چه راههای دیگری را میتوان در پیش گرفت؟

گفت: راهی را که در پیش گرفته ای، یگانه راهی است که به اینجا می آید و از اینجا می رود، راهی دیگری نیست. و این راه نیز رفته رفته به منطقه کوهستانی بی می رسد که "سنگلاخ نومی" گویند. بالا رفتن از آن دشوار است و اما آنسوی کوهستان، راه هموار است و در دشت پهناوری فرو می رود که "صحرای امید" نام دارد. اگر رنگینی سرابهای آن صحرا ترانفریبد و به سوی بیراهه نبرد، به "میدان بامدادان" خواهی رسید، و از آنجا شاهراه "شهر بزرگ" را خواهی یافت. دورتر از آن چیزی نمیدانم، شاید باشندگان "شهرستان بزرگ" اطلاعی داشته باشند.

بعد ازین گفتار، مرد مغموم سکوت اختیار کرد. من پرسیدم: ای دوست! من همه باشندگان این سرزمین را اندوهگین یافتم. بگو این غم و ماتم چرا؟ در پاسخ گفت: ما همه سوگوارانیم! بزرگان و هوشیاران گذشته ما گفته اند بزرگترین حادثه در جهان مرگ است. و این فاجعه اجتناب ناپذیر عالم را لحظه بی نباید فراموش کرد و شب و روز در آن باید اندیشید. و از زمان دیرین تا امروز دیار ما را عادت براین است که در مرگ هر انسان، همه باشندگان، چهل شبانه روز ماتم می گیرند و چون در این سرزمین وسیع طی همین مدت، خواهی نخواهی یک تن و یا چندتنی رهسپار دیار عدم می گردند، مراسم عزای همگانی نمی تواند پایان یابد.

پرسیدم: آیا میلادها و ازدواجها را جشن نمی گیرید؟
گفت: کودگانی به دنیا می آیند، زنان و مردانی با هم زناشویی میکنند و اما چون ماتمی در جریان می باشد، محافل سرور و شادی دایم تا فردای نامعلوم موکول میشود.

از گفتار آن مرد ماتم زده، دریافتم که باشندگان آن مرزو بوم، هنوز تا منزل اندیشیدن به مرگ نرسیده اند، بلکه عقب تر از آن از بیراهه رفته اند و در منزل هراس از مرگ مقام کرده اند و تلاش می ورزند که به یاری مراسم دایم سوگواری، آن ترس بزرگ را از یاد برند.

2- از شبستان "ماتم دره" تا "میدان بامدادان"

و من سرانجام راه "ماتم دره" را پیمودم. از "سنگلاخ نوامیدی" به زحمت و خواری بالا رفتم. در آنسوی کوهسار، راه هموار "صحرای امید" را در پیش گرفتم. گرچه به دنبال سرابهای رنگین آن مدتی دویدم و اما در پایان، وقتی شب درازی در آن بیابان به سرآمد، صبحگاهی در میدان فراخ و همواری قدم گذاشتم که آنرا نام "میدان بامدادان خودی" بود. از دو سمت مقابل آن میدان، یک راه به سوی آفتاب نشست می رفت و راه دیگری به سوی آفتاب برآمد، ناپدید می گردید. راه به سوی مشرق خیلی باریک و پریپیچ و خم بود و بته های خار آنرا از هرکنار می پوشانید. در آغاز آن راه نا هموار، لوحهء کوچک و نیمه شکسته بر زمین افتاده دیدم. حروف آنرا باد و باران برده بود. بر آن به زحمت چنین خواندم:

سرمنزل آزادی

سرزمین دور افتاده، نامعلوم و ناشناس
منازل سر راه: دشت لیلی- رباط مستان
ده مجنون - تخت پریان
سواحل دریای معنی

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

در سمت مقابل میدان، جاده سنگفرش فراخ و هموار، راست به سوی مغرب می رفت. در آغاز آن شاهراه، بر لوحه بزرگی با خطوط درشت و بدریخت چنین درج بود:

شهر بزرگ

مجلل و باشکوه - نزدیکتر از تصور

آبادیهای سر راه: ده رنجور

گریان قلعه

ستم سرا

عجله و شتاب به من فرصت نداد تا در رموز و اسرار آن لحظات زودگذر بامدادان به تامل پردازم. و در چگونگی آن لوحه بر زمین افتاده بیندیشم. از بیم فرارسیدن آفتاب آتشین و از ترس گرسنگی و تشنگی، میخواستم هر چه زودتر به نزدیکترین آبادی رسم، بیدرنگ شاهراه شهرستان بزرگ را در پیش گرفتم.

3- بر "شاهراه بیداد" تا شهر ظلم آباد"

شبی را در "ده رنجور" به سر بردم. روزی را در "ستم قلعه" سپری نمودم. از "گریان خانه ها" و "ماتم سرا" های بیشمار سر راه گذشتم.

سرانجام روزی ناگهان، بدون علت عیان، آنهمه ویرانه های آبادی نما پایان یافتند. فقط بیابانی را تا کرانه های افق گسترده یافتم که چون کف دست هموار بود و آن شاهراه فرش از سنگ سیاه، رفته رفته در دل غبارآلود آن ناپدید میگردید.

در کنار آن شاهراه، در هرصد قدم، لوحه های بزرگی ایستاده دیدم، مطالبی با

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

خطوط درشت، ولی زشت و بدریخت بر آن نقش بود و اما شگفت اینکه هیچیکی از آن لوحه ها از دوریها و نزدیکی های منازل سر راه چیزی نمی گفت، از مهمانسراها و یا از تماشاخانه های درون شهر، خبری نمی داد. می رفتم و بر آن لوحه چنین میخواندم:

"رستگاری در محنت و خواریست."

با خود گفتم: اگر زنده گی در محنت و خواری باشد. پس رستگاری از چه خواهد بود؟

"نگهبان سعادت از هرگونه آفت، دستگاه قدرت است."

با خود گفتم: و اما آن آفت دشمن سعادت خود همان دستگاه قدرت است. و هنگامی که پای سعادت در میان آید، نیاز به نگهبانی از میان برمیخیزد. زیرا سعادت راستین خزانهء زرو زیوری نیست که رهنزان بتوانند آنرا از هر جهت بدزدند و نگهبانان قدرت از آن پاسبانی کنند.

"رهبران ما ابرمردانند"

و اطاعت از ابرمردان کار خردمندان است."

با خود گفتم: خردمندان راستین، خود آن ابرمردانی اند که فقط تابع داور خرد خود اند و بس. و آن ابرمردانی که خردمندان را به اطاعت وادارند، بی خبران ستمگرند و آن خردمندانی که به اطاعت آنان تن در می دهند، بی خبران بی بصر.

پیش می رفتم و بر لوحه های بزرگ کنار جاده چنین می خواندم:

"مردم مظهر ارادهء قدرت اند. زنده بر قدرتنند و پاینده برآن قدرتنند" و قدرت راستین در استحکام نظام آهنین است."

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

با خود گفتم: در اینجا حقیقت واژه گون بیان شده است؛ زیرا مردم مظهر اراده قدرت نیستند، بلکه قدرت میتواند مظهر اراده مردم باشد و قدرت مردم در زنده گی هر فرد انسان است. و زنده گی در خوشبختی است و خوشبختی در آزادی از چنگال نظام آهنین.

اما بر لوحه یی خواندم:

"عدل نوین در نظم آهنین است و آن در اطاعت کامل و قناعت از دل است."

با خود گفتم: در این گفتار فقط کلمهء "عدل" را برداریم و لفظ "ظلم" را به جای آن بگذاریم، حقیقت بیان خواهد شد؛ زیرا اگر نظم آهنینی برقرار است. پس جور و ستم راستینی در کار است و اطاعت جبری از نظامی و قناعت ضروری بر مرامی، نه عدل است و نه داد، بلکه نام آن فقط ظلم است و استبداد.

بدینگونه من در آن بیابان خاموش و تنها، بر آن شاهراه سنگفرش جاروب کرده، عریض و هموار، راست و هندسی پیش می رفتم و آن گفتار دل آزار از خرد بیزار روی لوحه ها را میخواندم؛ چون از مطالب آن هیچ سری در نمیآوردم به امید اینکه شاید معنی آن را درون شهر بزرگ دریابم، بدانسو شتافتم.

اما طی رهنوردی خویش رفته رفته دو نکتهء شگفتی را دریافتم و از درک آن هراس ناشناسی در دلم جا گرفت.

یکی اینکه: دیدم بدون من هیچ رهروی، هیچ پیاده یا سواری نه از سوی شهر می آمد و نه بدانسو می رفت و دیگر اینکه: پی بردم که آن جادهء با شکوه یکطرفه بود و رفتن تا شهر مجاز بود و اما آمدن از آنسو ممنوع؛ زیرا روی آن همه لوحه ها فقط به سوی مسافری بود که به شهر می رفت و وقتی به عقب

نگاه کردم، دیدم پشت همه آنها سیه بود و فقط علامهء منع عبور را از جاده بر آن نقش بود و این نخستین باری بود که من در راه پیمایی های خویش جاده بی را در پیش گرفته بودم که برگشتی را نمی پذیرفت، با خود گفتم: طی سفر زنده گی، چنین راهی را نیز باید پیمود و بیشتر از همه رمز این برگشت ناپذیری را باید آموخت، از این جهت به رهنوردی خویش دوام دادم.

(4) مسافر نابلد در قلمرو دیو و دد:

سرانجام روزی هنگام غروب آفتاب، شبح شهر باشکوهی در کرانه های افق پدیدار گردید. آبادیهایی از مرمر و رخام سر به فلک افراشته بودند و درخشنده گی گنبد های طلایی آن در اشعهء خونین آفتاب نشست، چشمان را خیره میکرد، قبه های چند بنای کهنسالی هم به نظر می رسید.

چون نزدیک رفتم، دیدم خندق ژرفی درون آن کنده اند. دیوارهای عریض خاکستری رنگی دور شهر ساخته اند. برج های بلند در هرکنج آن دیوار افراشته شده بود. و بر فراز یکی از برج های بلند، ستارهء سرخی از لعل آتشی رنگ می درخشید. دروازهء بزرگ شهر، هنوز برای شب بسته نشده بود، و من درون شهر رفتم.

از نزدیک، آن همه بناهای مرمر و رخام را خیلی زشت و بدریخت یافتم و دانستم که معماران آن، خواسته بودند که فقط مجلل و باشکوه جلوه نمایند. آنجا هیچکس را ندیدم که یا مانند من تنها و بدون هدف به تماشا پردازد، یا سرگرم کسب و کاری باشد و یا به منظور تفریح گشت و گذر نماید. مردم همه در صفوف منظم یکسان قدم بر می داشتند و از کنار جادهء عریض می گذشتند.

گروهی از جوانان تنومندی را دیدم که جامه های خاکی رنگ یکسان به تن و سلاح جنگ و نبرد در دست داشتند. گام های سنگین و شمرده برمی داشتند

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

و به یک آواز چنین می خواندند:

"ما جوانیم!

شیر مردانیم! سلحشوریم ما! قهرمانیم! قوت و زوریم ما!

ما با زوی بیداد قدرت

ما بانی بنیاد قدرت

جان ما از آن رهبر! خون ما قربان رهبر!

"جوانان سلحشور" دور رفتند. باقی مطالب سرود ایشانرا نتوانستم دریابم؛ اما در پی آن صفوف دیگری از مردانی رسیدند که جامه های بی رنگ یکسان دربر داشتند و آلات و افزار کار بر دوش می کشیدند. یکی از ایشان پیشاپیش می رفت و درفشی را برافراشته می داشت که بر آن به رنگ زرین، نقش ابزار آهنین بسته شده بود. از آن افزار یکی را هدف بریدن و دیگری را مرام کوبیدن بود، یکی کشتزار موهوم و هنگام درو نامعلومی را به یاد می آورد و دیگری کوبیدن و شکل دادن فلزی را به منظور قتل و کشتار وعده می داد و مردان آن گروه نیز همه با آواز بلند سرودی را می خواندند که من فقط این الفاظ چند از آن بخاطر سپردم:

ما کارگر ما رنجبریم! ما بنده گان رهبریم!

ما تابع فرمان تو

ای رهنما!

جان ما قربان تو

ای رهنما!

وقتی آن صفوف دور رفتند و صدای ایشان اندک اندک خاموش گردید. موج دیگری قطار قطار از وسط جاده گذشت. این بار گروهی انبوه، زنان جوانی

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

بودند که پیراهن های دراز یکنواخت و بدساخت پوشیده بودند. دسته های از گل های خشکیده در دست داشتند و چنین می سرودند:

ما زنانیم! ما زنان پیشتاز!

ما جوانیم ما جوان جان باز

این نظام ما! مرام ما!

برای ما و فرزندان ماست!

این نظام ما مرام ما!

بهشت و باغ جاودان ماست

ما زنان! باشنده گان خاک مرد خیز!

ما کنیزان! ز آن شیرمردان خونریز!

همه فرمانبر سالار مختار!

همه تابع به او دایم وفادار!

صفوف بیشمار بدینگونه می سرودند، یکی پی دیگری می گذشتند و در دل شهر ناپدید می گردیدند، غلغله آن ترانه های مغرور بر بنده گی، اندک اندک دوررفت و دیری نگذشت که هیچ انسانی، هیچ زنده جانی درجاده یی باقی نماند. سکوت ژرفی سرپای آن شهر بزرگ را فراگرفت.

در این هنگام، شب فرا رسید. فانوسهای خورشیدنمای، هرکنج و کنار آن شهر غول پیکر را چون روز روشن کرد. پاسبانان قوی هیکلی پدید آمدند و در هر صد قدمی جاده ها و کوچه ها ایستادند.

من نزد یکی از پاسبانها رفتم و به عادت همیشه گی پرسیدم: ای دوست! بگو این مقام را نام چیست؟

او نخست به سراپایم به کراهت نگریست و سپس به خشونت گفت: بگو! نام

شب چیست؟

من چون معنی پرسش او را دریافتم، هرچه بادا باد در پاسخ گفتم: نام امشب را هنوز نمی دانم و اما شبی که گذشت در "گریانخانه" بود. شب پیشتر از آن

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

شب "ماتم سرا" و پیشتر از آن شب "ستم قلعه" ... چون پنداشت یا دیوانه ام و یا بر او می خندم، حرف مرا به زشتی قطع کرد و گفت: خاموش! خیلی شرم آور است که در شهر باشکوه و باصفا هنوز ولگردان زنده پوش و ناپاکی را میتوان یافت! تو با این سر و ریش پوشیده از گرد و خاک و این جامه های زشت و ناپاک، شهر زیبا و با صفای ما را آلوده می سازی. می دانم با تو چه باید کرد! سپس پاسبان دیگری را از دور طلید، به او چیزی گفت و مرا به دست او سپرد.

این پاسبان دومی خشن تر از اولی بود. هم دشنام و پرخاش می داد و هم ضربات پی هم تازیانه بر پشتم حواله میکرد و مرا در جاده های بی انتها به پیش می راند. در آن شب، در طی آن همه راه پیمودن های دراز بجز صدای ضربات شلاق بر پشت خود و طنین آواز پای من و پاسبانم بر سنگفرش جاده، صدای دیگری از جایی نشنیدم. و با زنده جان دیگری روبه رو نشدم، من هر لحظه بیهوده انتظار داشتم که با رهروانی بر خواهیم خورد و یا دریچه یی از هزاران خانه آن بناهای بلند و بالا، باز خواهد شد و کسی از چگونگی احوال خواهد پرسید. ولی حتی گربه یی را ندیدم که از خانه یی بیرون آید. جاده های فراخ و روشن را عقب گذاشتیم. از پیچ و خم کوچه های تنگ و نیمه تاریک گذشتیم. سرانجام در برابر بنای ترسناکی ایستادیم. که دیوارهای بلند و مستحکمی داشت و سیم های خاردار، پیرامون آن را فرا گرفته بود. بر در آن سرالوحهء شکسته یی آویخته بود؛ در نیمه روشنی بر آن خواندم:

"امداد با همنونعان وظیفهء هر انسان است."

به سوی پاسبان خود نگریستم. دیدم به آن لوحه اندک توجهی نداشت حلقه یی به در آن بنای محکم کوفت. بعد از لحظات طولانی انتظار، دربانی بیرون

آمد. پاسبان من به وی چیزی گفت و مرا به او سپرد. دربان، خشن تر از آن دو پاسبان بود. پرخاش کنان، مرا کشان کشان از دهلیزهای نیمه تاریک، درون سرا برد. آنجا دیدم مردمانی با جامه های ژولیده و یکسان، ترسان و لرزان، آرام و ساکت سرگرم انجام کارهای نامعلومی بودند. بار دیگر دهلیز طولانی را پیمودیم. درانجام آن دری بود و بالای آن نگاهته شده بود:

"حمام بخار در انتظار جان و تن خسته و بیمار"

درون رفتیم. آنجا تالاری بود که در وسط، حوضی پر از آب ساخته و در کنجی آتشی افروخته شده بود. در پهلوئی آن مرد دیویبکر و غول منظری با سر تراشیده و سینه و بازوان برهنه، بر مسندی نشسته بود. دربان به وی چیزی گفت و از تالار بیرون رفت. آن مرد از جا برخاست. نزدیک من آمد. با نفرت و کراهت به سراپایم نگریست. سپس بدون چون و چرا، جامه ها را به شدت از تنم بیرون کند و در آتش افکند و مرا در آب سرد آن حوض، چند بار فرو برد. بعد، جامه های ژولیده یی مانند دیگران بر تنم کرد. صراحی گلی از آب و قرص نانی در دستم داد. در گوشه دور افتاده آن سرا قفل کلبه یی را گشود و مرا درون آن پرتاب نمود.

(5) گفتار در دل شب تار

وقتی آن مرد غول پیکر مرا درون کلبه پرتاب نمود. در را به شدت بست و خود برفت. من لحظه یی چند در آنجا گیج و متحیر ایستادم. وقتی چشمهایم اندکی با تاریکی خو گرفت، دیدم در کنجی چراغ کم نوری می درخشد و مرد لاغراندامی با موهای سفیدی چون برف بر بستری آرمیده است. کتب و اوراقی دور و پیش او را گرفته است.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

نزدیک رفتم و سلام دادم. سر از خواندن اوراق برداشت و لبخندی زد. لطافت و محبت بی پایان در آن لبخند می درخشید. چهره نورانی او حکایت از جهان فراموش شده انسانی میکرد. نگاه چشمان ژرف و آرام او چون ساحل صلح و سلامی بود که در انجام شب طوفانی در بحر متلاطم، سحرگاه در افق پدیدار گردد.

با حرکت سر اشاره فرمود و مرا در پهلوی خود جا داد. لحظاتی چند در خاموشی سپری گردید. در پایان مرد لاغر اندام به نرمی گفت: خیلی شگفت آوراست که هنوز در این شهر نظم پولادین، گدایانی میتوان یافت که به همقطاران زندانی خویش هنوز نپیوسته بودند.

گفتم: من گدا نیستم بلکه مسافریم که از منزلهای دور، تازه به اینجا رسیده ام. در گوشم گفت: آهسته سخن گوی! زیرا اینجا دیوارها گوش دارند و موشهای نامرئی ساخته دست آدمیان، سخنان ما را تا مرکز فرماندهی می رسانند. سپس با اشارتها و طی سرگوشیها شمه‌یی از داستان رهنوردیهای خود را کنده کنده به وی بیان کردم. می دیدم که سخنانم را با گوشهای دل می شنید و از شنیدن آن لذت فراوانی می برد.

1- ظاهر صف آرا و باطن تهی از معنی

وقتی سرگذشت زنده گی خود را بیان نمودم، در پایان ازو پرسیدم: ای دوست بزرگوار! آخر بگو نام این مقام چیست؟

در پاسخ فرمود: ای رهنورد! این مقام را نام "شهر ظلم آباد" است. و اما ساکنان اجازه ندارند این نام را بر زبان رانند. و ظلم از همینجا آغاز می یابد. نظم شهر را قرار بر این است که هیچ واقعیتهایی را به نام حقیقی آن نباید نامید؛ زیرا گویند حقیقت نوین معکوس حقیقت پیشین است.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

پرسیدم: اگر دروغ را راست گویند و خطا را حقیقت پندارند، پس مردم در باطن با خویشتن چه حسابی می نمایند؟
در پاسخ گفت: آنچه را که پیشینیان ظاهر و باطن می گفتند و درهمنویایی یا جدایی آن می اندیشیدند، اکنون به کلی تابع فرضیه نوین ساخته شده است. بدینگونه که اظهاری در گفتار و پیروی از آن در کردار، مرام فرمانروا است و برای استحکام نظام کافی است. باطن واقعیت موهوم و تهی از مفهوم پنداشته میشود که باید با ظواهر احوال بسازد و چون موم اشکال بیرونی را بپذیرد و اگر هنوز کسی واقعیت باطنی در خود نهفته نگهداشته است، آن فقط به خواب و خیالی مبدل گردیده است که نه با واقعیت بیرونی سر و کاری دارد و نه بر آن اندک تاثیری.

پرسیدم: آن صف آراییی های مردم به چه مناسبتی انجام پذیرفت؟
گفت: آن همه صف آراییی را که دیدی، مراسم فوق العاده و خاصی نبود، بلکه حادثه زنده گی همه روزه است. در این شهر مردم بنا به شغل و پیشه ایشان گروه بندی شده اند. یکی گروه جنگجویان است و کار ایشان قتل و کشتار، زجر و عذاب، پاسبانی و نگهبانی است و اما هرگز با دشمنی بیرون از شهر ننجگیده اند. جنگ ایشان دایم با مردمان این سامان است. دیگر گروه کارگران است که هیچ فن و هنری نیاموخته اند، ولی به هر کاریکه فرمان یابند، آنرا انجام می دهند. دیگر گروه زنان است که شب ها در خدمت جنگجویان و کارگران به سر می برند و روزها در کارگاههای شستن، دوختن و پختن کار می کنند. و نیز گروهی از کارفرمایان وجود دارد که تو ندیدی؛ زیرا آنها با کودکان و زنان خویش دایم در کاخهای فرمانروایی به سر می برند و هرگز با گروههای دیگر نمی آمیزند. سرانجام گروه بی گروهان است و از ایشان افرادی چون من و تو و چندتن ساکنان این سرا، کس دیگری نمانده است. اینها چون در قالب هیچ گروهی ننگجیدند، ساکن زندان ساخته شدند و اکثر آنها در

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

آنجا جان سپردند؛ اکنون نسل این گروه به سرعت رو به انقراض است. پرسیدم: این بی گروهان چگونه مردمان بودند؟ در پاسخ گفت: درهمین سرا کسانى هنوز ساکن اند که در ایام پیشین نقاشان و هیکل تراشان، معماران و مهندسان با نام و نشانی بودند. مرد شاعری هنوز در اینجا زنده است که روزگاری مردم او را می پرستیدند و اشعارش را می سراییدند و اکنون وی خودش همه اشعارش را از یاد برده است. فقط خشت برای ساختن دیوارها می مالد و سنگ برای جاده ها می تراشد. و اما استادان نامدار، نویسنده گان صاحب کتب و آثار، خردمندان قانونگذار از جمله بی گروهانی بودند که در آغاز هنگامه، جانهای خود را در زندانها از دست دادند. از زنده گی همه روز شهر پرسیدم، در پاسخ گفت: در این شهر همه چیز در چارچوب نظم کامل در جریان است. هر روز پیش از طلوع خورشید پاسبانان مسلح، کارگران زن و مرد را قطار قطار بر سر جای کار می برند و خود در آنجا به پاسبانی می پردازند. هنگام شام صف بسته، پاکوبان و سرودخوان به خوابگاه هامی رسانند. آب و نان می دهند، و در تالارهای مشترک می خوابانند و به پاسبانان شب می سپارند. همه یکسان میخورند، یکسان می پوشند و یکسان می اندیشند.

پرسیدم: ای دوست بزرگوار! بگو کودکان و سالخورده گان این شهر کجا شدند؟

در پاسخ فرمود: سالخورده گان، وقتی از انجام کار گروهی خویش عاجز می آیند. به اینجا و یا مانند این، فرستاده میشوند و اجازه می یابند هر فرصتی که بخواهند به زنده گی خویش خاتمه دهند. و تعدادی از ایشان از این حق خودکشی استفاده می کنند؛ زیرا این یگانه حقی است، یگانه فرصت عمل آزادی است که یک فرد این سرزمین در طول عمر خویش به دست می آورد و اما کودکان در مدارس شبیه به سربازخانه ها، یکسان تحت پرورش قرار می

گیرند، هنر رزم و نبرد فرا می گیرند و دروس فداکاری به فرمانروا می آموزند. پرسیدم: ای دوست بگو: رمز این همه قدرت فرمانروا بر مردم چیست؟ گفت: رمز قدرت او در این است که دو آفت دائم در خدمت او است، و آن دو آفت؛ یکی تشنگی است و دیگری گرسنگی است. فرمانروا می داند که آدمیان از آن دو هیولا دائم در هراسند و به منظور فرار از چنگ آن حاضر اند حتی در آغوش بلا پناه برند. از اینجا هر فرصتی که اندک هوای آزادیها در سر باشنده گان این آبادیها می زند، فرمانروا آن دو غول بیابان را در شهرستان رها می نماید. و مردم بیدرنگ از آرزوهای نهفته نیم بیدار شده خویش دست بر می دارند، سر سجده بر زمین می نهند و خاک پای فرمانروا را می بوسند.

2- بیخبران متهم در برابر بازپرسان شهر ستم

شب دیگر از دوست زندانی خویش پرسیدم: بگو! مرا چرا بدون پرسش و پاسخی بدینجا آورده اند؟ گفت: بازپرسی کار پاسبانان نیست و چون آشکار بود که تو به هیچ گروهی از شهر تعلق نداری، جای تو نیز معلوم بود و اما غم مخور، نوبت بازپرسی تو سرانجام فرا خواهد رسید. کارفرمایان جز بازپرسی از شهریان کار دیگری ندارند. و اما چون شمار متهمان منتظر بازپرسی روزافزون است، ماه ها و گاهی سالها می گذرد تا نوبت کسی فرا رسد. و نیز جریان بازپرسی وقتی از کارفرمایان مدارج پائین قدم به قدم به مراتب بالاتر می رود، فیصله از بالا درجه به درجه پائین می آید، مدت زیادی را دربر می گیرد و اما نتیجه یکی است؛ متهم خواهی نخواهی مجرم شناخته شده یا محکوم به اعدام میشود و یا به حبس طولانی قابل تمدید. تا اکنون هیچ متهمی بیگناه شناخته نشده و حکم رهایی کسی صادر نشده است؛ زیرا حکم بیگناهی متهم، دال بر اشتباه

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

کارفرمایان پرسنده خواهد بود و قابل مجازات شناخته خواهند شد و اصل قبول شده این است که گروه کارفرمایان از اشتباه مبری و منز اند و اما در مورد خودت، اگر مدت انتظار به درازا کشد، وقت بازپرسی خیلی کوتاه خواهد بود. از توقف یک پرسش خواهند کرد و سپس بیدرنگ ترا به دار خواهند آویخت.

پرسیدم: آن چگونه پرسشی خواهد بود؟

گفت: از تو خواهند پرسید: "آیا از باشنده گان دایمی شهر بزرگ هستی؟" و تو پاسخ خواهی داد: "نه! من اجنبی ام" و در اینجا هر ناشناسیکه چون تو از جای دوری می آید، دهشت افکن و جاسوس دشمن پنداشته میشود، و در اجرای حکم اعدام او هیچ تعللی روا نمی دارند.

از شنیدن این خبر ترس آور بخود لرزیدم؛ ولی خود را از دست ندادم و از مطلب دیگری پرسیدم: ای دوست بزرگوار! بگو چگونه کرداری در این دیار جرم شناخته می شود؟

گفت: ای رهنورد! جرم در کردار نیست؛ زیرا کسی فرصت آنرا نمی یابد تا در عمل مرتکب جرمی گردد. مجرم پیش از ارتکاب جرم مورد بازپرسی قرار میگیرد و جزا می بیند.

گفتم: وقتی در اعمال جرمی صورت نگرفته باشد، چگونه میتوان کسی را مجرم شناخت؟

گفت: در شهر ما به استثنای گروه فرمانروایان، هر فرد بالقوه مجرم است و بر هر فرد است که توسط گفتار و کردار شب و روز خویش، بیگناهی خود را هر لحظه و آن، به ثبوت رساند و این اصل را حتی در خواب نیز از یاد نبرد. چنانچه گفتم پاسبانان هنگام شب نیز بر بالین شهریان می ایستند و بیچاره گانی هستند که در خواب سخن میگویند. پاسبان او، یا همسایه بستر او و یا همخوا بهء خدمتی شب او، از سخنان بی سروپای او تعبیراتی می نمایند و به

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

گوش کارفرمایان می رسانند. شهریان بسیار از این گفتار در خواب به زندان رفته اند. اما شنیده ام که در آنجا راحت تراند؛ زیرا چون زندانی اند و به جزای خود رسیده اند، دیگر پاسبانی بر سر بالین او نمی نشیند و او آرام به خواب می رود و به خاطر آرام یاهه سرایی میکند.

پرسیدم: این نظام به افراد چه حقوقی می دهد و چه وجایی به آنها می سپارد؟ پاسخ داد: در این شهر بر یکی از لویح چنین درج است:
"نظام نو، مال مردم است" "هر کس حق دارد در گسترش و استحکام نظام مردمی و فرخندهء خویش سهم فعال گیرد."

و نیز لوحهء دیگری چنین میگوید:

"فرد گرا، دشمن همگان است؛ پس بر هرکس واجب است که اندیشه های فردی ضد دولتی را در دیگران نابود سازد. نابود با دشمنان دولت!"

حقوق و وجایب افراد همین است. آن یکی حق را باطل می سازد و وظایف اجباری را حقوق مردم می پندارد و آن دیگری ارتکاب جنایت را واجب می گرداند و آزادی را از ریشه بر می کند.

3- بیگناهان مشتاق زندان و مجرمان حکمران

بدینگونه روزها در صحن آن سرا به انجام کارهای بی هدف می پرداختیم و شب ها در روشنی چراغ کم نوری می نشستیم و از هر دری سخن می گفتیم. من چون از چگونگی خدمات شب گروه زنان سر درنیا ورده بودم، شبی از دوست خردمند خویش پرسیدم: آیا در این خدمات شبانهء زنان، میل باطنی و اختیار فردی در کار نیست؟

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

گفت: نه! زیرا تو به معیار این شهرستان به زبان رفتگان حرف می‌گویی. نظام نو اعلام داشته است که همه رغبت‌های عندی و امیال فردی شهریان را دولتی ساخته است. در واقعیت فرد انسانی را به کلی در اختیار دولت یعنی دستگاه قدرت گذاشته است. جمعیت مدنی مرکب از افراد دارای حقوق و وجایب نابود گردیده است و جای آن را دستگاه دولت مرکب از سازمانهای گروهی گرفته است. و سرشت چنین دولت کل اختیار فاقد جمعیت مدنی این است که حقوق را به کلی از آن رهبران می‌داند و وجایب را همه به دوش افراد می‌گذارد. و روابط جنسی نیز از آن وجایی است که باید انجام گیرد و انگیزه‌های عشق و دوستی، نباید در آن بی‌نظمی به وجود آرد.

گفتم: آیا مردم از این احوال احساس ناراحتی و یا اظهار نارضایتی نمی‌کنند؟ گفت: نه! زیرا دستگاه دولت به مردم گفته است: "من آفریننده بزرگترین اندیشه برای انسانم، گرداننده بهترین نظام در جهانم و مژده دهنده درخشانترین آینده در زمان." و نیز گفته است: "انسان تحت فرمان مرا نیرو فقط در یک انگیزه است و آن اجرای وظیفه است. و آن وظیفه از طرف دولت تعیین می‌شود، توسط دولت آشکار می‌گردد و برای دولت به کار می‌رود." و مردم نیز چون از جهان ماورای شهرستان به کلی بی‌خبر نگهداشته می‌شوند، این کلام را چون حقیقتی پذیرفته‌اند و بدون اینکه بدانند چه می‌گویند، اظهار می‌دارند که نظام ایشان بهترین نظام جهان است. چون هیچیکی از ایشان به جای دورتری نرفته‌اند و نظام بهتری ندیده‌اند، با مقایسه ده رنجورها و گریان قلعه‌های دور و نزدیک خویش، می‌پندارند از همه بهتر اند. از اینجا، اندک میل و خواهش درونی خود را که با ظواهر قدرت سازگار نیاید، خود گناه می‌پندارند و بسا افراد به منظور رهائی از این زجر درونی به دستگاه کارفرمایان بازپرس پناه می‌برند و به گناهان ناکرده اقرار می‌نمایند و محکوم می‌گردند؛ اما مردمان در جهان دور از اینجا این مقران بر گناهان ناکرده را براثت می‌دهند

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

و میگویند که اقرار آنها در انجام زجر و شکنجه طولانی توسط دستگاه کارفرمایان، به دست آمده است. و اما واقعیت چنین نیست، این مجرمان به پای خود نزد بازپرس رفته و به اراده خود صدای باطنی خود را خفه کرده و بر ضد خود شهادت داده اند. برای بیگانگان دور ازین سامان درک این نکته اندکی دشوار است؛ زیرا باشندگان دور از اینجا، به ساده گی می پندارند که شهریان شهر بزرگ، مانند ایشان اند که باطن را از ظاهر جدا می سازند و حق را از باطل تمیز می نمایند.

بیگانگان، گمان می برند که فقط یک قدرت مطلق بیرونی بر شهر مسلط است و به یاری تشدد و دهشت، مردم این دیار را وادار به گفتار و کردار خلاف اراده مختار ایشان می نماید. و اما حال به کلی دگرگون است. نسل آنگونه آدمیان نابود گردیده است. آدمی کنونی دهشت نظام دولت را در نفس خویش جا داده است. خود را خود بالقوه مجرم می پندارد و می کوشد آن مجرم را در خویشتن به جزای اعمالش برساند و وظیفه خود را انجام دهد. پرسیدم: آیا چگونه ممکن است که گروهی از دهشت افگنان و دسیسه کاران فرمانروا بتوانند سرشت آدمی را بدینسان بازیچه دست خویش قرار دهند و از بنیاد معنوی آن منحرف گردانند؟

دوستم چند لحظه یی خاموش بود، سپس به نرمی فرمود: ای دوست رهنورد! امشب خیلی دیر شده است و اگر هنوز فرصتی باقی باشد، شاید شبی از شب ها پرسش بنیادی ترا پاسخ گویم.

4- پرسش دهشت آفرین و پاسخ دلنشین

شبی از او پرسیدم: آیا خودت گاهی مورد بازپرسی گرداننده گان نظام آهنین قرار گرفته ای؟

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

گفت: آری چند بار. و اما دور آخرین پرسش ها شگفت آور تر از همه بازپرسی های گذشته بود.

پرسیدم: چگونه؟

وی بعد از سکوت طولانی چنین حکایت کرد: بازپرس این دور پرسش ها، خلاف انتظار من، شخص ظاهراً آرامی بود، روش نرمی را با من در پیش گرفت. از دیدن این احوال با خود گفتم که چون دهشت و تشدد در ظاهر گفتار و کردار بازپرس نیست، خواهی نخواهی از محتوای گفتار او ظهور خواهد کرد. به این تشویش من به کلی به جا بود؛ زیرا نخستین پرسش او از تشدد درونی او بیرون جهید و پرسید: آیا به نظر جناب عالی در این عالم بی انتها خلایی وجود دارد؟

من بدون تأمل پاسخ دادم و گفتم: آری! چنین هستی لایتناهی، ازلی و ابدی در عالم وجود دارد.

پرسید: پس بگو! ثبوت این فرضیه چگونه است؟

لحظه یی چند خاموشی اختیار نمودم و با خود می اندیشیدم که به این ساکن دایمی منزل دهشت چگونه پیامی میتوان فرستاد؟ سرانجام گفتم: من در آثار خود به تفصیل نگاشته ام و در گفتار خود بار بار گفته ام که: "یگانه پرسش بنیادی فقط پرسشی است پیرامون هستی و معنی هستی. اگر یکی هست، دیگری نیز هست. اگر گفتید: "هستی است و سپس گفتید: معنی هستی نیست،" حکم اول خود را نیست و باطل ساختید و در واقعیت گفتید که آن حکم شما بی معنی است، پس هیچ چیزی نگفته اید. ناچار وقتی می گوئید: "هستی هست"، میگویند که حکم شما با معنی است. پس چون هستی هست، معنی هستی نیز هست، و هستی از جهت هستی که معنی به ذات خود و برای خود هست. بدینگونه، وجود معنی دهنده هستی یعنی آفریننده هستی، واجبی است که هستی را هر لحظه و آن، ایجاد نماید و در آفرینش ابدی

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

هست نگهدارد. و آن دمی که این ایجاد دائمی دست از کار کشد، عالم در شب نیستی فرو می رود."

گر چه من در این گفتار توضیح طلب خود چیز خنده آوری نمی یافتم؛ اما باز پرس از شنیدن آن به آواز بلند خندید، و در سخنان بعدی او دهشت و وحشت درونی او در بیرون منفجر گردید. او گفت: پس شما هنوز خیر نیافته اید که معبودی شما مخلوع شده و بلکه دیر است جان سپرده است و ما را آزاد گذاشته است و بدینگونه ما توانستیم به قدرت رسیم؟

چون در این گفتار دهشت خیز پرسشی طرح نبود، پاسخی ندادم؛ اما پاسبانان و کارفرمایان کوچک و بزرگی که در آنجا حاضر بودند، در ستایش گوینده کف زدند و تحسین و آفرین گفتند.

من بعد از سکوت طولانی، همه را مخاطب قرار دادم و به نرمی گفتم: شما میگوئید آزاد گردیده اید و از آزادی، به قدرت رسیده اید. ای بی خبران! آیا شما نمی دانید که چون از خدا بیگانه شده اید، از سر منزل آزادی به دور رفته اید و در چنگال قدرت اسیر گردیده اید؟ زیرا فقط هستی خدا آن آزادی لایتناهی است که میگذارد آزادی های دیگری وجود داشته باشد. آیا نمی دانید که خدا فقط از ویرانهء دلهای شما بیرون رفته است و آن را در تاریکی گذاشته است، و اما در خانهء دلهای دوستان خویش مشعل ها می افروزد و جشن ها برپا می دارد؟ آیا نمی دانید که اگر تنی چند در شب به سر برند، دلیلی بر آن نیست که روز وجود ندارد و اگر بر جهان نایبایی چند، تاریکی غلبه نماید، ثبوتی بر آن نیست که همه عالم در ظلمات فرو رفته است؟

گفتم: ای بی خبران! بدانید که قدرت اهرمنی بر شما مسلط گردیده است و شما را در نفس خود فرو برده است. و آن قدرت بلایی است که خود را خود می بلعد و سرانجام شما را با خود به دیار نیستی می کشاند.

با این گفتار من، سکوت مرگباری بر گروه کارفرمایان مسلط گردید. وقتی به

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

چهرهء بازپرس خویش نگاه کردم، در ژرفنای چشمهایش سایه یی از اضطراب ناشناسی را دیدم که لحظه یی پدیدار گشت و گذشت. آنگاه برخاست مرا به دست پاسبان سپرد و به او گفت: این متهم، شخص خطرناکی است. او را ببرید و به منظور بازپرسی کامل آماده نگهدارید و من اکنون آماده این بازپرسی نهایی در انتظار نشسته ام.

5- گربهء مکار بی اعتنا به فرمان شهريار

شبی دوست هم کلبهء من لبخندی بر لب داشت. میخواستم پرسشی کنم، ولی وی خود نخست به گفتار آمد و سخن خود را آهسته چنین آغاز کرد: "ای دوست رهنورد! تو گفتی که آن شب هنگام آمدن به این سرا، حتی گربه ای را ندیدی که از خانه بیرون آید. و اما هرچند می جستی گربه را نمی یافتی؛ زیرا هیچ گربه یی در این شهر وجود ندارد."

خیلی متحیر گردیدم که در شهری چنین بزرگ، هیچ گربه ای را نتوان یافت. علت را پرسیدم و این حکایت را از دهن وی شنیدم: "زمانی در این دیار، گربه های هر رنگ بشمار، در کوچه و بازار گشت و گذار می کردند و نیز سگ های گوناگون، روزها آزاد می گشتند و شب ها در جاده ها به غلغله می پرداختند. وقتی نظام کنونی برقرار گردید، در سلسله فرمان های جدید متکی به نظریه نو، کارفرمایان در مورد گربه ها و سگ ها نیز احکامی صادر کردند و گفتند: "گربه موجودی است خودگرا و خوداندیش، خودآرا و خودنما، طالب راحت و جوینده لذت، بی وفایانسان و بی اعتنا به فرمان او." و گفتند: "سگ جانوری است صاحب پرست، بیدار و فداکار، خونخوار و فرمانبردار." روزی سربازان مسلح از سربازخانه ها بیرون آمدند. با گربه های شهر دلیرانه جنگیدند و همه را یکسره نابود ساختند و نیز سگهای گوناگون و ولگردی که

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

لذت آزادی را چشیده بودند و بسا از اوصاف سگی را از دست داده بودند، از بین برده شدند. فقط یک گونه سگ گرگ نما در نظر فرمانروا مقام و منزلتی دارد که آن همه اوصاف را کامل در خود حفظ نموده است و اکنون هر پاسبان از همان گونه سگ گرگ نما دایم باخود همراه دارد. که هم میتواند گدایان را بدرد و هم پاسبان را نگذارد به خواب روند و اما از روزی که گربه ها نابود گردیده اند، موش ها بیرون آمده اند. و شمار ایشان به نحو سرسام آوری رو به افزایش گذاشته است. در حال، موشها لشکر لشکر به هرسو به تاخت و تاز می پردازند، گوشتخوار شده اند و بر آدمیان خفته و یا ناتوان حمله می برند، تا اکنون سر بازان در جنگ خود با موشان به اندک پیروزی دست نیافته اند. بیم آن می رود که روزی موشها، این سرزمین را از وجود آدمیان پاک سازند و شهر بزرگ را در تصرف خود درآورند."

دوست من از این حکایت خویش به تلخی خندید، سپس به نرمی آمیخته به اندوه افزود: گربهء مادهء سفیدی داشتم. خیلی آرام و خوشخرام. سحرگاهی بیرون رفت و هرگز بر نگشت و دو بچهء خود را نزد من گذاشت. یکی از مبارزه های کوچکم با کارفرمایان در این بود که آن دو کودک نافرمان را مدت درازی پنهان زنده نگه داشتم و اما با چه دشواری! زیرا هر دو خیلی نا آرام و مشتاق بازی بودند. هر لحظه میخواستند بیرون روند و در فضای آزاد به جست و خیز پردازند و اما وقتی به اینجا آورده شدم، دیگر از ایشان خبری نیافتم.

6- چگونگی انفصال و دشواری اتصال

دوست صاحب دلم، شب دیگر در ادامهء صحبت شب پیشتر چنین گفت: ای دوست رهنورد! بدانکه هر فرد آدمی، خانه ای است که خدا برای اقامت خود می سازد. و اما هیچ خانه یی را شبیه به خانهء دیگری آباد نمی کند. آفرینش

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

خداوندی جریان دایمی و بی پایان است، ایجاد هر لحظه و هر آن است. و معنی حقیقی آفرینش همین است. یعنی هستی خداوندی نه تکرار خود است و نه تقلیدی از ابتکار خود. هر لحظه بی در زمان نوپرداز است و هر ذره بی در مکان اعجاز است. از اینجا، در آفرینش بی انتها هیچ موجودی همسان کامل موجود دیگری نیست.

پرسیدم: اگر هیچ فردی شبیه و همسان فرد دیگری نباشد و هر فرد جهان مستقل و جداگانه باشد، پس اتصال و پیوند میان آدمیان چگونه استوار می گردد؟ در پاسخ گفت: ای دوست! سرچشمهء رنج و خواری آدمیان، درهمین دشواری است. واقعیت جهان انسان حالت انفصال و گسستگی است و مرام مطلوب اتصال و پیوستگی. من مردان و زنانی را دیده ام که عمری، همسر و بستر بودند و اما فرسنگها از هم دور می زیستند. مردمانی را شناخته ام که سالها همراه و همسفر بودند و اما از همدیگر به کلی بیخبر به سر می بردند. با هم سخن می گفتند. و اما حرف همدیگر را در نمی یافتند.

پرسیدم: این دشواری در کجاست و سبب آن چیست؟

گفت: ای دوست! در جهان معنی، هر فرد انسانی در مراحل زمان ساکن منزلی میگردد. هر آدمی رهنورد تنهای راه زنده گی خویش است و کمتر کسی دیگری را در عین مقام می یابد. و این مراحل زمان، چون نردبانی است که یکی بر پله های بالاتر آن می رسد و دیگری پائین تر از آن، جا می یابد. آن یکی در بالا، آنطرف دیوار چیزها می بیند و از آن سخن میگوید و آن دیگری در پائین آن گفتار را میشنود و اما در حدود ادراک خویش برای آن معنی نمی یابد.

گفتم: اگر اتصال واقعی برقرار نگردد و آدمیان در حالت انفصال دایمی به سر برند، پس گفتن ها و شنیدنها فقط فرستادن و گرفتن صوتهای تهی از معنی خواهد بود. و حاصل این کار باید بیحد رقت بار باشد.

گفت: نتیجه آن همین ظلم آبادی است که می بینی. نظم این شهرستان، حاصل همان گسستگی بنیادی است و گواه بر دوام آن. به این معنی که نظام استبداد، از ترس اتصال حالت انفصال را استحکام می بخشد و راه دشوار اتصال را به کلی ویران می سازد و بدین منظور استقلال موجودیت فرد را پامال می کند. در عوض افراد را بر بنای شباهت های ظاهری، گروه بندی می نماید. سیر تکامل معنوی فرد انسانی را از حرکت باز می دارد. و بجای آن، همه را یکسان در عین مقام دائمی ترس و اطاعت ساکن میگرداند. زبان زنده و پیوند دهنده او را می بندد و در عوض یک کلام ثابت و متحجری را بر همگان جاری می سازد. بدینگونه انسانها را در قالب های یکسان می ریزد و افراد به خشت های هم ماندی مبدل میگردند که از برخورد منظم آن یک گونه صدا بر میخیزد و از تراکم مرتب آن، دیوار مستحکم قلعه استبداد ساخته میشود. پیرمرد خردمند خاموش گردید. بعد از سکوت طولانی، چنین افزود: و اما ای رهنورد! بدانکه کلام بعد بنیاد هستی است. زمانی بود که هستی از خود و برای خود در بیان آدمیان به گفتار می آمد. و آن کلام راستین بود. و اما آن کلام در عصر اصنام و طی ایام در تاریکی های اوهام اندک اندک به سنگ مبدل گردید، جان و روان خود را از دست داد. و از هستی بیرون غلتید. سرانجام کلام راستین، گفتار متحجری گردید. و اکنون چون سنگی در دست مجانبینی قرار گرفته است که به هرسو پرتاب می نمایند. سر بیگناهان ناآگاه را می شکنند و مغزهای ایشان را از هم می پاشند. عاقبت بیخبری از چگونگی انفصال چنین است؛ زیرا آدمیانی که کلام راستین را از یاد میبرند، از رموز دل هستی بیرون می افتند و به زودی از خود بیگانه می شوند و مبتلا به هذیان می گردند.

پرسیدم: پس چه باید کرد؟

گفت: و اکنون یافتن دوباره آن کلام گمشده، کار آسانی نیست؛ زیرا نیازمند

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

آماده گی ها است. در گام نخست خویشتن را آماده باید نگریست که در منزل چگونه پیامی میتوان سراغ کرد و برای آن چگونه کلامی میتوان یافت. سپس غیر را باید دریافت که در چگونه مقامی است و چگونه کلامی را میتوان بدانسو فرستاد و اما کسانیکه چون فرمانروایان ظلم آباد، ناخودآگاه از خود بیرون می روند و کلام فاقد پیامی به گوش مردم می رسانند، رنج و آلامی به بارمی آورند.

وقتی صحبت تا اینجا رسید، شب از نیمه گذشته بود. و پرسش واپسین آن شب چنین بود:

گفتم: ای دوست خردمند! بگو خدا را چگونه میتوان یافت؟
لبخندی زد و در پاسخ گفت: در آغاز همین صحبت گفته آمد که "هر فرد آدمی، خانه ای است که خدا برای خود آباد می نماید؛ اما هیچ خانه را هم مانند خانهء دیگری نمی سازد."

اگر تو نخست از خود بپرسی که خدا آن فرد دیگر را آنچنان متفاوت برای چگونه تجلی خود آفریده است، در نتیجه در خانهء دل خویش روشنی خواهی دید و در آن روشنی، آن آدمی دیگر را در ژرفنای معنای او درخواهی یافت. و آنگاه خواهی دانست خدا را چگونه میتوان یافت.

سرانجام پرسیدم: ای دوست! این پیامهایی را که پی هم می فرستی، همه به من می رسند. پس بگو! من و تو چگونه کلام همدیگر را در می یابیم؟

پیرخردمند به نرمی فرمود: ای دوست رهنورد! گر چه من و تو در هیچ زمان بیشتری با هم ندیده ایم و در هیچ مکان دیگری با هم روبه رو نشده ایم؛ اما هر دو دریافتیم که عین راه درازی را پیموده ایم و از قضا هردو به عین منزل ظلم آباد رسیده ایم و در یک منزل قرار گرفته ایم.

7- نشان پرستی در کائنات:

بدینگونه صحبت های ما در دل شب های ظلم آباد دوام می یافت. آن مرد روحانی، گاهی از ایام دیرین داستان می گفت، گاهی از اوراق خود مطالب دلنشینی بر می خواند و گاهی از احوال کنونی شهرستان حکایت می کرد. وی اوراقی داشت که در متکای خویش پنهان نگه میداشت و گاهی چیزی بر آن می نوشت، شبی از وی خواستم تا از اوراق خویش چیزی برایم بر خواند. ورقی از میان ورقها برداشت و با صدای موزون و دلکش و بسیار آهسته برخواند؛ سپس آن ورق را طور یادگار به من داد. روی صفحه سبزرنگی، به قلم خود مطلبی با خط زیبا نگاشته بود و در بخش پائین صفحه تصویر خیلی ساده یی نقاشی کرده بود. و آن صفحه چنین است:

انسان کیست؟

من زمانی در بیابان وسیع و ناشناس، بیابان خموش و بی نهایت گرم و سوزان، سرد و بیجان، ره گم کرده خود را همی جستیم به سوی آب و آبادی. سرانجام یک علامت دیدیم از دور و آن علامت شکل تیری بود بر یک پای ایستاده، ایستاده بلند، تنها در آن پهنا. اشارتها به سر می کرد به سوی سمت نا پیدا. چو رفتم اندکی نزدیک دیدم: به روی تیر تنها یک علامت نقش بسته؛ یک علامت، یک نشان پرسش و بس.

ای دوستان! انسان چیست؟
یک علامت در بیابان وجود.
علامت سوی منزل های ناپیدا.

اشارت جانب آن ساحل معنی.

ای دوستان! انسان همین است:

نشان پرسشی در کائنات.

نشان پرسشی از خود.

نشان پرسش عالم ز خود.

8- مجانین بیمار، پرستار تندرستان هوشیار:

روزی در صحن سرا، هنگامیکه مانند روزهای دیگر سرگرم انجام کارهای بی هدف بودیم، مرد جوان و تنومندی را دیدم که جامه های ژولیدهء یکسان مانند دیگران دربر داشت و اما زنجیرهای سنگین در دست و پایش آویخته بود و با هرگامی که برمی داشت، شرو شوری از حلقه ها برمی خاست. چون اجازهء گفتار هنگام کار نداشتیم، انتظار کشیدم تا شب فرارسید. وقتی در کنج کلبهء خویش آرام گرفتیم، از دوست خود پرسیدم:

من می پنداشتم این سرا اقامتگاه ناتوانان و ولگردان و بی گروهان است؛ اما آن جوان تنومند که میتوان در هر گروهی گنجانید، چگونه به اینجا رسیده است؟

در پاسخ گفت: ای دوست! بیان سرگذشت زنده گی او کافی است تا فاجعهء جاری در این شهرستان بر تو عیان گردد.

سپس سرگذشت زنده گی آن مرد زنجیر بسته را برایم چنین بیان کرد: "زمانیکه در این شهر، احتیاج به قانونگذارانی بود تا زنده گی مردم را در آزادی تنظیم بخشد، و نیاز به پزشکانی بود تا دردهای تن و جان را درمان نمایند؛ این مرد، نوجوانی بود که به منظور طلب دانش و هنر به کشورهای دورافتاده یی رفت. وقتی بعد از سالیان دراز به میهن برگشت، نظام نوین آهنین برین سرزمین مسلط

گردیده بود. کارفرمایان نو، او را در گروه خود پذیرفتند و به کار گماشتند. و اما دیری نگذشت که کارمند جوان ما در بین کارفرمایان، بسا کسانی را دید که در گذشته مجرم پنداشته شده و قابل جزا شناخته شده بودند. از تماشای این احوال در شگفتی اندر شد و اما با خود گفت: که شاید نظام نو، دگرگونی بنیادی در دل و روان آن گمراهان ایجاد کرده است و آنها را به راه راست آورده است.

اندکی بعدتر، وقتی با فرمانروایان مدارج برتر روبرو شد، دید که بسیاری از آنها در گذشته بیماران روانی خطرناکی بودند که در زمان پیشین، در بیمارستانهای مجانین نگهداری می شدند. از دریافت این واقعیت، تحیر او به تردید و تشویش مبدل گردید.

اندکی بعد از آن خبر یافت که بیمارستانهای بیشماری برای مجانین در هرکنج و کنار شهر ساخته شده است. به منظور اینکه علت این گسترش بی سابقه بیماری جنون را دریابد، به سوی بیمارستانهای نو آباد شتافت. همه آن بناها را شبیه به زندانهای مستحکم یافت. و دید که با هر بیمار چون مجرم و جنایتکار، رفتار میشد و تحت بازرسی ها و شکنجه ها قرار میگرفت.

وقتی آن بیماران ظاهراً مبتلا به جنون را از نزدیک مشاهده کرد، همه آنها را شناخت. همه هوشیارانی بودند که در گذشته هنر و دانش را گسترش می دادند، قانونگذارانی بودند که با جور و ستم می جنگیدند، و پزشکانی بودند که به درمان تن و جان مردم می پرداختند.

از مشاهده این واقعیت، مو برتن او راست شد و تردید و تشویش او به ترس و اضطراب مبدل گردید و آنگاه حقیقت را دریافت.

دانش پژوهان و روشنگریان را عادت برین است که چون شب زنده دارند، روز دیر از خواب بیدار می شوند، و وقتی خورشید تا نیمه آسمان بالا می رود، از طلوع آن خبر می یابند و طیب دانشمند ما نیز وقتی از خواب غفلت

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

بیرون آمد، خیلی دیر شده بود و آفتاب خونین و آتشین در شهرستان جهنمی افروخته بود.

کارمند جوان ما بیشتر از آن، در حلقهء کارفرمایان تاب نیاورد. از آن بیرون آمد. در شهر از اینسو بدانسو میگشت و با هر کسیکه روبرو می شد، می گفت: "ای مردم! می پندارم در این شهر اشتباه بزرگ در جریان است. بیماران به علاج تندرستان می پردازند و مجانین، هوشیاران را به زنجیر بسته اند. و بدانید که حال آن طیبیان بیمار، بهبودی نخواهد یافت و اما تندرستان هوشیار را سرانجام بیمار خواهند ساخت و آن دیوانگان حاکم بر زندان، از حالت هذیان هرگز بیرون نخواهند آمد و اما خردمندان اسیر در زنجیر را خوار و ذلیل خواهند ساخت."

وی می گفت: "ای مردم! کسانی که شما را متهم می دانند و به زیرزمینی ها به منظور بازپرسی ها می برند، خود مجرم اند که باید تحت بازپرسی قرار گیرند. آنانی که شما راتهدید و تبعید می نمایند، به میدان کشتار و به زیرپای دار می فرستند، خود جنایتکاراند که باید به مجازات کردار خود رسند."

وی به مردم میگفت: "ای مردم! این چگونه دگرگونی است؟ این دگرگونی سرنگونی است! وحشت و دهشت است! فرار از مقام آدمیت است." و آن دانشمند جوان، سرگردان و سراسیمه می گشت و آن سخنان را با خود تکرار می کرد؛ زیرا مردم از ترس فرمانروایان، به حرف او گوش نمی دادند. و این گفتار بی شنونده بی تاثیر و بی آزار، او را عاقبت رهسپار زندان ساخت. درانجا به دست پزشکان کارآگاه سپرده شد؛ تحت علاج مرموز و اما خیلی مؤثر قرارگرفت. وقتی طیبیان معالج از دگرگونی احوال او مطمئن شدند، او را به اینجا فرستادند.

اکنون او شخصی است که به کلی آرام یافته است. به هیچ چیزی علاقه و دلچسپی ندارد و با هیچکسی سخن نمی گوید. گویند: درمان مرموز پزشکان

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

آن زندان، سرچشمه آرزو و امید را در وجود او خشکانیده است و زبان او را برای دایم از گفتار بسته است. او حالا فقط زنده جانی است بی آزار، بسته زبان، مبهوت و حیران."

9- اضطراب آزاده گی و اشتیاق بنده گی

سرانجام شبی از شب ها از خردمند صاحب‌دل پرسیدم: ای دوست رمز آگاه! آخر بگو! این آفت حال از کجا به این شهرستان رسید؟ در پاسخ فرمود: ای دوست جهانگرد! بدانکه این آفت از هیچ جای دوری به این سرزمین نیامده است، بلکه بلایی است که از دل همین شهر برخاست و دوباره بر سر همین شهرستان نشست.

دوستم چند لحظه خاموش گردید. سپس سخن خود را چنین دنبال کرد: "روزگاری سردار متکبر و جباری، فرماندار این دیار بود. وی دایم خشمگین می بود. و چین بر جبین می داشت. سرگرمی او در زنده گی اسیرگرفتن و زندان ساختن بود. حتی گویند روزی مرکب نافرمانی را به دار آویخت و مورچه یی را که پای او را گزید، امر فرمود به زندان افکنند. وقتی زیر دستانش چون نمی دانستند مورچه را چگونه زندانی سازند، طالب هدایت شدند. وی امر فرمود تا تشتی از آب آماده سازند. سپس گفت تا چوب باریکی را عمودی در وسط آن تشت آب فرو برند و فقط بخش کوچک آن چوب را بیرون از آب گذارند. آنگاه مورچه را در انتهای آن چوب قرارداد و گذاشت تا لذت اسارت را بچشد.

گویند که آن سردار نامدار، گاهی یادی از محبت به میهن را نیز در کنج تاریک دل خویش نهفته نگه میداشت، و اما هراسی که در اذهان باشندگان بر می انگیخت، او را از هم میهنان و میهن دوستان، دور میساخت و او را بیش از

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

پیش، در دایرهء اهرمنی قدرت اسیر می گردانید و این اسارت در چنگال قدرت، رفته رفته او را به مرزهای نهائی دوگونه ناتوانی کشانید:

یکی اینکه: وی نتوانست این حقیقت را دریابد که ماهیت قدرت در گسترش و استحکام نظام آهنین است نه در دوام اقتدار یک شخصیت خشمگین. چون ندانست که قدرت را ماهیت در مطلقیت است. و چون به اوج قدرت شخصی رسیده بود، بیشتر از آن جز لغزش تدریجی به سوی انحطاط راه دیگری نداشت.

دوم اینکه: وی می توانست مردم را به فرمانبری روز و شب وادارد، در زندانها افگند، سرها ببرد و چشمها از حدقه بیرون آرد. و اما می دانست که چیزی درون بنده گان او در اختیار او نیست. هرچند سرها از تنه ها جدا می ساخت، ولی پندار و اندیشهء بیداد را نمی توانست به دار آویزد. هرچند چشم ها از حدقه بیرون می آورد و اما دلهای آگاه را نمی توانست نابینا گرداند. سرانجام چون از اسارت جان و روان مردمان عاجز آمد، از خویشتن منزجر و از زبردستان متنفر گردید.

روزی ناگهان مسند فرمانروائی را ترک گفت، به کاخ دورافتاده یی پناه برد و مردم را به حال خود گذاشت.

شهریان، در قدم نخست چنین پیش آمد خلاف انتظار را باور نکردند. طبق عادت، هراسان و مطیع فرمان، به سرگرمی های همه روزه خویش دوام دادند. و اما وقتی اندک اندک واقعیت را دریافتند، احوال شهر به کلی دگرگون گردید.

برای نخستین بار، شهریان در کوچه و بازار به آواز بلند خندیدند. و بدون هراس از چگونگی احوال همدیگر پرسیدند. همه از انجام کارهای اجباری دست کشیدند، شبها محافل جشن و شادی برپا گردید، مستان عربده میکردند، جوانان می سرودند و دوشیزگان می رقصیدند. روزها مردم در میدان بزرگ

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

شهر گرد می آمدند و هرکس هر مطلبی که در دل داشت، بر زبان می آورد. سخنان روانبخشی شنیدیم که از صفای دلها بر میخاست و در ژرفنای دلها می نشست.

و اما این شادی های راستین و بیان سخنان دلنشین، دیری دوام نکرد. مردمان رموزی پدید آمدند که نخست باشنده گانرا از رسیدن آفت بزرگ و ناشناسی هراسانیدند. سپس از گسترش نظام نوی سخن گفتند و از ساختن بهشتی وعده دادند.

رفته رفته اضطراب ناپایانی بر دلها مستولی گردید، و بیم و هراس ناشناسی اذهان را در گرداب بی انجام خرافات و اوهام فرو برد. غیبگویان کاذبی پدید آمدند که از ویرانی قریب الوقوع زمین انسان نشین خبر می دادند. آیندهء مستور، در نظر مردم تاریک و بی نور جلوه کرد. هرکس در خود فرورفت و فقط برای خویشتن پناه امن و امان جان و تن می جست. و چون خودبینی، نزدیک بینی است و تهداب بدبینی؛ بدگمانی بر همدیگر و هراس از همدیگر بین مردم رواج یافت. شب ها از ترس همسایه ها درها را محکم می بستند. و از بیم آمدن دزدان به خواب نمی رفتند و روزها انتظار حادثهء ناگواری را می کشیدند. چون ناظمی نبود که قواعد محکمی را از بیرون بر باشنده گان بگذارد و آنها را به راه اندازد، بی نظمی درونی آدمیان بیرون آمد و هرج و مرج در شهرستان آغاز یافت. هر باشنده یی که دست می یافت، مال دیگری را به تاراج می برد و از بیم اینکه کسی او را نکشد، آن دیگری را به قتل می رسانید. بدینگونه قتل و کشتار جزء زنده گی هر روز این دیار گردید. از غفلت شهریان، آب آشامیدنی رو به خشکی نهاد و شهر را شبح تشنگی تهدید نمود. مردمان از داشتن اختیار به حیرت و اضطراب می گراییدند و این تشویش و اضطراب در آنها آرزوی تسلیمی به اقتدار و آسوده گی در سایه زمامداری را ایجاد می کرد و آن اضطراب ناشناس، چون سیلابی جاری گردید و مردم در

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

آن غرق آب دست و پا می زدند و ناجی می طلبیدند.
فرمانروای بازنشسته، از گوشهء کاخ دور افتادهء خویش این احوال را می دید
و در دل می خندید.

سرانجام مردم در برابر سیلاب اضطراب بیشتر تاب نیاوردند. نزد فرمانروای
گوشه نشین رفتند و چنین عرض حال کردند: ای فرمانروا! از کنج انزوا بیرون
آ! بر بنده گان خود رحم کن! شر مردم را از سر خود ایشان دفع نما!

فرمانروا! بعد از شنیدن این گفتار، دیری خاموش نشست و در اندیشه فرو رفت.
سرانجام سر برافراشت. برای نخستین بار در زنده گی اش لبخندی بر لب
داشت، گفت: من دایم زنده گی خود را وقف آبادی میهن و آرامی هم میهنان
خویش کرده ام، و اکنون نیز حاضرم راحت خود را قربان سعادت مردم نمایم
و بارسنگین فرمانروائی را بار دیگر به دوش بردارم و اما شرطی دارم. اگر
پذیرفتید، آنگاه ارادهء خود را به شما عیان خواهم ساخت.

مردم به غلغله پرداختند و با عجز و بیچارگی پاسخ دادند: ای فرمانروا!
هرشرطی داری، ما بدون چون و چرا می پذیریم. فقط بشتاب و این کشتی
شکسته رو به غرق شدن را به ساحل امنی برسان!

فرمانروا گفت: شرط من این است که همه مردم نظام نو مرا از دل و جان
بپذیرند و بر روح و روان خویش شب و روز جاری سازند.

شهریان شرط فرمانروا را از جان و دل پذیرفتند. او را با شور و شوق بر شانه
های خویش برداشتند. و به کاخ فرمانروایی واپس بردند.

و اما کسانی که او را در کاخ بر مسند فرمانروایی نشاندند و در آنجا دور وی
حلقه زدند و به پاسبانی او پرداختند، آنانی بودند که مردم را از فرارسیدن آفت
ناشناس می هراسانیدند، از برقراری نظام جدید و ساختن بهشت ناپدید وعده
می دادند.

نخستین گام دوران جدید رهبری او، خاموش کردن، تبعید یا کشتن کسانی بود

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

که در زمان پیشین، کشورداری کرده بودند، وطندوستی را به اثبات رسانیده بودند و گفتار راست و کردار راست را پیشه خود ساخته بودند. در قدم دیگر، رهزنان به امور کارفرمایی گماشته شدند و تبهکاران به پاسبانی از نظام ماموریت یافتند. بدینگونه نظم پولادین برجان و روان مردم این سرزمین جاری ساخته شد.

وقتی دانشمند ظلم آباد حکایت را تا اینجا رسانید، خاموش گردید. من گفتم: و بدینگونه فرمانروا به مرام دیرین خویش رسید. و اما ای دوست بگو! بعد از آن چه روی داد؟

در پاسخ فرمود: آری چنین است. ولی اکنون از دیری است فرمانروا از انظار غایب است و کسی او را به چشم ندیده است. کارفرمایان از کاخ فرمانروایی بیرون نمی آیند و به پرسش کسی پاسخ نمی گویند. و کسانی که به کاخ فرمانروایی برده میشوند، از آنجا هرگز بر نمی گردند که خبری از آن جهان با خود بیاورند. گویند از مدتی است فرمانروا دیگر در کاخ فرمانروایی نیست. بلای ناشناسی او را بلعیده است و به کمال آرزوی قدرتش رسانیده است. و اما حالا به وجود او دیگر نیازی نیست؛ زیرا دیگر فرد و شخصی فرماندار نیست، بلکه دستگاه نظام آهنین، اختیار کامل مردم این دیار را به دست گرفته است و دستگاه نظام چرخ غول پیکری است که خود می چرخد و مردم با نیروی اطاعت کامل و قناعت از دل آنرا در حرکت نگهمیدارند و پیش می برند، آن لوحه یی که میگوید:

**"چرخ پولادین نظم کل اختیار، از زحمت و کار و اطاعت
در گفتار و کردار همه دایم در رفتار است."**

و آن دیگری که میگوید:

"نظام نوین، زادهء ارادهء آهنین مردم است."

عین حقیقت را بیان می نماید.

پرسیدم: پایان این داستان چگونه خواهد بود؟

در پاسخ فرمود: بدانکه نزدیکترین منزل به این شهرستان را نام "شهرخموشان" است و یگانه راه کوتاه و همواری که اینجا به سوی می رود، فقط به آن یگانه مقام می رسد. اگر روزی از این گرداب جان به سلامت بردی، از احوال آن دیار بپرس و آن داستان را به گوش آینده گان برسان.

10- داستان عاشقان ظلم آباد

شبی از شب ها می خواستم از ماجرای زنده گی خود او بپرسم. ولی او نخست در سخن راگشود و فرمود: ای رهنورد! بگذار امشب داستان شگفتی با هم بخوانیم.

گفتم: به! به! ازین چه بهتر! من سراپا گوشم.

گفت: این داستانا نام "عاشقان ظلم آباد" است و ماجرای است که درهمین شهر روی داد و با انجام آن، دوران دوم نظام آهنین آغاز یافت.

بعد اوراق سبزرنگی به من داد تا به آواز بلند برخوانم.

سپس اوراق سبزرنگی را از متکای خود بیرون کشید، و آهسته آهسته به آواز موزون و دلکش چنین خواند:

"جوان نیک اندیشهء شاعر پیشهء نقاش و هیكل تراش در شهر می زیست. مردم ترانه های او را می سرودند و از تماشای هیكلهای مرمر و رخام او لذت می بردند. خیال آزادهء او در الفاظ ساده و پیش پا افتاده، زنده گی نوی ایجاد می نمود و دست آزمودهء او در سنگ بیجان روح و روان می دمید. او در هیچ قید و بند زنده گی پا نمی گذاشت. و با ظاهر و باطن یکسان بی پرده و عیان سخن می گفت، دایم در محفل آزاده گان مست و خندان می نشست و

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

هر چیزی می یافت به دوستان می بخشید. نه باکی از گرسنگی داشت و نه هراسی از تشنگی. نه تشویشی از خانه به دوشی داشت و نه ترسی از آواره گی. چون دایم مست و سرشار، بی نیاز و بلند پرواز می زیست، دوستان نامش را "شاه مستان" گذاشته بودند.

وقتی نظام آهنین برپا گردید، همه هنرمندان را جبراً داخل یک انجمن کردند، شب ها و روزها زیر مراقبت گرفتند و آنها را آلهء تبلیغ خود ساختند و از آن جوان خواستند تا سرودی در وصف ایشان بسراید و هیکل مجللی از فرمانروا بسازد. او نه در آن راه قلم برداشت و نه درین راه قدم گذاشت و گفت: من هنوز نیاموخته ام شکوه و جلال را چگونه ایجاد نمایم. هنرمن در جستجوی زیبایی و جمال است که هنوز نیافته ام.

و تا اکنون من نه صفتی در کارفرما می بینم که بیان نمایم و نه زیبایی در فرمانروا یافته ام که مجسم گردانم."

و عصیان هنر در برابر نظام بیداد گر از همینجا آغاز یافت. هنرمند جوان، از این گفتار خود چندی ممنوع القلم شد و قصداً منزوی ساخته شد. سپس او را پنهانی به زندان بردند. مدتی آنجا خاموش به سربرد، تا اینکه در گروه کارگران به تراشیدن سنگها و سنگکاری دیوارها گماشته شد.

و نیز دوشیزهء دل آرام، لطیف و نازک اندامی در کنجی از شهر تنها می زیست. گویند پدر و مادر او خیلی بدخو و ستیزه جو بودند و در تنفر و انزجار از یکدیگر زنده گی میکردند. خصومت آن دو تن به جایی رسید که روزی بیخبر از یکدیگر، زن در خوراک مرد زهر آمیخت و مرد در آب نوشیدنی زن زهر ریخت. هر دو منتظر مرگ یکدیگر یکی از خوراک بخورد و از نوشیدن آب اجتناب ورزید و دیگری به نوشیدن آب قناعت کرد و به خوراک دست

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

پیش نبرد. هر دو مسموم شدند و یکجا جان سپردند. دوشیزه نوجوان را همسایه های نیک در منزل جا خویش دادند.

احوال او از آوان کودکی دگرگون بود. از محفل بزرگسالان دوری می جست، حرف کم می گفت، در کنجی می نشست و سرگرم اندیشه های نهایی خویش می گردید. وی دوشیزه آرام و مهربانی بود، همه او را دوست داشتند. و اما کودکان کوی و محل، او را می پرستیدند؛ زیرا دایم با ایشان می خندید و می سرائید و قصه های شیرین می گفت؛ چون لطافت و نزاکت اندامش بوی زیبایی شبیه به موجودات خیالی و افسانوی می داد. و چون در داستانهای خویش دایم از ماجراهای دیوان و پریان سخن می گفت، از این جهت کودکان نام او را "ملکه پریان" گذاشتند.

آن دوشیزه، روزی مجسمه ها و تصویرهای ساخته دست "شاه مستان" را درجایی دید و اشعار و سرودهای او را از ذهن کسی شنید. بعد از آن روز، دایم به تماشای آن تصویرها و هیکل ها می شتافت و سرراهی می نشست تا "شاه مستان" را ببیند و اما خود دیده نشود. دوستان و همه کودکان دریافته بودند که "ملکه پریان" بر "شاه مستان" دیوانه وار دل باخته بود.

وقتی هنگامه نو برپا گردید و صلح و آرامش شهرستانرا برهم زد، هنرمند جوان زیر دست پاسبانی به سنگ شکنی پرداخت و دوشیزه جوان، در گروه "زنان پیشتاز" تحت پرورش قرار گرفت.

شبی دسته یی از دوشیزگان که "ملکه پریان" در بین آنان بود، به اقامتگاه کارگرانی فرستاده شدند که هنرمند جوان در آن می زیست. جوان وقتی او را دید، پنداشت که موجود افسانوی ناگهان از پرده های رنگین خیال او بیرون رفته، جامه های زشت واقعیت را پوشیده و اکنون به دیدار او آمده است. و

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

وقتی در ژرفنای چشمان آبی رنگ او نظر انداخت، در همان نخستین نگاه، دل و جان بر او باخت.

آن شب "ملکه پریان" و "شاه مستان" چون یاران دیرین پهلوی هم نشستند و تا سحرگاه به خواب نرفتند. در چشمان همدیگر می نگریستند و پیمان مرموز و ناشناسی با هم بستند.

وقتی شب به سرآمد، پاسبانان فرارسیدند تا مانند همه روز، هر گروه را به جای کار آنها رهنمایی نماید. و اما دوشیزه جوان پیش از رسیدن پاسبانان، به جای پنهانی رفته بود و مرد هنرمند در خواب ژرفی فرورفته بود و هیچ پاسبانی نتوانست او را به سرکار برد.

بدینگونه نافرمانی عاشقان از نظام زورمندان آغاز یافت.

فردای آن شب، عاشقان در چمن زار و کنار جویبارپنهانی به گشت و گذار پرداختند. خاموشانه در چشمان همدیگر می نگریستند و یا به داستانهای همدیگر گوش فرا می دادند. هنگام شب وقتی هریکی تنها به اقامتگاه های خویش برگشتند، از نافرمانی خویش جزا دیدند و یک شبانه روز بدون خوردن و نوشیدن در اطاقهای قفس مانند به سر بردند و اما وقتی به انجام امور روزمره باز گشتند، دوباره پنهانی به دیدار هم دیگر شتافتند. و اما رفته رفته عاشقان از پنهان شدن و جزا دیدن های پیهم، سرانجام به این فیصله رسیدند که راه تسلیم را در پیش گیرند، تا شاید بدینگونه نظام شهر موجودیت آنها را قابل تحمل پندارد و به هردو فرصت دیدار بیشتر دهد و چنان کردند. مدتی از دیدارهای طولانی و پنهانی دست برداشتند و کارهای گروهی خود را بهتر از دیگران انجام دادند، کارفرمایان از تغییر احوال ایشان اظهار رضایت کردند، و حتی هنرمند جوان را از انجام کارهای گروهی بی هدف، معاف ساختند.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

کارفرمایان، روزی به هنرمند جوان گفتند که فرمانروا امر فرموده است تا شهریان، از "زنان پیشتاز" تجلیلی به عمل آرند و روزی را به یادگار کارنامه های ایشان جشن گیرند و به این مناسبت تمثالی از زن پیشتاز ساخته شود و در یکی از میدانهای زیبای شهر افرشته شود و هنرمند جوان، ماموریت یافت تا چنان تمثالی از سنگ رخام بتراشد.

بهترین دوران زنده گی عاشقان، همین زمان ساختن هیکل "زن پیشتاز" بود؛ زیرا هنرمند عاشق پیشه اگر لحظاتی چند سرگرم هیکل تراشی میشد، باقی وقت را در خدمت دلداری خویش به سر می برد و اما وجود آن دو عاشق در شهر، اندک اندک به دوشیزه گان و جوانان زیاد جرئت بخشید تا جهانهایی از عشق و محبت برای خود بسازند و بدینگونه منظومه های کوچک مستقل در بطن نظام کل اختیار، ایجاد نمایند.

سرانجام روز تجلیل فرا رسید. شهریان در میدان "پیشتازان" گرد آمده بودند، هیکلی در وسط میدان دیده میشد که پرده یی سرپای آن را می پوشانید. کارفرمای خشن و بدریختی خطابه دراز، خشک و بیجان ایراد نمود، هیچکس نشنید و اما همه کف زدند، سپس هنرمند جوان بر میز خطابه برآمد و گفت:

-ای مردم! عشق، آفریننده جمال است و جمال، الهام دهنده هنرمند صاحب حال. و هنر، مظهر و بیانگر آزادی است و آزادی، رهنوردی است در طلب حقیقت، خیر و جمال تا سرحد کمال.

پاسبانان متحیر شدند، زیرا برای این سخنرانی برنامه یی ساخته نشده بود. کارفرما، به منظور اینکه هنرمند فرصت گفتار بیشتر نیابد، با عجله برخاست و با یک حرکت دست، پرده از روی مجسمه برداشت.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

مردم، لحظات طولانی در سکوت ژرف به تماشای آن هیکل پرداختند و در بهت و حیرت فرو رفته بودند. سپس ناگهان غلغله شعف و شادی، غریو تحسین و آفرین، و طوفانی از کف زدن‌ها از میان شهریان برخاست.

در آنجا تمثال دوشیزه زیبا، قد رسا، نازک و لطیف اندامی از سنگ رخام ایستاده بود. چادر شفافی از یک بازوی آن، با چین و شکن تا پاهای او آویخته بود. و نیمی از بدن او را می پوشانید. موهایش موج موج بر شانه هایش می ریخت. تاجی از گل‌های وحشی بر سر داشت. هر دو بازویش به سوی شهر به پیش گسترده بود. و از میان دو دست بازش، کبوتر سفیدی در حال پرواز بود. و آن دوشیزه لبخند دلنشینی بر لب داشت و با عشق و محبت راستینی به سوی کبوتر آزاد شده نگاه میکرد.

همه مردم "ملکه پریان" را در آن هیکل شناختند و دریافتند که آن مجسمه، نمونه اصلی "زن پیشتاز" نبود، بلکه تمثال عشق و جمال بود. دیدن آن مجسمه، شور و هیجانی میان مردم شهر برپا کرد و آرزوها و آرمانهای خفته و فراموش شده را در دلها بیدار نمود. هنرمند جوان را مردم بردوش برداشتند، از جاده های شهر عبور دادند و آن شب را برای او و "ملکه پریان" جشن گرفتند. و اما این هنگامه سرود و شادی شامل برنامه دولتی انجمن "زنان پیشتاز" نبود. کارفرمایان از دیدن این احوال، در خشم و هراس اندر شدند. فوراً تصمیمی گرفتند و عملی کردند.

روز بعد، وقتی مردم دوباره به منظور تماشای تمثال عشق و جمال به میدان شهر آمدند، جای را تهی یافتند؛ زیرا مجسمه ناپدید گردیده بود. چند روز بعد تمثال، "زن پیشتاز" حقیقی همانجا افراشته شد. و آن مجسمه زن تنومند و غول پیکری بود که جامه درشتی دربر داشت، چهره اش خشم آلود و دهنش در حال نعره قهرآمیز باز بود. یک دستش با مشت گره چون علامت پیروزی به سوی آسمان بلند بود و در دست دیگرش، افزار کار و پیکار قرار داشت.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

هنرمند نافرمان به دیوانه خانه فرستاده شد و دوشیزهء جوان در اقامتگاه زنان بی گروه انداخته شد تا سازگار با پندار نظام، دوباره پرورش یابد و این را "آموزش مجدد" می نامیدند.

دیری نگذشت که هر دو دلباخته، از زندانهای خویش ناپدید گردیدند. کارفرمایان نمی دانستند آنها چگونه فرار کردند و پاسبانها نمی توانستند آنها را چطور بیابند. و هیچ خبر نیافتند که عاشقان رامردم شهر پناه داده بودند، از خانه به خانه بی می بردند و پنهان نگه میداشتند. عاشقان از محبت و دوستی شهریان و پذیرائی گرم ایشان خوشنود بودند و اما از پنهان شدن های دایمی، ناراحت شدند و رنج می بردند که پناه دهنده گان مهربان خود را با خطر قهر نظام روبرو می ساختند.

شبی از شب ها که شب نوروز بود، هنگامهء عظیمی در شهر برپا گردید. شهریان از خانه ها، گروه ها از اقامتگاه های خویش بیرون ریختند. زن و مرد، پیر و جوان به سوی میدان بزرگ شهرشتافتند. هیچکس به تهدیدهای پاسبانان گوش فرا نداد و به نعره های قهرآمیز ایشان اعتنایی نکرد. پاسبانان چون خود را ناتوان یافتند، خود نیز پی مردم به سوی میدان بزرگ شهر رفتند. آنجا در وسط میدان، در برابر کاخ فرمانروایی، آتش بزرگی افروخته شده بود و آن هنرمند، مستانه دور آن می رقصید و به آواز بلند می سرانید. مردم دور میدان حلقه زدند و به تماشای آن دیوانهء خندان و چرخان پرداختند. در این هنگام پاسبانان فرارسیدند؛ چون آن جوان را که مدتی می جستند در آنجا دیدند، بیدرنگ بدانسو حمله بردند تا او را گرفتار آرند. مردم وقتی از قصد پاسبانان آگهی یافتند؛ زن و مرد، پیر و جوان، هریکی از پاسبانان را در

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

حلقهء محاصره کردند. پاسبانان از این نافرمانی مردم به خشم آمدند و خواستند تا با شدت هر چه تمامتر مقاومت مردم را درهم شکنند و آنها را به خانه ها و قرارگاههای ایشان بر گردانند. ناگهان غریو خشم از میان مردم برخاست. پاسبانان همه از آن میدان، پا به فرار گذاشتند و به کاخ فرمانروائی پناه بردند. در آنجا وقتی کارفرمایان، از چگونگی احوال خبر یافتند، با هم نشستند تا تدابیر بهتر و مؤثرتری به کار برند.

طی این مدت، آرامی واپس بر میدان حکمفرما گردید. مردم ساکت ایستادند و سرگرم تماشای آن دیوانه شدند که دور آتش می چرخید و می خندید. درین فرصت، صدایی از عقب صفوف مردم بلند شد و کسی گفت: "مردم! نگاه کنید! ملکه پریان آمد!"

از شنیدن این صدا، دیوانهء مستانه از رقصیدن و خندیدن باز ماند و بر زمین ساکت و بیحرکت نشست، خاموشی ژرفی بر میدان حکمفرما شد. دهلیزی میان مردم باز گردید و آن سرو روان خرامان خرامان ازان رهروی که مردم به رویش گشوده بودند، آهسته آهسته گذشت. ظرف صراحی مانند زیربغل داشت، تا وسط میدان پیش رفت. جوان دلباخته، مبهوت تماشای معشوق، بجای خود بیحرکت نشسته بود.

"ملکه پریان" لحظه بی چند به معشوق خویش نگریست. بعد صراحی را بر زمین گذاشت. سپس پشت به سوی آتش و رو به سوی مردم کرد و بیحرکت ایستاد. همه به حیرت دیدند که او عین همان تمثالی بود که چندی پیش درهمین میدان دیده بودند. تاج نازکی از گلهای وحشی بر سر نهاده بود. موها را موج موج بر شانه های بلوری برهنه رها کرده بود. چادرشفاف سبزرنگی چین چین از بازویش بر اندام لطیف او آویخته بود و نیم تنه برهنه او را اندک اندک می پوشانید. کبوتر سفیدی از زیر چادر بیرون آورد. بازوان برهنهء مرمری خود را به سوی مردم گسترانید و کبوتر را به سوی شهر رها نمود.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

آه عمیقی چون غرش رعد از دلها برخاست. سپس بر گشت. ظرف صراحی نما را بر داشت. نزدیک جوان نشسته رفت و از آن صراحی بر موی و روی او، بر سراپای و تن و بدن او پاشید. و بعد آن مایع را بر سر و روی خود نیز قطره قطره فرو ریخت. آنگاه صراحی را با یک حرکت برق آسای دست، درون آتش افکند. مردم پنداشتند، آن ظرف آب است و منظور از فگندن آن، خاموش ساختن آتش است؛ اما وقتی مایع سیال آن صراحی در دل آتش فرو ریخت، انفجار مهیبی به راه انداخت که میدان بزرگ از آن لرزید و آتش با شعله های نیرومند و بزرگتر به آسمان بلند گردید. مردم دهشت زده قدمی به عقب رفتند.

"ملکه پریان" به دلدادۀ خویش نگاه کرد، لبخندی زد و دست به سوی او دراز نموده گفت: برخیز برویم!

"شاه مستان" دست معشوق خود را گرفت و از زمین برخاست. هر دو دلباخته دست ها را حلقهء کمر همدیگر کردند، آهسته آهسته قدم برداشتند و به تودهء آتش نزدیک شدند. آنجا لحظه یی مکث کردند، در چشمان همدیگر نگریستند. سپس ناگهان جستی زدند و هر دو در دل آتش فرو رفتند. وقتی آتش آن دو تن را در آغوش گرفت، دیوانه تر گردید و بر نیروی شعله های خویش افزود.

مردم دیدند که "ملکه پریان" و "شاه مستان"؛ آن عاشقان آزاده، در آغوش همدیگر در دل آتش ایستاده بودند تا رفته رفته خاکستر شدند.

عاشقی چیست ترک جان گفتن سر کونین بی زبان گفتن
همچو پروانه، پیش آتش عشق حال پیدای خود نمان گفتن
"شیخ عطار"

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

اوراق سبزرنگ در اینجا پایان می یافت. وقتی دوستم لب از خواندن آن فرو بست، آن اوراق را به یکسو گذاشت. لحظات طولانی، خاموش بودیم و در معنی سرگذشت شگفت "عاشقان ظلم آباد" می اندیشیدم. تاب نیاوردم، سکوت را شکستم و پرسیدم: ای دوست! بگو بعد چه روی داد؟

در پاسخ فرمود: داستان عاشقان ظلم آباد در آغوش همان آتش سوزان به پایان رسید و در اوراق من بیشتر از آن چیزی درج نیست.

و اما من خود میان مردم آن شب در آن میدان حاضر بودم و ماجرا را با چشمان خود دیدم و اکنون چیزی که از آن شب حیرت انگیز به یاد دارم، بیان میکنم تا قصه تکمیل گردد.

سپس به کلام خویش چنین دوام داد: ای دوست! وقتی آن عاشقان به خاکستر مبدل گردیدند و آتش به خاموشی گرائید، سکوت مرگباری بر همه شهر حکمفرما شد. ناگهان کسی از میان مردم سکوت را شکست، صدا برآورد و گفت: "برویم! کاخ فرمانروایی را آتش زنیم!" و همه شهریان با یک غریو قهرآمیز، این صدا را تکرار کردند و به سوی کاخ هجوم بردند.

هزاران پاسبان زیر پای مردم جان دادند. نیمی از کاخ آتش گرفت و فرو ریخت و صدها کارفرما طعمهء شعله های آتش شدند.

سرانجام لشکر انبوه سر بازان سراپا مسلح فرارسید. آتشبارها و سلاح گوناگون کشتارها با خود داشتند. دور مردم حلقه شدند و حلقه را تنگ ساختند و آتش کشودند. در آن نخستین روز بهار، مردم چون برگ های خزان فرو ریختند و بر زمین فتانند. صفوف دیگر سربازان آمدند و مردم را زدند، بستند، کشتند و به زندانها افگنند.

اما عصیان و طغیان آن شب، تهداب های پولادین نظام نوین را به لرزه در آورد. فردای آن، کارفرمایان نو، بر مسند حکمرانی نشستند و عفو عمومی اعلان کردند. به مردم وعده های زنده گی بهتری را دادند، کارفرمایان از بین

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

رفته را مسوول فجایع گذشته دانستند و گناهکار و جنایتکار گفتند. بعد از این دگرگونی، شهر به آرامی گرائید. گروه جدید فرمانروایان، قدرت را با شدت تمامتر استحکام بخشیدند. احساس هنر و زیبایی، عشق و آزادی را از ریشه بر کردند."

وقتی آن خردمند صاحبدل، داستان خود را بدینگونه به پایان رسانید، ازو پرسیدم: بعد از این فاجعه چه دگرگونی در نظام به میان آمد؟
گفت: هیچ. فقط مرگ عاشقان، دو دوران نظام آهنین را از همدیگر جدا ساخت و دوره بعدی، به نام مرحلهء متکامل دورهء قبلی نامیده شد.
بار دیگر پرسیدم: ای دوست دانشمند! بگو نظام این شهر چرا نتوانست دو دلباختهء بی گناهی را به حال خود بگذارد تا یکدیگر را بباند و فقط برای همدیگر زنده باقی ماند؟

در پاسخ چنین فرمود: ای دوست رهنورد! سالها بود که من از خود می پرسیدم: "حاکمان بیدادگر، چرا با عاشق پیشگان دربه در نمی آمیزند و نظامهای پولادین، با عشق و محبت راستین نمی سازند؟" سرانجام از ماجرای "عاشقان ظلم آباد"، این حقیقت را دریافتم که: نظام استبداد کل اختیار را، فطرت جبری چنان است که آنرا وامی دارد هیچ زنده جانی را بیرون از ساحهء خدمت، به قدرت تحمل ننماید و هیچ این و آنی را بیرون از قلمرو اطاعت، از امر و نهی دولت به حال خود نگذارد. از اینجا نخستین پیکار آن با پندار آزاد و رفتار و کردار آزاد است. و در قدم دوم هنر همراز و همسفر عشق را دشمن سرسخت خود می داند؛ زیرا هنرمند بی قید و بند، حکم و فرمانی را نمی پذیرد. از قیود و حدود نظام گام بیرون می نهد و فقط شخصیت و فردیت انسان را جلوه گر میسازد و با روح و روان و عواطف مافوق حیوان پیمان می بندد. و اما شدید

ترین برخورد نظام با عشق و محبت است؛ زیرا عاشقان دلباخته، در آن آهنین حصار نوساخته محض، با موجودیت خویش در آن آهنین چاهی زیرپای فرمانروای خودی می کنند و راهی به سوی سرمنزل آزادی می کشایند.

۱۱- سرگذشت زنده گی

سرانجام شبی از ماجرای زنده گی خود او پرسیدم؟ در پاسخ گفت: داستان زنده گی من بیان افتاده گی همین دیار کهن است. من در جوانی، سالها به جهانگردی پرداختم و عمری را در سرزمین های دور در طلب دانش و حکمت سپری نمودم. در دایره درس استادان ارجمند و در محافل خاص صاحب نظران خردمند نشستم که کلید اسرار علوم و فنون را در دست داشتند و دروازه های آن گنجینه هارا به روی همگان می کشوند. با رهنوردانی همراهی کردم که رموزی از سرشت آدمی را در یافته بودند و در حقایق ماورای آن به تجسس می پرداختند.

وقتی به میهن برگشتم، با عاشقان و عارفان صاحب دل و صاحب حالی آشنا شدم که مدارج آدمیت را به سوی کمال پیموده بودند و جوینده گان را به سوی منازل سیر روحانی معرفت و محبت رهنمونی می کردند. و من در حدود توان خویش به طالبان دانش از اندوخته های خویش چیزی باز می گفتم و آنها را به تحسین در چگونگی انسان و جهان وامیداشتم.

هنگامیکه نظام آهنین بر این سرزمین مسلط گردید، کتب و اوراق مرا آتش زدند و گفتند: "این آثار کهنه و فرسوده، افیونی است که پندار پُرکار جوانان ما را مسموم میسازد." سپس جوانان را از محفل من دور نگهداشتند و گفتند: "بیان تو داستانی از زمان باستان است که خواب می آورد و خیال می پروراند." اشتیاق آشنایی با دانشمندان بزرگ و انگیزه آموختن از اندیشه های گوناگون را در دلها نابود ساختند. فقط یک کتاب کوچک با اندیشه خام و نا تمام را

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

بیانگر کامل انسان و جهان دانستند و فقرات آن را بر لویح درج نمودند تا مردم آنرا از آوان کودکی بیاموزند و تا پایان زنده گی، رهنمای عمل خویش سازند. و من چون هنر دیگری نیاموخته بودم، به قطار بی گروهان و گدایان بیشمار پیوستم و در کناری از جاده های شهر نشستم. شبانه روزی چند بدین منوال نگذشت که پاسبانان خشمگین فرارسیدند. جاده ها را از وجود بی گروهان پاک ساختند و مرا بعد از بازپرسی ها باتنی چند از گدایان به این جا آوردند و از آن مدت تا امروز در انتظار نوبت بازپرسی نهایی خویش به سر می بریم. ولی می دانم چه پریشی از من خواهند کرد و چه پاسخی خواهم داد و در پایان چه سرنوشتی چشم به راه من است و اما از انجام سرنوشت خود باکی ندارم؛ زیرا وقتی حکمرانی عصر دوم فرمانروای بازنشسته آغاز یافت، بند و پیوند من با باشنده گان رفته رفته گسست. فقط یک پیوندی بجا ماند و آن بند ناگسستی من با خاک و سنگ این سامان است. و اکنون آرزوی من این است که عناصر ترکیب دهنده من در همین جا از هم بپاشند و با گرد و خاک این سرزمین بیامیزند، در آغوش آب آن جاری شوند، بر دوش باد آن به پرواز آیند و در دل آتش آن به خاکستر مبدل گردند.

12- انجام روشنی جان در آغاز شب بی پایان

بدینگونه شب ها و روزها، در روشنی چراغ کم نور با هم می نشستیم. به سخنان دلنشین آن خردمند صاحبدل گوش فرا می دادم. او چون مشعلی بود که گوشه یی از گوشه های دل شب تیره و تار ظلم آباد راهنوز روشن می کرد. کلام او چون ساحل خندان و آرامی بود که در طوفان آن دهشتستان رنج و آلام، خبری از آبادی می رسانید و مژده یی از سرمنزله آزادی می فرستاد.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

سرانجام شبی از شب‌ها، طوفان خشگمین از جای بر خاست و ابر قیرگونی آسمان را پوشانید. درختان خزان زده و سالخورده در برابر تند باد لجام گسیخته می‌خمیدند و می‌نالیدند. رعد دیو آسامی غرید. برق چون شمشیر درخشنده دل شب را پاره میکرد. باران سیل آسا فرو می‌ریخت و قطرات آن چون لشکری از هزاران هزار اسپ وحشی رمیده، بر بام کلبه، پا کوبان به سوی نامعلومی می‌تاخت.

در این هنگام ناگهان در کلبه باز شد و پاسبانان تنومندی داخل گردیدند. به من اعتنایی نکردند و راست نزدیک بستر دوست هم کلبه‌ء من رفتند، او را از بستر کشیدند، جامه‌ها و جای خواب او را پالیدند. اوراقی را که یافتند گرد آوردند و بی‌رحمانه در خریطهء درشت و چرکینی فرو بردند. سپس او را از بستر پائین آوردند و کشان‌کشان با خود بیرون بردند. و اما اوراقی پنهانی در متکا را نیافتند. همه را بیرون کشیدم و نزدیک به دل خویش در جامه‌ها دوختم و مخفی نگهداشتم.

من شب‌ها و روزها بیهوده چشم به راه بازگشت دوست صاحب‌دل خویش نشستم، و اما در پایان دریافتم که آن یگانه مشعل کمنوری که در دل تار شب ظلم آباد می‌درخشید، به خاموشی گرائیده بود؛ شب درازی آغاز یافته و او در آغوش گرد و خاک میهن خویش آرام گرفته بود.

و من در گروه محکومانی بودم که ضعیف‌العقل و مختل‌الحواس شناخته شده بودم. پاسبانان به من توجه زیادی نداشتند، حتی چند بار نقل برداشتن نام مرا در فهرست فراموش کرده بودند و نان جوین را هم به من منظم نمی‌دادند.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

روزی از روزها پاسبانان مسلح، ما را به منظور ساختن دیوار و حصارى به شهر بردند. وقتی از نزدیک دروازه بزرگ می گذشتیم، غفلت پاسبانان را غنیمت دانستم و پا به فرار گذاشتم. رهنوردی ها و بیابانگردی ها، پاهایم را چنان نیرو بخشیده بود که هیچ یکی از پاسبانان نتوانستند به من برسند و مرا گرفتار آرند. و به گمان اینکه از تشنگی و گرسنگی در بیابانهای بیرون، جان به سلامت نخواهم برد، کسی به تعقیب بیهوده من نپرداخت. بدینگونه، از "شهر ظلم آباد" دور رفتم و هرگز به آن شهرستان بزرگ و با شکوه برنگشتم. و بار دیگر راه دشوار و پر خار "میدان بامدادان خودی" را در پیش گرفتم.

رهگذر نیمه شب، وقتی داستان را به پایان رسانید، لحظات طولانی خاموش بود. محفل آزاده گان در سکوت ژرفی فرو رفته بود. رهگذر، سر برافراشت و چنین گفت: این بود داستان شهر ظلم آباد آنچنان که دیدم و شنیدم.

واما ای آزاده گان! ای دوستان!

شاید کسی با خود بگوید که ماجرای شهر ظلم آباد، داستانی از باستان است. و آن عصری بود که آدمیان از مقام وحشت و بربریت هنوز پا بیرون نگذاشته بودند و شاهراه آدمیت را در پیش نگرفته بودند.

واما ای دوستان!

بدانید که راه به سوی منزل آدمیت، راه بس دشوار و پرخاری است و آن راه اگر از قلمرو وحشت دردناکی می آید، به سرزمین بربریت هولناکتری می انجامد؛ زیرا بربریت، رهزنی است که هنوز در پیچ و خم راه زنده گی آدمی در کمین نشسته است. وحشت، عنکبوتی است که هنوز در کنج و کنار خانه دلها تار می تند.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

پس اگر مشتاقید که از مقام آدمیت به دور نروید، رهنمان راه زنده گی خویش را از رهنی باز دارید و خانهء دلها را از تارهای عنكبوت اوهام پاک سازید! ای دوستان!

من آن "شاهراه بیداد" را که به "ظلم آباد" می انجامد، تا پایان پیمودم. و دریافتم که آن منزل چه منزلی است و چرا باید دید؟ زیرا من طی آن سفر پرخطر خویش به سه حقیقت بزرگ راه یافتم:

نخست اینکه: از بین همه راه هایی که در زنده گی میتوان در پیش گرفت، کوتاه ترین و هموارترین آن، "شاهراه بیداد" است. و از بین همه مقامهایی که طی رهنوردی، میتوان برای اقامت برگزید، نزدیکترین و با شکوه ترین آن منزل "ظلم آباد" است.

دوم اینکه: از سرزمین "ظلم آباد"، هیچ راهی به سرمنزل آزادی نمی رسد. چه راه هایی که از آن به سوی دیگری می رفتند، همه بریده شده اند؛ پل ها ویران ساخته شده اند و قایق ها آتش زده شده اند و کسبیکه تا آن شهر بزرگ می رسد، ناچار است یا در آنجا اقامت دائمی گزیند و یا به "میدان بامدادان خودی" عقب گردد.

سوم اینکه: فقط کسی می تواند راه سرمنزل آزادی را در پیش گیرد که نخست در شهر ظلم آباد ساکن گردد و سپس با جان و روان سالم از آنجا بیرون آید. ای دوستان!

بدانید که سرمنزل آزادی، سرزمین ناشناس و دورافتاده ای است به نام "آشوب زمین" و گویند در کنار بحر متلاطمی قرار گرفته است که "دریای اضطراب" نام دارد.

پس اگر می خواهید به سر منزل آزادی راه یابید، از دریای متلاطم اضطراب نهراسید؛ زیرا کسبیکه از اضطراب اجتناب ورزد و راه خود را از آن مقام کج نماید، پس مطمئن باشد که آن راه کج، راه کوتاهی است که یگراست او را

ازد‌های خودی؛ دفتر چهارم

به ظلم آباد می‌رساند. و آنرا استقرار گویند.

ای دوستان!

اضطراب گر چه طوفانی است هول‌انگیز و دردخیز، ولی امواج آن دریا
میتواند روزی شما را به ساحل آرام صلح و سلام پرتاب نماید. و اما ظلم و
استبداد، که ثبات و استقرار است چنان گرداب ناپایان‌یست که به دور خود می
پیچد. شما را در خود فرو می‌برد و نمی‌گذارد سر از آن غرقاب هرگز بیرون
آرید و به سوی دیگری راه یابید.

پس ای دوستان! ای آزاده‌گان!

در راه رفتن‌های خویش جاده‌های کوتاه و هموار را مپسندید، بلکه راه‌های
دشوار و پرخار را در پیش گیرید. و در ساکن شدن‌های خویش مقام‌های
نزدیک و ظاهر آباد و آسوده را اقامتگاه دایمی خویش مسازید، بلکه به سوی
منزل‌های ناشناس تر و هرچه دورتری بشتابید؛ زیرا آدمی رهنورد راه‌های صعب
المروور است. مسافر منزل‌های دور است.

"فسیروا فی الارض فانظروا کیف کان
عاقبة المکذبین"

(پس سیر کنید در زمین واپس بنگرید
چگونه شد آخر کار تکذیب کننده
گان)

اژدهای خودی: دفتر چهارم

صحبت در محفل آزاده گان

دفتر جدید

حکایات از

شبستان اژدها پرستان

"وتلك الامثال نضربها للناس و ما
يعقلها الا العلمون"

(واین مثالها بیان میکنیم آن را برای
مردمان و نمی فهمند مگر دانایان)

آغاز کلام

قربانی بزرگ

رهگذر نیمه شب وقتی در منزل آواره گان مقام اختیار کرد، در محفل آزاده گان گام گذاشت. شب ها در آن انجمن دوستان می نشست، سخن ها می گفت و داستانها می سرانید، پرسش های راستین می شنید و پاسخهای دلنشین می داد.

گروهی از آزاده گان بیدار، نیمه شبی به دیدار رهگذر رفتند و از وی چنین پرسیدند: ای رهگذر! ما از زنده گی در دیار آواره گی به ستوه آمده ایم. اکنون کمر بسته ایم تا به میهن برگردیم و با دشمن درکوه و دمن، تن به تن بجنگیم. اما نمی دانیم چه سلاحی با خود برداریم و آن سلاح را از کجا به دست آریم؟ رهگذر در پاسخ گفت: ای دوستان! چون نمی دانید چه سلاحی در جنگ به کاربردید و آنرا چگونه به چنگ آرید. پس معلوم است که هنوز دشمن را نیک در نیافته اید و هنوز آماده نبرد تن به تن با وی نگردیده اید. یکی از آزاده گان گفت: ای رهگذر! ما شب ها بیدار مانده ایم و روزها انتظار

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

کشیده ایم و از خود پرسیده ایم چسان رهسپار میدان پیکار گردیم. و اکنون تشخیص داده ایم که آن فرصت سرانجام فرا رسیده است. نی درنگی جایز است، نی توقف ممکن است و نی انتظاری؛ زیرا بیشتر از این گم گشتگی و آواره گی در این بلاد ما را به فساد افتاده گی و بنده گی می کشاند.

رهگذر گفت: ای دوستان! فرصت نبرد از دیری است فرا رسیده است. و آن از هنگامی بود که آدم نمایان گرگ نهاد، شهر به خواب رفته بی را غافلگیر کردند و بلا ی بیداد را به یاری طلبیدند. اگر فرمانبر بی بصری چند از تاریکی های اندرونی خویش بیرون می آمدند و شهر نا آگاه را در انتظار صبح خندان در خواب گرانی فرو نمی بردند، سرزمین آزادگان هنوز آزاد می زیست؛ اما هنوز دیر نشده است، شب درازی در پیش است و فرصتی باقی است تا به کلی بیدار شوید و آماده پیکار گردید.

آزاده گان پرسیدند: ای رهگذر! بگو پس چه باید کرد؟

وی در پاسخ گفت: ای دوستان! در قدم نخست اندیشه آزاده گی را نیک دریابید و سپس دشمن را خوب بشناسید.

بعد از چند لحظه سکوت، رهگذر به کلام خویش چنین دوام داد: ای دوستان! مرام آزاده گان رسیدن به سرمنزل آزادی است. و بدانید که طی اعصار بیشمار، پیکار آزاده گان استوار برین پندار است که صلح و سلام در مقام آدمیت است و آدمیت در روحانیت و معنویت است. و اما جهان انسانی را آفت جهانی به ویرانی می کشاند. و آن آفت را نام پندار مادیت است و آن دیو اهریمن صفتی است دشمن آدمیت، و قدرت کل اختیاری که دعوی خدایی کرده بر دوش آن سوار است.

بعد از این گفتار، رهگذر لحظات طولانی خاموش بود. آزاده گان منتظر ماندند تا او خود لب به سخن بگشاید. رهگذر سرانجام چنین گفت:

ای دوستان! اگر این اندیشه آزاده گی را نیک دریابید، آنگاه خواهید دانست

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

چگونه سلاحی در پیکار خود به کار برید و آنرا از کجا به دست آرید و اگر درین اندیشه فروتر روید، این شب تار به زودی به سر خواهد آمد و روشنی راستین صبحگاه خندان، از افق سرزمین آزاده گان سر بیرون خواهد آورد.

سپس چنین افزود: ای دوستان! کشتی میهن شما را ناخدای بزدل و جبونی پیش از رسیدن طوفان، از هول جان رها کرد و به ساحل امن و امانی پناه برد. و اکنون شما آن کشتی درهم شکسته را سرانجام از آن گرداب وحشت و دهشت بیرون خواهید کشید. و اما مگذارید سرنشینان آن، در چنگال اسارت اهرمن صفت دیگری گرفتار آید. پس هنگامیکه گام به سوی مقام نبرد به پیش می گذارید، به عقب خویش نظر اندازید تا دشمن تاریک نهاد در جامهء امیر جهاد و یا با چهره های مرشد و استاد، خرمن شما آزاده گانرا بر باد نهد.

آزاده گان همه به یکصدا گفتند: ای رهگذر! بگو پس چه باید کرد؟

بعد از سکوت طولانی، رهگذر چنین لب به سخن کشود: ای دوستان! سرزمین آزاده گان تشنه است.

و بدانید که دیار رنجبار شما را تاخت و تاز فوج دهشت افگان، به بیابان خشک و بیجان مبدل ساخته است. چشمه سارهای نهان در دل سنگ کوهساران پنهان گردیده اند و از ترس جان، سر از پناهگاههای خویش بیرون نمی آورند. رودخانه ها در بسترهای خویش خشکیده اند؛ نه جویباری کشت زار سوخته و بیماری را سیراب میگرداند و نه از آسمان قطرات بارانی فرو می ریزد که طوفان گرد و خاک را فرو نشاند. سرزمین آزاده گان تشنه است و اما تشنگی آن افزونتر از آن است که رودخانهء خروشان آنرا سیراب گرداند و یا سیل بارانی آنرا فرو نشاند.

سرزمین آزاده گان تشنهء خون است.

و بدانید که آن ام البلاد کهن بنیاد، قربانی بزرگ از شما میطلبد و اما خونی را که میخواهد ریخته شود، مایع گلگون رگ و شریان شما نیست و آن هدیهء

اژدهای خودی؛ دفتر چهارم

بزرگ که آرزو دارد به وی تقدیم گردد، قربانی بی چرا و چون گوسپندان جان شما نیست.

سرزمین آزاده گان، تشنه خون اژدها است.

بروید! و آن آفت جان را از دل شهرستان خویش بیرون رانید و بسوی بیابان بکشانید و در آن پهنا، شب هنگام بر زمین بخوابانید و زانوانش را چون شتر ببندید. سپس آتش بزرگی بیفروزید و همه شب دور آن برقصید، بسرائید و بخندید. وقتی شب به سر آمد، سکوت اختیار نمائید. بعد، همه رو به سوی افق آفتاب برآمد بایستید و در خویشتن ببندیشید. تا آنکه صبح صادقی بدمد و دل‌های شما را روشن گرداند، سپس رو از جانب مشرق برگردانید و در اژدها بنگرید. در آن روشنی صبح صادق دلها، اژدها را چون آئینه خواهید یافت و هر یکی از شما چهره راستین خویش را در آن منعکس خواهید دید. آنگاه بدانید که فرصت قربانی بزرگ فرا رسیده است. بیدرنگ برخیزید و در آن هنگام بامدادان خودی، خون اژدها را پیاله پیاله به روی زمین بریزید و قطره قطره بر کوه و بیابان پاشید.

بدینگونه تشنگی آن زمین رنج‌دیده درد آزموده، فرو خواهد نشست و دیری نخواهد گذشت که نوروز دل افروزی، میهن طوفان زده شما را زنده گی دوباره بی خواهد بخشید، و بهار مست و سرشاری از دیار خزان کشیده شما لاله زاری خواهد ساخت. چشمه سار در دل کوهسار باز بیدار خواهد شد، آبشارها غلغله کنان فرو خواهند ریخت و جویبارها جستان و خیزان در آغوش رودخانه ها خواهند غلطید، گل‌های بنفشی سراز خاک نمناک بیرون خواهند آورد، غزالان آزاد خیال باز به دشت و دمن خواهند آمد و بر فرش زمردگون چمن خواهند خرامید. مرغان مهاجر، بر خواهند گشت و آشیانه های ویران شده خود را دوباره خواهند ساخت، نغمه سرایی ها خواهند نمود و به منظور پذیرائی از الهه بهار، جشن های شادی برپا خواهند کرد.

اژدهای خودی؛ دفتر چهارم

بعد از این گفتار: رهگذر، لحظات طولانی سکوت اختیار کرد. سپس درانجام کلام خویش چنین گفت:

- ای دوستان! ای آزاده گان! شب درازی در پیش دارید. و اما روشنی صبحگاهی ای در پی آن می آید. پیش از اینکه شب به سرآید، اسرار رزم و پیکار خود را از دل این شب تار دریابید و به منظور اینکه فرصت کوتاه بامدادان بیهوده به هدر نرود، هوشیار باشید و آمادهء پیکار گردید!

آزاده گان باز همه به یک صدا گفتند: ای رهگذر! پس چه باید کرد؟

رهگذر در پاسخ گفت: ای دوستان! چون هنوز فرصتی باقی است، پس بیائید و داستانی چند از اژدها و اژدهاپرستان بشنوید و از رموز و اسرار مرگ و زنده گی آن آفت جان خبر یابید!

"و اذا وقع القول عليهم اخرجناهم
دابة من الارض تكلمهم لان الناس
كانوا بايتنا لا يوقنون"

(وچون واقع بود وعدهء عذاب
برایشان، بیرون آوردیم برایشان
جانوری از زمین که سخن گوید به
ایشان به سببی که مردمان به آیات
مایقین نمی آوردند.)

همپیمان بلا

کودکان چادرنشین، زنده دل و روش بین، هر روز بیش از روز پیشین، به دیدار
رهگذر گوشه نشین می رفتند، به شوق شنیدن داستان شیرین، دور وی حلقه
وار بر زمین می نشستند، پرسشهای راستین می کردند و جواب های دلنشین
می شنیدند.

شبی از شب ها، رهگذر دید که شمار زیادی از کودکان زنده دل درحلقهء
دوستان آن محفل خاموش و آرام نشسته بودند.

یکی از کودکان پرسید: ای رهگذر! گویند تواژدهارابه چشم سردیده ای و
داستانهای زیادی ازو بخاطر سپرده ای، بگو! ازدها از کجا می آید؟ و چگونه
اندرون شهر راه می یابد؟

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

رهگذر در پاسخ گفت: ای دوست! بدانکه اژدها از جای دوری نمی آید. اما پیش از آمدن، همپیمانی درون شهر می یابد.

سپس همه کودکان آن محفل آزادگان را مخاطب ساخت و چنین حکایت کرد:

ای کودکان ای دوستان! گویند در ایام دیرین، مرد زورآزما و جوادی، در سرزمین آباد و آزادی می زیست. به عبادت بیماران می شتافت. دست از پافتاده گان را می گرفت. ناتوانان شکسته کمر را در برابر توانگران ستمگر یاری می نمود. در هنر اسب سواری بر همه سبقت می جست. در فن پهلوانی رقیبان خود را مغلوب می ساخت. شکاری چالاک و چیره دستی بود و دشت و کوه دور و نزدیک را از وجود گرگان خونخوار و بیباک پاک گردانیده بود. در شهر و ده، نام و شهرتی یافته بود و مقام و منزلتی از آن خود ساخته بود.

روزگاری از روزها، مسافران خسته و بیماری از جای دوری به شهر رسیدند، و داستانهای هول انگیز بیشماری با خود آوردند.

آن مسافران بیمار می گفتند: ما موجود عجیب الخلقهء غول پیکری را دیده ایم که بالهای بزرگی دارد شیه به خفاشان شب زنده دار، چنگالهای چون کرگسهای لاشخوار، دم درازی چون مار، پشت و شکمی چون تمساح و سوسمار، دندانهایی چون گرگان خونخوار، چشمانش مانند دو کاسهء لبریز از خون است، و شعله های آتش از دو سوراخ بینی او پی هم بیرون می جهد و آن هیولای دهشت افزا آبادی های پهناوری را ویران ساخته است، ساکنان آنرا یکسره بلعیده است و اکنون به سوی مرز و بوم شما در حرکت است."

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

باشنده گان آن سامان، از شنیدن این داستان در گرداب ناپایان اضطراب فرو رفتند. شبها خواب از چشمان ایشان فرار میکرد. روزها بیحرکت می نشستند و به کرانه های دور افق خیره می گردیدند.

کودکان این داستان را با شوق فراوان می شنیدند. واما چون ازینگونه حکایتها بارها شنیده بودند، بی صبرانه در انتظار دیدار آن سوسمار بالدار به سر می بردند.

خردمندان لبخندی می زدند و می گفتند: ای مردم!

"آن اضطراب بی نام، شما را در گرداب اوهام فرو برده و به ناینائی و ناشنوائی کشانیده است. از خواب پریشان خویش بیرون آید و به منظور دیدار آن بلای آدمخوار آماده گردید. بزدلان بیخبر را مگذارید در برابر او یا به فرار گذارند. دلیران بی صبر را اجازه بدهید که به منظور نبرد باوی از شهر بیرون روند؛ زیرا قهرمانان، با قهرمانی آن بلا را بزرگتر می سازند و بزدلان از بزدلی بر قوت او می افزایند.

اگر کسی با وی زورآزمایی ننماید و به منظور بزرگ ساختن خویشتن او را بزرگتر جلوه ندهد، آن بلا سست و بیجان می افتد. و اگر شخصی ازو نهراسد و حلقه بنده گی او را در گردن نیاویزد، ازدها بیمار میگردد. مستان را بگذارید بر او بخندند و کودکانرا وا دارید با وی بازی کنند. آنگاه خواهید دید که آن بلا چون سگ بی آزار و با وفا، دم زنان خزیده خزیده خواهد آمد و در پای شما سر برزمین خواهد نهاد. و بدانید که موجودیت آن ازدها از بیم و هراس مردمان است، قدرت آن از بنده گی بنده گان، و عظمت آن از قهرمانی قهرمانان."

و اما آن اضطراب، چنان گرداب ناپایانی بود که باشنده گان را نمی گذاشت از تدابیر هوشیاران چیزی دریابند.

دیوانگان از دیدن چهره های رنگ پریده و چشمان وحشت زدهء شهریان، به

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

آواز بلند می خندیدند و می گفتند: ای مردم!
"از ازدها مهراستید، بلکه از ما بترسید. ما شگفت تر از آنیم که در تصور شما
بگنجد و تا فرصتی که ما در مقام شما ساکنیم، جایی برای بلای بزرگتری
نیست!"
ازین گفتار خویش به آواز بلند می خندیدند و کودکان با ایشان هم‌نوا می
گردیدند.

سرانجام روزی طوفان سوزانی برخاست، هنگام غروب آفتاب، غرش
رعد آسایی شنیده شد و هیکل گولپیکری از افق گردآلود بیابان آفتاب نشست
بیرون آمد که آهسته آهسته به سوی شهر می خزید.

غلغلهء عظیمی از میان مردم برخاست و همه بی اختیار و بی تحقیق و بی انتظار
پا به فرار گذاشتند. از اینسو بدانسو بی هدف می شتافتند و نعره و فریاد می
زدند.

درین هنگام آن پهلوان زورآزما به میدان شهر بیرون آمد. شمشیری در کمر
بسته، تیر و کمانی در پشت آویخته بود، و نیزهء درازی در دست داشت. مردم
را یکدم خاموش و آرام ساخت و خود به منظور جنگ تن به تن با ازدها تنها
از شهر بیرون رفت. و در آنجا در پهنای بیابان با آن آفت جان روبرو گردید.
مردم غرش رعد آسای آنرا می شنیدند و از دور، از بلندیهای شهر می دیدند
که شعله های آتش از دهن و بینی آن موجود عجیب الخلقه زبانه می زد. و
نیز قهرمان شهر خود را دیدند که شمشیر درخشنده را از کمر بیرون آورد و به
سوی آن خزندهء کوه پیکر حمله برد.

و آن مرد دلیر و سرباز، شب ها و روزهای دراز به رزم و نبرد پرداخت. با شمشیر
بران خویش ضربات پیهم برتن آن خالق جهنم فرود می آورد. سرانجام ضربه

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

یی از ضربات شمشیر برگردن اعجوبه دوزخی وارد آورد و یکدم کله از تنه او جدا ساخت. و اما باشگفتی دید که بجای آن سری که برید، صد سر دیگر روید؛ بدینگونه، سرها می برید و صدها سر دیگر به جای آن می روید.

قهرمان دریافت که درین پیکار، پیروزی درکار نیست.

مردم با شگفتی دیدند که نبرد ناگهان متوقف گردید و قهرمان و ازدها در آن صحرا در برابر همدیگر بیحرکت ایستادند. و اما از آن فاصله دور هیچ پی نبردند که میان آن دو چه می گذشت.

در آنجا وقتی قهرمان از مبارزه دست برداشت، خاموشی ژرفی بیابان را فرا گرفت. در آن سکوت صحرا، سری از سرهای ازدها به گفتار آمد و چنین گفت: ای قهرمان بی همتا! هرچند نیرومند و هوشمندی؛ اما هرگز توان نخواهی یافت مرا از پا دراوری و نابود سازی؛ زیرا تو از اخگر همان آتش اشتیاق در جوش و خروشی که من در آتشیخانه دلت افروخته ام و تو از تخم همان اندیشه و پنداری نمو کرده ای که من در مزرعهء تصویر کاشته ام. تو نهال به ثمر رسیده منی! مخلوق اراده منی! سرچشمه دوام موجودیت تو منم! مایه استحکام اراده قدرت تو منم! تو به موجودیت من نیازمندی و به نیروی من پابند. و اما من نیز، هرچند با قدرت و با عظمت، از وجود تو بی نیاز نیستم؛ زیرا تا فرصتی که مستان نافرمان باشند که آزادانه بخندند و برقصند، و هوشیاران رمزآگاهی باشند که حقایق را بی پرده بیان نمایند، و نیز کودکان جسور و هنگامه جوی باشند که از هیچ چیزی نترسند و چون من موجود با هیبت و با جلال را بازیچه امیال خود پندارند، من هرگز نخواهم توانست درون آن شهر راه یابم و در آنجا ساکن گردم.

قهرمان پرسید: ای ازدها! پس بگو چه باید کرد؟

ازدها در پاسخ گفت: خیلی ساده است. من می دانم، تو جوینده قدرت کامل بر انسان و جهانی؛ و این آرزو همان تخم کوچکی است که من در آشیانه

اژدهای خودی؛ دفتر چهارم

دل تو گذاشتم، و تو کودک مرا در آشیانه گرم و نرم دل خویش پروراندی و به این بزرگی رسانیدی و اکنون تو حيله يی به کار انداز و مرا درون شهر ببر، من ترا به کمال آرزویت خواهم رسانید.

قهرمان گفت: چنین کاری ممکن نیست، چه اگر من ترا از پا درنیورم و فاتح به شهر برنگردم، آن همه مستان و دیوانگان بر من خواهند خندید و اندک مقامی که در انظار مردم دارم، نیز از دست خواهم داد.

اژدها در پاسخ گفت: غم مخور! حيله يی به کار خواهیم بست که هم تو چون قهرمان فاتح به شهر برگردی و هم من درون آن سرا راه یابم.
قهرمان پرسید: چگونه؟

اژدها گفت: پس گوش کن! من چون مردهء بیجانی پیش پای تو می غلتم. تو لاش مرا بردار و بر دوش گذار. آنگاه، فاتح و پیروزمند، مغرور و سربلند، گامهای متین و سنگین به سوی شهر بردار و انجام را به شهرنشینان گذار. قهرمان که تا آن لمحہ جوانمرد عیاری بود، سیاست پیشهء ریا کاری گردید و پیشنهاد اتحاد آن ابلیس منش را پذیرفت و بدینگونه پیمان پنهانی با اژدها بست.

باشنده گان غرق در بهت و حیرانی، بیخبر از آن عهد و پیمان پنهانی، از دور دیدند که اژدها از پا درآمد و در پیش پای قهرمان بر خاکها غلتید. قهرمان پایی برداشت و بر شکم آن حیوان زشت همکل گذاشت. شمشیر درخشان خود را به علامهء پیروزی بلند کرد و لحظات طولانی چون تمثال قهرمانی در آن بیابان ایستاد.

سپس بلای مرده نما را برداشت، بر دوش گذاشت و به شهر آورد.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

مردم از مشاهده این پیروزی بی مثال، بی حد خوشحال شدند، به غلغله و هیاهو پرداختند، خندیدند و رقصیدند، در کنار جاده ها صف بستند و با غریو شادمانیها و کف زدن از قهرمان پذیرایی کردند، گلهای آتشین بر سر و پای او ریختند. جشن ها برپا نمودند، کاخ مجللی ساختند. و قهرمان را در آن بر مسند فرمانروایی نشاندند.

قهرمان، ازدهای مرده نما را چون یادگار پیکار پیروزمندانه خویش، در تالار بزرگ درون کاخ بر جایگاه بلندی قرار داد. بدینگونه ازدهای زرنگ و مکار، سوار بر دوش قهرمان پیکار، درون شهر آمد و تا کاخ فرمانروایی رسید.

شهریان گروه گروه به منظور تماشای کالبد ظاهراً بیجان آن جناور مهیب به کاخ می رفتند، به ثنا و ستایش فرمانروای جوان شهر می پرداختند و اما خبر نمی یافتند که در دل شب ها، قهرمان با ازدها سرگوشی ها می کرد و در امور فرمانروایی ازو رهنمایی ها می طلبید.

از میان مردم، مستان شهر هنوز بر آن ماجرامی خندیدند، ولی خشم مردم را بر می انگیزتند. هوشیاران از آن با شک و تردید فراوان سخن می گفتند. ولی باشنده گان، گفتار آنان را بی معنی و غیرجدی می یافتند و هیچ نمی شنیدند. کودکان با اشتیاق فراوان به دیدن ازدهای ظاهراً بیجان می رفتند؛ اما باور نمی کردند و آن همه صحنه سازی را بازی می پنداشتند.

بدینگونه شبانه روزی چند هزاران کس، بدون هیچ قید و بند به دیدار آن اعجوبه آمدند و از جارچیان شهر، ستایش قهرمان جوان و نظام نوین را شنیدند و اما درباریان وفادار، روزی با خود گفتند که باید جان فرمانروای جهان را از خطر دشمنان مردم نجات باید داد، مبدا عامل اجیر کشورهای خصم به وی

اژدهای خودی؛ دفتر چهارم

ضربتی رساند. دیری نگذشت که پاسبانان خشن و خشمگینی به پاسبانی کاخ گماشته شدند و مردم از رفت و آمد به آنجا منع گردیدند. سپس اعلان شد که چون شهر خوشبخت با نظام نوین آن، خار چشم دشمنان شده است خطر حمله کشورهای خصم شهر را تهدید نموده است؛ باید مردم در راه دفاع از نظام نوین خوشبختی خویش بپاخیزند. مردان مسلح به زور تازیانه، باشنده گان را و می داشتند تا قلعه و حصاری اندرون شهر و خندق و دیواری در بیرون آن بسازند. جوانان تنومند درخندقها جان می سپردند، خردمندان پاک اندیشه به سوی بیابانها رانده شدند و دیوانگان عاشق پیشه به زنجیرها بسته و در زندانها افکنده شدند و کودکان به منظور اینکه شهریان آمادهء پیکار و وفادار به فرمانروا بار آیند، در منازل در بسته پرورش می یافتند و در مدارس معبدنما، اژدهاپرستی می آموختند. صدای خندهء کودکان و غلغلهء مستان، دیگر شنیده نمی شد. خاموشی مرگبار آهسته آهسته هر کنج و کنار شهر را فرا گرفت.

سرانجام، از مدتی بود قهرمان را کسی نمی دید؛ مردم می گفتند که وی در کاخ فرمانروائی تنها به سر می برد و شب و روز در آئینه های بزرگ دیواری، سرگرم تماشای چهره و اندام خود است و اما هیچ خبر نبودند که آن جوان قهرمان، دیگر زنده نیست، بلکه شبی از شب های تار هنگامی که در خواب ناز بود، اژدها به بالین او آمد و همپیمان و همعهد بیابان خود را بلعید، جامه های او را پوشید و بر مسند فرمانروایی نشست. بدینگونه قهرمان را که در شکمش به کمال آرزو و آرمانش رسانیده و به عهد خود بدینسان وفا کرده بود. اژدهای افسونگر به زور فرعونى، چهره جوان قهرمان را گرفته بود، پاسبانان و لشکریان می پنداشتند که آن جوان قهرمان بر تخت نشسته است.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

و ازدها، باشندگان بیمار را یکی پی دیگر خام می بلعید و شهرستان ناخود آگاه را به سوی تاریکی نامعلوم و ناشناسی به سرعت تام می کشانید.

رهگذر نیمه شب "داستان همپیمان بلا" را در اینجا به پایان رسانید و خاموش گردید. کودکان آن محفل، بی تابانه سکوت را شکستند، پرسشها می نمودند و پاسخ ها می طلبیدند. همه از انجام داستان ناراض بودند و می گفتند: کودکان آن شهر چرا شورش و عصیان بر پا نکردند؟ چرا به آن سهولت مغلوب گردیدند؟ چرا تن به اسارت دادند؟

رهگذر در پاسخ آنها گفت: ای دوستان! بدانید که جنگ کودکان با ازدها از دیری است جریان دارد و آن داستان درازی است که هنوز به پایان نرسیده است و کودکان آن شهر فقط در جبهه یی از جبهه های نبرد بزرگ، عقب نشینی کردند و اما جنگ را هنوز نباخته اند.

سپس رو به آزاده گان محفل نمود و بار دیگر چنین لب به سخن کشود.

ای آزاده گان! ای دوستان!

اگر می خواهید شما خود طعمه ازدها نشوید، ازدهاپرستان را در دیار خویش جا مدهید و در کنار خویش مپرورانید و ازدهاپرستی را در عمق هستی خویش از ریشه برکنید!

اگر آرزو دارید که حکمران مطلق العنانی، یوغ فرمان خود را برگردن شما نهد و شما را چون بنده گان اسیر بسته به زنجیر در چنگال بلا نسپارد، مردانی را در شهر خویش به مرتبه قهرمانی مرسانید، که به بهانه جنگ تن به تن، با دشمن از شهر میهن خویش بیرون روند و در دشت و دمن با ازدها پیمان بندند و سرانجام درهای شهرستان را به روی آن آفت جان بگشایند.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

ای دوستان!

کسیکه طمع دارد به منزلت و مقام رهبری نایل آید و به شهرت و نام سروری دل بندد، بداند که آن شخص در میدان ازدها پرستی گام گذاشته است و خود طعمه ازدهای کوچک نفس خود شده است. مردمانیکه از آن بیچاره، انسان قهرمان می تراشند و با خواری و محنت فراوان کاخی برای سکونت او می سازند، معبدی را برای ازدها پرستان می افزایند و بلای بدی به دست خود بر سر خویشان فرود می آورند.

ای دوستان!

قهرمانیکه با ازدها پیمان صلح می بندد، همراز و همنشین بلا می شود. سرانجام وی خود طعمه اشتهانواز آن آفت روی زمین می گردد؛ زیرا ازدها با هیچ انسانی پا در بند پیمانی نمی گذارد. با هیچ قرار و میثاقی وفادار نمی ماند. او فقط با خویشان قرار و میثاقی دارد. او همعهد و همپیمان خود است و بس. ای دوستان! شاید از خود پرسید که آن قهرمان چرا چنان پیمانی با ازدها بست و در چنان دام خوفناک گام گذاشت؟

اگر به گفتار ازدها گوش فرا داده باشید، این پرسش را او پاسخ گفته است. آن قهرمان را پیش از اینکه ازدهای بزرگ ببلعد، طعمه ازدهای کوچک نفس خویشان شده بود و آن پیمان، فقط فرمانی بود که پهلوان داستان از دل و جان پذیرفت.

ای دوستان!

اگر میخواهید ازدها را از پا در آورید و نابود سازید، نخست اسرار مرگ و زنده گی او را نیک در یابید. ازدهای کوچک نفس خویشان را در تاریکی های نرم و گرم خانه دلها میروانید و در آنجا پنهان نگه مدارید. بلکه در روز روشن بیرون آرید و در میدان شهر به رسوائی کشانید. و بدانید که آن بلا، تاب روشنی آفتاب را ندارد. چون یخ آب میشود و چون آب به بخار مبدل میگردد

اژدهای خودی؛ دفتر چهارم

و در آن فضای باز نسیم آزادی آنرا از هم می پاشد و نابود می سازد.

ای دوستان!

اگر فریفته گفتار رهبران گمراهی نشوید و از اژدهاپرستی سر باز زنید، آن بلا بیمار می گردد. و اگر هراسی به دل راه ندهید و در برابر فرمان او طغیان ننمایید، اژدها یکدم در پرتگاه نابودی فرو می رود.

ای دوستان!

بدانید که رمز مرگ اژدها را مستان حقیبن و هوشیاران راستین، نیک دریافته اند. اگر در این دیار بیخبران، هوشیاری هنوز باقی است که به سوی بیابان نرانده اند، و مستی هنوز ساکن است که در زندان نیفگنده اند، بروید از آن دو تن بپرسید؛ آن یکی داروی درد بی درمان را به شما خواهد آموخت و آن دیگری پرده از رموز و اسرار پنهان بر خواهد داشت.

ای دوستان!

من شامگاهی، مستی را شنیدم که عربده کنان می رفت و با خود چنین می گفت:

"الهی! من گنهکارم!

گرفتار شب تارم!

همی بینم یکی مشعل

کزان هوشیار و بیدارم

زند چشمک دران پهنا

منور کرده پندارم

الهی! شب چه تاریک است

از آن ظلمات بیزارم

مرا مگذار ای ایزد

به خود میکن سرو کارم

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

رسم تا سوی آن مشعل
دل و جان بر تو بسپارم
سپس آن فرزانهء دیوانه نما آن مجذوب حق می گفت:
ای مردمان! آخر چرا این ترس از دیوانگان؟ بیم و هراس از
آگاهی؟ بهر خدا ای مردم از خدا بترسید!
آن بلای برملا، آن دشمن هر جان و تن، دانید کجاست؟
اندکی سردر گریبان خودی!
درانجا زادگاه اژدها خواهید یافت، سرزمین آفت و طوفان خیز."

"قالوا لنعبدوا اصناماً فتنزل لها
عكفین"

(گفتند می پرستیم بتانرا پس می باشیم
بر آنها نشستگان)

هر سنگ که بر سینه زدم نقش تو بگرفت
آنهم صنمی بهر پرستیدن من شد

مقام در وادی اصنام

روزی از روزها، گروهی از آزاده گان کمر بستند تا شهرستان جان را از چنگال
خونین بلای استبداد و بردگان گرگ نهاد آن آزاد سازند و اما قبل از عزیمت
به سراغ رهگذر نیمه شب افتادند و به وی چنین گفتند:
ای مشعل محفل آزاده گان! ما با بلای ظلم و استبداد و پرچمدار سست بنیاد
آن جنگیده ایم؛ و اکنون بار دیگر، رزم و پیکار دیگر، سخت تر از پیشتر در
پیش رو است. بیا تو رهبر ما باش و پیشوای همه! ما پیروانیم، پیروان از جان و
دل.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

رهگذر در پاسخ چنین گفت: ای دوستان! آزاده گان! بدانید که رهبری و پیشوایی، کاری است بی حد سخت و مشکل و اما بنده گی و پیروی، آسان و سهل است؛ زیرا من با همهء پیروان و اطاعت پیشگانی که روبرو شده ام، همه را واقعاً پیروان یافته ام و محتاج رهنمایی رهنمایان. ولی همه پیشوایانی را که در جهان دیده ام، آنها را نیازمندی یافته ام که خود محتاج رهنمایی و رهبری بودند. و نیز دریافتم که برتری پیروان بر پیشوایان، در این بود که پیروان از نیازمندی و ناتوانی خویش آگاه بودند، ولی پیشوایان از بیچاره گی و تنگدستی خویش به کلی بیخبر.

سپس چنین افزود: ای دوستان!

بدانید که در جهان آزاده گان، نیازی به پیشوایی و پیروی نیست. چه، در شهرستان جان، هرکس در دیار خود، فرمانروای جان و تن است و رهبر و رهنمای خویشتن. آینده گان را از زیان و ضرر پیروی و نقصان و خطر رهبری آگاه باید ساخت.

آزاده گان پرسیدند: ای رهگذر! پرسشی داریم تا پاسخ دهی. بگو! آن دیو پولادین را اسرار نابودی کدام است؟

رهگذر در پاسخ گفت: ای دوستان! پس بیایید و بنشینید تا رمز نابودی دیو استبداد را بر شما آشکار سازم و اما نخست آماده باید شد، راه باید پیمود و قدم به قدم به سوی منزل پاسخ راستین نزدیک باید رفت.

رهگذر منتظر شد تا آزاده گان آرام نشستند و خاموشی کامل در محضر حکمفرما گردید. وقتی دید که همه آماده شنیدن اند، آنگاه چنین لب به سخن کشود:

ای دوستان! بدانید که هرجهشی به سوی کمال، دگرگونی است و اما

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

هردگرگونی، جهشی به سوی کمال نیست. هر پیشروی، حرکت است و اما هر حرکت پیشروی نیست. پیشروی فقط آن حرکت به سوی کمال است که آگهی در خویشتن آغاز می نماید و در خویشتن به انجام می رساند.

پس هردگرگونی بنیادی ای که از آگهی آغاز نیابد و در خود آگهی نینجامد، پیشروی نیست. بلکه طوفان گسیخته عنانی است که ویرانی بجا می گذارد. و اما از درک و احساس انسانی خبری نمی یابد. زمین لرزه نابه هنگامی است که واژگونی به بار می آورد و اما با اندیشه و پندار آدمی سروکاری ندارد.

روان متحجر و از خود بیخبری که بدون جهشی در خویشتن، جنبشی در بیرون انجام دهد، گامی به عقب میگذارد و از منزل کمال دور می افتد. جست چنین روان نا آگاه متحجر، چون سنگی است که بی بصری، پرتاب می نماید و سر بی گناه از خود بیخبری را میسکند. و ناینایان بیمار، این پرتاب کردنهای سنگها را پیشروی می دانند و این شکستن ها و ریختن ها را انقلاب می نامند.

ای دوستان! بدانید که انسان، آفریننده تصورات است و اما نمی داند چه تصویری می آفریند. آدمی، ایجاد کننده معنی ها است و اما در نمی یابد چه معنی ایجاد می نماید. وی ارزشی ایجاد می نماید و معنی می آفریند. ولی از بیخبری آنرا به سنگ مبدل می سازد. از نا آگهی از آن بتی می تراشد، و سرانجام از ناتوانی در برابر آن زانو می زند و به پرستش آن می پردازد. بدینگونه خود آفتی بر خود نازل می سازد. چه دیری نمیگذرد که آن بت، ازدها میگردد. آن صنم، ماتمی برپا می نماید و آدمیت آدمی را با ارزشهای معنوی او می بلعد و در خویشتن فرو می برد.

ای دوستان! در بین آن همه بتان بیجان، یکی را نام "بت خرد خام" است که دورتر از انسان و فاقد عاطفه و هیجان است و خردخام دو بتی را در بطن خود می پروراند و به دنیا می آورد که یکی فریبکار و دیگری خونخوار است از آن اصنام زاده خردخام یکی را نام "بت پیشرفت" است که خواب می آورد

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

و از خیال و وهم بنا میسازد. و دیگری را نام "بت انقلاب" است که خون می
آشامد و دهشت و وحشت می گستراند.

اگر باور ندارید، پس بیایید و به حکایتی از صبحدم آزاده گان و به داستانی
چند از شبستان بت پرستان گوش فرا دهید.

"يا ايها الناس كلوا مما في الارض
حلالاً طيباً و لا تتبعوا خطوات
الشيطان انه لكم عدو مبين"

(ای مردمان بخورید آنچه در زمین
است حلال و پاکیزه و پیروی نکنید
گامهای شیطان را که او است برای شما
دشمن آشکار.)

منزل اول در دیار فرزندان زمین

... سرانجام بعد از عمری، شهرستان بامدادان خودی را ترک گفتم و پیش از آنکه صبح کاذب آن افق غبار آلود به جای روشنایی به تاریکی گراید و آن دیار دل آرام را در دل شب تار بدون انجام فرو برد، نیمه شبی از آنجا رخت بربستم.

و چون شنیده بودم که در سرزمین دور افتاده ای، مقامی است که آن را نام "وادی اصنام" است و نیز شنیده بودم که در آغاز آن وادی، مردمانی ساکن اند که ازدها در قلمرو آنها راه نیافته است و تندباد بیداد را مجال نداده اند که بر کوه و برزن میهن ایشان به پرواز آید، من به منظور یافتن رمز آن مردم هوشیار، نخست رهسپار آن دیار گردیدم.

1- کلام راستین:

روزی از روزها در سرزمین دور افتاده یی پا گذاشتم که "وادی اصنام" نام داشت. و در آغاز آن وادی، کوههای بلند و هموار و جنگلزاری؛ درختان کهنسال به هرسو شاخ و ریشه دوانیده و سایه گسترانیده بودند. مرغان خوش آواز، رنگین و دلنواز، بر شاخهای درختان می سراییدند. در کنج و کنار، چشمه سارها از دل کوهسار بیرون می جهیدند و آبشارها دیوانه وار بر سنگها می غلتیدند و جویبارها بر بستر سبز مرغزار در میان جنگل مستانه جست و خیز داشتند و در آن جنگل، عشیره بومی، می زیست که افراد خود را "فرزندان زمین" می گفتند.

باشنده گان آن سامان، روستا و شهری نساخته بودند بلکه در کلبه هایی از شاخ و برگ درختان، در کنار دریاچهء آبی رنگی خندان، زنده گی می کردند، و زنان و مردان همه زیبا و جوان بودند. پسران و دختران در کنار رودخانه ها یا در سایهء جنگلها پیش چشم غزالان، در محفل مرغان و در هیاهوی جویباران، آشکارا همدیگر را می بوسیدند و در آغوش می کشیدند.

زنان چون زشتی در جان و تن خویش نمی یافتند، هیچ باتنی شرمسار در خود سراغ نداشتند که در جامه ظواهر از انظار بیوشانند و مردان چون بیماری حسادت در آنها سرایت نکرده بود، آزادگی در محبت را جنایت نمی پنداشتند. ساکنان سواحل آن دریاچهء آرام، مردمان کمگوئی بودند و کلام ایشان سرودی بود که با خویشتن سخن می گفت و با جریان روز و شب و دوران موسم های سال دگرگون می گردید.

زیباترین بخش این کلام سرود مانند، صبح هنگام انجام می پذیرفت و با ترنم پرنده گان و غلغلهء جویباران می آمیخت. کلام سحرگاه؛ بلند و پرصدا، پاکوبان و خندان بود. کلمات ساده و رنگین، فقرات کوتاه و دلنشین، اصوات خوش آواز، و مفاهیم روشن و بلند پرواز داشت.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

کلام شام؛ آرام و بیصدا بود. هر کلمه آن کنایه‌ی بود از رمز و راز و هر فقره آن اشاره‌ی بود به گنجینه‌های مخفی از سوز و ساز. زبانی بود محبوب، چون پرده‌ی رنگین، پرشکن و چین، اصوات کم صدا و نرم، الوان سایه دار و گرم، با سکوت‌های طولانی و اوزان دلکش و پنهانی. و وقتی نیمه شب فرا می‌رسید، این کلام شام، در خاموشی می‌انجامید.

و اما کلام سحرگاه بهاران؛ غرش رعد آسای آبشاران بود که رنگینی‌های قوس قزح را در شعاع آفتاب منفجر می‌ساخت و جستان و غلغله کنان، پی کاروان رنگ و بوی گل و سنبل مستانه می‌شتافت.

بیان شامگاهان خزان، شبیه به نالش نسیمی بود که بر بته‌های خشک و عریان می‌وزد، چون شرشر برگهایی بود که از شاخهای درختان فرو می‌ریزد. و اما وقتی شب فرا می‌رسید، آن کلام مشعل گرمی می‌افروخت و دلهای بیمار از درد عشق و گرفتار در اندوه جدایی را به سواحل زنده دلان صلح و سلام می‌کشانید.

آن فرزندان زمین، همه کشاده جبین بودند. و از جهان پیرامون خویش جدا نمی‌زیستند. درهای خانه‌ها را به روی همه‌ها باز کرده بودند. گزالیان، گداشته بودند. ارواح درختان و گیاهان، مرغان و ماهیان، آهوان و غزالان، دریاچه‌ها و رودخانه‌ها در خانه‌های دلهای ایشان مهمان می‌شدند و جشن‌های بی‌پایان در آن برپا می‌نمودند و این زمانی بود که آدمیان و سایر جانداران با هم سخن می‌گفتند و همدیگر را در می‌یافتند.

و من اندک اندک، پی بردم چگونه بلای بیداد در آن بلاد راه نیافته است و دریافتم که آن بلا چون فقط یک کلام را می‌شناسد و یک زبان را می‌تواند فرا گیرد، خواهی نخواهی زبان خزان را در بهار به کار می‌برد و کلام شام را صبح هنگام جاری می‌سازد. و چون مردم آنرا در نمی‌یابند و به آن گوش فرا نمی‌دهند، در نتیجه، امر و فرمان بلا نقش بر آب می‌گردد. و اگر بلای بیداد، از جمله آن ارواح پاکنهاد گوناگون تنی چند را مطیع خویش گرداند، هزاران

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

هزار دیگر، طوفانی از عصیان و طغیان برپا می نمایند و آن آفت روی زمین را تهدید به نابودی و مجبور به فرار می سازند.

سرانجام من رمز آن فرزندان زمین را در کلام دلنشین ایشان یافتم و دانستم که وقتی یگانه کلام واحدی در صبح و شام و یگانه بیان ثابتی در بهار و خزان جاری گردد، آنگاه مطمئن باید بود که بلائی استبداد اندرون شهر راه یافته است و بر مسند فرماندهی می نشیند.

بدینگونه، بلائی بیداد توان نمی یافت به آن بلاد نزدیک رود و اما از دور چشم به راه فرصتی در کمین نشسته بود. و آن فرصت نیز به زودی فرا رسید.

2- تارک دنیای مرموز:

روزی مرد ناشناسی از جای نامعلومی فرارسید و در گوشه یی از جنگل ساکن گردید و آن مرد، تارک دنیای مرموزی بود که در آغاز باهیچکسی حرف نمی گفت. سر زیر چادر سفیدی پنهان میکرد و غرق در اندیشه وامی نمود. فرزندان زمین، گروه گروه نزد او می رفتند، دور او حلقه می زدند، تا حقیقت آن پیرمرد شبیه به سالک طریقت را دریابند، آن تارک دنیا گاهگاهی سخنان مبهم و رمز نما در لباس کلام صبح و شام بر زبان می راند. مردم از آشنایی آن ناشناس، با زبان ایشان و رسوم و آداب آن، در حیرت اندر شدند. آن پیر مرد را صاحب قدرت روحانی ماورای انسانی دانستند. او را عزت و مقام دادند و الفاظ رمزنا ولی تهی از معنای او را به گوش دل می شنیدند.

واما باشنده گان ساده دل از یاد برده بودند که آن مرد مرموز، باشنده دیرین همان سرزمین بود. او همان نوجوان قاتل مرغان بود که سالها پیش در آن دیار می زیست روزهای بی هم بی سرو صدا در جنگل راه می رفت، دام می گسترانید و در کمین می نشست. پرنده گان نا آگاه را اسیر می گرفت و با سنگ فلاخن از پا در می آورد. همه مرغان جنگل از وی متفر بودند، از آمدنش به

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

همدیگر خبر می دادند و از شر و فساد آن بلای بیداد ناله و فریاد سر میدادند. وی روزی سنگی پرتاب نمود و بال مرغی را شکست و آن بال شکسته از شاخی به شاخی می جهید، از بته بی بیرون می آمد و در بتهء دیگری پنهان می گردید و نوجوان، پی شکار نیم جان خویش به هرسو می دوید. در این تلاش بدون پاداش، گذشت زمان را از یاد برد. وقتی به خود آمد، دید شب فرا رسیده است و بال های سیاه خود را بر جنگل گسترانیده است. جوان از بیم و هراس هرچند از اینسو بدانسو شتافت، بیشتر حیران و گمراه گردید و راه بازگشت به آبادیها را نیافت. سرانجام سحرگاه از جنگل بیرون آمد و در بیابان ناشناسی پا گذاشت و در آنجا کنار راه باریکی خسته و پریشان، مبهوت و حیران نشست. دیری نگذشت که مردان تنومند و مسلحی از راه رسیدند، از چگونگی احوال پرسیدند و جوان گمراه را به بهانهء کمک و رهنمایی با خود بردند.

مدت درازی ره پیمودند. سر انجام به درهء سنگی و خشکی رسیدند. اندرون آن بین سنگلاخها از رهرو سر پوشیده بی در زیرزمین فرو رفتند و به مغارهء بزرگی رسیدند که سقف بلندی داشت. در آنجا، مردان زیادی نشسته بودند. مالهای قیمتی گوناگون و فراوان در هر گوشه و کنار پراکنده بود و صندوقهای پر از طلا و جواهر اینطرف و آنطرف گذاشته شده بود.

جوان قاتل مرغان، بدینگونه با گروه رهنزان پیوست.

سرلشکر دزدان؛ جوان را پسندید، او را پرورش داد، هنر نبرد و اسب سواری آموخت و هنگام شیخون بر کاروان ها با خود می برد.

با مرور زمان، مال و ثروت رهنزان و نیز شمار ایشان افزایش می یافت و در انجام لشکر بزرگ و نیرومندی از ایشان ساخته شد.

روزی، دزدان بر شهری حمله بردند، آنرا به تصرف در آوردند و سرلشکر خود را در آنجا بر تخت سلطنت نشانیدند. جوان قاتل مرغان که در آن هنگام مرد پخته سال و آزموده خیالی شده بود، به فرماندهی معابد گماشته شد و

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

ماموریت یافت که آئین نورابین مردم رواج دهد و شهریان را به پرستش رب النوع ترس و بیم دعوت نماید. وی سالها دین و آئین آن معبود را به هر سو گسترانید و اکنون به منظور دعوت مردم به آئین نوین، در کسوت پارسان در آمده به مرز و بوم زادگاه خویش برگشته بود.

نخست آن سالوس مشرب، به فرزندان زمین می گفت که ایشان از چگونگی زمان و از عاقبت جهان نا آگاه اند و نیاز به رهنمایی و رهبری دارند. سپس آن مرد تارک دنیا از دیدنی های خویش در کشورهای دوردست، داستانهای شگفتی می گفت. موجودات زنده آن دیار را بیجان و بیگانه از روح انسان جلوه داد، بیشتر از آفت و خطر سخن میگفت و مردم را از فساد و شر ارواح خبیثه شب هراسانید، و اندک اندک کلام واحد و ثابتی برای هر زمان، شب و روز و در هر فصل و موسم سال جاری ساخت که ستایشی از اهرمن با هیکل ازدها بود. این کلام را آن پیر سالوس "درود" می نامید.

مردم، وقتی جانداران همدیار خود را از خود بیگانه پنداشتند و درهای خانه دله را به روی آنها بستند، قتل عام مرغان، آهوان و دیگر جانوران آغاز یافت. وقتی زبان ترنم های پنهانی شب و سرودهای پاکوبان روز را از یاد بردند و کلام واحد و ثابتی بر زبانها جاری ساختند، انسان از انسان بیگانه گردید و قتل و کشتار میان آدمیان آغاز یافت. تنی چند از فرزندان زمین، نزد عابد جنگل نشین شتافتند. و از وی خواستند تا به رهبری و رهنمائی برخیزد و مردم را از چنگال آفت خود ایشان رهایی بخشد.

آن مرد تارک دنیا از جنگل بیرون آمد، به فرمانروایی پرداخت و به منظور فرو نشاندن هرج و مرج روز افزون، خداوندگار خود ازدها را به یاری طلبید. و اما من پیش از بیرون آمدن آن تارک دنیای پیامبر بلا از جنگل، دیار فرزندان زمین را ترک گفتم و در پهنای وادی وسیع اصنام به مقام دورتری رسیدم.

"ثم قست قلوبکم بعد ذلک فہی
کالحجاره او اشد قسوه"

(سپس سخت شد دل‌های تان بعد از آن
پس آنها مانند سنگ اند و بیشتر در
سختی)

منزل دوم در قلمرو بت پرستان

۱- بتان نزدیک به انسان

وقتی از دیار "فرزندان زمین" دوررفتم، روزهای بی شمار در دره های بلند و هموار راه پیمودم. همه جا سرسبزی بود و طراوت، به هرسو رنگپردازی بود و لطافت. شهرک های با صفا را دیدم که در کنار رودخانه ها آباد شده بودند و پلهای معلق و زیبا ساخته از تنه ها و شاخچه های درختان آنها با هم پیوند می داد. معابد کوچک بسیار در هرکنج و کنار ساخته شده بود. مردم از ارواح جویبارها و مرغزارها، پرنده گان و جانوران، بتان کوچکی از سنگ تراشیده بودند و در آن معابد گذاشته بودند و به منظور نیایش و سلام، صبح و شام در پیشگاه آن اصنام، یکسان زانو می زدند و معتکف میشدند. درهای معابد بر روی همگان باز بود؛ نه بتی حقیر و کهنتر و نه معبودی برتر و ممتاز بود. مردم همه در صلح و آشتی به سر میبردند. هر کس معبود مطلوب خود را می پرستید

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

و معبودان دیگر را نیز از خود نمی رنجانیدند؛ و اما کلام ایشان دیگر هستی جهان نبود که در مسیر دگرگون زمان باخویشتن سخن گوید، بلکه زبانهای متفاوت اما ثابتی بود که به منظور راز و نیاز با اصنام گوناگون به کار می رفت.

2- قربانی ستم در پای صنم مبهم

وقتی از دامنه های سبز و بلند آن کوهستان بتان برابر بهم پایین رفتم، در پهنای وادی وسیعی قدم گذاشتم که تا کرانه های دور افق گسترده بود و شهرهای بزرگی در آن در فاصله های خیلی دور از هم قرار گرفته بودند.

رودخانه ها دورتر از آبادیها در بستر ژرف، مطیع و خاموش می خزیدند. و اما پلهای دو کنار رودبار را با هم پیوند نمی دادند. اندرون هرشهر بزرگی که رفتم، فقط یک معبد مجلل و با شکوهی در آن ساخته بودند. اندرون هر معبد ستrgی که پا نهادم، هیکل های کوچک از نقره و طلا در آن دیدم و فقط یک صنم با چهرهء مبهمی را یافتم که در میان همه و بزرگتر از همه با شکوه و جلال، ناشناس و نمایندهء هراس بر مسند بلندی آرمیده بود.

هرشهر باشنده گان هر شهر، ساکنان شهر همسایه را گمراه می گفتند و صنم بزرگ همجوار را رب النوع جهنم می دانستند و در راه ثبوت ادعای خود باهم می جنگیدند. همدیگر را می کشتند و معابد همدیگر را آتش می زدند و از میدانهای کشتار، غنایم بسیار با خود می آوردند و اسیران بیشمار را برده میگرفتند.

و اما اندرون قلمرو هرشهر، نظم ثابتی برقرار بود. رهبانانی گماشته شده بودند تا مردم را به معبد بزرگ بکشانند و در آداب پرستش رهنمونی نمایند.

مردمان آن سامان، جانوران را از شهرهای دور رانده بودند و به دیار وحشت کشانیده بودند. مردم یا پی شکار آنها می رفتند، یا اهلی ساخته سپس به کشتار آنها می پرداختند و یا اسیر گرفته در قفس ها نگهداشته شدند. باشنده گان، زبان

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

جانداران را از یاد برده بودند و فقط یک لسان واحد و ثابتی برای هر لحظه شب و روز و هر فصل و موسم سال برگزیده بودند. و با جانداران هموطن در زادگاه و میهن خویشتن، چون بیگانه گان دشمن به سر می بردند.

و من از شور جوانی روزی برخاستم و به آن مردم چنین گفتم:
ای آدمیان! "شما چگونه خاطرات گذشته گان را از یاد می برید؟ از احوال آن باشنده گان دامان کوهساران، بی خبر می مانید؟ آیا نمی بینید که هم در امتداد زمان راهی از منزل فرزندان زمین تا بلاد شما رسیده است و هم در دور زمان، هم آنجهان و هم این جهان در لمحء واحد، یکسان بر صفحه ابدیت نقش بسته است؟"

اما هیچکس به سخنانم گوش فرا نداد و گفتار من در شب تار دلهای ایشان روشنی معنی نیفروخت. و من هنوز در نیافته بودم که من خود در آن دوران جوانی، از سواحل دریای معانی هزاران هزار فرسخ روانی دور بودم و من هرچند در پهنای وادی اصنام پیش می رفتم، شهرها بیش از پیش بزرگتر می گردیدم، فاصله های بین آنها دورتر می نمود و یگانه معبدها نیز به همان پیمانانه با شکوه تر جلوه می کردند.

روزی درون نیمه تاریک معبد عظیمی پا گذاشتم. از بتان گوناگون در آن اثری نیافتم. فقط یک هیکل بزرگ و ناشناسی را دیدم که چون هیولای غول آسایی، بر مسند برین زیر گنبد لاجوردین نشسته و پردهء شبرنگ ضخیمی سروپای او را پوشانیده بود. همه باشنده گان فقط همان یک صنم پنهان را یکسان می پرستیدند.

و اما این یکتا پرستی؛ دوستی و یگانگی میان باشنده گان بار نیاورده بود. بلکه عام و خاص از آن چهرهء نهانی ناشناس، از ظن خویش تعبیر و تفسیری میکردند و بت خیالی از آن در اذهان خویش می افراشتند. مردم به نام آن یگانه صنم مبهم، صفوف متخاصم در برابرهم بسته بودند. به جای عبادت،

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

باهم به عداوت می پرداختند. بجای دعا و سلام، پرخاش و دشنام از همدیگر می شنیدند.

و من چون می دانستم که عقب آن پردهء شبرنگ چگونه چهره و اندامی نهان است؟ روزی مردم شهر را طلبیدم و گفتم:

ای شهریان! درهای معبد دل‌های خود را بکشاید! روشنی روز را بگذارید تا سایه های سنگین اوهام باطل را از دل آن بیرون راند! آنگاه پردهء ماتم را از روی آن یگانه صنم مبهم بردارید تا حقیقت را دریابید!

این گفتار من، آتشی از خشم میان مردم بیفروخت. کاهنان انجمنی ساختند و به منظور درهم شکستن من همه گروههای دشمن آن میهن متحد گردیدند. مرا بر خاک و خاشاک در کوچه و بازار کشانیدند، با چوب و شلاق زدند، به زنجیر بستند و در زندان تاریکی افکندند. پس از مدتی، شب هنگام مرا از شهر بیرون راندند و در بیابان دور و گمنام رها نمودند.

و من در آن شبستان آلام، در آن بیابان بی نام دریافتم که هنوز از سواحل دریای معنی هزاران هزار فرسخ دور افتاده ام، و پیمودن راه پرخاری و عقب گذاشتن منازل دشواری هنوز در پیش رو است.

3- در معبد خرد خودبین

و من طی آن رهنوردیهای خویش، به آبادیهای دورتری رسیدم. با باشنده گان ناشناستری برخورددم و معبد‌های بیشمار دیگری را دیدم. و اما شگفت تر از همه، روزی در سرزمینی پا گذاشتم که در آن همه بتخانه ها متروک و تهی و بت ها شکسته و ریخته بودند و هرسو بر دیوارها این حروف نقش بسته بود:

{ "آزاده گان روشن؛ به رهنمایی خرد بت شکن

ازین مسکن گذشتند و رهسپار دیار آینده گان گردیدند" }

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

به دنبال آن رفتگان صاحب‌دل، من نیز به سوی آن مرز و بوم نامعلوم شتافتم. در پایان تک و دو فراوان، در قلمرو بت شکنان پا گذاشتم. در آن بلاد، فقط سه شهر بزرگی آباد یافتیم که یکی پی دیگری نزدیک به همدیگر قرار گرفته بودند. جاده‌ء راست و همواری، آن سه مقام بلند را با هم پیوند می داد. و اما با شگفتی دیدم که بیرون هر سه خندقی کنده و حصارى ساخته بودند و درون آن، کاخ بزرگی به پا ایستاده و معبد سترگی سر برافراشته بود. باشنده گان در محنت و خواری می زیستند و راه اطاعت و فرمانبرداری را در پیش گرفته بودند.

از تماشای این احوال دریافتم که بار دیگر، باز به منزل راز دیر آمده ام و محفل سوز و ساز، از دیری است پایان یافته است.

(1)- بت خردخام:

از باشنده گان آن سامان شنیدم که خردمند گوشه گیری، در گوشه یی از شهر تنها نشسته است. من به سراغ وی رفتم مدتی در خدمت او به سر بردم، پرسشهایی نمودم و پاسخهایی شنیدم.

و آن مرد صاحب‌دل، ماجرای آن سرزمین را چنین بیان کرد:

"تیاکان ما بت شکنانی بودند که قاره های وسیع جهانرا تحت فرمان خویش قرار دادند و باشنده گان آترا از زنجیر افسون بت پرستان گوناگون، آزاد ساختند. و خرد بیدار، قافله سالار آنها بود. وقتی اینجا رسیدند، بت شکنی ها کردند، خانه های دل را از وجود بتان باطل پاک ساختند و طرح زنده گی نوین، درین سرزمین ریختند.

و اما باشنده گان بومی، به منظور دفاع از خود به پا نخاستند و در برابر لشکر بت شکنان، مقاومتی به راه نینداختند؛ بلکه از فاتحان به نیکی پذیرائی نمودند،

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

آنرا چون سروان خویش پذیرفتند و به فرمان خرد بیدار، بتان دیار خود را به دست خویشان درهم شکستند.

و اما بامرور زمان؛ خرد، مدح و ثنای همگانرا می شنید، و اندک اندک خویشان را پرسیتد. فاتحان خوشنود و راضی از خود، کم کم در لذتهای خواب آور خودبینی و خودستایی فرو رفتند.

بدینگونه، بت شکنی، رفته رفته، در بت پرستی انجام یافت. در پایان کار، فاتحان بت شکن هزیمت نمودند و مغلوب شدگان بت پرست، پیروزی نهائی را از آن خود ساختند."

پیرخردمند، وقتی سخنان خود را به اینجا رسانید، سکوت اختیار کرد. سپس مرا به سوی تپهء بلندی میان شهر برد که یگانه معبد شهر بر فراز آن بنا یافته بود.

از همه پرستشگاهها، این زیباترین بنایی بود که دیدم. معماران هنرمند نخواستند بودند آنرا با شکوه و با عظمت، سهمگین و پوشیده از تزئین بسازند. بلکه اشکال هندسی صاف و ساده را برگزیده بودند.

آن معبد مکعبی از مرمر بود که مثلثی کامل در پیشانی خویش داشت و آن مثلث، بر ستونهای استوانه یی لطیف انگشت شماری تکیه نموده بود. میان مثلث، تصاویر برجسته یی از آزاده گان دیده می شد که بت پرستانی را زیر پا نموده اند. همه خطوط آن بنا واضح و روشن، اشکال در نهایت کمال، و تناسبات آفرینندهء جمال بودند. و آن هنرنمایی، آدمی را در بهت و حیرانی فرو نمی برد. و با تظاهر قدرت و نیرومندی انسان را در نظر خودش حقیر و ناتوان نمی گردانید، بلکه احساس لذت آرام و خوشی کامل و تام در دل ایجاد می نمود.

پیرمرد گفت:

این است معبد جاودان خرد و این هدیهء زیبایی است که معماران بت پرست

بومی نژاد، به یاد خدمات فاتحان به معبود ایشان تقدیم نمودند. وقتی درون آن بنا رفتم، دیدم همه جا روشن بود. صفائی بدون خودنمائی و ساده گی بدون تزئینات پیچیده و بیهوده در آن حکمفرما بود، فقط یک هیكل در وسط تالار ایستاده بود. از دور زیبا جلوه می نمود، و اما وقتی نزدیک رفتم تمثال زن زشت چهره و درشت اندامی را دیدم که تاجی از شاخهء زیتون بر سر تراشیده نهاده، و عبای بلند و ضخیمی از شانۀ های او پرچین و شکن آویخته بود.

پیرخردمند، وقتی علایم بهت و حیرانی را در چهرهء من دید، لبخندی زد و گفت: و این است بتی را که بت پرستان، از خرد بت شکن تراشیدند و بت شکنان پرستیدند.

آن خردمند صاحبدل آزاده، لحظات طولانی خاموش بود. سپس کلام خود را چنین دوام داد: ای دوست رهنورد! در ایام دیرین، وقتی من با رب النوع خرد آشنا شدم، او هنوز دوشیزهء زیبا و جوانی بود که با هوشیاران می نشست، جشن ها برپا می نمود، مستان را در محفل خود می پذیرفت، و به دیوانگان آشکارا بوسه می داد؛ و آن دورانی بود که هوشیاران حسود، هنوز توان نیافته بودند که درهای دل خرد را به روی مستان ببندند و دیوانگان را از شهر بیرون رانند.

و اما حسادت حاسدان و عداوت بت پرستان، در پایان دوشیزهء زیبا را نگران و پریشان کرد و سرانجام به بستر بیماری کشانید. هوشیاران بومی، طیب و نجومی، شب و روز بر بالین او نشستند و بیمار را داروهای ناشناس خواب می دادند و اجتناب از محافل مستان و شب زنده داران را توصیه می نمودند؛ ولی همه مردم می گفتند که آن بیمار دلدار چون از محافل مستان دور است، از اسارت در چنگال حسادت رنجور است و مرگ بدون چون و چرای الههء خرد، از داروی خواب خواهد بود و در خواب جان خواهد سپرد.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

و دیری نگذشت که آن پرهیز از مستی، دلدار بیمار را بیمارتر ساخت. و آن داروی خواب، او را از پا درآورد و به چنگال فرشتهء مرگ سپرد.

هنرمندان بومی، در ظاهر به منظور خوشنودی فرمانروایان بت شکن و تسلی خاطر آنها، و اما در باطن به منظور انتقام گیری از ایشان، جسد رب النوع خرد را مومیایی کردند، از آن بتی تراشیدند و دراین معبد زیبا و با صفا گنجانیدند.

مستان و دیوانگان، دوستان دیرین و عاشقان راستین الههء خرد از پرستش تمثال زشت و بیجان او سر باز زدند و درون این معبد هرگز پا نگذاشتند. حکیم دلسیاه و گمراهی پدید آمد و اعلام کرد که: "دیوانه گان کسانی اند که از پرستش تمثال الههء خرد سر باز بزنند" و نیز گفت که: "قلمرو خرد از سرزمین عشق از ازل جداست و تا ابد جدا خواهد بود."

بدینگونه دوران آشتی عشق و خرد در شهرستان به پایان رسید و عصر جنگ و دشمنی میان مستان و هوشیاران آغاز یافت.

آن مرد آزاده، لحظه یی سکوت اختیار نمود. سپس داستانرا چنین پایان داد: "و اما ای رهنورد! پیش از جان سپردن و مومیایی شدن آن رب النوع، جوان در بستر بیماری کودکی به جهان آورد و حکیمان بت تراش نام نوزاد را "پیشرفت" گذاشتند. کودک را در آغوش دایهء دیویپکری سپردند که مادر خرد را در زاییدن و مردن یاری کرده بود؛ و آن دایهء دیونهاد را نام "انقلاب" بود.

کودک بی مادر، در آغوش دایهء غول پیکر پرورش یافت و از مکیدن پستانهای مملو از شیرخون آلود او به جوانی رسید؛ از پدر خویش خبری نیافت، خاطرهء مادر را از یاد برد، دایهء اهرمن سرشت را مادر خویش پنداشت، معبدی برای او ساخت و مردم را به پرستش آن آفت طلید. و اما سرانجام چون آن دایه، خود بلای خون آشامی بود، فرزند دلبندهء خود را بلعید. پیرمرد خردمند، داستان خود را در اینجا پایان داد. هردو از معبد خود بیرون

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

رفتیم و لحظات طولانی در خاموشی راه پیمودیم. مرا تا دروازه بیرون شهر همراهی کرد. در آنجا ایستاد و گفت: ای دوست رهنورد! اگر دور از اینجا در سرزمین انسان نشینی، کسی از احوال شهرستان معبد خرد از تو چیزی پرسد، این دو پیام را به گوش ایشان برسان! به آنها بگو: کسانی که بتان سنگ بیجان را در معبدی می شکنند. و اما بتان اوهام باطل را درون کعبه دل نگهمیدارند، خواهی نخواهی آن اصنام دل آرام خود را روزی بیرون از خویشتن دوباره می یابند و از جان و روان می پرستند.

و نیز بگو: بت پرستان وقتی میخواهند بت شکنان را درهم شکنند و نابود سازند؛ از خود بت شکنان، بتان می تراشند و به پرستش آن می پردازند. و بت شکنان راهمواره در راه بت شکنی، پا بر سنگ بت پرستی خورده و بر زمین سجده کنان افتاده اند.

سرانجام با آن خردمند صاحب‌دل وداع نمودم و به دیدار منازل بعدی شتافتم و اما از چهره و سیمای نورانی آن پیر مرد روحانی، دریافتم که روان رب النوع خرد، هنوز زنده است و چون سمندری دایم از خاکستر خویش بر می خیزد.

(2) بت پیشرفت

از شهرستان "معبد خرد" تا "شهر پیشروان"، جاده راست و کوتاهی بود که در چشم برهم زدنی پیمودم. بلاد ظاهراً آبادی بود؛ اما سکوت و خاموشی، به هرسو حکمفرما بود. کوچه‌ها و بازارها را از مردم تهی و خانه‌ها و کاروانسراها را ویران و متروک یافتم.

سرانجام، تنی چند از باشنده گان را دیدم که همه از هر دو پا معیوب بودند و توان آنرا نداشتند تا از جا برخیزند.

پرسیدم: باشنده گان این شهر کجا شده اند؟

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

یکی از آنها آهی کشید و در پاسخ گفت: باشنده گان این بلاد، همه به کشور نامور انقلاب رفته اند و در آن دیار در جوار معبد بزرگ، ساکن گردیده اند. آنها چون پیشروان بودند، به پیش رفتند و ما ناتوانان در اینجا عقب مانده ایم. از کوجه ها و بازارهای متروک و خاموش شهر "پیشروان" گذشتم و اما پیش از آنکه به دنبال پیشروان رهسپار سرزمین انقلاب گردم، به منظور دیدار بت "پیشرفت" به سوی معبد آن شتافتم.

دیری نگذشت که آن معبد از دور نمایان گردید. دیدم از تزئینات پیچیده و بیهوده پوشیده و به زشتی گرائیده بود، تکلف پرستی، بزرگی و عظمت طلبی را جلوه گر ساخته بود.

درون معبد را نیمه تاریکی فرا گرفته بود، طاقها و رواقها بی لزوم و بی هدف، به هرسو سایه های سنگین گسترانیده بودند و در وسط آن، تمثال شگفت و مجردی زیر گنبدی چون تخم مرغ دیوهیکلی، قرار داشت. و آن بت شگفت از سر تا پا مانند مارماهی بود مخروطی نما که در وسط تشت بزرگ و نیلگویی پر از آب بر دم خود راست ایستاده و به سوی گنبد سر برافراشته بود. انجام زیرین آن چون سرسوزن باریک بود و با آن نقطهء باریک بر زمین تکیه داده بود. و آن دم مار مانند و ماهی نما هرچند به سوی بالا می رفت، حجم و ضخامت آن افزایش می یافت. سر آن هیکل، مانند تیری بود که دوبال آن به دو پر ماهی مبدل گردیده بود و دهن آن به سوی بلندی باز بود. تو گویی میخواست سقف را بشکافد و آسمان را ببلعد.

و این شناخت و درکی بود که پیشروان از معبود خویش داشتند، و می پنداشتند که پیشرفت آن نیروی مرموزی است که از مراتب کهنتر و پائین، و ژرفنای زمین و پهنای ابحار، از سر سوزنی آغاز می نماید و بدون قید و بند، مستقیم و نیرومند، در مراحل بلندتر، بزرگتر گردیده و به پهنای آسمان صعود می نماید.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

اقامت من در شهرستان "پیشروان"، زود پایان یافت و دیری نگذشت که انجام پردرد و آلام این اندیشه نادرست و خام را با چشم سر تماشا کردم؛ زیرا غلغله و هیاهوی هول انگیز و خوفناکی از دور می شنیدم و دودها و شعله فشانی های آتش سوزی عظیم و بیباکی را درافق می دیدم. و من به دنبال پیشروان، در پی آن هنگامه مرگبار به سوی شهرستان معبد بزرگ شتافتم.

گرچه راه میان شهر پیشروان و شهرستان معبد بزرگ کوتاه و هموار بود؛ اما وقتی من به آن میدان معرکه رسیدم، طوفان فرو نشسته بود و فاجعه بزرگی به پایان اجتناب ناپذیر خویش انجامیده بود.

شهرستان بزرگ و پهناوری را در خون آلوده و در خاک غلتیده یافتیم. منازل سوخته و خاکستر همه جا را پوشانیده بود. در آن دیار درد و الم، نه از پیشروان خبری بود و نه از زنده جانان اثری. فقط بنای با عظمت معبد بزرگ، چون دیو سیه کوه پیکری در دل ویرانه های دودآلود و در میان سقف ها و دیوارهای شکسته و درهم ریخته، در نیمه روشنی سرخرنگ سیاهی گرا، خاموش ایستاده بود و در مقابل افقهای آفتاب نشست سر به فلک کشیده بود.

تنها باد سرد و سوزانی در میان ویرانه ها اندک اندک می نالید و خاک و خاکستر را در کوچه ها و خیابانها از اینسو بدانسو می کشانید. و من یگانه زنده جانی بودم که در آن شهرستان پهناور، آهسته آهسته می گشتم و رفته رفته تاپای بنای غول پیکر و دیو منظر معبد بزرگ نزدیک شدم. درون آن سرا چون مغاره بزرگ، تاریک، بلند و ژرف بود. ستونهای عریض و رواقهای عمیق در سایه های دودآلودی، از نظر ناپدید بودند. در وسط تالار زرنگار اما شبیه به غار، هیکل هیبتناک و عجیب الخلقه بی، غرق در نیمه روشنی خونین و آتشی، بر مسند بلندی خفته بود. نیم تنه آن موجود هول انگیز شبیه به انسان بود و از نیم تنه دیگر ازدها بود.

بدینگونه، آن آفت جان، سرزمین انسان نشینی را بار دیگر در گرداب ناپایاب

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

گرسنگی جهانخوار خویش فرو برده و در شعله های جهنمی تشنگی خلق سوز خویش به خاکستر مبدل ساخته بود، و خود در انتظار آغاز دوره آفت خیز دیگری، در معبد بزرگ خویش، چشم به راه فرصت دیگری آرام نشسته بود.

رهگذر نیمه شب وقتی داستان "مقام در وادی اصنام" را تا اینجا رسانید، نفس عمیقی کشید و لحظات طولانی خاموش نشست. سکوت ژرفی، آمیخته با بهت و حیرت، و آبتن سوالها و پرسشها بر محفل دوستان حکمفرما گردید. سرانجام آزاده یی از آزاده گان جوان افسون آن سکوت را درهم شکست و پرسید: ای رهگذر! ما هنگامه هایی پیرامون پیشروی و ترقی شنیده ایم؛ اکنون بگو در این ماجرا پیشرفت و ارتقا در کجاست؟

رهگذر در پاسخ گفت: ای دوستان! آن راه درازی را که آدمیان از بلاد "فرزندان زمین" تا معبد بزرگ ازدها پیمودند، نه مرتبه یی به پیش رفتند و نه لحظه یی به عقب گراییدند، نه از نا آگهی بیرون آمدند و نه در خود آگهی قدمی گذاشتند، نه مقام کهتری را عقب گذاشتند و نه در منزل برتری ساکن گردیدند.

آن آدمیان فقط رهنوردانی بودند که در تاریکی پیش از دمیدن صبح به پا خاستند و اما بجای آنکه منتظر فرارسیدن روشنی نشینند، تا راه از چاه تمیز دهند و بجای آنکه در لحظات زودگذر بامدادان، خود را به کلی بیدار سازند و بدینگونه اوهام فریبدهء شب را از خود دور رانند، راه تاریک سفر را در حالت نیمه خواب آبتن رؤیا در پیش گرفتند، ناچار از بیراهه ها رفتند و سرانجام در سرزمینی قدم گذاشتند که طلوع آفتاب از غروب آن فاصلهء زیادی نداشت. به زودی شب بی پایانی فرا رسید و آن رهنوردان، از ترس

اژدهای خودی؛ دفتر چهارم

گرسنگی و تشنگی و از بیم شب فرارسیدنی، به یگانه بنای آبادی نمایی پناه بردند و در معبد اژدها ساکن گردیدند.

و چون قلمرو اژدها دیار خاموشی و فراموشی است و "شبستان نسیان" نیز نام دارد. رهنوردان رنجیده‌یی از پا افتاده، در آن مقام، خطرات سفر را از یاد بردند و در آغاز آن شب بی انجام، منزلگه فردا را فراموش کردند و پنداشتند به منزل مقصود رسیده‌اند.

(3) - بت انقلاب:

وقتی آفتاب خونین و آتشی، از بطن صبح کاذبی سر بیرون آورد و از آغاز روز بدون انجام و مملو از رنج و آلام مژده داد، شهرستان جان چون رؤیای رنگینی پا از منزل شب فراتر نگذاشت؛ در آنجا در سیه چاه دل ناآگاه، برای مدت نامعلومی فرورفت.

و آن آفتاب بیجان و نا انسان، چون اژدهای روایات باستان، دور خود حلقه زده بود، خود را خود می بلعید. از فرط گرسنگی، دندان و چنگال در تن خویشتن فروتر می برد، و از فرط درد، خشم و غضب او افزونتر میگردید. قطرات خون از پنجه و چنگالش می چکید، و شعله‌های آتش از بینی و دهنش بیرون می جهید.

و این بود آنچه او را نام دادند: "آفتاب انقلاب".

سروشی را شنیدم که در بیان حال آن خورشید نام نهاد، چنین می سرود:

اینک اکنون آن فروزان آفتاب انقلاب
سر برآورد اشکارا بی نقاب و بی حجاب
از طلوعش آدمی را صبح هنگام شباب
مژده داده بافغان وزرق و برق و آب و تاب

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

چندتن از گم‌رهان نادرست و ناصواب
مدعی بهر رسالت بی پیام و بی کتاب

رهنورد با خرد چون شد بدانسو رهسپار
دید اندر پای وادی، بیشه‌ها را سنگزار
شهر جان‌ویران بدید و جای بوم و مرگبار
نی شنیدی کس صدای مرغ حق را زارزار
نی ترنم زآبشار و نی غریو جویبار
نی درخت سایه دار و نی چمن، نی مرغزار

اینک اکنون آن فروزان آفتاب انقلاب
سر برآورد آشکارا بی نقاب و بی حجاب
تشنه روح و روان آدمی!
تشنه خون دل خودآگهی!
آتش کنان، آتش زنان، آتش فشان
سرور مطلق چو مرگ بی امان

رهگذر نیمه شب؛ آن رهنورد راه دور، در محفل آزاده گان چنین سخن می
گفت: ای دوستان! من از فاجعه شهرستان معبد بزرگ، داستانهای بیشمار و
گوناگونی شنیدم. دور از آن سر زمین ویران شده، شبی یکی از راویان آواره
چنین حکایت کرد:

"در ایام دهشت خیزی، گروهی از آدم نمایان انسان گریزی، از سمت

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

نامعلومی پدیدار گردیدند، شهر به خواب رفته یی را غافلگیر کردند، پرسشی
نا کرده و پاسخی ناشنیده بر مسند فرمانروایی نشستند.

وقتی خفتگان ساده دل آن سامان، اندکی چشم از خواب غفلت گشودند، در
بهت و حیرت ژرفی فرو رفتند. چه، دیدند گروه انبوهی از موجودات آدم نما
در صفوف منظم و یی هم در کوچه و بازار به گشت و گذار می پرداختند،
غلغله و هیاهو سر می دادند و صدای دلخراش شبیه به زوزه گرگان از حنجره
ها بیرون می آوردند. جشن های مسلسل در میدانهای شهر و ضیافت های
مجلل در کاخ فرمانروائی برپا می نمودند.

و مردم نمی دانستند که آن آدم نمایان خودساز، در واقعیت امر پیشاهنگان
سرباز فوج بلا بودند؛ پرچمداران ممتاز ازدها بودند و سرانجام آن بلای روی
زمین را به سوی سرزمین آزاده گان کشانیدند و آن دیوپولادین را در شهرستان
جان ایشان بر مسند فرمانروایی نشانیدند.

اما پیش از رسیدن دیوپولادین به آن سرزمین، پیش آهنگان سرباز فوج بلا به
مردم از ساختن بهشت برین به روی این جهان خاکی دردآفرین وعده ها
دادند. از رب النوع ناشناسی به نام "انقلاب" داستانها سراییدند، از اعجاز و
کرامات آن مژده دادند و از خشم و غضب آن، مردمان را هراسانیدند. مردم نه
از کرامات اثری دیدند و نه از اعجاز خبری یافتند. ولی آتش خانمانسوزی،
به زودی افروخته شد و جهنمی، شب و روز در دیار آزاده گان ساخته شد. و
آن بهشت موعود در ابرهای تیره فام اوهام و در گرداب الفاظ تهی کلام فاقد
پیام فرو رفت، و هر روز بیش از روز دیگر مغشوش تر و موهوم تر جلوه نمود.
پیشاهنگان فوج بلا ناچارمردم را شلاق زدند، به زنجیر بستند و به سوی آن
بهشت سعادت موهوم به پیش راندند. بدینگونه چون پله امید و آرزو بیش
از پیش سبکتر شد و پله یأس و بیم، رنج و شکنج بی نهایت سنگین تر گردید،
این بارکج هرگز به منزل نرسید.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

و این ماجرای دلخراش و دردناک چنین آغاز یافت: "روزگاری دور از اینجا، حکیم بی خدای گیسو دراز، گوشه گیر و گمراهی، اندیشه فاقد ریشه بی آفرید و آنرا "انقلاب" نامید، و پیشوا و پیمبر گمراهان گردید. پیروان بی نشان و نام، از آن اندیشه خام و ناتمام بتی غول پیکری تراشیدند، و در دل سرزمین وسیع و پهناور؛ اما سرد و تاریکی برافراشتند. خون هزاران بیگناه ناخودآگاه را در پی آن رب النوع جهنمی دشمن آدمی ریختند؛ خانه بیدادی از آه و فریاد مردم و شهر ظلم آبادی از آهن و پولاد ساختند.

و هم پرستان برده صفت دیار آزاده گان به آیین بت پرستی گراییدند، آن بت آدمخوار ساخته دست اغیار را پرستیدند، با پندار محدود و نارسای خویش از آن، هیکل بدریخت و ناتراشتری ریختند و در دل کشور آزادگان افراشتند و مردمان ناتوان را کشان کشان می بردند تا در پای آن رب النوع جهنم، سرسجده بر زمین نهند.

شهرنشینان، هنوز آگاه نبودند که چه آفت سترگی بر سر ایشان فروریخته است. هنوز نمی دانستند که بت انقلاب را سرشت بر آن است تا قلمرو جان ایشانرا یکسره ویران گرداند و در گرداب رنج و عذاب ناپایاب فرو برد، و هنوز در نیافته بودند که آن بلا تشنه جان آدمیان و گرسنه روح و روان آزاده گان است.

و دیری نگذشت که بت انقلاب، نقاب از چهره راستین خویش برداشت و با غرشهای قهر آمیز و جوش و خروش های خشونت انگیز، قربانی های خونین دم بدم و پیهم طلبید.

خدمتگاران جلاد نهاد بت بیداد، مردمان را گروه گروه به زنجیر می بستند، به سوی قربانگاه می بردند و خون گلگون ایشانرا نثار پای رب النوع جهنمی خویش می کردند. ولی آن بلای خلق سوز، هرچند خون فراوانتری می نوشید و آدمیان بیشتری می بلعید، تشنه تر و گرسنه تر می گردید؛ زیرا وی تشنه جان

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

و گرسنه روان آدمیان بود و فرصتی که طعمهء دیگر و بهتری نمی یافت، آن بلای بیداد فرزندان شر و فساد خود را با شور و شوق فراوان می درید. و اما چون بت شکنی در سرشت آزاده گان است، جوانمردان راستین از بنده گی بنده گان بت پرست و از اطاعت به فرمان رهبران بت پرور ایشان سر باز زدند. علم طغیان و عصیان برافراشتند و کاخ بت پرستان را در تهداب آن به لرزه در آوردند.

دیوپولادین بت تراش، از دیدن این احوال در هراس بی پایان اندر شد. بیدرنگ برخاست و به یاری برده گان بت پرست خویش شتافت، تا معبود محکوم به فنای ایشان را از سرنگونی رهایی بخشد و بدینگونه خطرنابودی را از سر خویشتن دفع نماید؛ زیرا مرگ و زنده گی دیوپولادین، به نبودن و بودن همین بت دهشت آفرین بسته است."

رهگذر نیمه شب داستان "بت انقلاب" را درینجا ناتمام گذاشت و اما بعد از سکوت طولانی سر برافراشت و آزاده گان را چنین مخاطب ساخت: ای دوستان! آزاده گان! داستان "بت انقلاب" قصهء درازی است که هنوز پایان نیافته است و اما بدانید که در قفس سینهء متحجر آن بت دهشت آفرین انقلاب، مرغ بال شکستهء معنی زندانی است که از پرواز به سوی عالم بازمانده است و نغمه سرایی در سرزمین آزادی را از یاد برده است.

اگر شما آن هیکل بی روح و روان را درهم شکنید و پرندهء معنی را از اسارت آن زندان جان آزاد سازید، آنگاه خواهید دید که دیو پولادین بیداد و استبداد به دود سیاه مبدل خواهد شد و نسیم روانبخش آزادی آنرا با خود خواهد برد؛ در فضای لایتناهی از هم تلاشی خواهد ساخت و نابود خواهد گردانید.

زیرا بدانید که دیو دهشت را سرشت چون دود زهرآلود است و مانند دود وقتی

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

نیرومند میگردد که در فضای محکم و بسته در چهار دیوار بدون در و دریچه حکم راند؛ چه بدینگونه توان می یابد بیش از پیش تراکم نماید، زهراگین تر گردد و آدمیان را به زانو درآورد و اما چون آن دیو را سرشت استوار بر انزجار و نفرت است نه بر دوستی و محبت، پس از خود نیز بیزار و با خود دشمن است و دایم آماده فرار از خویشتن است. ازینجا وقتی سوراخی در سقف و یا رخنه یی در دیوار آن سربسته حصار پدیدار گردد، آن سرشت از خود منزجر، خواهی نخواهی از خود فرار می نماید و چون دود به سوی بیرون کشانیده میشود و آنجا در فضای نامحدود از هم متلاشی می گردد و نسیم آزادی آن را محو و نابود می سازد و رمز نابودی دیو پولادین همین است. و اما ای دوستان!

اگر میخواهید رمز نابودی دیو بیداد را نیک دریابید تا اسیران زنجیربسته را از زندانهای زیرزمینی بیرون آرید، پس در گام نخست طلسم دیو نفس را بشکنید و خود را از بند خویشتن آزاد سازید؛ زیرا کسیکه زنجیربسته زندان خویشتن باقی ماند، برای دیگران نیز جز زندان روح و تن، چیز دیگری نخواهد پسندید و جز اسارت در چنگال قدرت، ارمغان بهتری نخواهد داشت.

ای دوستان! اگر مایلید دگرگونی راستینی در شهرستان سایر آدمیان به راه اندازید، نخست انقلاب ارزش آفرینی در شهرستان جان خود برپا کنید؛ زیرا آدم نمایان بیخبری که ناخود آگاه از خود بیرون می روند، پرسشی ناکرده و پاسخی ناشنیده کمر می بندند تا احوال دیگران را دگرگون نمایند و میخواهند با پندار ناراست و نارسای خویش بهشتی از روی زمین بسازند، آفت بزرگی برسر آدمیان فرود می آورند.

و بدانید که اینگونه آدم نمایان را جامه وجود از تار و پود اوهام، بافته شده است. پندار ایشان از سعادت انسان نیز فقط وهمی است زاده اوهام. و اوهام، دایم آبتن رنج و آلام اند که روزی خواهی خواهی از بطن آن می زاینند و

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

سرزمین سکون و آبادی را به دست ویرانی و فساد می سپارند. و این موجودات و هم سرشت، خواهی نخواهی آدمیان را به راه وهم پرستی می برند و ناگزیر به زنجیر می بندند و به یاری برخوردارهای قهرآمیز و خشونت انگیز و به زور تازیانه های دردخیز به پیش می رانند. در ظواهر کلام، بهشت برینی می نمایانند ولی در واقعیت انجام، جهنم راستینی می سازند.

ای دوستان! اگر کسی را دیدید که خانه دلی آباد نکرده است و بدینگونه خود در ویرانه یی ساکن است، و اما به منظور آبادی خانه دیگران، با اندیشه فاقد ریشه و خام گام بر دارد، آگاه و مطمئن باید بود که آبادیهای سبز و خندانی به ویرانه های سرد و خاموشی، مبدل خواهند گردید.

اگر با شخصی روبرو گردیدید که تلاش برای صلح و تپش در راه آزادی را فضیلت گوسپندان گفت و کردار خشونت انگیز و برخوردار قهرآمیز را صفت ابرمردان دانست، پس آگاه باید شد که آدم نمایان گرگ نهادی در شهرستان آبادی راه یافته اند، بر مسند فرمانروایی می نشینند و جهنم سوزانی از قلمرو باشنده گان می سازند.

پس ای دوستان! در برابر غارتگران خانه آدمیت و مجانین زنجیرگسیخته قدرت، از تمرد و طغیان هرگز دست بر مدارید، در راه سرمنزله آزادی لحظه یی مکث و درنگ مکنید، و از بت فگنی و بت شکنی فرصتی آرام منشینید؛ زیرا رستگاری در آزاده گی است.

و بدانید که: مادر سرمستی مستان ما، مادر طغیان ما عصیان ما، مادر آزاده گان راستین مادر دل یکی است و آن، انقلاب آگهی است. آگاه باید بود که سرمنزله کجاست! آزادگی در آگهی است و آگهی آزادگی است. انقلاب آگهی سراسر انقلاب دایمی است؛ و آن انقلاب راستین بت افگنی، بت شکنی است.

"ام هل تستوی الظلمت والنور"

(نی نی آیا برابر است، تاریکی
وروشنی.)

گفتار در رموز اسرار

1

رهبر گمراهان

شبی رهگذر در محفل آزادگان نشسته بود. یکی از جوانان پرسید: ای رهگذر! مبلغان شهر ستم، هنگامه بی به نام انقلاب به راه می اندازند و می گویند: "نظام ما دورانساز است! انقلاب ما برگشت ناپذیر است!" بگو مراد ایشان از دورانسازی و برگشت ناپذیری چیست؟

رهگذر در پاسخ گفت: ای دوست! بدانکه آن مجانین مبتلا به هذیان را کلام یکی است و مرام دیگری. آن دورانسازی فقط لفاظی است و آن برگشت ناپذیری، ذلت و خواری. مرام ایشان از "دورانسازی" به راه اندازی عصر دهشت است و منظور ایشان از "برگشت ناپذیری" دوام بی نهایت نظام وحشت است.

آزادهء دیگری پرسید: آن مجانین می گویند: "ما تاریخ می سازیم" بگو تاریخ چیست؟ و آن را چگونه می توان ساخت؟

رهگذر در پاسخ چنین به گفتار آمد: ای دوستان! نه کسی میتواند تاریخ را

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

بسازد و نه تاریخ کسی را. آنانیکه می گویند "تاریخ می سازیم"، تاریخ نمی سازند بلکه از تاریخ چیزی میسازند و در آن تاریخ ساختن، فقط ساختن واقعیت دارد و از تاریخ در آن چیزی باقی نمی گذارند. آنها از حادثات گذشته اعصار، واقعات سازگار به مرام اقتدار را جعل میکنند، از آن بتی میتراشند و نام آنرا "تاریخ می گذارند و آن انقلاب "دورانساز" فقط پریشان خواب زندانساز است که بر هرگروهی از بشریت غلبه کرده است. آینده گان از یاد این خواب پریشان، درین شبستان در زمان خود بر خود بلرزند و اما در روشنی بامدادان خودی، بر آن خواهند خندید.

و اما آنچه را که تاریخ میتوان نامید، راهی است که صاحبدلان و صاحبنظران بت شکن، مستان و هوشیاران آزاده، یکی پی دیگری به سوی منزل نامعلومی می کشانند. در طول راه تاریخ مردگان بازندگان سخن میگویند. آینده گان از گذشتگان پرسشهایی می نمایند و پاسخها میشوند. و اما دهشت افکنان انقلاب رهزنان تاریخ اند که در پیچ و خم راه زمان در کمین می نشینند. رهروان ناخود آگاه را به سوی بیراهه های فاقد منزل می کشانند و در بیابان بی جان، جامهء معنی را از تن ایشان بیرون می آورند.

ای دوستان! من رهنوردان حقیقت جویی را به خاطر دارم که از بیراهه ها رفتند، در بیابان های گمرهی آواره گشتند و خبر دیگری از آن رفتگان نیامد؛ اما یکی از این گمرهان را شناختم که به آبادی انسانان بازگشت و آفت بزرگی بر سر شهریان فرود آورد.

و این است شمه یی از داستان آن پیشوای گمراهان:

در ایامیکه آدمیان هنوز در عصر جدید بربریت پانگذاشته بودند، دانش آموز هوشیاری از استاد نامداری حکمت آموخت و اما درین امر عجله به کار برد

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

و بدون طی مراحل بی شمار، خواست نردبان حقایق را یکبار با جست
جسورانه‌یی بالا رود. چنین بی صبری، ثمر تلخی بار آورد. دانش آموز^۱، پندار
استاد نامدار^۲ را واژگون دریافت و کاخ حکمت را سرنگون آباد کرد.

پیروان این معماری قرار، چون توان آنرا نداشتند تا کاخ بی بنیاد را بر تهدابهای
محکمی استوار نمایند و دیوارهای کج را راست سازند گفتند: "هرکاخ‌ی که
چون کاخ ما بی بنیاد نیست، بی بنیاد است هر دیواری که چون دیوار ما کج
نیست، کج است."

و این گفتار خود آزار را منطق جدلی نامیدند و کلام دهشت آفرینی آفریدند.
استاد نامدار گفته بود: "آگهی‌یی که روان جهان است، در راه رسیدن به
خویشتن، با خود به مجادله می پردازد و به منظور اینکه هستی را در قلمرو
خود آگهی بگنجانند، اندیشه جدلی را بر اشیاء می گسترانند."

شاگرد بیگانه از اسرار، اندیشه استاد نامدار را واژگون دریافت و گفت:
"اشیای عالم در مجادله دایمی با هم اند و این جدل دایمی در آگهی آدمی
انعکاس می یابد."

بدینگونه چون واقعیت بی جان را جاندار پنداشت و موجود جاندار را بیجان
گفت، از بیراهه‌ها رفت و راهی میدان گمراهی شد و هیچ در نیافت که نه
آگهی، هستی بیجانی است که فقط چون آئینه اشیای عالم را بیکاست و کم
منعکس سازد؛ و نه اشیای جهان، جانداران آگاهی اند که با هم به جدل
پردازند.

استاد دورانیش گفته بود: "سرمنزل مقصود، روان خودآگاه است که از
تاریکی‌های شب ماده بیرون آید و در روشنی‌های منزل آزادی مقام گزیند."
شاگرد نزدیکین، منزل روشنی‌ها را خواب و خیال پنداشت، حکمت مادی را

^۱ دانش آموز: مارکس.

^۲ استاد نامدار: هیگل.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

مقام دایمی خویش ساخت. در شب تاریک ماده، فرو رفت و از آن چاه سیاه هرگز بیرون نیامد.

استاد معنی آفرین گفته بود: "رموز حکمت را باید آموخت تا دریافت که روان جهان چگونه در میدان آگهی به سیرو سفر می پردازد، چگونه از مراتب کهنتر به سوی مراحل برتر گام برمی دارد و در مقام آدمیت به سرمنزل مقصود نزدیک می رود."

شاگرد انسانگریز چون از پیام دل آویز استاد سری در نیامد، کلام دهشت خیزی آفرید و گفت: "انقلاب باید آورد، آدمی را دگرگون باید ساخت، بهشتی را به روی زمین آباد باید کرد و مردمان را به سوی آن منزل برتر به پیش باید راند."

این شاگرد تاریکدل؛ شهرهء آفاق شد، سالار فکری ماده پرستان گردید و پیروان فراوان یافت.

وقتی پیروان آن حکیم انسانگریز سالها پس از وی، این کلام دهشت خیز را رهنمای عمل خویش ساختند، هزاران هزار بیگناه ناخود آگاه زیر ضربات تازیانه های بیداد، جان سپردند و کسانی که از این ماجرای هولناک جان به سلامت بردند، دیدند زنجیرهای پولادینی در گردن پای ایشان آویخته شده است. از بهشت خندان خبری نبود؛ اما جهنم سوزانی ساخته یافتند."

و آن حکیم مادی پرست در سرزمینی می زیست که باشندگان آن شهرهای بزرگ و پهناوری آباد کرده بودند، بردگانی از آهن و پولاد ساخته و در خدمت خویش گماشته بودند. و اما مردمان آن سامان، گروهی از هموعان خود را به بردگی در آوردند و از بام تا شام به خدمت آن بردگان آهن و پولاد وا داشتند. حکیم گمراه به تماشای این احوال پرداخت و چون او خود از گروه سروران

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

بود، در حال زار و رقت بار آن بردگان پولادین، نیروی خشمگینی نهفته یافت و دریافت که چگونه آنرا به منظور آبادی و استحکام کاخ جدید سروری و فرمانروایی، به کار برد.

وی مدتی از انظار ناپدید گردید. دوستانش می گفتند که حکیم در کنج انزوایی، تنها نشسته است و مجموعه بی از اندیشه های حکمت مادی را برای شاگردان خود آماده میسازد؛ در واقعیت وی در شب تاریک همین اندیشه، چون شبخ فاقد سایه، سراسیمه ازینسو بدانسو می شتافت.

و اما آن حکیم، راه های دور و دشواری را در پیش نگرفت، در هیچ یکی از اقامتگاههای سر راه توقف نکرد، بلکه بر شاهراه کوتاه و هموار ظلم آباد، گام گذاشت و آنرا با عجله تمام تا انجام پیمود.

وی آن سفر اسرار آمیز را مخفی از انظار به پایان رسانید و از چگونگی آن به کس چیزی نگفت و اما صاحب‌دلان رمز آگاه از گفتار و کردار حکیم، اسرار ماجرای پنهانی او را دریافتند.

گویند روزی طی آن سفر، هنگام آفتاب نشست، شب شهر مجلل و باشکوهی در کرانه های دوردست افق پدیدار گردید. بلندیهایی ساختمانهای از شیشه و پولاد، درخشنده گی گنبدهای لاجوردی و طلایی، چشمان حکیم را خیره ساخت؛ او با عجله بدانسو شتافت و هیچ دریافت که در آن صحرای بی نور، آن شکوه و جلال از دور، سرابی بیش نبود.

وقتی بدانجا رسید، شهرستانی را سراپا ویران دید و ازدهایی در آن خفته یافت و آن آفت روی زمین، شهر سرسبز و خندانی را به بیابان خشک و بیجان تبدیل ساخته بود، همهء باشندگان آنرا بلعیده و خون همه بندگان خود را مکیده بود و اکنون چشم به راه ازدهاپرستان بر خون دیگری از سرزمینهای مسکونی

اژدهای خودی؛ دفتر چهارم

بهتری در کمین نشسته بود.

سرانجام، حکیم شتابزده، در جستجوی پناهگاه راحت و آرامی از بیم دیوگرسنگی در آغوش بلا پناه برد.

باید گفت که من نیز در شهر ظلم آباد، عمری زندانی ماندم و آن زمانی بود که اژدها هنوز همه بندگان خود را یکسره نابود نساخته بود و در لباس حکمران مستبدالعنانی بر مسند فرمانروایی نشسته بود، نظم آهنین در شهر جاری ساخته بود و به نام سعادت موهوم درآینده نامعلوم، از باشنده گان هر دم قربانی می طلبید و پیهم می بلعید.

و اما آن گمراه تاریکدل پنداشت که اژدها در آن ویرانه ها بر گنج نایابی نشسته است و نگهبان خزینه های اسرار عالم است. بی تأمل به اژدها پرستی گزائید؛ سرسجده بر زمین نهاد و عمری در پرستش اژدها به تفکر و تأمل پرداخت.

سرانجام اندیشهء فاقد ریشهء خود را ثبت اوراق نمود؛ آن را "سرمایهء بزرگ" نامید و به شهرنشینان سرزمین خویش به ارمغان آورد، و به آن سرمایهء اندیشهء خام و ناتمام، چون پیامبر کذاب و صاحب رسالت باطلی برای نوعش، به تبلیغ پرداخت و طرح بزرگی از یک شهر ظلم آباد باشکوه تری با زندانهای بلندتر و زنجیرهای محکمتری را ریخت. به آیندگان وعده داد که با نیروی "استبداد بر رنجبران" و بر تهداب رنج و آلام زندگان درحال، بهشتی در آینده از روی زمین ساخته خواهد شد، گرسنگان جهان را طلبید تا دست اتحاد باهم بدهند و به منظور پذیرایی از اژدها آماده گردند.

ای دوستان! این بود داستان حکیم ستم پیشگان، پیشوای گمراهان و رهبر اژدهاپرستان.

و اما بدانید که در جهان هم بت گرایان وجود دارند، و هم بت شکنان، آزادگان

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

راستین بت شکن اند.

ولی در میان بت گرایان، هم حاکمان وجود دارند، هم محکومان و هم حکیمان. حاکمان بیدادگر، همه بت پروراند و معماران خانهء استبداد و شر. محکومان مطیع فرمان، همه بت پرست اند و سنگ و خشتی در دست اند که قصر استبداد از آن آباد می گردد.

و اما حکیمان از دو گروه اند: حکیمان بت تراش و حکیمان بت شکن. حکیمان بت تراش آنانی اند که یوغ بندگی حاکمان بت پرور را به گردن می نهند و حکیمان بت شکن، آن آزاد گانی اند که حاکمان بیدادگر نفس خود را، بردهء خویش می سازند.

و آن حکیم گمراه، بت تراشی بود که حلقهء غلامی ازدها را در گردن خویش آویخت، آن آفت روی زمین را خدایی و سلطهء رنجبران گفت و از آن بلای جان انسان، بتی را تراشید و نام آنرا انقلاب گذاشت.

2

کلام دهشت آفرین

گروهی از آزادگان، شبی به دیدار رهگذر رفتند و از او پرسیدند: ای رهگذر! ما امروز از یکی از رهبران آواره گان شنیدیم که می گفت: "مبارزه ما نه در راه میهن است و نه به منظور آزادی آن از دست دشمن، بلکه مرام ما انجام انقلاب کامل به روی زمین است و کلام ما پیام آن انقلاب راستین است." بگو کلام انقلاب چگونه کلام است؟"

رهگذر در پاسخ گفت:

ای آزاده گان! ای دوستان!

اگر میخواهید از مقام آدمیت دور نروید، کلام دهشت آفرین انقلاب را نیک دریابید. آن کلام را نه به زبان رانید و نه رهنمای عمل خویش سازید. زیرا اگر به زبان رانید، زبان شما به تخته چوبی* مبدل خواهد گردید، سرو صدایی به راه خواهد انداخت، و اماهیچ صوت با معنایی از آن بر نخواهد خاست و اگر آنرا رهنمای عمل خویش سازید، هیچ کردار شما در اختیار شما نخواهد بود و چون بردگان فرمانبردار به کار خواهید رفت.

و آن کلام دهشت آفرین دل آزار از خرد بیزار که نه بر زبان باید آورد و نه رهنمای عمل خویش باید ساخت، چنین است: "انقلاب را به راه باید انداخت، انسان نوی به وجود باید آورد، آدمی را خلاف میل او دگرگون باید ساخت، به زور و تشدد وا باید داشت تا در برابر اهداف انقلاب سر تسلیم فرو آرد و

* اصطلاح فرانسوی (LANGUE DE BOIS) یعنی "زبان چوبی" و مراد از آن طرز بیان آیدیولوژی های سبک شوروی است.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

چون اهداف انقلاب عالی و معیار خیر و شر است، پس هر وسیله‌ی که انقلاب را به پیروزی رساند، نیک است." و اما ای دوستان! بدانید که این کلام دهشت خیز، دسیسه‌ی فتنه‌انگیزی در خود نهفته دارد، و حقایق بزرگی را از انظار می‌پوشاند. فریب فتنه‌انگیز درین است که:

انقلاب را وسیله‌ی جلوه می‌دهد که به منظور رسیدن به اهداف برترین به راه انداخته میشود و اما در حقیقت امر چنین نیست. انقلاب از اهداف خود هیچ جدایی و فاصله ندارد. هدف انقلاب در نفس خود انقلاب است. انقلاب را هدفی است و آن فقط خود انقلاب است. برتر و بالاتر از خود، مرام دیگری را نمی‌شناسد.

دسیسه‌ی وحشت خیز درین است که:

چون انقلاب خواهی نخواهی زور و تشدد است و چون انقلاب هدف خود را در نفس خود دارد، ازینجا انقلاب ناچار است در مقام دهشت ساکن گردد و هرگز نتواند گامی از آن فراتر گذارد. بدینگونه نظام دهشت دایمی بر جان و تن آدمی جاری می‌سازد و قدرت مطلق را بر مسند فرمانروایی می‌نشانند و این قدرت مطلق دهشت آفرین، همان ازدهای روایات پیشین است که بر شهر مسلط می‌گردد و باشندگان ناخودآگاه آنرا می‌بلعد و در خود فرو می‌برد. فساد ژرف اندیشه‌ی انقلاب درین است که:

برتری غایه را دال بر بهتری وسیله می‌داند و می‌گوید: هر وسیله‌ی بدی که در راه مرام مطلوب به کار آید، نیک است.

مطلب این گفتار آشکار است و مراد این است که در راه رسیدن به اهداف مطلوب؛ دروغ و تزویر، عقل و تدبیر گفته خواهد شد، خیانت به همشهریان، صداقت به همدستان همپیمان خواهد بود. دهشت افگنی، سربازی و قربانی به شمار خواهد آمد. جنایت سترگ، خدمت بزرگ پنداشته خواهد شد.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

و اما حقیقت این است که: وسیله نیک می تواند هدف بدی را به سوی خیر و نیکی بر گرداند و اما راه آلوده از شر و فساد، هرگز به مقام خیر و نیکی نمی انجامد، بلکه مرام نیک را به شر و فساد می کشاند.

انقلاب پیشه گان، آن انسان دشمنانی که در تلاش اند آدمی را خلاف میل و اراده او دگرگون نمایند، انسان نوی نمی سازند، بلکه آزاده بی را به برده فاقد اراده مبدل می گردانند. این انقلاب پیشگان، همان رهنزان بیابان زمان اند که در پیچ و خم راه زنده گی در کمین می نشینند، آدمی را از رهنوردی باز می دارند، به سوی بیابان خشک و بی جان می کشانند، و جامعه معنی او را که ارزش انسانی اوست و آن میل و اراده اوست، از تن وی بیرون می آورند.

ای دوستان! من هوشیاران راستینی را دیدم و مستان حقیینی را شناختم که همه به یک آواز می گفتند: هیچ انسانی، هیچ گروه از آدمیانی را چنان اختیاری نیست که به نام اندیشه برتری، مردمانی را تحت فرمان خویش قرار دهند و با زور و تشدد به پیروی از آن اندیشه وادارند؛ زیرا منبعی نیست، و گرهست حاضر نیست که زمام چنان قدرت رستاخیز به نام اندیشه دهشت انگیز را در دست کسی بگذارد و چنین ادعا، دعوی خدایی است که دفن شده گان زیر سنگ های اهرام، آنرا راه انداختند و فرعونان جهان امروز آنرا به منظور استحکام و دوام عصر جدید بردگی به کار می برند.

پس ای دوستان! اگر کسانی را دیدید که آرزو ندارند باید استبداد خانه های آباد ایشانرا با خاک یکسان سازد و نمی خواهند که شهرستان ایشان به ظلم آباد بی نام و نشانی مبدل گردد. به آنها بگویید: هوشیاران پاک اندیشه و مستان عاشق پیشه را در شهر خود ساکن سازید!

آن خردمندان را به پاسبانی شهر بگمارید و مگذارید لحظه بی در خواب غفلت فرو روند و اما بگذارید خانه های نو دم بدم بسازند و از تهداب آبادیهای کهن پیهم خبر گیرند. آن دیوانگان را در زندان میفگنید و از شهر

اژدهای خودی؛ دفتر چهارم

بیرون مرانید. بگذارید در کوچه و بازار به غلغله و هیاهو پردازند و با کودکان شهر بخندند و برقصد؛ زیرا آن شبی که پاسبانان خرد به خواب روند و از پاسبانی دست بردارند و آنروزی که غلغلهء خندهء مستان عاشق پیشه در شهر خاموش گردد، اژدها فرا می رسد، برمسند فرمانروایی می نشیند و از آن هرگز بر نمی خیزد.

و اما بدانید که آن اژدها از سرزمین ناشناسی به دیار انسانها نمی آید، بلکه از گوشه و کنار تاریک دلهای شما برمی خیزد؛ چه هر یکی از شما اژدهایی در خویشتن می پرورانید، اژدهای بزرگی از آن می سازید و به دست خود بر خویشتن مسلط می گردانید.

ای دوستان! بدانید که نیروی اژدها از خون دلهاست.

"کل امة اجل اذا جاء اجلهم فلا
یستاخرون ساعة و لا یتقدمون"

(وهر قومی را موعدی است، وقتی
موعدشان برسد پس نیست تاخیری در
آن ساعتی و نه برگشت.)

3

اسرار

ویرانه ای در بیابان

شبی از شبها، آزاده یی از آزاده گان پرسید: ای رهگذر! گویند دهشت را یک
جهت عمل و کردار است و جنبهء دیگر، نظر و پندار؛ بگو رخ عمل و کردار
دهشت چگونه است و پهلوی نظر و پندار آن چسان است؟
رهگذر در پاسخ گفت:

ای دوست! بدانکه دهشت به دو گونه است: یکی دهشت آنی و گذری و
دیگری دهشت پایدار و بنیادی. دهشت آنی از حالت هیجانی خشم و غضب
بر می خیزد و زود فرو می نشیند و آن عمل و کرداری است که با نظر و پندار
سر و کار ندارد و اما دهشت بنیادی که نام دیگر آن انقلاب است، کردار
پایداری است و بر نظر و پنداری محکم استوار و اکنون من در گام نخست از
عمل و کردار دهشت بنیادی مثالی خواهم آورد. پس اسرار نظر و پنداری را

به شما آشکار خواهم کرد که در تهداب آن کردار قرار دارد. سپس، در آن محفل آزادگان رهگذر چنین حکایت کرد:

زنجیر بسته گان خانه اموات:

مرا روزی در بیابانی، به شهر متروک و ویرانی گذر افتاد؛ آنجا دیوارهای مرمری نیمه ایستاده و بناهای مجلل و باشکوهی درهم ریخته دیدم. به منظور اینکه از ماجرای گذشتگان آن دیار خموشان آگاهی یابم، بدانسو شتافتم و در گوشه و کنار خرابه های از یادرفته به جستجو پرداختم.

روزی در وسط خرابه هایی، بنای باشکوهی دیدم؛ بخشی از سطح زمین فرو رفته و گودال بزرگی تشکیل داده بود. پایین رفتم و در آن گودال به کاوش پرداختم. وقتی سنگها و خشتها را به یکسو می کردم، ناگهان زینه سنگی پدیدار گردید. انجام آن و تاریکی های زیرزمین ناپدید بود.

از پله های سنگی بلند و بی شمار آن، به سختی پائین رفتم. در انجام آن، دهلیز تنگ و درازی بود که به تالار وسیعی می انجامید. از درزها و سوراخهای سقف و دهلیزها روشنی خفیفی به درون می تابید. از هر سوی تالار، دهلیزهای پیچیده و درازی در تاریکیها ناپدید می گردید. در آغاز هر دهلیز، اطاقهای نسبتاً فراخی به هر دو سمت دیده میشد که بسترها، صندلی ها و کرسیها در آن گذاشته شده بود. وقتی اندک دقت نمودم به حیرت مشاهده کردم بر آن بسترها و نیز بر روی زمین سنگفرش، استخوانهای سالم مردگان به هرسو افتاده بود.

در یکی از دهلیزها پیش رفتم، یکسوی آن دیوار سنگی بدون در و دریچه بود و سوی دیگر آن، اطاقهای چون قفس ساخته شده بود که پنجره های ضخیم آهنی آنها از دهلیز جدا می ساخت. از آن پنجره ها، درون اطاقها نگاه کردم، در آنجا نیز استخوانهای فراوان دست و پای، ستون فقرات و جمجمه آدمیان افتاده یافتم. در یکی از دهلیزها، اطاق کوچکی بود که فقط

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

استخوانبندی یک آدمی در آن آرمیده بود. بر پنجره آهنی فشار آوردم؛ بعد از اندک مقاومتی باز گردید و من درون رفتم.

از ساختمان مجموعه استخوانهای دست و پای و ستون فقرات او دریافتم که صاحب آن، مرد جوان و قد بلندی بوده؛ به یک پهلو آرمیده و سر بر تکیه ای گذاشته بود که به خاک مبدل گردیده بود.

چنان و امی نمود که آن مرد، اندک اندک آرام جان سپرده بود. و اما با شگفتی دیدم که در استخوان پای راست او زنجیر درازی آویخته بود و آن زنجیر به میخ آهنی در دیوار بسته بود. در آن قفس، هیچ چیزی دیگری نیافتم، فقط بالای سر مرده، در کنج دیوار، تاقی بود و صندوقچه ای در آن گذاشته شده بود. آن صندوقچه را با خود برداشتم و از قفس بیرون آمدم؛ چون سقفها به هرسویی فرو ریخته بود و دهلیزها را مسدود ساخته بود، نتوانستم همهء گوشه و کنار آن بنای زیرزمینی را ببینم و چون اندک روشنی که از بیرون می رسید نیز رو به تاریکی گذاشت، انجا را ترک گفتم و بیرون رفتم.

در گوشه خلوت نشستم و آن صندوقچه را گشودم؛ دیدم دفتر کوچکی در آن گذاشته شده بود و در آن دفتر یادداشت هایی به شکل روزنامه یی با خطوط نامرتب و خیلی باریک درج بود. و اما بسیاری از اوراق دفتر را حشرات بلعیده و نابود ساخته بود و مطالب زیادی را گذشت زمان محو ساخته بود. بدینگونه تسلسل زمانی روزنامه را به کلی برهم زده بود.

و این است بخشهای دفتر شگفت و حیرت آور نگارندهء ناشناس که از آسیب ایام در آمان مانده بود:

شب نامه ها

به قلم

زنجیر بسته خانهء اموات

بخش اول: زنده گی در زندان*:

روز 12/ماه 8/سال دوم دهشت

هیچ نمی دانم که آیا این اوراق را گذشت ایام به گرد و خاک مبدل خواهد ساخت، به دست باد حوادث خواهد سپرد و نابود خواهد کرد؟ و یا اینکه مسافری آنرا خواهد یافت و به آگهی آیندگان خواهد رسانید؟ زیرا من در ماجرای شگفت و بدون انجامی گرفتار آمده ام و امیدی ندارم به منزل دورتری برسم.

روز 14/ماه 8/....

از روزیکه مرا به این سرا آورده اند، این دفتر سفید را با خامه یی به دستم داده

* (... این نقطه گذاری پی هم علامهء آنست که صفحات دفتر یا بکلی از بین رفته و یا مطالبی محو گردیده است. و عنوانهای سه بخش ("زنده گی از زندان"، "یاد رفتگان"، "وحشت شب افزون") در اصل متن یادداشتها نیست، بلکه به منظور سهولت فهم از طرف راوی بران افزوده شده است.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

اند و گفتند که اعترافات خود را بر آن بنویسم. اما من چون اعترافات به گناهان ناکرده را کار بیهوده می دانستم و اطاعت از اوامر زندانبانان را نیز نمی پسندیدم، طی مدت این دو سال، هیچ سطری بر آن نگاشتم. دایم از خود پرسیدم: "توشتن برای چه؟ و برای کی؟"

چندی پیش، شی استاد رهنمایم را در خواب دیدم. مانند همیشه بشاش و خندان می نمود، و نزدیک آمد، دست بر شانه ام گذاشت و به نرمی و محبت بی پایان گفت: "ای دوست! پیام بزرگ را فراموش نباید کرد!"

از آن لمحہ ببعده پی هم به اومی اندیشم. اندرون مغاره سرد و تاریک لاشعورم، آتشی افروخته شده است و سخنان آن فرزانه چون جرقه های نور از آن بیرون می جهد.

استاد ما می گفت: "زنده گی هر آدمی پیامی است که به سوی منزل آیندگان باید فرستاد. آنچه را که برخی از مردم "معنی زنده گی" می نامند، همین پیام است. اگر کسی آنرا نیک دریابد، معنی زنده گی را چون جزء و معنی هستی را چون کل یکدم خواهد یافت و اما این معنی در قالب الفاظ نمی گنجد و نشاید در چنین قالبی بیان گردد. بلکه فقط اشاراتی به آنسو باید کرد، در کنایه و رمز از آن سخن میتوان گفت؛ زیرا این حقیقتی است که از ژرفنای هستی آدمی بیرون باید جهد، و در عواطف و هیجانات او جاری باید گردد."

وی می گفت: "آگهی از اینکه زنده گی پیامی است و چگونه پیامی!" نه فقط ارزش فکری و ذهنی دارد، بلکه ضرورت عملی و حیاتی است؛ زیرا شاید زمانی فرارسد که آدمیان معنی زنده گی را در شب ماده گم کنند، مایوس گردند و در کائنات خود را تنها یابند. آنگاه آدمیان بیمار خواهند شد و آفت بزرگی بر سرخود فرو خواهند آورد. پس مردانی را آماده باید ساخت تا مشعل معنی را از آسیب تندباد زمان در امان نگهدارند و تا منزل آینده گان برسانند." یاد این گفتار استاد مرا وا داشت تا شمه یی از پیام روان بخش آن صاحبدل

فرزانه را و چیزی از ماجرای زنده گی خود را ثبت این دفتر نمایم؛ زیرا پیشگویی های آن مرد خردمند به حقیقت پیوست و آن زمان هول انگیز چند سالی است فرا رسیده است و اما من از نالیدن و از خود گفتن بیزارم.

گر چه اندر فغان و نالیدن اندکی هست خویشان دیدن

به خدا و به پاکی ذاتش پاکم از خویشان پسندیدن

(شمس تبریزی)

روز 11/ماه 9/ سال دوم دهشت

از چندی است زندانیان بی شماری پیهم به زیرزمین آورده می شوند. آه و ناله و غلغله های زنجیر ایشان تا دیری دردل شب دوام می یابد و نمی گذارد لحظه بی آرام گیرم.

... در اینجا از روشنی روز خبری نیست. فانوس هایی با روشنی آزار دهنده بی در هر گوشه بی افروخته شده است. اختلاف شب و روز را فقط از رفت و آمد پاسبانان در می یابیم.

... بین زندانیان بی شمار این زیرزمینی، ما چند تنی هستیم که در اطاقهای کوچک تنها به زنجیر بسته شده ایم. اجازه نداریم با کس سخن گوئیم و یا بیرون رویم.

فرمانده زندان ما شخص فربهی و غول پیکری است که داریم می خورد و می نوشد و از رنج و شکنج زندانیان لذت میبرد. نام او شرافت است و اما زندانیان، او را "شر" و "آفت" مینامند. وی گاه و بیگاه به سراغ زندانیان می رود، به بهانه بی آنها را زیرپا می افکند، تازیانه و شلاق می زند.

وی روزی به دیدارم آمد. من زنجیری در پا دارم که به میخی در دیوار محکم بسته شده است. با این زنجیر میتوانستم از یک کنج اطاق کوچک تا کنج دیگر روم. وقتی داخل قفس من شد و مرا در حال گردش دید، به آواز بلند و ناخوش

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

آیند خندید، سپس باخشونت فراوان گفتم: اینجا "میدان آزادی" است یا زندان؟

"میدان آزادی" محل زیبا و با صفايي در شهر بود که مجسمه آزادی در آن افراشته شده بود و مردم به منظور تفریح و گردش بدانجا می رفتند. سپس به پاسبانان امر کرد تا زنجیر مرا کوتاه سازند و اکنون با زنجیر کوتاه شده می سازم که به زحمت تا نیمه قفس می رسد.

روز 5/ ماه 17 ...

گرچه من در آغاز هنگامه هولناک، فرصت یافتم که از شهر فرار کنم و در چنگال نظام دهشت گرفتار نیایم. ولی با اختیار خود چنین کاری را نکردم. من می دیدم که همه انسانان بیگناه این دیار، در بند نظام آهنین گرفتاراند و من هیچ دلیلی، هیچ بهانه بی نیافتم که خود را متفاوت و ممتاز از دیگران پندارم و فقط خویشتن را نجات دهم و اگر شهریان را در رنج و شکنج می گذاشتم و می رفتم، مطمئن بودم به آزادی نائل نخواهم آمد؛ زیرا من این حقیقت ساده را دریافته بودم که آزادی واقعی هرفرد، در رهایی و آزادی همگان است و آزادی یک تن فقط برای خویشتن، سرابی است که رهنورد تنها در صحرا می بیند، پی آن می دود و اما هرگز به آن نمی رسد. سرمنز آزادی در قلمرو آدمیان است و اینسو و آنسوی مرز و بوم آدمیت، بیابان خشک و بیجان تا لایتناهی گسترده است که "بیابان لایعنی" نام دارد. ازین جهت، از قلمرو شهرنشینان آفت زده، پا به فرار نگذاشتم و یگانه راه راستی که در پیش گرفتم به همین جا می انجامید.

روز.../ ماه.../ سال سوم دهشت

خوب به خاطر دارم که وقتی مرا گرفتار کردند، در اطاق مرطوب و تاریکی

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

انداختند. شبها و روزها پیهم شکنجه دادند و خواستند تا به گناهان ناکرده اعتراف نمایم، همدستان ناشناسی را نام برم.

در پایان شبها و روزهای دراز بازپرسی و بی خوابی، عددی را بر بازوی راستم با سوزن خال زدند و سپس در اطاق مرطوب و تاریک آرام گذاشتند. آن عدد (20651) بود. روزی مرابه دادگاه کشانیدند.

آنجا قضاتی، عباهای سرخ و درازی پوشیده، برمسند بلندی نشسته بودند. تالار بزرگ و مجلل آن دادگاه به کلی تهی بود. نه سامعی در آنجا بود و نه بیننده بی، نه شاهدی و نه وکیل مدافعی. آنجا بر مسند بلندتر از همه، قاضی بزرگی قرار داشت و سر در گریبان فرو برده بود. دو قاضی کوچکتر از او، در دو طرف چپ و راست او نشسته بودند و با انگشتان دست خود بازی می کردند. شخص جوانی در گوشه دورتر با خشم و غضب، اوراق دفتری را زیرورو می کرد. من نزدیک رفتم و در برابر قاضی بزرگ در پای مسند بلند او خاموش ایستادم. سکوت کامل حکمفرما بود. سرانجام مرد خشمگین، سر برافراشت و با خشونت پرسید: بگو! شماره ات چند است؟

من عددی را که در بازوی راستم خال زده بودند خواندم و گفتم: شماره ام (20651) است.

پرسید: نامت چیست؟

گفتم: طالب...

گفت: طالب چه؟

گفتم: طالب حق.

چین برجین او پدیدار گردیده به دفتر نگاه کرد و گفت: درست است. دفتر به همین شماره و نام است. سکوتی کرد، سپس رو به سوی قاضی بزرگ کرد و گفت: و اما دفتر کاملاً سفید است.

قاضی بزرگ، سر از عمق گریبان بیرون آورد و با بی علافگی گفت:

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

باید چنین باشد.

سپس رو به من کرد و گفت: ای متهم! در شهر ما بی خبری از قواعد نظام جرم است و سرپیچی از آن، جنایت است و اما نظام داد گستر ما هیچ حکمی را بدون همکاری و قناعت متهم صادر نمی کند. تو این دفتر سفید را باخود بردار. جای خلوت و آرامی برایت آماده شده است، در آنجا بنشین و اعترافات خود را در دفتر بنویس. حکمی در مورد خود صادر کن و به من بفرست ... بعد ازین گفتار کوتاه، قاضی بزرگ آهسته آهسته از مسند برخاست و دیگران به دنبال او از در کوچکی بیرون رفتند.

من لحظه یی چند در آن تالار ایستاده ماندم. پاسبانی فرارسید، همین دفتر را به دستم داد، سپس بدینجا آورد و در بین قفس زیرزمینی تنها به زنجیر بست.

روز ... / ماه ... / سال چهارم

از اقامت من درین سرا، دیری نگذشت که اندک اندک دریافتم همهء زندانیانی که مانند من تنها در قفس به زنجیر بسته شده اند، عین عدد (20651) بر بازوی راست ایشان سوزن زده شده است و سرانجام دانستم که به حساب حروف ابجد معنی آن عدد "حبس ابد در زنجیر" است.

بخش دوم: یاد رفته گان:

روز 14 / ماه 8 / سال پنجم دهشت

نام من "طالب حق" است. من به منظور کسب علم و دانش، روزی از سرزمین زادگاه دور افتادهء خویش برخاستم و به سراخ حکیم نامداری که درین شهر می زیست بدینجا آمدم. سالیان درازی را در خدمت آن دانشمند فرزانه به سر بردم و بسا رموز دانش و حکمت را از او آموختم.

شاگردان زیادی دور او گرد می آمدند و اما کسانی بودند که چون رموز

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

تعلیمات استاد را زود در نمی یافتند، می رفتند و راه شهر و مدرسه دیگری را در پیش می گرفتند. دانشجویانی که می آمدند، انتظار داشتند که درسخانه و کتابخانه بی خواهند یافت، در آثار حکما به تحقیق خواهند پرداخت و استاد نامدار، خطابه ها خواهد داد و افکار مشاهیر علوم و فنون را به شاگردان بیان خواهد کرد. وقتی می دیدند که نه درسی است و نه کتابی، نه نطقی و نه خطابی، زود مایوس می گردیدند و می رفتند. و اما کسانی که اندک دیری می ماندند، رموز آموزش استاد را درمی یافتند و راه حکمت را تا انجام می پیمودند. استاد باهر شاگرد تنها بیرون می رفت و طی گشت و گذار در جنگل، و یا کنار رودخانه ها، با او به گفتگو می پرداخت. وی مکالمات را نیز کوتاه می ساخت و وقت بیشتر در سکوت سپری می گردید. استاد می کوشید شاگردان را از استعمال بیهوده کلام باز دارد و وا دارد که روح معانی را در الفاظ محترم شمارند. استاد و شاگرد، بسا اوقات به جای دوری می رفتند و شبانه روزی پیهم در کوه و دره، در جنگل و بیابان به سر می بردند، خسته و گرسنه برمی گشتند. گاهی شاگردان را تنها به سوی وادیها و کوهستانها می فرستاد و یا به منظور انجام کارهای سنگین جسمی به خدمت شهریان و یا روستائیان مامور می ساخت و توصیه می کرد که از لفاظی بپرهیزند؛ نه با خویشان گفتگو کنند و نه با دیگران به مباحثه پردازند.

وی می گفت: "جهان اندرون انسان پر از غلغله و هیاهوی بی پایان است و آن هنگامه درونی، آدمی را نمی گذارد تا صدای راستین روان خود را بشنود و واقعیت جهان را آنچنانکه هست دریابد. اگر شخصی توان یابد که هیاهوی درونی خود را به اختیار خود خاموش گرداند، راه راستین به حقایق شگفتی به رویش باز خواهد شد."

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

روز 12/ ماه 8/ سال هشتم دهشت.

استاد رهنما می گفت: "هیچ فرد انسان مانند فرد دیگری نیست. هر آدمی، جهان مستقلی برای خوداست پس هر فرد را یاری باید کرد تا خود را دریابد و آگاه گردد که در چه مرحله تکامل معنوی قرار دارد؟ کدام راه راست از آن اوست که در پیش باید گیرد؟"

اشتباه بزرگ درین خواهد بود که همه افراد را در یک قالب بریزیم و در یک جاده واحدی به راه اندازیم؛ زیرا دیری نخواهد گذشت که اینگونه افراد خویشان را نشناخته، خواهند پنداشت که حقیقت عالم را دریافته اند و خویشان را نساخته کمر خواهند بست که سایر آدمیان را دگرگون سازند."

وی می گفت: درک معنی زنده گی ضرورت عملی و حیاتی است. دانش و حکمت، وسیله رسیدن به این مرام است و اما کسب حکمت و دانش، فقط آموختن گفتار دانشمندان پیشین نیست، بلکه درک معنی حیاتی و وجودی پندار آنهاست و کسب چنین دانش و حکمت نیازمند آمادگی هاست. پیش ازینکه در آن قلمرو گام گذارید، نخست جسم و تن را آماده باید ساخت و سپس جان و روان را."

روز 14/ ماه ... 9/ سال ...

استاد می گفت:

"در حالت نا آگاهی، جسم و تن حاکم بر روح و روان است. و حاکمیت جسم متکی بر دو اصل است: یکی یافتن راحت و لذت، و دیگری دوری از رنج و محنت. و روان نا آگاه دایم به این امر و نهی تن سرکش سراطاعت فرود می آورد. راه تن پروری را در پیش می گیرد و خویشان را فراموش می کند. رهنوردی ها از آنگونه تلاشی است که اگر فاقد پاداش آنی راحت و لذت جسمانی باشد، تن را اندک اندک زیر فرمان روان قرار می دهد. و وقتی روح

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

زمام جسم را در دست گیرد، آنگاه به نیازمندیهای فراموش شده خویش پی می برد. و بدینگونه آدمی در مرحله دوم آماده گی قدم می گذارد. " در مورد آماده گی روان، استاد ماچنین می گفت: "روان آدمی در سلسله زنجیر عادت گرفتار است؛ عادت به الفاظ و کلمات ثابت و محدودی که فرا گرفته ایم؛ عادت با تصورات و خیالاتیکه آموخته ایم؛ عادت با کردار و رفتاریکه از دیگران تقلید کرده ایم و این زنجیرها آدمی را نمی گذارد واقعیت جهان و انسانرا آنگونه که هست دریابد. انسان ساده دل تصورات خود را واقعیت جهان می پندارد، کلام خود را بیانگر حقیقت میدانند و کردار خود را از آن خود می شمارد. و اما راه به سوی دریافت راستین جهان و انسان، وقتی باز می گردد که آن کلام متوقف گردد، آن تصورات به یکسو گذاشته شود و آن کردار، معلق ساخته شود و در این اقدام بنیادی جسور و خودگذر، شکیا و سخت سر باید بود؛ زیرا چنین تلاش سرانجام پاداش می یابد. درهای روان به سوی خویشتن و جهان باز می گردد و واقعیت کامل و نوی اندرون دل یکدم هجوم می برد، انفجاری صورت می گیرد، عواطف و هیجانات به طغیان می آیند. آنگاه چشمان نابینا بینا می گردد، واقعیت جهان و انسانرا، آنچنانکه هست، در روشنی روز نوین تماشا می کند.

روز 8/ ماه 11 / سال ...

از روزی که این دفترچه را آغاز کرده ام و بر آن شده ام که هم از رویدادهای زندان و هم از سرگذشت زنده گی خویش چیزی بنگارم و هم گفتارهای روان بخش استاد خود را به یاد آرم، جهان اندرون من به کلی دگرگون شده است. هر صفحه یی که می نگارم، می پندارم دریچه یی به سوی میدان آزادی کشودم و درین زندان تاریک و سرد، روشنی گرمی در دلم افروخته شده است و از لابلای این پنجره های آهنین بی احساس و درد، افق آبی رنگ و خندانی

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

را تماشا می کنم.

و اما سایر زندانیان این زیرزمینی بجز چند تن انگشت شمار، همه در گرداب رنج و عذاب ناپایانی دست و پا می زنند. روان ایشان زیر بار طاقت فرسای آلام جسمی از پا درآمده و در شب تاریک یاس و نومیدی فرو رفته است.

بخاطر دارم وقتی من در مرحله آماده گی جسمی بودم، استاد رهنما مرا به سوی کوهها و دشتها می فرستاد. دوبار به چنین رهنوردیهای طولانی پرداختم و اما هر دو بار جز درد تن و خستگی روان، ارمغان دیگری با خود نیاوردم. وقتی بار سوم آماده رفتن شدم، استاد گفت:

"ای دوست! آنهمه خستگی جان و تن را علت این است که توهنگام رهنوردی اندرون خویش باخود به گفتار می پردازی، سرگرم تصورات و تخیلات خود میگردی و به خویشتن و به ماحول خود از دریچه همان تصورات موهوم نگاه میکنی. در نتیجه نه خویشتن رامی یابی و نه جهان دور و پیش خود را می بینی، و در آن دنیای موهوم تصورات، خستگی روانی تو افزایش می یابد و دردهای جسمانی تو به اوج خود می رسد. پس گفتار اندرونی خود را متوقف نما! خیال و تصور را از جسم خود دور ساز! فقط متوجه حرکات خود باش! هرگامی را که می گذاری، در نظرگیر! هر چیزی را که دور و پیش خود می بینی، به دقت تماشا کن! و هیچ تعبیر و تفسیری از آن در ذهن خویش راه مده!"

و با این رهنمایی ها، بار سوم راه کوهها و دشتها را در پیش گرفتم و تلاش ورزیدم سخنان استاد را جامه عمل بپوشانم.

استاد را عادت برین بود که فقط یکبار شاگرد را در رهنوردی او همراهی میکرد و سپس او را تنها میفرستاد. درین سفر اول، شاگرد می آموخت چگونه راه رود، چگونه و در کجا جای خوابی برای خود یابد، از چه آب و در چه فرصتی

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

بنوشد؟ خوردن گوشت جانوران و پرندگان ممنوع بود و اما شکار ماهیان، بخشی ازین سفر آموزشی بود وی به شاگرد می آموخت چسان با دست خالی، ماهی یی را از آب بیرون کشد، چگونه آتشی افروزد و ماهی را بر آن بپزد و چگونه از میوه ها و ریشه های درختان، از برگهای خوشبو و خوشمزه گیاهان، خوراک به دست آرد. نشان می داد چه گیاهی زهر دارد و کدام برگها را اگر در آب بجوشانیم، از نوشیدن آن به خواب می رویم و یا از نوشیدن آن تندرستی به وجود می آید. شاگرد می آموخت چگونه از گزندگان در امان ماند و زهر خزندگان را از خود دفع کند و چه برگ و ریشه یی، داروی کدام درد است.

و من به رهنمایی استاد، سومین دور رهنوردی های خویش را آغاز کردم. روزها از کوههای بلند بالا رفتم، از جنگلهای انبوه گذشتم، دره های طولانی را پیمودم، از رود خانه های خروشان عبور کردم، دشتهای وادیهای پهناور را عقب گذاشتم و شبها در دل مغاره ها و یا زیر سنگی جای آرام می یافتم. اندک اندک با گرسنگیها و تشنگیهای طولانی خو گرفتم. راه رفتن، خوراک به دست آوردن و جای خواب یافتن مرا چنان سرگرم خود نگه میداشت که فرصت اندیشیدن را نمی یافتم. راستی هم درین رهنوردی، شکلها و رنگهای گوناگونی را بار نخست تماشا کردم که هرگز تصور آنرا نداشتم. جانوران و مرغان بوقلمونی را دیدم که هرگز ندیده بودم. درد جان و رنج تن، آهسته آهسته رو به کاهش گذاشت و جسم خود را بیش از پیش سبکتر حس می کردم.

و اما روزی از روزها، نزدیک غروب آفتاب، درد و رنج همه، رهنوردیها یکدم چون صاعقه یی بر سرم فروریخت و در پای درختی در زیر سنگی غلتیدم و از هوش رفتم.

وقتی به خود آمدم، دیدم که ابرهای قیرگونی، کوهها و جنگلها را فراگرفته

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

است و دیری نگذشت که باران چون سیل سرازیر گردید و غرش مهیب رعد، زمین را به لرزه در آورد. و این هنگامه عظیم تا دیری در دل شب دوام یافت. از سروپایم آب فرو میریخت. شب ترسناکی بود و من ازهراس ناشناس و سرمای شدید پیهم می لرزیدم. در آن شب هول انگیز و دردناک، اراده کردم که دیگر ازین رهنوردیهای محنت بار و بیهوده دست بردارم و در روشنی صبح به سرزمین انسان نشین دورتری روم و نزد استاد خود برنگردم.

نمی دانم چه پاس از شب باقی مانده بود که غلغله و هیاهوی باران و طوفان رو به آرامی گذاشت و من در خواب سبکی فرو رفتم. در آن حالت نیمه خواب و نیمه بیداری، ناگهان نغمهء روانبخش پرندهء ناشناسی به گوشم رسید. چشمان بسته، لحظات طولانی به آن گوش دادم و در احساس لذت شگفت و ژرفی فرو رفتم. وقتی چشمان خود را آهسته آهسته کشودم، جهان را به کلی دگرگون یافتم.

قله های بلند و پوشیده از برف سلسله جبال دور، در روشنی طلایی رنگ آفتاب برآمده می درخشید. جنگلهای انبوه، شسته و پاک در جامهء سبزنیلگون در برابر آن نور آسمانی ایستاده بودند و در حال نیایش درخویشتن فرو رفته بودند. زیر پایم، ابر غلیظ پرده های سفید ضخیمی بر سر رود خانه گسترانیده بود و از عقب آن پرده های موج از ژرفنای دره، شرشر یکنواخت و دلنواز آبهای مست و غلتان رود خانه به گوش میرسید. نسیم سحرگاهی، در لابلاهی درختان کاج نرمک نرمک زمزمه میکرد و شاخهای درختان از تماس آن در لذت بی پایان، اندک اندک به خود می لرزیدند. قطرات شبنم، درمیان برگها، چون ستارگان، می درخشیدند و یکی پی دیگر بر زمین می چکیدند و عطر شگفت و ناشناسی که آلام جان و تن را آرام می کرد، از گیاهان وحشی و گلهای خودروی هررنگ، به مشام می رسید و در برابر این پس منظر معطر و با شکوه، مرغ کوچک و رنگین در نزدیکی من بر شاخهء درختی نشسته بود

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

و به آواز بلند به ترنم ملکوتی خویش دوام می داد. در آن لحظه، تصویر بی نظیری دیدم که در آن رنگها، بوها و شکلهای مختلف، صوتهای حرکتها و سکونهای گوناگون به کلی هماهنگ و همپیمان، همساز و همراز بودند. در آن بامدادان اسرار آمیز و حیرت انگیز پنداشتم که مرغان و جانوران، جنگلها و رودخانه ها، صخره ها و دره ها، وادیها، بیابان ها، زمین و آسمان همه یک موجود زنده و واحدی است که نفس می کشد و میخواهد با من سخن گوید. بار نخست احساس کردم که من خود جزء کوچک یک هستی بزرگی می باشم که از نفس کشیدن آن نفس می کشم و از تپیدن قلب آن میتپم و از لرزیدن وجود آن می لرزم. من این هستی را درخود نهفته داشتم و اما از آن بی خبر بودم. این هستی در وجود من به گفتار می آمد ولی من ندای آن را نمی شنیدم. و اینک آن مرغک نغمه سرا، قاصدی بود و ماموریت یافته بود تا پیام ناشناسی را در گوشم بگوید و از خودم به خودم خبری رساند. از تماشای آن احوال، چنان به هیجان آمدم که از فرط لذت و خوشی نامعلومی، بی اختیار سیل اشک از چشمانم سرازیر گردید. وقتی خورشید از افق سر بیرون آورد، دانستم که درجهان شگفتی قدم گذاشتم. واقعیت دیگری را دریافتم و زنده گی نوی را آغاز کردم. واپس نزد استاد رهنما شتافتم. و اما این بار دستخالی بر نمی گشتم. وقتی ماجرای آن شب هولناک و آن صبحگاه حیرت انگیز را به وی حکایت کردم، لبخندی زد و گفت: "ای دوست! بدانکه گام کوچکی به سوی منزل روشنی ها برداشتی. دریچه دلت اندکی نیمه باز گردید و تو از چاک باریک آن لحظه بی بیرون را تماشا کردی و اما اگر همه درها و دریچه های دل را بکشایی و خود نیز از قلعه خویش بیرون آیی، جهانرا تماشاخانه شگفت تری خواهی یافت."

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

روز 5/ماه 4/سال هشتم دهشت.

هیچ تصور نمی کردم که جسم فانی و ناتوان انسانی، چنین نیروی مقاومت نهانی در خود داشته باشد و اکنون یقین یافتم که با اندک نان خشک و آب، میتوان سالها زنده باقی ماند. طی این مدت درازی که تا حال سپری شده است، زندانیان بی شماری نو آمدند؛ بسا به کشتارگاهها کشانیده شدند و بسا از یاس بی پایان و یا از دردهای جسمی بی درمان، جان سپردند.

من با زنجیرهای دایمی که در پا دارم، خو گرفته ام. احساس مزاحمت زیادی نمی کنم. تن من خیلی سبک شده و صلح و آرامش ژرفی بر روانم بال گسترانیده است.

حق، به جانب استاد ما بود که می گفت: "جان و تن را آماده باید ساخت تا بتوان معنی زنده گی را دریافت و پیام بزرگ را چون مشعلی تا منزل آینده گان رسانید."

روز 5/ماه 6/سال هشتم

در آن ایامی که صلح بود و آزادی، آرامی بود و آبادی، استاد دانشمند ما گاهگاه پیشگویی های شگفتی می کرد و به شاگردان از پیشامدهای هولناک و غیرقابل باور در آینده سخن می گفت. وی گاهی چنین لب به سخن می کشود: "روزگاری فرا خواهد رسید که گروهی از مردم به مرض روانی خطرناکی مبتلا گردند و آفت بزرگی را بر سر جهان انسانیت فرود آرند. آدمیانی پدید خواهند آمد که یا راه معنی را هیچ درپیش نگرفته اند و یا نیافته اند و یا در جستجوی آن از بیراهه ها رفته اند. در نتیجه مایوس شده و خواهند گفت: "چون جهان معنی دیگری و بهتری وجود ندارد، پس ازین دنیای خاکی بهشتی باید ساخت." و بیماری آنها از همینجا آغاز خواهد یافت؛ زیرا این پندار مادی

گرا، چون از موجودیت یک هستی معنوی مطلق ما فوق انسان انکار می کند و مطلقیت را درین جهان خاکی میجوید، عاقبت آنرا در کسب قدرت نامحدود می یابد. بدینگونه، جنون قدرت گسترش خواهد یافت و آن مجانین قدرت مطلق تلاش خواهند ورزید جهان آدمیت را در قالب تصورات هذیانی خویش بگنجانند و چون مرام ایشان غیرانسانی و ضد سرشت معنوی آدمی است، ناچار در راه نیل قدرت مطلق وسائل غیرانسانی را به کار خواهند برد و از آن وسایل شوم؛ یکی نفرت خواهد بود، دیگری دهشت، و سومی جنایت. نفرت و بدگمانی، میان مردم ایجاد خواهند کرد تا آدمیان دشمن همدیگر گردند و انسان از انسان بیگانه شود و این مردمان بیگانه از انسان به سهولت در دایره هذیان مجانین گرفتار خواهند آمد.

دهشت دائمی جاری خواهند ساخت تا هر فرد، سرگرم خود و سرگرم دفع خطر از جان خود باشد و هرکس از هول جان، یوغ قدرت مطلق را به گردن نهد. "مجانین قدرت کل اختیار توسط جنایت به شمار پیروان خود خواهند افزود. بدینگونه که آدمیان بیشتر را شریک جرم خود خواهند ساخت، و آن بیچارگان از بیم مجازات آیندگان با گروه مجانین فرمانروا نزدیکتر خواهند شد و به منظور امنیت کاملتر خود، قدرت ایشانرا بیشتر استحکام خواهند بخشید." بعد ازین گفتار استاد چنین توصیه می کرد: "در برابر چنین آفت بزرگ، فقط از شکیبایی، صبر و آرامش روحی کار باید گرفت. تصورات هذیانی آن مجانین را جدی نباید گرفت و پی حقیقت و خطای آن نباید رفت. کلام بی جان آن ها را بر زبان جاری نباید ساخت، و از اوامر و نواهی آنها پیروی نباید کرد؛ زیرا اگر شخصی در حرارت تب شدیدی می سوزد و هذیان میگوید، هیچکس آن بیمار را مورد نكوهش قرار نمی دهد، با وی به گفتگو و بحث نمی پردازد و خواسته های هذیانی او را برآورده نمی سازد، بلکه با نرمی و مهربانی می کوشد تا بیمار را در اعادهء صحت یاری نماید."

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

و نیز می گفت: "در آن گرو دار، نفرت وانزجار را هرگز به دل راه نباید داد؛ زیرا نفرت ریسمانی است که دشمن به دست آدمیان خواهد داد تا خود را خود توسط آن به دار آویزد. اگر از نفرت کار گیرید، پیش از اینکه آسیبی به دشمن رسانید، خانهء خویشتن را ویران خواهید ساخت. فقط محبت ژرف و بی پایان بدون تبعیض و امتیاز، دور از بیم و ترس آدمیان را از آن خواب پریشان بیدار خواهد ساخت و بس."

و این بیت را می خواند:

استیزه مکن مملکت عشق طلب کن کاین مملکت از ملک الموت رهاند

روز 5/ ماه.../سال...

ما پیشگویی های آن دانشمند فرزانه را با گوش دلها می شنیدیم و آنرا بخاطر می سپردیم و اما در آن ایام صلح و آرامی، حقیقت گفتار او را نیک در نمی یافتیم.

سالها بعد، وقتی آن خردمند صاحبدل، از دیری در آغوش خاک آرمیده بود، شبی ناگهان هنگامه یی به راه افتاد. وقتی روز فرارسید، باشندگان حیرت زده دیدند که مردان مجهول الهویه، زمام امور شهر را در چنگال گرفته اند. و آن بیگانگان خودنما، از ساختن بهشتی بر روی زمین وعده دادند و کلام متحجر و ناشناسی را بر زبانها جاری ساختند. طوفان دهشت و نفرت به زودی فرارسید. هزاران هزار آدمی به زندانها رفتند و هزاران هزار دیگر در شکنجه ها جان سپردند.

و ما چند تنی از شاگردان، آن پیام ساده و کوتاه استاد را به گوش هرکس می رسانیدیم. مردم به دقت می شنیدند، آنرا به سرعت در می یافتند و بدون تاخیر، جامهء عمل می پوشانیدند. تخم آن اندیشه دردلها کاشته شد و یقین دارم که صد ها تن گمنام آنرا به ثمر خواهند رسانید و به دست آیندگان خواهند

سپرد.

در آن ایام سیلاب دهشت روز افزون، من نیز شبی گرفتار آمدم و سرانجام به این زندان زیرزمینی رسیدم.

بخش سوم: وحشت شب افزون

روز 8/ماه 2/سال دهم دهشت

از چندی است که احوال عالم بالا رو به دگرگونی گذاشته است. چنان می نماید که در جهان بیرون از زیرزمینی ما، حادثه بزرگ و وحشتناکی در جریان است.

هیاهو و غرش رعدآسا از دور به گوش می رسد و صدای انفجارهای عظیم، زیرزمینی ما را پیهم می لرزاند. پاسبانان، بیحد سراسیمه و مشوش اند و اما از چگونگی آن احوال به زندانیان چیزی نمی گویند.

طی این دو روز اخیر، غرش و هیاهوی بیرونی، همچنان به شدت دوام یافت. نه پاسبانان از ترس بیرون رفتند و نه کس از بیرون به سراغ زندان آمد و ما هنوز نتوانسته ایم چگونگی آن هنگامه را دریابیم.

روز 12/ماه 2/...

امروز انفجار بزرگی بالای زندان زیرزمینی ما به وقوع پیوست. همراه با آن غرش مهیب، فروریختن بناهای سرزمین را شنیدیم. سپس سکوت کاملی حکمفرما گردید. از شدت آن انفجار، سقف و زمین لرزید، درزهای عمیقی در دیوارها پدیدار گردید و حتی میله های آهنی پنجره های ما کج و خم شد. پاسبانی چند، به منظوردریافت احوال بالا رفتند و اما زود برگشتند. از چهره های وحشت زده ایشان آشکار بود که حادثه خیلی ناگوار و هولناکی رخ

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

داده است.

گفتند: "زیرزمینی زیرکوه توده های خشت و خاک مدفون گردیده و راه بیرون رفتن به کلی مسدود شده است و اگر کسی از بیرون به سراغ ما نیاید و راه را از بالا باز نکند، ما هرگز بیرون رفته نخواهیم توانست و به زودی جان خواهیم سپرد."

از شنیدن این خبر، همه باشندگان زندان در بهت و حیرانی ژرفی فرو رفتند. زندانیان از زندانبانان پیهم چگونگی آن هنگامه را می پرسیدند و اما پاسخی نمی شنیدند.

چند روز متواتر، همه زندانیان و زندانبانان، یکسان دست اندرکار شدند تا راهی به سوی بیرون بازگردد. و اما از ناتوانی های جسمی و نبودن آلات و افزار مناسب، کار به جایی نینجامیده اکنون همه از تلاش بیهوده دست کشیده اند؛ مایوس و متحیر در هر گوشه و کناری افتاده اند.

فرمانده زندان، حواس خود را به کلی باخته است. ازینسو بدانسو می دود. با خود به صدای بلند سخن می گوید و اوامری در خلأ صادر می نماید؛ چون از رهایی خویش به کلی مایوس شده است، بیشتر از همه معنویات خود را از دست داده و زبانش بی اختیار چنین به گفتار آمد:

"ما می دانستیم که نظام، دهشت و وحشت ما انجام فجیعی خواهد داشت؛ اما هیچکس از هول جان، اقرار به گناهان نمی کرد. نظم کل اختیار ما قلمرو دهشت را تا سرزمین های دور جهان گسترانید و گرسنگی و قحطی را بر مردم مسلط گردانید. اما نمی دانم چه پیش آمد که همه گرسنگان و رنجدیدگان یکدم عصیان کردند. کار فرمایان بی شماری را به قتل رسانیدند و لشکرهای نظام ما را از هرسو به عقب نشینی و فرار وا داشتند. و شگفت تر از همه اینکه اندرون قلمرو نظام، مردم خودما شورش ها و آشوب ها بر پا نمودند و از

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

چندی بدینسو، شهر بزرگ ما را خطر هجوم شورشیان تهدید نمود. فرمانروایان ما آماده شدند تا به مخفیگاه‌های ویژه و مستحکمی که قبلاً برای خود ساخته اند، پناه بردند. و اما فیصله کردند که پیش از آن، شهر را به کلی ویران کنند تا دشمن از آن سودی بر ندارد. و نیز بدینگونه علایم و شواهد جنایات به کلی محو و نابود گردد و ما باشنده گان زیرزمینی، از آنگونه شواهد جنایاتی هستیم که باید زیر خاک مدفون گردیم و هیچ انسانی از احوال ما خبری نیابد. از شنیدن این گفتار فرمانده، همهء پاسبانان بر افروختند و گفتند او دیوانه شده است و هذیان می گوید.

بعد از آن روز، اختیارات خود را به کلی از دست داد، دیگر هیچ کسی به وی اعتنایی نمی کند؛ او اکنون ناتوان و بیمار، خاموش و بی حرکت در گوشه‌ی افتاده است.

روز.../ماه.../سال...

چون ارتباط ما با عالم بالا قطع گردیده است، نه کسی درون می آید و نه بیرون می رود، تفاوت شب و روز نیز دشوار گردیده است. نمی دانم چه مدتی از مدفون شدن ما در زیرزمینی گذشته است؟

شنیدم زندانیان دهلیزهای دورتر، شورشی بر پا کردند. همهء نگهبانان از آنجا فرار کرده آن دهلیزها را به کلی مسدود ساخته اند و زندانیان آنجا را به حال خود گذاشته اند و همه به بخش زندان ما پناه آورده اند. و اکنون در اینجا شمار پاسبانان تندرست و مسلح به سه برابر تعداد زندانیان، افزایش یافته است.

بعد از مسدود شدن راه بیرون، نظم و انضباط زندان به کلی برهم خورده است. پاسبانان اعتنای زیادی به زندانیان نمی کنند. زندانیان بدون قید و بند با هم می نشینند و با هم سخن می گویند.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

دیروز پاسبانی، زندانی بی را با زنجیرهایش، تا قفس من رسانید. وقتی نزدیک آمد، شناختم که او دوست دیرین من "روحانی" است. ما سالها همدرس بودیم. او شاگرد ممتاز استاد چراغ محفل دوستان بود. وی در آغاز دوره دهشت گرفتار آمد و ناپدید گردید. گمان بردیم از بین رفته است و اکنون بعد از سالیان دراز، همدیگر را می دیدیم. روحانی بسیار لاغر شده بود و ریش انبوه، رویش را می پوشانید و اما روان بیدارش در دو چشمش، بیش از پیش می درخشید. خوراکهایی به من داد که دوست پاسبانش به وی آورده بود. باهم نشستیم، لحظات طولانی خاموش بودیم و به همدیگر می نگریستیم. سپس آهسته گفتم: آن همه پیشگویی های استاد به واقعیت پیوست و اکنون گمان نکنم ازین گودال جان به سلامت بریم.

گفت: هر دو سخت راست است و اما پیشگویی دیگر آن خردمند را که جامهء عمل پوشید، از یاد بردی.

گفتم: کدام؟

گفت: وی می گفت که نظام دهشت آفرین، نمی تواند عمردرازی داشته باشد؛ زیرا آنطوری که شر و فساد می گستراند، فساد را در بطن خود نیز می پروراند و دیر یا زود این فساد درونی، آنرا نابود می سازد.

راستی، آن فرزانه به حقایقی راه می یافت که ما از درک آن عاجز بودیم.

پرسیدم: ای دوست! بگو آیا در اوراق دفترت چیزی نگاشته یی؟

گفت: آری!

گفتم: چه؟

گفت: اعترافات!

از شنیدن این پاسخ، خیلی متحیر شدم. وی بعد از لحظه سکوتی افزود: آنگونه که قاضی دادگاه خواسته بود، اعترافات خود را در آن نگاهشتم و حکمی در مورد خود صادر کردم و اما در... واقعیت امر، آن اعترافات شخصی

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

من نیست. بلکه من خود را بجای... یکی از کار فرمایان دهشت افکن قرار دادم. همهء جنایات او را بیان کرده ام. و مجازاتی برای آن اعمال تعیین نموده ام. یقین که اگر قاضی آنرا بخواند، درمی یابد که این همه اعترافات از خود اوست و آن حکم در مورد خود وی صادر شده است.

گفتم: چه حکمی را صادر کردی؟

گفت: عین مجازاتی را که من و تو می بینیم. یعنی حبس ابد در زنجیر. بار نخست بعد از سالهای دراز، از تهة دل خندیدیم.

پرسیدم: دیگر چه نگاشتی؟

گفت: احوال همهء شکنجه دهند گانی را که دیدم، یکی پی دیگری بیان کردم و کوشیده ام تا پرده از اسرار درون تاریک آنها بردارم. به ویژه من درین مدت پیرامون فرمانده زندان، بهترین نمونهء شر و آفت، اطلاعات بسیار ازین طرف و آن طرف گرد آوردم. سپس سرگذشت زنده گی او را از آوان کودکی تا حال به شکل حکایتی در آوردم. و خواستم که این سرگذشت شخصی، برچگونگی بروز نظام دهشت وی، رموز گسترش، استحکام و فساد ژرف درونی آن، روشنی افکند.

سرانجام پاسبان جوان "روحانی" را به قفسش واپس برد.

از دوستم "روحانی" دیگر هیچ خبری نیامد. می ترسم آن دیدار، واپسین دیدار من و او بود.

حال زندانبانان، ویرانتر و دلخراشتر از احوال زندانیان است. مسدود شدن راه بیرون رفتن، بدون شک، زندانیان را مایوس و اندوهگین ساخته است. و اما زندانبانان را اندک اندک به سرحد جنون کشانیده است.

ذخایر زیرزمینی مواد خوراکی را نگهبانان برای خود نگهداشته اند و به زندانیان دیگر هیچ خوراکی نمی دهند. و اما هنگام بخش آن مواد، میان خود

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

به جنگ و ستیزه می پردازند و چون گرگان گرسنه برهمدیگر حمله می برند و لقمه از دهن یکدیگر می ربایند.

چراغهای زیرزمینی روشن اند و مواد سوخت فراوان دارد. هوای تازه از درها و سوراخ های نامریی سقف ها و دیوار، می گذرد و اندرون جریان می یابد. واز تصادف شگفت، لوله آب زیر زمینی قطع نشده است و آب آشامیدنی، هنوز جاری است.

زندانبانان همه ذخایر مواد خوراکی را به سرعت بلعیدند و چیزی به جا نگذاشتند. اکنون مبهوت و متحیر، به هرسو غلتیده اند و اما از رهایی به کلی نومید نیستند. انتظار دارند، کسی سرانجام از بیرون، راه را خواهد کشود.

ما زندانیان، همه خیلی ها ناتوان شده ایم. با دردهای گرسنگی می سازیم و کمتر حرکت می کنیم تا نیروی جسمی بیهوده به مصرف نرسانیم.

روز.../ماه.../سال...

باشنیدن خبر سقوط نظام دهشت، صلح و آرامش تام بر دلم حکمفرما گردیده است. نه احساس اندوه می کنم و نه یأس، نه درد جسمی در خود سراغ می بینم و نه رنج روانی، نه ندامت و پشیمانی؛ می پندارم سرانجام، بشریت در دوران عشق و دوستی راستین پا خواهد گذاشت و زمان صلح و آزادی نوین آغاز خواهد یافت و آینده گان، مازندانیان و آن زندانبانان و هزاران هزار عذاب دیدگان و عذاب دهندگان را که همه قربانیان بی گناه بلای بزرگ بودیم، سزاوار ترحم و محبت خواهند دانست.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

روز نامعلوم / ماه نامعلوم...

امشب، (هیچ نمی دانم که آیا در عالم بیرون، شب است یا روز؟) خلاصه، امروز حادثهء خیلی شگفت و ترسناکی، در زندان زیرزمینی ما رخ داد. فرمانده زندان ما که از بیماری نامعلومی، در گوشه یی بی حرکت افتاده بود، ناگهان جان داد. زیردستانش جسد او را با تشریفات خاصی برداشتند. شستشو کردند و بر بستری در وسط تالار گذاشتند و خود حیران و پریشان خاموش و بیحرکت دور جنازه ایستادند.

زندانیان نیز اجازه یافتند که دورتر خاموش بایستند و مراسم احترام را به جا آرند.

بعد از ساعتی همه خسته شدند و نمی دانستند چه کاری را انجام دهند. درین فرصت، جلاد زندان که مرد تنومند و زشت هیكلی است، سکوت را شکست و همقطاران خود را چنین مخاطب ساخت: "رفقا! این جسد بی جان، دیگر آن فرمانده مهربان ما نیست، بلکه فقط تودهء گوشت و پوست و استخوانی است که عقب گذاشته و خود به عالم دیگری پرواز کرده است. و اکنون کار ابلهانه یی خواهد بود که این جسد را در سیه چاه اموات اندازیم و خوراک کرم ها سازیم؛ زیرا این کالبد می تواند خدمت بزرگی برای ما انجام دهد و باعث دوام زنده گی ما گردد..."

در مرحلهء نخست، کس به وضاحت درنیافت که منظورش چه بود؟ وی همقطاران خود را از نزدیک میت دور ساخت، رفت و تختهء چوب همواری آورد و میت را از بستر برداشت. آن تخته چوب را بر بستر گذاشت. سپس جامه ها را از تن مرده بیرون آورد و مرده را بر آن تخته گسترانید. آنگاه کارد برانی از کمر بیرون کشید و جسد را تکه تکه برید. سپس تشتی پر از آب آورد و آن تکه ها را از خون، پاک شست و مرتب چید. و آنگاه همه با بهت و حیرت دیدند که یکی از تکه ها را برداشت به دهن برد و به آرامی

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

جوید و بلعید.

پاسبانان، لحظاتی چند متحیر و مبهوت، به جای خود بی حرکت ایستاده ماندند ولی دیری نگذشت که یکی از آنها که دستیار جلا بد بود، نزدیک رفت و دست به سوی تکه های گوشت دراز کرد. اندکی بعد همه حمله بردند و با عجله و شتاب فراوان، سرگرم خوردن شدند.

وقتی گرسنگی پاسبانان تسکین یافت، به زندانیان اشاره کردند و اجازه خوردن دادند. در مرحله نخست، زندانیان از وحشت و انزجار گامی به عقب رفتند و اما اندک اندک یکی پی دیگر، به آنجا نزدیک شدند و از بقایای پوست و استخوان چیزی برداشتند و به دهن بردند. سپس همه بر آن لاش ریختند و مانند جانوران درنده، پوست ها را بلعیدند و استخوان ها را با خود بردند و در قفس های خود ساعت ها سرگرم جویدن آن شدند.

و من چون از سالیان درازی از خوردن گوشت دست برداشته ام، مایل نیستم اکنون عهد دیرین خود را بشکنم و با این عمل خویش نه فقط دوباره به گوشتخواری برگردم، بلکه برای نخستین بار آدمخواری را نیز پیشه خویش سازم و به اینگونه پیروزی بزرگی را از آن نظام دهشت سازم. و چون از نان های خشک روزمره اندک اندک ذخیره کرده ام، با خوردن آن و نوشیدن آب به زنده گی خود ادامه می دهم.

خیلی وحشتناک است! از عالم بالا هیچ خبری نیست. هیچ قاصدی نمی آید. خاموشی مطلق در آن حکمفرماست.

روز نامعلوم / ماه نامعلوم / سال نامعلوم

خوردن گوشت خام با معده های ناتوان از گرسنگی طولانی، بسیاری از باشندگان زیرزمینی را بیمار ساخت. دو تن از آنها جان سپردند و بدینگونه خوراک

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

فراوانتری به وجود آمد.

روز.../ماه.../سال...

در فاصله های زمانی نامعلوم، یکی از پاسبانان و یا یکی یا دوتن از زندانیان می میرند و گوشت شان طعمهء زندگان می گردد.

چون خوراک کافی از گوشت مردگان به همه رسیده است و شکم ها نیز با خوردن گوشت خام، خوگرفته اند. از چندی است کسی به مرگ طبیعی نمی میرد؛ بدینگونه باشندگان، بار دیگر مبتلا به درد گرسنگی شده اند.

بار دیگر درد گرسنگی باشندگان به اوج خود رسید و بار دیگر جلاد زشت هیکل، چاره یی سنجید. وی همه باشندگان را در تالار جمع کرد و گفت: "رفقا! مطمئن باشید که سرانجام کسی از بیرون به منظور نجات ما دست اندرکار خواهد شد. و تا آن فرصت ما وظیفه داریم که زنده باقی مانیم. اینک برای مشکل شما راه حلی یافته ام؛ من نام های همهء باشندگان را بدون تبعیض و امتیاز بر ورق ها درج کرده ام و در خریطه یی گذاشته ام. یکی از زندانیان، چشم بسته، ورقی از خریطه بیرون می کشد و اسم روی آن ورق را می خواند. همان شخص باید قربانی دهد!"

این طرح بیدرنگ عملی گردید؛ نامی خوانده شد. پاسبانان آن شخص را گرفتند و به اطاق دوری کشان بردند. و اما فریاد و فغان قربانی به زودی خاموش گردید و جلاد، جسد او را برای خوردن آماده ساخت.

خیلی وحشتناک است. از عالم بالا هیچ صدایی بر نمی خیزد. هیچ قاصدی نمی آید.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

در فاصله های نامعلوم زمانی، قرعه کشی صورت می گیرد، نام شخصی خوانده می شود، پاسبانان او را می گیرند و جلاد نعش او را برای خوردن آماده می سازد.

و اما طی این قرعه کشی ها، اسم هیچ یکی از پاسبانان بیرون نیامد. اندک اندک آشکار شد که ورق ها گرچه به تعداد باشندگان است و اما به روی آن نه اسمای پاسبانان درج است و نه اسمای همه زندانیان. در واقعیت امر، بر آن اوراق فقط نامهای زندانیانی تکرار ثبت است که نسبت به دیگران گوشت بیشتر بر استخوان ها دارند. وقتی زندانیان این نکته را دریافتند، علایم خشم و غضب بر چهره های ایشان پدیدار گردید. جلاد از بیم شورش زندانیان، نام ها را دوباره ثبت کرد. این بار اسم پاسبانی بیرون آمد و قربانی شد. بدینگونه قهر زندانیان و گرسنگی همه باشندگان فرونشست.

از زندانیان آن سوی دهلیزهای مسدود شده که خود را از چنگ پاسبانان آزاد ساخته اند، خبری رسید؛ آنها نیز به منظور زنده ماندن عین راه حل را یافته اند و مرتب یکی از همقطاران خود را می خورند. و اما با این تفاوت که آنجا قرعه کشی بی در کار نیست. فقط چند تنی از ایشان که زور و توانایی بیشتر در بازوان دارند، باشندگان ناتوان را به منظور قربانی بر می گزینند.

از عالم بالا هیچ کسی به سراغ ما نیامد. معلوم است که برای ابد، مدفون فراموشی شدیم. در جهان بالای زندان، از دیری است خاموشی مطلق حکمفرماست. چنان می نماید که هیچ زنده جانی در آنجا باقی نمانده باشد. مشکل تشنگی و گرسنگی باشندگان زندان رفع شده است. از لوله زیرزمین، آب آشامیدنی هنوز جاری است. در فاصله های زمانی نامعلوم، باشندگی قربانی می گردد و اما ذخیره نان های خشک من به کلی تمام شده است.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

امروز غرش مهیب و رعد آسایی از اعماق زمین به گوش رسید. سپس زمین چند بار به شدت لرزید، توده های خاک و گل، بر سرما فروریخت. دهلیزهای دورتر، به کلی مسدود شدند و باشندگان زندانی در آنجا دفن گردیدند.

شیخ مرگ، سرانجام از دریچه دیگری ناگهان سر بیرون آورد. هوای قابل تنفس در زیرزمینی ها به سرعت رو به کاهش است. تا اکنون سوراخ ها و درزهایی نامریی سقف ها، می گذاشت هوای تازه به درون آید و حالا چنان می نماید که در اثر همان زمین لرزه هولناک و با فروریختن بیشتر گل و خاک، آن سوراخ ها همه مسدود شده و راهی برای جریان هوا نگذاشته است. ما همه باشندگان زیرزمین مبتلا به سرگیچی و نفس تنگی شده ایم. هیچکسی را نه مجال حرکت است، نه توان نوشیدن و نه نیروی گشتن و خوردن.

سرم گیج می رود، دست هایم می لرزد، و گمان نکنم که تا روز دیگر توان یادداشتی درین دفتر برایم باقی بماند. و اما صلح کامل و آرامش لذت بخشی بر روانم حکمفرماست. می پندارم دروازه بزرگی، به سوی فضای آزاد و جهان روشنی ها اندک اندک باز می شود.

فرو شدن چو بدیدی، برآمدن بنگر!
غروب، شمس و قمر را چرا زیان باشد؟
کدام دانه فروریخت در زمین که نرست؟
چرا به دانه انسانیت این گمان باشد؟

رهگذر وقتی "شب نامه های" آن زندانی زنده به گور و زنجیر بسته "خانهء اموات" را درینجا به پایان رسانید، شب از نیمه گذشته بود. سکوت ژرفی آمیخته با بهت و حیرانی، در محفل آزادگان حکمفرما بود. رهگذر بعد از

ازد‌های خودی؛ دفتر چهارم

خاموشی طولانی رو به سوی آزادگان کرد و گفت: "ای دوستان! این بود نمونه بی از عمل و کردار نظام دهشت."

بعد از این گفتار، از جا برخاست و به منظور گردش در هوای آزاد، از کلبهء خود تنها بیرون رفت. آزادگان نیز، یکی بی دیگری، در خاموشی محفل را ترک گفتند و در تاریکی شب، به چادرهای خویش پناه بردند.

شبی دیگر، وقتی آزادگان دوباره در محفل نشستند، یکی از ایشان گفت: "ای رهگذر! ما از شنیدن آن داستان هول انگیز دیشب، هنوز از بهت و حیرانی بیرون نیامده ایم و آن "زنجیربستگان خانهء اموات" را هرگز فراموش نخواهیم کرد. اکنون بگو! نظر و پنداری که در تهداب آن عمل و کردار است چگونه است؟"

و رهگذر نیمه شب، باقی اسرار ویرانه ای در بیابان را چنین بیان کرد:

2- رهنمای ازدها پرستان

من وقتی روزنامه آن "طالب حق" را تا پایان خواندم، به منظور یافتن شواهد بیشتر، بار دیگر برخاستم و در ویرانه ها به جستجو پرداختم.

خرابهء معبد باشکوهی نظر مرا جلب کرد که ستون های مرمری آن به هرسو افتاده، سقف های طلایی آن درهم شکسته و گنبد های لاجوردی آن فرو ریخته بود؛ و من روزها در آن ویرانه به کاوش پرداختم.

سرانجام، گنجینه بی از متون مقدس مدفون در آن معبد را از دل خاک بیرون آوردم، در گوشه بی از آن ویرانه نشستم و در مطالب درج آن اوراق، به تأمل پرداختم.

در آن گنجینه دو گونه متون یافتم: یکی اوراق بی شمار سیاهی بود که با خطوط سفید، موعظه ها و خطابه ها و آداب عبادات و اوامر و نواهی بر آن

درج بود؛ و مجموعهء دیگر، صفحات محدود و سرخرنگی بود با خطوط طلایی. در آغاز آن چنین درج بود:

"رهنمای رهبانان طالب حقیقت و شاگردان راغب رفعت"

بیگانگان را ازین رموز و اسرار نهران بیگانه نگه باید داشت"

در پیشگفتار آن اوراق سرخرنگ، از یک رهبر تاریکدل چنین حکایت درج آمده بود:

"رهبر برترما، وقتی جوینده بی بیش نبود، به منظور یافتن جای امان از آن درد بی درمان، در آغوش خداوندگار ما پناه برد. و در آن پناهگاه بلند، به حقایق بزرگی چند راه یافت.

"رهبر برترما دریافت که آن هستی جان" خویشان را از داشتن حواس چندگانه بی نیاز ساخته است. آرزوها و آرمانهای گوناگون را در خود نابود کرده است. نه به دیدن احتیاجی دارد و نه به شنیدن، نه به چشیدن و نه به بوییدن، نه شادی بی می شناسد و نه غمی، نه لذتی در می یابد و نه المی.

"رهبر برترما دریافت که آن هستی را فقط یک حس است و آن یگانه حس او، درد گرسنگی بی پایان است. او را فقط یک اراده است و آن یگانه اراده او، رسیدن به قدرت مطلق است. بدینگونه، رهبر برترما به این حقیقت بزرگ رسید که معبود ما هستی است دارای دو بعد و بس. و از آن ابعاد دوگانه، یکی گرسنگی و دیگری اراده قدرت.

"رهبر برترما، از آن هستی دو بعدی، آن خداوند خودی رسالت یافت. خداوندگارما چون حس برتری جز درد گرسنگی رانمی شناسد و اراده دیگری جز اراده قدرت را درخود سراغ نمی بیند، رهبر صاحبنظر ما را رهنمونی کرد تا کاخ موجودیت آدمی را بر دو پایهء محکم حس گرسنگی و اراده قدرت استوار سازد."

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

بعد از این گفتار پیشگفتار، در آن آثار زرنگار چنین ثبت است:

گفتار از یابنده اسرار

(حقایق مطلق)

تعریفات و توضیحات

تعریف زنده گی:

زنده گی پدیده طبیعی است که در نخستین اشکال ساده و بسیط خود جز
جهاز هضم چیز دیگری نیست و جز اراده تسلط این عضو بر ماحول زیست،
مقام برتری ندارد.

کوتاه: زنده گی، شکم است و نیروی حرکت آن اراده حاکمیت برعالم.
توضیح: اشکال گوناگون حیات، مراتب برتر و پیشرفته تر تکامل شکم اند.
مراحل پیچیده تر مبارزه خستگی ناپذیرشکم در راه بزرگی و بقاء.
تعریف مرگ: مرگ اشباع کامل جهاز هضم است از خوردن و نوشیدن،
تجزیه آن عضو به مواد کیمیاوی ترکیب دهنده و برگشت آن مواد به زمین تا
غذایی برای معده دیگری به وجود آید.
مرگ در این است که شکم از خوراک بازماند و خود خوراک شکم دیگر
گردد.

کوتاه: مرگ انتقال شکم است از حالت خورنده مواد خوراکی به خود مواد
خوراکی.

تعریف انسان: انسان، زنده جانی است که در آن جهاز هضم متکامل، در راه
مبارزه برای تسلط برعالم، سلاح مؤثر عقل و شعور را به کار می برد.
کوتاه: آدمی شکم متکامل است مسلح با هوش و ذکا.

شکم پروری و شکم پرستی

تعریف شکم پروری: شکم پروری، نوعی از شهوت است که کیفیت خوراک را در نظر دارد، نه کمیت آن را و در آن، برداشتن لذت از خوراک، هدف نهایی ادراک قرار می‌گیرد.

توضیح: شکم پروری، از مرام سروری بیگانه است. تهدابی در اراده قدرت ندارد، بلکه سستی و کهالت بار می‌آورد و آدمی را از مبارزه باز می‌دارد.

تعریف شکم پرستی: شکم پرستی، فضیلتی است که در آن کمیت خوراک در نظر است نه کیفیت آن، و در آن، تلاش در راه شکم مبدل به مبارزه برای تسلط برعالم می‌گردد.

توضیح: شکم پرستی، راه را به سوی قدرت طلبی می‌کشاند.

گرسنگی و سیری: توضیح: گرسنگی شکم وسیله است. اما سیری شکم غایه نیست. مرام نهایی کسب قدرت است. نیروی قدرتمندان شکم سیر، در گرسنگی شکم گرسنگان است. ازینجا گرسنگان را گرسنه نگه باید داشت، گرسنگی باید آموخت و بر شمار گرسنگان باید افزود تا زورمندان زورمند تر گردند؛ زیرا شکم سیران را توان آن نیست که برای شکم سیران بجنگند. فقط شکم گرسنگان، مبارز و سربازاند و نگهبان قدرت شکم سیران صاحب امتیاز. **گرسنگی انقلابی:** مبارزه برای شکم، مبارزه در راه قدرت است. و اما قدرت، وسیله‌ی برای غایه دیگری نیست. قدرت غایه‌ی فی‌نفسه است. هدف برای خود است. قدرت در خدمت گرسنگی نیست، بلکه گرسنگی در خدمت قدرت است.

گرسنگی حقیقی، گرسنگی قدرت است و این گرسنگی انقلابی است.

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

معیار خیر و شر: نه نیکی را پایه و بنیادی در نفس خود است و نه بدی را. نه حقیقتی در ماهیت خود تهدابی دارد و نه خطایی. نه زیبایی بر خویشتن استوار است و نه زشتی؛ همه ضد همدیگراند و هیچ یکی را برتری مطلق بر دیگری نیست. همه وسایلی اند در خدمت یگانه معیار مطلق و آن، اراده قدرت است.

مطلقیت حقیقی در قدرت است، و قدرت حقیقی در مطلقیت. ارزش ارزشها، مدار جنبش ها و معیار جهش ها همین است.

افسونگر قدرت، دروغ محض را به راست مطلق مبدل می سازد. شر و فساد را چون قانون ریخته از پولاد جاری میگرداند، زشتی نفرت انگیز را چون زیبایی دلاویز جلوه گر می نماید.

بهشت در جهنم: طالبان قدرت باید در گفتار، بهشتی بنمایانند و در کردار، جهنمی بسازند؛ زیرا بهشتی درگفتار، انگیزهء کردار است و اما بهشتی در واقعیت، فاجعه یی برای قدرت است.

اگر بهشت جهان ایمن خوشیها و لذتهای بی پایانی باشد که در آن نه از درد گرسنگی اثری است و نه از رنج بیماری خبری، نه تشویشی از مصیبت و نه ترسی از آفت؛ پس درچنان مکانی نه به آمری نیاز خواهد بود نه به مأموری، نه حاکمی خواهد بود و نه محکومی؛ در نتیجه کاخ فرمانروایی فرد، خواهد ریخت و فرمانروا رهسپار دیار نیستی خواهد گردید.

و اما اگر در عمل، آدمیان را در جهنم بیش از پیش سوزان تری فرو برید و در گفتار، بهشت برینی پیهم بنمایانید، آن بهشت، در پندارایشان بیش از پیش جالبتر و رنگین تر جلوه خواهد کرد، و مردم در راه رسیدن به آن، کار و پیکار را بیشتر شدت خواهند بخشید و دستگاه اقتدار را محکمتر استوار خواهند ساخت.

نظم انقلابی و نظم ضد انقلابی

نظم ضد انقلابی را هدف ایجاد فضای ایمنی است که در آن مردم احساس خطری ننمایند و هر کس با خاطر آرام مطلوب خود را بجوید. همه آسوده و آزاد زنده گی کنند و برپایه اعتماد، روابط دوستی با همدیگر برقرار سازند. تهداب این نظم، دوستی و محبت است و حاصل آن بی اعتنایی به فرمانروا و بی نیازی از قدرت است.

نظم انقلابی را هدف به راه انداختن هرج و مرج و تسلط بر هرج و مرج است که در آن، هر چه بیشتر اشخاص، از ترس بی امنی روز افزون، داخل میدان پیکار می گردند و بیش از پیش آماده فرمانبری می شوند. مردم در فضای بی اعتمادی تام، با احساس دائمی ترس، باهم زنده گی می کنند. افراد مرامهای گوناگون خود را از یاد میبرند و در خدمت یگانه مرام یعنی گسترش و استحکام دستگاه قدرت به کار می روند.

پایه این نظم بر دهشت و نفرت است و حاصل آن، پرستش فرمانروا؛ و احتیاج به دوام و استحکام قدرت است."

و در انجام متن زرنگار و یا "کتابچه شیطان" این مطلب با خط سرخ درج یافته بود: "این دستورها حقایق مطلق و پایداراند و گنجینه برترین رموز و اسرار. فقط رهبران انگشت شمار نظام و محرومان وفادار ایشان یعنی راهبان عالیمقام می توانند از آن آگاه باشند و بس. فاش کنندگان این اسرار در عذاب ناگفتنی گرفتار خواهند آمد. نزدیکان ایشان و بازماندگان ایشانرا از نسلی به نسلی، مجازات دائمی در انتظار خواهد بود."

این بود متن "رهنمایی ازدها پرستان" و نظر و پنداری که عمل و کردار نظام

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

دهشت بر آن استوار گردیده بود.

و من در گوشه آن ویرانه گمنام، این کلام فاقد پیام را می خواندم، در احوال گذشتگان مدفون در فراموشی، می اندیشیدم و موجبات ویرانی شهر را اندک اندک در می یافتم.

سرانجام دانستم که گروهی از رفته گان آن دیار، چون اندیشه فاقد ریشه بی را از جان و دل پذیرفتند و آن بیان دهشت خیز و نفرت انگیز را رهنمای عمل خویش ساختند، مصیبتی صاعقه آسا بر شهریان ناخودآگاه فرو آوردند و خود نیز در آن آتش خانمانسوز جان سپردند. فرشته موکل زمان، تلاش ورزید تا خاطره آن فاجعه دردناک را از شرم، در دل خاک پنهان نماید.

من دفتر آن زنجیربسته خانه اموات و اوراق سرخرنگ "رهنمایی ازدهاپرستان" را با خود برداشتم. و به منظور اینکه زندگان را از خطر بازگشت بلا آگاه سازم و پیام طالب حق را به گوش آیندگان برسانم، نیمه شبی آن "ویرانه بی در بیابان" را عقب گذاشتم و با عجله تام به سوی دیار آدمیان شتافتم.

ای دوستان! ای آزاده گان!

بدانید که درین عالم امکان، دو گونه پندار مخالف، از جهان میتوان داشت: یکی پندار استوار بر عشق و محبت است؛ و دیگری اندیشه متکی بر انزجار و نفرت. اولی راه زیبایی راستی و خیر است؛ و دومی قدمگاه زشتی، خطا و شر.

اندیشه نفرت پیشه چنین گوید: "عالم از عناصر متضاد و آشتی ناپذیری ساخته شده است که در جنگ دایمی با همدیگراند و هر یکی را مرام پیروزی تام بر دیگری است و پیروزی تام در نابودی کامل دشمن است. نیروی حرکت دهنده جهان، همین مبارزه عیان و نهان است. هستی جهان از همین حرکت بی پایان است. صلح و آشتی سکوت است و سکون، و آن مرگ است و

نیستی."

زشتی این اندیشهء نفرت پیشه درین است که: همه اصوات نازک و لطیف زیربوم را خاموش میگرداند و فقط یک نعرهء دلخراش برمی آورد. اشکال مختلف را به نابودی میکشاند و فقط یک هیکل بدریخت و غولپیکر می سازد. رنگهای گوناگون را برهم می زند و فقط یک سرخ خونین را جانشین همهء الوان می گرداند.

خطای اندیشه درین است که: بیانش ضد حقیقت جهان است؛ زیرا اگر همهء عناصرعالم، دشمن همدیگر می بود، هیچ ذره یی با ذرهء دیگری نمی آمیخت. و هیچ آشتی و هماهنگی، صلح و همبستگی در کار نمی بود. در آن صورت هیچ ترکیب جسم و جانی ممکن نمی شد، هیچ نظم و ترتیبی در کاینات جاری نمی گردید؛ نه وجودی می بود و نه هستی. نه دوام در جنبشی و نه مرام در حرکتی. و جهانرا واقعیت چنین است که زنده گی موجودات در صلح، آشتی و هماهنگی عناصر ترکیب دهنده است و مرگ آنها از تضاد، دشمنی و تصادم بین آن عناصر است.

شر اندیشه درین است که: نفرت و انزجار به بار می آورد. عناصر را به جنگ دایمی بر می انگیزد و به نیستی و نابودی همدیگر وامی دارد.

و اما شگفتی درین است که چنین اندیشهء دهشت پیشهء فاقد ریشه یی، چگونه می تواند پیروانی میان آدمیان یابد؟ زیرا در نظر انسان اشیای جهان سه بعد بنیادی دارند: آن ابعاد یکی حقیقت است، دوم جمال و سوم خیر. موجود کامل آن است که دارای هر سه بعد باشد؛ یعنی هم راستین باشد، هم زیبا و هم نیکو. و اما در واقعیت جهان، آدمی چیزی را می پسندد که از آن سه کیفیت، لااقل یکی را داشته باشد. یعنی یا زیبا باشد یا راستین باشد و یا نیکو. درحالیکه اندیشهء نفرت پیشه، هم زشت است هم خطا و هم بد؛ پس در بین آدمیان کسی می تواند بر آن دل ببازد که از مقام آدمیت به دور رفته و روح و روان خود

ازدهای خودی؛ دفتر چهارم

را در اختیار اهرمن به گرو گذاشته باشد.

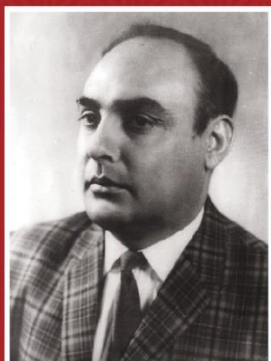
پندار بر عشق استوار چنین گوید: "عالم از عناصر مختلف و گوناگونی، ترکیب یافته است که جوینده و مشتاق همدیگراند نه طالب دوری و فراق از همدیگر. عناصر عالم در تلاش پیهم اند تا در بند و پیوند جذب و دفع با هم بسازند. آشتی و هماهنگی برقرار نمایند و در صلح و همبستگی، همدیگر را کاملتر گردانند."

زیبایی این پندار درین است که: از سازش اشکال پراکنده و آمیزش الوان گوناگون، تصاویر جمال آفرینی بیرون می آورد و از ترکیب اصوات مختلف، سرود دلنشینی بر می خیزاند.

راستی پندار درین است که: باواقعیت انسان و جهان سازگار است؛ زیرا هستی را دوام و استحکام در نزدیکی، همسازی و اتصال است، نه در دوری، ویرانی و انفصال؛ هستی را مرام آشتی، صلح و سلام است، نه دشمنی، جنگ و نابودی تام.

خیر و نیکی اندیشه درین است که: عشق و محبت را چون تابنده مشعلی می افروزد، دل تیره و تار شب ماده را با آن روشن می گرداند، شاهره آدمیت را به سوی منازل معنی می کشاید و جوینده گان راه حق و حقیقت را تا سرمنزل آزادی می رساند.

(پشاور 6/ فبروری 1983ع)

د شلمې پېړۍ نوموتی افغان روشنفکر، شاعر، لیکوال او مبارز پوهاند سید بهاء‌الدین مجروح په ۱۹۸۸ د فبروري په ۱۱مه په پېښور کې ووژل شو. هغه ټيک کاله وړاندې د کونړ د اسمار ولسوالۍ په يوه روحاني کورنۍ کې وزېږېد او په کونړ، کابل او فرانسې کې تر زده‌کړو وروسته يې د شرقي عرفان او حکمت او غربي فلسفې او معاصرو علومو په زده‌کړې کې د بې ساري نبوغ له کبله د خپل عصر يو ځانگړی، ممتاز او عالم شخصيت و.

د پروفیسور مجروح صراحت، روشنفکرانه ژمنتيا، او پراخه انرژي يې شخصيتي ځانگړنې وې، هغه د متعددو قشرونو سره په اړيکه کې يو اغېزناک انسان و.

«این اثر فلسفی و ادبی، خودخواهی انسان را در انحرافات فکری او خوب به میدان کشیده است و بسیاری جهاتی که فکر می شود قربانی انسان به خاطر یک مقصد مقدس است، درآنوقت هم قیام وی در حقیقت برای حفظ تقدیس (منمی) وی بوده است.»
هاشم میوندوال، سیاستمدار و صدراعظم پیشین افغانستان

«آنچه نتیجه این حکایت به ما تعلیم میکند، یکی از تلقین های داستان "ازدهای خودی" است. "ازدهای خودی" را نباید تنها از لحاظ روانشناسی و فلسفه خواند. از حیث یک اثر ادبی اجتماعی و سیاسی ارزشی دارد که نشاید آنرا فرو گذاشت.»
عبدالرحمن پژواک، سیاستمدار و شاعر

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**